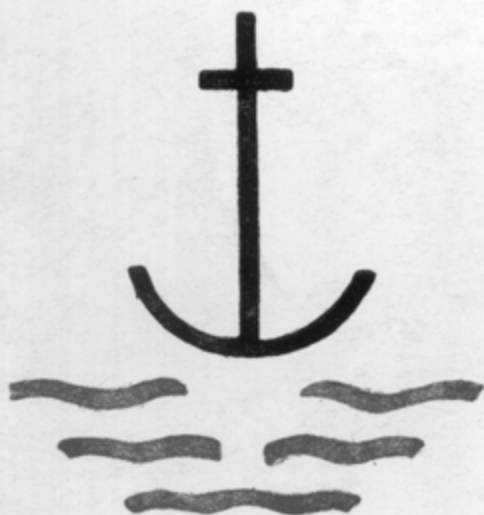

MITROPOLIA BANATULUI

**REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI**

1-2

ANUL XXXV 1985

C U P R I N S U

Redacția : Împreună cu toată țara

Redacția : Mărețul forum reprezentativ al întregii națiuni române ...

STUDII

Prot. dr. MARCU BĂNESCU : Funcția metaforei în „Predica de pe munte“ (II)

Diac. prof. TEODOR V. DAMȘA : Glossolalia sau vorbirea în limbi este o condiție pentru mântuire ?

Pr. VASILE RUSU : Rolul lui Roman Ciorogariu în mișcarea tribunistă arădeană

Drd. VASILE STANCIU : Profesorul, dirijorul și cîntărețul Atanasie Lipovan

AMVONUL PREOȚILOR

Pr. GABRIEL CERNĂUȚEANU : „Ușa“ Anului Nou — „Ușa“ mîntuirii

Pr. NICOLAE BUDA : Cinstire Sfinților Trei Ierarhi

Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre copilăria lui Iisus

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

Pr. N. SEBEȘAN : Disponibilități nu îndeajuns folosite

URME DIN TRECUȚ

Pr. VIOREL CUGEREANU : Crîmpeie din istoria mănăstirii Prislop

Pr. CONSTANTIN PAVEN : Luminători în „Satul dintre ape“

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

Pr. prof. IOAN G. COMAN : Omagiu profesorului Vasile Pârvan ...

TREpte ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

„Eler 11“ și „Eler 21“ în premieră. Înaltă performanță tehnico-funcțională. Asimilarea unor noi coloranți. Instalație modernă destinată încărcării furnalelor. Automatizarea producției. O nouă mină în Valea Jiului. Recuperarea particulelor de cupru din apă. Motor pentru extracția de hidrocarburi. Realizări remarcabile ale energeticienilor hunedoreni. Noi tipuri de vagoane. Tehnologie originală. Experiență valoroasă în zootehnie. Buni gospodari. Distincție pentru învățămîntul superior timișorean. Preocupări edilitare și culturale. Corul din Gătaia la 75 de ani. Formație de călușari la 75 de ani. ...

MITROPOLLA BANATULUI

gentele memorii, în care le împărtășește

1-2

ianuarie—februarie 1985

ANUL XXXV

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte : I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.

Vicepreședinte : P. S. Episcop TIMOTEI al Aradului.

Membrii : Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot IOVA ZAHARIE, secretar la Episcopia Aradului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.

Redactor : Arhidiacon dr. SILVIU ANUICHI.

Redacția și Administrația : Arhiepiscopia ortodoxă română, 1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNRSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

IMPREUNĂ CU TOATĂ ȚARA

Există o străveche vocație aparținând Bisericii Ortodoxe, cunoscută și recunoscută astăzi pretutindeni : întrepătrunderea organică, profundă cu destinele credincioșilor cărora le slujește. Indiferent de mediul etnic în care a odrăslit, mai devreme sau mai târziu, Biserica Ortodoxă a devenit o componentă a spiritualității poporului respectiv, un organ integrat structural în ansamblul vieții și aspirațiilor celor ce o compun. Ea este, cu alte cuvinte, o Biserică națională, o instituție proprie a oamenilor care i-au îmbrățișat credința. Aceeași doctrină dogmatică, viața liturgică și structură canonică a Bisericii Ortodoxe primește îmbrăcăminte specifică fiecărui popor, ceea ce o face, simbolic, bunul său propriu. Biserica Ortodoxă nu a fost nicicând și nu poate fi un organism extern, supranațional, supraordonat intereselor vitale ale credincioșilor „locali” ce o compun. Dimpotrivă, a fost și rămîne mereu sensibilă la toate exigențele membrilor ei, cărora le împărtășește toate simțămintele, gîndurile și preocupările. Destinul Bisericii Ortodoxe echivalează cu destinul credincioșilor ei, al poporului, al țării în care își desfășoară activitatea.

La aceste considerații, mai adăugăm încă una, specifică numai Bisericii Ortodoxe Române. Spre deosebire de alte popoare, creștinate în timp, după intrarea lor pe scena istoriei, certificatul de naștere al neamului românesc coincide cu cel al Bisericii Ortodoxe Române. Vîrsta poporului nostru este cu alte cuvinte identică cu cea a Bisericii Ortodoxe Române care a odrăslit împreună și odată cu el. De aici decurge și particularitatea unei profunde osmoze, de ancestrală vechime, între destinele neamului românesc din spațiul carpato-dunărean și cel al membrilor Bisericii Ortodoxe Române, realitate de fascinantă atracție pentru toți străinii doritori să ne cunoască în cursul vremii. Cei ce au poposit în răstimpuri pe me-

leagurile mioritice au fost frapați, printre altele, tocmai de această ozmoză sufletească, de întrepătrunderea destinelor, în cadrul unei clare și precise conștiințe de neam, în ciuda granițelor artificiale, la fel de efemere, ce ne despășteau oarecînd nu din voința noastră. Așa se face că nu a existat nici un moment al luptei românilor pentru libertate și independență, pentru unitate statală și emancipare socială, pentru afirmarea pleneră a țării fără participarea întregului popor, prin urmare și a clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Unitatea „în cuget și simțiri“ a asigurat victoria și perenitatea celor mai scumpe idealuri ale poporului nostru, prin impresionante jertfe care cinstesc deopotrivă istoria patriei și a Bisericii noastre.

Veacuri întregi de lupte și sacrificii pe altarul idealurilor țării au cimentat permanent conștiința unității poporului român, a tuturor fiilor plaiurilor strămoșești din care fac parte și membrii Bisericii Ortodoxe Române. Neuitați voievozi de pioasă memorie, scriitori și vizionari de odinioară prevăzuseră țării „prin veacuri ai ei înălțare“. Astăzi, sub cerul României socialiste contemporane, s-au împlinit integral toate idealurile pentru care au trudit înaintașii, cu atîta sîrg și abnegație. În plin avînt înouitor, țara oferă tuturor imaginea unui vast șantier din care răsar zi de zi elocvente expresii ale geniului românesc creator de valori materiale și spirituale. Au dispărut pentru totdeauna inegalitatea socială și exploatarea, discriminările naționale și religioase de odinioară care au creat atîtea neajunsuri și vrajbă între frați. În trecut ne aflam la noi acasă, dar ne simțeam orfani și gemeam sub stăpîniri străine ; acum la pieptul țării unite, libere și independente, regăsim cu toții dragostea mamei autentice pentru fiii ei. Sîntem de mult, dar am renăscut cu toții sub cupola maiestuoasă a României socialiste contemporane care revitalizează energiile creatoare ale întregului popor.

Din această glorioasă eră a ultimelor patru decenii ce definesc România nouă, contemporană, începută prin declanșarea Revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, se disting în mod deosebit ultimii douăzeci de ani ce poartă o definiție aparte : „Epoca Nicolae Ceaușescu“. Primul Președinte din istoria noastră bimilenară a imprimat țării ritmuri de dezvoltare fără precedent în toate domeniile de activitate. Pe bună dreptate, nu există domeniu care să nu poarte girul și pecetea ilustrului

nostru bărbat de stat care aduce largi orientări și perspective în devenirea țării, în ascensiunea ei pe culmile civilizației și progresului. Președintele Nicolae Ceaușescu este nu numai un far călăuzitor, ci un viu și permanent exemplu personal în stimularea valorilor și energiilor creatoare ale întregului nostru popor și a fiecărui ins în parte. Grație celui mai iubit fiu al țării, ne aflăm în plină efervescentă creatoare, în plin avânt spre înălțimi. Ceea ce conferă României stima și prețuirea lumii este în același timp politica ei consecventă de pace și înțelegere între popoare.

Mai presus de toate, ultimele două decenii din viața țării oferă lumii imaginea strălucită a unității de monolit a întregului nostru popor în jurul Conducătorului său iubit, Președintele Nicolae Ceaușescu. Niciodată în cursul istoriei nu a fost realizată o atât de convingătoare și autentică solidaritate a tuturor fiilor țării în jurul Conducătorului ei ca în aceste ultime două decenii. Expresia cea mai edificatoare a acestei unități de granit o constituie Frontul Democrației și Unității Socialiste și Organizația Democrației și Unității Socialiste ca parte componentă a acestuia. Prin intermediul acestor organisme, toți cetățenii țării fără nici o deosebire de naționalitate, sex, categorie socială, profesie și credință religioasă, participă cu drepturi și îndatoriri, egale la conducerea societății, la făurirea României socialiste contemporane.

La fel ca în întreaga ei istorie, Biserica Ortodoxă Română continuă să rămână fidelă credincioșilor ei, poporului și țării în care își desfășoară activitatea sub auspiciile libertății religioase garantate de Constituție și înțeleapta ei Conducere. Împreună cu toată țara și întregul popor, Biserica Ortodoxă Română este și ea membră a Frontului Democrației și Unității Socialiste, a Organizației Democrației și Unității Socialiste, deopotrivă cu celelalte culte religioase, aducându-și contribuția la propășirea patriei, la osmoza sufletească a tuturor fiilor ei, la promovarea — cu mijloacele ei — a politicii de pace și destindere în viața internațională, inițiată de Președintele Nicolae Ceaușescu, ilustrul bărbat de stat al României contemporane.

În cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste, ajuns la cel de al III-lea Congres al său, Biserica Ortodoxă Română prin reprezentanții ei în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin și ceilalți înalți ierarhi, a avut nu de mult prilejul să exprime simțămîn-

tele tuturor membrilor ei, cler și credincioși, de profund patriotism și fierbinte adevărate la întreaga politică internă și externă a țării, la toate inițiativele și acțiunile întreprinse de cel mai strălucit fiu al ei, Președintele Nicolae Ceaușescu, pentru înălțarea patriei și pacea lumii întregi.

Redacția

MĂREȚUL FORUM REPREZENTATIV AL ÎNTREGII NAȚIUNI ROMÂNE

În zilele de 7 și 8 februarie 1985, sub cupola Sălii Palatului Republicii Socialiste România s-au desfășurat lucrările celui de al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, precum și cea de a II-a Conferință pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste, ca parte componentă a celui mai reprezentativ forum al întregii națiuni române.

Creat în 1968 din inițiativa Presedintelui Nicolae Ceaușescu, cel mai strălucit și iubit fiu al poporului român, Frontul Democrației și Unității Socialiste, este expresia unității de interese și aspirații ale întregii noastre națiuni, a raporturilor noi de frăție, colaborare și solidaritate între toți fiii pământului românesc, fără deosebire de naționalitate, sex, confesiune religioasă sau alte considerente. Cel mai larg și reprezentativ organism al democrației românești reflectă realitatea apropierii și omogenizării mereu mai accentuate a tuturor cetățenilor patriei noastre socialiste, în eforturile lor comune pentru edificarea României contemporane și ascensiunea ei permanentă pe noi trepte ale civilizației și progresului. F.D.U.S. constituie forma organizatorică a unei esențiale realități de fond, definitorie pentru patria noastră de astăzi : unitatea de monolit a întregului popor în jurul Presedintelui Nicolae Ceaușescu, gânditor de anvergură internațională, înflăcărat patriot revoluționar, eminentă personalitate a epocii contemporane, marele ctitor al celei mai luminoase epoci pe care o traversează țara noastră în istoria ei bimilenară. Așa după cum sublinia Președintele Nicolae Ceaușescu, „socialismul a asigurat exercitarea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți cetățenești, a creat o democrație nouă, de tip superior, care permite participarea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, a tuturor categoriilor sociale la întreaga

viață politică și socială, la elaborarea și înfătuirea politicii interne și externe a țării, la guvernarea statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriei sale istorii“.

Organizațiile Democrației și Unității Socialiste, ca parte componentă a Frontului Democrației și Unității Socialiste, create în 1979 din aceeași înaltă inițiativă a ilustrului nostru om de stat, Președintele Nicolae Ceaușescu, reflectă un alt moment important în dezvoltarea și lărgirea democrației noastre socialiste, prin participarea mereu mai accentuată a tuturor fiilor pământului românesc la întreaga viață politică și obștească a țării, prin întărirea coeziunii și responsabilității tuturor în construirea noii orânduiri, spre fericirea întregului nostru popor. Numărînd peste patru milioane de membrii, O.D.U.S. este expresia democrației noastre revoluționare și rolului întregii națiuni ca forță conducătoare în cadrul Frontului Democrației și Unității Socialiste. În dezvoltarea sistemului democrației noastre socialiste, F.D.U.S. și organizațiile sale componente contribuie permanent la aplicarea noilor concepte de proprietate a întregului popor asupra tuturor valorilor create de el, la lărgirea orizontului de cultură și înțelegere a maselor, la afirmarea plenară a principiilor eticii și echității socialiste, la cultivarea permanentă a sentimentelor nobile ale patriotismului socialist, devenind un cadru propice de aprofundare și lărgire a experienței pozitive acumulate în diferite domenii de activitate. F.D.U.S. își manifestă cu pregnanță vocația sa principală de forță motrice a progresului general al societății noastre, prin stimularea spiritului civic, întărirea simțului responsabilității individuale și colective și în încorporarea firească a umanismului socialist în structurile societății noastre. Prin aceasta, România oferă lumii imaginea vie și dinamică a adevăratei democrații revoluționare instituită în țara noastră, care asigură condiții optime de participare a poporului la conducerea societății, prin accesul larg la cunoaștere, evidențierea energiilor și capacităților creatoare a tuturor fiilor țării și a creșterii constante a rolului lor la dezbateră și soluționarea problemelor complexe pe care le ridică dezvoltarea impetuoasă a patriei, la sporirea continuă a avuției naționale. Niciînd în zbuciumata istorie a patriei noastre nu au fost valorificate atît de pregnant virtuțile poporului român — realismul și cutezanța, dîrzenia, spiritul de dreptate și setea de cunoaștere. S-au lărgit și accentuat atribuțiile organismului în

sprijinirea activității tuturor organelor puterii și administrației de stat, la toate nivelele, a crescut în permanență rolul opiniei publice în aplicarea și respectarea legilor, în întărirea ordinei și disciplinei, în organizarea și desfășurarea controlului de masă. Un loc aparte îl ocupă, în această privință, instituția „Tribunei democrației“, creată în 1980 la sugestia și inițiativa Conducătorului iubit al țării noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, la care participă sute de mii de cetățeni ai țării, elaborând soluții pentru importante probleme de interes obștesc, precum sistematizarea și modernizarea localităților, a transporturilor și rețelei comerciale etc. Totodată, unind în cadrul său întregul nostru popor, F.D.U.S. își aduce contribuția sa de cea mai mare importanță pentru traducerea în viață a politicii externe a statului nostru, a inițiativelor și acțiunilor Președintelui Nicolae Ceaușescu privind înfăptuirea dezarmării, în primul rând a celei nucleare, pentru un sistem traianic de pace, securitate și colaborarea în Europa și în întreaga lume. „Să ridicăm continuu nivelul activității Frontului Democrației și Unității Socialiste — a arătat recent Președintele Nicolae Ceaușescu — aportul său în ascensiunea patriei noastre pe o nouă treaptă de dezvoltare, la creșterea continuă a bunăstării materiale și spirituale, la înfăptuirea politicii de pace, de colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială“.

Moment de revelatoare exprimare și consolidare a unității și coeziunii întregului popor în jurul ilustrului său Conducător, Președintele Nicolae Ceaușescu, lucrările celui de al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste s-au desfășurat într-o atmosferă de vibrant patriotism. Congresul a reunit delegați sosiți din întreaga țară și reprezentînd toate categoriile sociale fără nici o deosebire, printre care s-au numărat și reprezentanții tuturor cultelor religioase. Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de înalții ei ierarhi, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Iustin, care aduceau adevărată entuziasă a clerului și credincioșilor de pe toate meleagurile țării la politica internă și externă a statului nostru, stima și dragostea lor fierbinte față de întîiul om al națiunii, Președintele Nicolae Ceaușescu. Vădit emoționați de atmosfera înălțătoare a momentului, la ședința inaugurală, cu prilejul intrării Președintelui Nicolae Ceaușescu în Sala Palatului, toți participanții au scandat îndelung : „Stima noastră și mîndria : Ceaușescu — România !“

În ovațiile tuturor delegaților, a fost ales Prezidiul Congresului, în frunte cu cel mai iubit fiu al țării, Președintele Nicolae Ceaușescu, Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste.

Lucrările Congresului, desfășurate în zilele de 7 și 8 februarie a.c., au cuprins trei ședințe plenare, lucrări desfășurate pe cinci comisii ce cuprind tot atâtea domenii de activitate privind dezvoltarea economico-socială a României în cincinalul 1986—1990 și orientările de perspectivă pînă în anul 2000, precum și de îndeplinire a politicii externe a statului nostru, consacrată dezarmării, colaborării internaționale și asigurării păcii în lume. De asemenea s-a desfășurat și Conferința a II-a pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste.

La prima ședință plenară, din ziua de 7 februarie a.c., cel mai iubit fiu al națiunii, Președintele Nicolae Ceaușescu a rostit o amplă cuvîntare-program în care a analizat toate aspectele vieții politice, economice și sociale din țara noastră aflată în viguroasă ascensiune spre culmile civilizației și progresului, deopotrivă cu afirmarea tot mai puternică a României pe arena mondială ca stat liber, suveran și independent, cu eforturile țării noastre pentru instaurarea unui climat constant și solid de pace în lume. Evocînd marea capacitate de creație a poporului român, distinsul nostru Președinte Nicolae Ceaușescu a trecut în revistă creșterea industriei de peste 100 de ori, a agriculturii de peste șapte ori, și a venitului național de peste 32 ori, ceea ce „a asigurat creșterea gradului de civilizație a tuturor zonelor și județelor țării, condiții egale de muncă și viață pentru toți cetățenii patriei noastre“. După ce a dat o amplă orientare de viitor tuturor sectoarelor de activitate, Președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat : „Trebuie să pornim de la faptul că toți sîntem fiii aceleiași patrii, că avem aceleași drepturi dar și îndatoriri . . . Trebuie să pornim întotdeauna de la faptul că tot ceea ce facem, construcția socialistă o realizăm cu oamenii și pentru oameni. Socialismul nu poate fi decît opera unită a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului popor. Trebuie să dezvoltăm puternic sentimentul patriotismului revoluționar, al dragostei față de patrie, de popor, față de mărețele cuceriri socialiste, hotărîrea de a face totul pentru asigurarea dezvoltării continue a țării noastre, a ridicării nivelului material și spiritual al întregii națiuni !“

Referindu-se la agravarea și deteriorarea climatului vieții internaționale, Președintele Nicolae Ceaușescu a adresat o nouă chemare tuturor șefilor de stat și guverne, tuturor forțelor politice și naționale spre a-și uni eforturile în salvarea lumii de la catastrofa nucleară, spunând printre altele : „În numele popoarelor noastre, în numele vieții cetățenilor țărilor noastre, al femeilor, al copiilor, în numele generațiilor viitoare, al existenței vieții pe planeta noastră, să facem totul pentru a apăra pacea și viața !”

La dezbaterile care au avut loc în zilele Congresului, în ședințele plenare, în comisii și în Conferința a II-a pe țară a O.D.U.S. au luat cuvîntul 252 participanți, reprezentînd diferitele domenii de activitate și abordînd cele mai importante probleme politice, economice, culturale, științifice și sociale ce intră în sfera de preocupări a F.D.U.S. În cadrul ședinței plenare din 8 februarie, printre cei care au luat cuvîntul la înalta tribună a celui mai reprezentativ for al întregii noastre națiuni, s-a numărat și Prea Fericitul Patriarh Iustin care a spus printre altele :

„Este pentru cultele religioase din țara noastră o deosebită cinste și o aleasă bucurie reîntîlnirea, în acest măreț forum larg reprezentativ al națiunii române — Congresul Frontului Democrației și Unității Socialiste — cu reprezentanții tuturor categoriilor sociale și organizațiilor obștești.

„Integrate în realitățile sociale și naționale ale poporului și patriei, cultele religioase din România își desfășoară activitatea lor proprie în climatul de libertate religioasă asigurată prin Constituția și legile țării, bucurîndu-se, după nevoi, de ajutorul și ocrotirea statului. În același timp, ele consideră ca o îndatorire firească și patriotică participarea la sprijinirea tuturor acțiunilor care se întreprind pentru bunăstarea oamenilor și progresul țării... Atmosfera de înfrățire a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate și credință religioasă, a ușurat colaborarea și ajutorarea în activitate a slujitorilor și credincioșilor diferitelor culte, precum și conviețuirea lor în prietenie și bună înțelegere, Frontul Democrației și Unității Socialiste dovedindu-se o bună școală cetățenească”.

După ce a prezentat rolul și locul Bisericii Ortodoxe Române în importante momente ale istoriei poporului nostru, P.F. Patriarh Iustin a elogiat opera de construire a României contemporane făcută de toți fiii ei în acești ani ai „Epocii Ceaușescu”, eforturile poporului și Conducătorului său iubit pentru promovarea păcii, spunînd : „Pacea nu se înfățișează ca o simplă absență a războiu-

lui. Ea este o stare de existență a oamenilor, a popoarelor în prietenie, înțelegere și colaborare. Ea face parte din bunurile omului, din conținutul entității lui. De aceea, o dorim o iubim și ne străduim să o păstrăm intactă, puternică.

În partea finală a cuvîntării sale, P.F. Patriarh Iustin a adresat „un cald cuvînt de prețuire tuturor celor care ostenesec, cu mintea sau cu brațele, la zidirea României, a României fericite, în frunte cu marele ei ctitor, Domnul Președinte al Republicii Nicolae Ceaușescu.”

În cadrul lucrărilor din 7 februarie ale Comisiei pentru debateră sarcinilor privind participarea organizațiilor componente și a cetățenilor țării la înfăptuirea politicii externe a statului nostru, consacrată dezarmării, colaborării internaționale și asigurării păcii în lume, a luat cuvîntul și Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, precum și Excelența Sa Ioan Robu, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din București. Din cuvîntarea rostită cu acel prilej de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, reținem următoarele :

„... Adeziunea noastră la Frontul Democrației și Unității Socialiste este întemeiată nu doar pe calitatea de cetățeni ai țării căreia aparținem și căreia înțelegem să-i fim loiali manifestînd cel mai sincer patriotism, dar este întemeiată în același timp pe însăși crezul nostru religios care ne cere să slujim cu tot ce avem mai bun pe semenii noștri, obștea în mijlocul căreia trăim, să promovăm mai binele individual și colectiv, să trăim în pace cu toată lumea.

„De la înaintașii noștri întru același crez am moștenit zicerea : „Unde este poporul, acolo sîntem și noi“. Și pentru că poporul a îmbrățișat cu întreaga convingere Frontul Democrației și Unității Socialiste, o facem și noi, siguri că așa e bine, că e modul cel mai potrivit de a pune în practică preceptele sacre pe care le propovăduim în Biserică...”

După ce a exprimat întreaga adeziune a Bisericii Ortodoxe Române la politica internă și externă promovată de statul nostru, de iubitul și stimatul nostru Președinte Nicolae Ceaușescu, în continuare I.P.S. Mitropolit Nicolae s-a referit la politica de pace promovată de țara noastră, cu acțiunile ei insistente pentru înlăturarea flagelului războiului, precum și sprijinirea acestei politici de către cultele religioase din țară. „Pe această linie — a spus I.P.S. Mitropolit Nicolae — s-a înscris și Adunarea cultelor din țara

noastră pentru dezarmare și pace, ținută cu câteva luni înainte, la care au participat și numeroși invitați din străinătate... Împreună cu toți oamenii cinstiți din Europa și din lumea întreagă, cerem înfăptuirea dezarmării, împiedicarea amplasării de noi rachete nucleare pe continentul nostru și retragerea celor existente, realizarea unei reale destinderi și colaborări internaționale. Acționînd în direcția sprijinirii politicii de pace a țării, cultele religioase sînt conștiente că prin aceasta își respectă crezul propriu și în același timp contribuie la afirmarea vocației de pace a României, la creșterea prestigiului ei în lume... Cu această convingere sub scriem la documentele supuse Congresului Frontului Democrației și Unității Socialiste, care promovează dezvoltarea pașnică a poporului nostru și cu aceeași convingere urmăm pe mult stimatul Președinte al țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, eroul care întruchipează năzuințele noastre de progres și pace" — a încheiat I.P.S. Mitropolit Nicolae.

La Conferința a II-a pe țară a Organizației Democrației și Unității Socialiste, desfășurată în după amiaza zilei de 7 februarie a.c., printre participanți s-au numărat și 33 delegați ai cultelor religioase din România. Dintre aceștia și-au făcut auzit cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Emilian al Albei-Iulia, Turayogi Csabo Gyula, prim curator al Episcopiei reformate din Cluj-Napoca și Hans Hermannstädter, curatorul general al Bisericii evanghelice C.A., care au exprimat sentimentele de adîncă însuflețire patriotică și identificarea deplină a tuturor credincioșilor și deservenților cultelor cu aspirațiile și idealurile cele mai nobile ale națiunii noastre socialiste.

După adoptarea rezoluției Conferinței, a fost ales Comitetul Central al Organizației Democrației și Unității Socialiste format din 245 membrii, din care fac parte și reprezentanții cultelor religioase, printre care se numără și Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfințitul Episcop Timotei al Aradului.

În cea de-a doua zi a lucrărilor, Congresul F.D.U.S. a adoptat în unanimitate toate documentele supuse dezbaterilor, în primul rînd cuvîntarea-program rostită de Președintele Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R., care devine documentul programatic și temelia întregii activități organizatorice și cultural-educative a F.D.U.S., baza Rezoluției Congresului care a fost adoptată.

Intr-un înălțător entuziasm, Congresul a procedat, prin votul unanim al tuturor participanților, la realegerea Președintelui Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Frontului Democrației și Unității Socialiste, ca fiind cel mai iubit și stimat fiu al națiunii române, erou al unui legendar popor de eroi, făclie vie și puternică a conștiinței noastre naționale, un erudit gânditor umanist și strălucit patriot, genialul conducător al patriei noastre și proeminentă personalitate a vieții politice internaționale.

Congresul a procedat și la alegerea celor 537 membri ai Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din care fac parte și reprezentanții de frunte ai tuturor cultelor religioase din țara noastră. Biserica Ortodoxă Română este reprezentată de Prea Fericitul Patriarh Iustin, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului, I.P.S. Mitropolit Nestor al Olteniei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P.S. Episcop Vicar Patriarhal Vasile Tîrgovișteanul.

În încheierea lucrărilor celui de-al III-lea Congres al Frontului Democrației și Unității Socialiste, în aplauzele și ovațiile frenetice ale tuturor delegaților și participanților, a luat din nou cuvîntul cel mai distins fiu al națiunii noastre, Președintele Nicolae Ceaușescu, Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste, care a subliniat importanța lucrărilor și a documentelor adoptate care deschid o nouă etapă în transformarea revoluționară a patriei noastre și dezvoltarea ei continuă, spre fericirea tuturor fiilor pămîntului nostru strămoșesc, spre a lăsa generațiilor viitoare o țară înfloritoare, suverană, liberă și independentă.

Redacția

FUNCTIA METAFOREI ÎN „PREDICA DE PE MUNTE” (II) *

de : prot. dr. MARCU BĂNESCU

„Fericii cei săraci cu duhul că a lor este Împărăția cerurilor” (Matei 5, 3).

Întia sentință morală a Domnului nostru Iisus Hristos din „codul fericirilor” (despre care s-a vorbit în studiul precedent), dobîndind statut de perenitate în necurmat dialog cu veacurile, a fost mult și variat comentată, privită din diverse unghiuri. Unii exegeți au pus accentul pe aspectul material al sărăciei, alții pe cel spiritual, iar mediatorii au implicat ambele aspecte în conținutul sentinței, dar, ca și în alte cazuri, la o interpretare unanim acceptată nu s-a ajuns. Nici zelul filozofic de a desface și reface sensurile cuvîntului, pentru a privi „lucrul în sine”, nu a realizat definiții peremptorii. Cercetările și comentariile au fost reluate în diferite perioade istorice, cu același zel, străbătînd aceleași itinerarii spirituale și poposind la aceleași rezultate nedepline și nedefinitive.

În vorbirea curentă se întrebuințează frecvent, cu semnificații depreciative, formuła sintagmatică „sărac cu duhul”. Bogat nuanțată, după împrejurări, expresia ar semnifica un fel de simplitate, naivitate, credulitate, o lipsă de experiență și orientare sau, mai grav, chiar o deficiență mintală, adică o categorie umană plasată în zonele periferice ale inteligenței. De altfel, toate noțiunile pot fi privite și studiate din unghiuri diferite, sub variate incidențe, chiar și acelea care denumesc lucruri și fenomene obișnuite. Unghiurile și perspective variate solicită mai ales noțiunile puse în relație cu transcendența.

Evangheliștii consemnează faptul real, adică reproduc cuvîntul auzit, nu și reflexul subiectiv. Nici Iisus nu ne-a lăsat o definiție „scolastică”. Iisus nu ne-a dat definiții de acest fel, în schimb ne-a indicat calea care duce la fericire, cale împotriva aparențelor, lungă și grea.

Domnul nostru Iisus Hristos, cum se știe, își începe activitatea publică în Galileia. „Și a străbătut Iisus toată Galileia, învățînd în sinagogi și propovăduind evanghelia împărăției și vindecînd toată boala și

* Partea I în revista noastră nr. 11—12/1984, pp.

toată neputința în popor" (Matei 4, 23). Împărăția cea nouă, împărăția iubirii, se vestește în Galileia, trece hotarele ei, ajunge „în toată Siria“ o prețioasă indicație a finalității ei : universalitatea. Mulțimea eterogenă din Decapolis, din Ierusalim și din Iudeia și din „ceea parte de Iordan“ (Matei 4, 25), pătrunsă de mesajul divin, îl urmează cu elan și stăruință.

Evangheliștii ne prezintă nu numai un itinerar spiritual-misionar, ci și un vast peisaj social, o lume în devenire, fremătind în procesul marilor împliniri mesianice. Sigur, cei mai mulți cunoșteau „scripturile“, știau ce însemna „Mesia“ cel vestit de proroci. Și iudeii din diaspora așteptau împlinirea profețiilor Vechiului Testament. Vor fi fost însă și unii mai puțin informați și alții total neinformați (de alt neam), dar toți simțeau și înțelegeau că Iisus îi învață „ca Cel ce are putere“ (Matei 7, 29) și „erau uimiți de învățătura Lui, căci era cu putere cuvântul Lui“ (Luca 4, 32). Iar „Iisus S-a suit pe munte“ (Matei 5, 1), după tradiție fiind vorba de „Kurun-Hattin“ sau Cornele Hattinului¹, unde a rostit acea minunată „predică de pe munte“, „codicele legii noi“ după o expresie patristică.

Cuvîntarea are caracterul unui enunț programatic. „Să nu socotiți că am venit să stric legea sau prorocii. N-am venit să stric, ci să împlinesc“ (Matei 5, 17). Idei sublime, așezate într-un plan unitar, sentențios, după stilul vremii, configurează „legea nouă“. Raportată la legea veche (mozaică), noua doctrină reprezintă un plus de rigoare și vigoare morală. „De nu va întrece dreptatea voastră cu mult pe cea a cărturarilor și fariseilor, nu veți intra în împărăția cerurilor“ (Matei 5, 20).

Prologul cuvîntării îl formează fericirile, un fascicol de lumină și speranță țîșnit din focarul unei iubiri nemărginite. Iisus privește fericirea în perspectiva veșniciei, dînd noi forme și sens cuvintelor, stabilind între ele conexiuni neașteptate. Cea dintîi : „Feriți-vă cei săraci cu duhul că a lor este împărăția cerurilor“, a oferit prilejul celor mai multe și felurite interpretări. Dar toți exegeții creștini au fost și sînt de acord că formula „sărac cu duhul“ nu exprimă deficiențe mintale, nu se referă la categorii de oameni înapoiați. Ea nu se identifică nici cu acea „sfîntă naivitate“, care se atribuie unor oameni lipsiți de agerime, de perspicacitate, de discernămint. Dimpotrivă, ea vizează o alcătuire umană rezistentă la tentațiile care conduc la degradări, la ruperea echilibrului interior. Formula se referă la oamenii care și-au aflat echilibrul și-l mențin cu consecvență, iar în consecvență cu idealul în care au crezut, în care au sperat află bucuria de a trăi, bucurie identificabilă cu însăși fericirea.

Ideea întîiului aforism este redată metaforic la nivelul comunicării logice. Semnificația obișnuită a expresiei „sărac cu duhul“ este, în contextul predicii de pe munte, anulată și convertită în semnificație nouă (metaforă simbolică, în termenii folosiți de Lucian Blaga). Termenul figurat îl substituie pe cel propriu printr-o „disponibilitate de sens“²,

¹ Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie după Matei*, vol. I, Cernăuți, 1925, p. 194.

² Eugen Todoran, *Lucian Blaga — mitul poetic*, Timișoara, 1983, p. 251.

pentru a stabili conexiunea logică cu celelalte aforisme din codul fericirilor. Metafora aduce și această sentință în stare de comunicabilitate. Ea este „una din principalele căi prin care abstracția pătrunde în capul omului”³.

Formulările proprii, ca și cele metaforice din „grupajul” fericirilor, exprimă aceeași idee generală. Intercorelate, ele formează un ansamblu coerent ce caracterizează o stare manifestată într-un mod specific. Sint fericiti : cei săraci cu duhul, cei ce plîng, cei ce flămînzesc după dreptate, cei milostivi, cei curați cu inima etc. Predicatul se referă la toate categoriile de „făptuitori” de același gen, construind o judecată de valoare universală din categorii echipolente. Judecata universală „nu este o colecție de judecăți singulare, despre lucruri individuale. Referindu-se la un gen, predicatul judecății universale se referă, în același timp, la orice lucru individual care aparține acelui gen”⁴. Gîndirea trece direct de la o judecată la alta — inferență nemijlocită. La fel și subiectele se pot identifica, avînd aceeași valoare morală.

Sensul specific al fiecărui aforism din acest „corpus” al fericirilor este implicat în sensul generalului, realizat prin complementaritatea, echipolența și convergența ideilor. Subordonarea particularului este necesară. Cele nouă sentințe nu se contrazic, nu se anihilează una pe alta, nu se inhibă, nu se resping, ci, într-o conexiune logică, se condiționează și se explică reciproc, se atrag și se completează prin direcție și dinamogenie. Fiecare frază exprimă, în esență, aceeași substanță calitativă sub altă incidență. Și, evident, nu pot intra, în dinamica acțiunii convergente, categorii eteroclite (cei blînzi, cei milostivi, cei curați cu inima, cei făcători de pace etc., cu cei anormali, alienați).

Sintagma „cei săraci cu duhul” nu vizează categorii sociale sau stări materiale, nici stări de insanitate, ci exprimă o anumită atitudine morală. Nu este singura expresie sau singurul cuvînt în Sfînta Scriptură, căruia, prin metaforizare, i se conferă alt sens decît cel pe care-l are în vorbirea curentă, ca, de pildă, cuvîntul „nebun”, folosit chiar în predica de pe munte (Matei 5, 22). Nebun, în contextul biblic, nu este omul care suferă de alienație mintală, ci acela care a devenit atît de stricat, încît nu mai vrea să creadă în existența lui Dumnezeu și care a devenit și netrebnic (incapabil) de a mai face vreo faptă bună (Psalm 52, 1 ; Deuteronom 32, 6 ; Isaia 32, 6 ; ș.a.).

Etimonul „duh”, în Noul Testament, semnifică mai ales ispita, ispititorul (Matei 4, 3) ; duhul necurat (Matei 10, 1) ; duhurile rele (Matei 12, 45) ; duh mut și surd (Marcu 9, 25) ; duhul toropelii — „ochi ca să nu vadă și urechi să nu audă” — (Romani 11, 8) ; duhul lumii (I Corinteni 2, 12) ; duhul robiei sau al nedreptății (Romani 1, 18) ; duhuri de multe feluri (I Ioan 4, 1) etc.

Deci cei săraci cu duhul, cărora li se promite împărăția cerurilor, sînt credincioșii care înfrîng ispita, resping ispititorul, luptă împotriva

³ Paul Lafargue, ap. Henri Wald, *Structura logică a gîndirii*, București, 1962, p. 33.

⁴ H. Wald, o.c., p. 150.

toropelii morale, nu se lasă tiriți de „gîndul trupului în vrăjmășie cu Dumnezeu“ (Romani 8, 7).

Expresia cuprinde, într-o dialectică a contrariilor, ideea de sărăcie și cea de bogăție. Sărăcia vizează lipsa de mîndrie, lipsa de păcat; bogăția, o încărcătură pozitivă, indică smerenia, umilînța (virtute). Adîncimea de sens a vieții o explorăm prin antonimul ei care este mîndria, încadrată în cele „șapte păcate de căpetenie“. Ideea fundamentală de virtute este exprimată prin mai mulți termeni, ca „simplitate“, lipsă de formalism, de rafinament, dar și lipsă de prefăcătorie, de artificialitate; „smerenia“ semnifică supunere, dar și ideea de respect și bună-cuviință; „nevinovăția“, „onestitatea“, înseamnă atitudine cuviincioasă și corectă față de semenii, respect nedisimulat și devotament sincer și consecvent. În Sfînta Scriptură acești termeni, și alții asemănători, au, în general, o semnificație pozitivă. Sf. Apostol Pavel îi folosește pentru a exprima aceeași idee generală: curăție, nevinovăție, neprihănire (cf. Filipeni 2, 15; Romani 16, 19; I Corinteni 14, 20 etc.). Dar cel mai întrebuintat cuvînt pentru a exprima atitudinea față de Dumnezeu și față de semenii este smerenia, umilînța, atît în vorbirea proprie, directă, cît și în vorbirea figurată. Smerenia este recomandată în morala creștină ca virtute (Romani 12, 3; Galateni 5, 26; Efeseni 4, 2; I Petru 5, 5—6; Iacobi 4, 6). Smerenia este una dintre condițiile dobîndirii Împărăției lui Dumnezeu: „Cel ce se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este mai mare în împărăția cerurilor“ (Matei 18, 4; Marcu 10, 14—15).

Smeriți, în contextul învățăturii creștine, sînt oamenii cuviincioși, care își cunosc și își recunosc limitele, se deschid spre semenii și se încadrează în armonia universului uman. Opusul smereniei este mîndria, trufia, orgoliul, îngîmfarea, egoismul, care rupe echilibrul și tulbură armonia comuniunii cu Dumnezeu și cu oamenii. Mîndria a determinat căderea omului în păcat. Iisus, restaurînd omul, își începe predica tocmai cu recomandarea smereniei. El însuși s-a umilit „chip de rob luînd“, El, care n-a făcut păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui (I Petru 2, 22) și „păcat în El nu este“ (I Ioan 3, 5) și nici posibilitatea păcătuirii nu o are (anamartesia). S-a umilit și s-a făcut „întru asemănarea trupului păcatului și pentru păcat, a osîndit păcatul în trup“ (Romani 8, 3). De aceea, Iisus acordă deosebită atenție acestei virtuți, folosind și metafora din prologul predicii de pe munte. O altă trimitere expresă la smerenie, în ordinea fericirilor, nu găsim și ea nu putea să lipsească din învățătura Mîntuitorului.

Smerenia este un concept specific, desemnînd interrelații create de spiritul creștinismului care consideră omul ca valoare inestimabilă. De aceea prin smerenie nu înțelegem „coborîre“ sub limita umanului, înjosire, slugărnice, ci respect reciproc, relații de omenie. Cu peste opt decenii în urmă, dr. C. Diaconovici definea umilînța (smerenia) ca „virtutea morală, prin care omul cunoscîndu-și slăbiciunea propriilor sale puteri, cu sinceritate mărturisește această slăbiciune, înădușind astfel întrînsul orice pornire spre mîndrie. Adevărata umilînță se rapor-

tează la Dumnezeu ; raportată la oameni, ea se numește modestie și este cea mai frumoasă podoabă a oamenilor tineri"⁵.

Smerenia nu prejudiciază „respectul față de sine” sau „iubirea de sine”, care își au obârșiile în iubirea față de Dumnezeu și condiționează iubirea aproapelui. „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți” (Matei 23, 39). Iubirea de sine este corelată cu ideea de adevăr și dreptate, în opoziție cu egoismul, cu iubirea de sine exclusivistă. Smerenia sugerează imaginea de putere lucidă, de luptă împotriva „omului celui ascuns” în adâncimile tenebroase ale propriei noastre ființe. Dacă inima este, metaforic, considerată ca expresia unității și individualității sau a personalității, smerenia este un corelat al inimii, desemnând mai pregnant structura personalității. Smerenia nu este numai cunoașterea propriilor limite, ci și devenire, efort de autodepășire în esență și armonie, aspirând neconținut către frumusețea fără limite a chipului uman, reflectând chipul și asemănarea cu Creatorul.

Fericirile nu au caracterul unor decizii pe baza faptelor săvârșite, consumate. Privite în aspectul lor dinamic, ele sînt chemări, indicații, cărări care duc la fericire. Iisus nu cheamă, nu îndeamnă la efort pentru procurarea fericirii pe cei debili mintal, pe cei ignoranți, ci pe cei ce sînt în plinătatea funcțiilor sufletești. Omul trebuie să aleagă liber calea care duce la fericire și alegerea, opțiunea, implică integritatea facultăților superioare, putere de discernămint, capacitate logică, însușire de a cunoaște adevărul care procură „slobozenia” (Ioan, 8, 32). Iisus se adresează omului liber, omului care dispune de „libertatea morală, singurul dar asupra căruia credinciosul are stăpînire deplină”⁶. Iisus se adresează omului capabil să primească „ajutorul suprafiresc”, harul divin, pentru împlinirea binelui moral, omului capabil să răspundă la marea iubire ce i s-a arătat din partea lui Dumnezeu, iubire care depășește toate darurile și jertfele (I Corinteni 13, 1—13). „Numai omul liber, stăpîn pe sine și conștient de sine, este capabil de credință și prin credință e capabil să se ridice de la starea de natură la cea de subiect, la această culme spre care e destinat. Prin credința în Dumnezeu Cel personal și deplin, prin credința întemeiată de revelația în Iisus Hristos se restaurează omul, iar această restaurare înseamnă o angajare a fiecăruia în strădania de restaurare a semenilor prin comuniune și servire”⁷. Starea de fericire se dobîndește, ca orice bun material și spiritual, prin efort. La acest efort ne îndeamnă Iisus spre a dobîndi Împărăția cerurilor.

Pentru a eluda, parcă, anumite complicații interpretative, în text paralel, Sf. Evanghelist Luca omite adaosul susceptibil „cu duhul”, simplificînd textul primei fericiri. Prin această simplificare s-ar părea că Iisus plasează accentul pe „sărăcia materială”, oferind Împărăția cerurilor unei categorii sociale bine conturată. După evanghelistul Luca, prima

⁵ C. Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 1155.

⁶ *Învățătura creștină ortodoxă*, Timișoara, 1971, p. 84.

⁷ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 83.

fericire are următorul cuprins : „Fericiți voi cei săraci, că a voastră este Împărăția lui Dumnezeu“ (Luca 6, 20). Mai departe, adresându-se celeilalte categorii, Iisus zice : „Dar vai vouă, bogaților, că vă luați pe pă-mînt mîngîierea voastră“ (Luca 6, 24).

S-ar părea că în fața lui Iisus se află două categorii de ascultători, care reprezintă pe cei săraci și pe cei bogați, și că Învățătorul îi tratează preferențial. Dar această interpretare, prea îngustă, nu se încadrează în concepția și finalitatea creștină privind universalitatea mîntuirii. Trebuie să se precizeze că aici este vorba despre o virtute și nu despre o stare materială sau socială. Pentru Iisus Hristos, toți oamenii sînt egali. În minunata Sa învățătură nu aflăm nimic din spiritul exclusivismului național, al șovinismului intolerant și agresiv. Vederile Sale se ridică peste veac și peste hotare și în persoana Sa se contopesc evreii și elinii și romanii și toți oamenii de toate rasele. Pe toți i-a întrupat în ființa Sa. El, „om de suferință și răbdător la durere“ (Isaia 53, 3), pentru toți a murit pe cruce, pentru toți a înviat a treia zi, și a vorbit așa cum nimeni nu a vorbit (Matei 7, 28—29). Într-adevăr, nimeni, pînă la El, nu a vorbit atît de pregnant despre universalitatea iubirii, despre marea familie umană, despre necesitatea înfrățirii tuturor oamenilor. Deci, o interpretare exhaustivă a fericirii nu se poate realiza prin detășarea ei din contextul doctrinei unitare despre Împărăția promisă de Iisus.

Fericirile au caracter de normă generală și se referă la o categorie socială foarte largă, cuprinzînd bogați și săraci care acceptă această normă morală. Norma aceasta se întemeiază pe autoritatea divină, izvo-răște din credința că binele și fericirea este semnul voinței divine.

În a sa „Carte de învățătură ortodoxă“, mitropolitul Petru Movilă, interpretînd „blăjîniile“ (adică fericirile), zice că săraci cu duhul ar fi cei ce nu au bunuri materiale sau, dacă le au, se comportă ca și cum nu le-ar avea, nu se lasă robiți de ele, ci „le poartă cu dreptate“, cum a făcut Zahau zicînd înaintea lui Iisus : „Iată jumătate din averile mele, Doamne, dau săracilor. Și de am năpăstuit cuiva ceva, voi întoarce împătrit“. „Această bună faptă se zice sărăcie în duh...“⁸.

Sărac cu duhul se poate considera și cel ce are bunuri materiale, dobîndite în mod corect, prin muncă, și cel ce nu are. Atributul vizează fapta, atitudinea morală față de bunurile materiale. Totuși Iisus ferește săracii și-i separă de cei avuți, pentru că cei dintîi sînt mai receptivi la Împărăția păcii și a iubirii universale. „Cei ce vor să se îmbogățească cad în ispită și în cursă și în multe pofte nesocotite și vătămătoare, care cufundă pe oameni în ruină și în pierzare. Pentru că iubirea de argint este rădăcina tuturor relelor, pe care, poftind-o unii, au rătăcit de la credință și s-au străpuns cu multe dureri“ (I Timotei 6, 9—10).

⁸ *Mărturisirea Ortodoxă*, ed. pr. Nicolae M. Popescu și diac. Gheorghe Moisescu, București, 1942, p. 11 (răspuns la întrebarea 31).

„Sărăcia de bună voie“ este un sfat evanghelic (cf. Matei 19, 16—22) pentru cei ce râvnesc urcarea pe treptele mai înalte ale desăvârșirii morale. Sărăcia cu duhul este o virtute necesară tuturor credincioșilor și duce la mulțumire, la fericire. Bogații, „care socotesc evlavie un mijloc de câștig“ (I Timotei 6, 5), care sînt în același timp, asupritori și nedrepti, pierd simțul măsurii și al justiției sociale și, cu acestea, propria fericire. Bogăția nedrept agonisită și rău folosită, duce inevitabil la vrajbă și conflict. De aceea, „mai lesne este a trece cămila prin urechile acului, decît să între bogatul în împărăția lui Dumnezeu“ (Matei 19, 24).

Deci săracii nu sînt fericiți pentru sărăcia lor, nici bogații nu sînt nefericiți pentru bogăția lor, ci, toți, sînt fericiți sau nefericiți, după faptele lor. Chiar și unii gînditori necreștini presupun virtuți alese mai curînd la cei săraci, decît la cei bogați. „Sub zdrențe se ascunde mai adesea virtutea de aur“ — spunea Cicero.

Iisus aduce o concepție nouă despre viață, despre interrelațiile umane, enunțînd ca reper referințial: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți“ (Matei 22, 38). Împărăția lui Dumnezeu cuprinde virtual pe toți oamenii, egali între ei și în fața lui Dumnezeu, indiferent de neam, de rang social, de stare materială. La această împărăție se poate ajunge prin Hristos și viețuirea după învățătura Sa, avînd sprijin efectiv harul divin.

Accentul pe sărăcia materială totală s-a pus mai ales în perioada clasică a monahismului, dar cei mai mulți teologi acceptă interpretarea „morală“ a expresiei „sărac cu duhul“. Trufia, semeția, se află la originea prăbușirii unor îngeri din starea primordială. Prin trufie, omul a pierdut nevinovăția și fericirea edenică. Dimpotrivă, prin funcția smereniei (o funcție catartică), antonimul trufiei, el se poate apropia de fericirea pierdută.

Mulți părinți bisericești, voind să facă mai accesibilă înțelegerea primei fericiri, au redat expresia „sărmani cu spiritul“ (săraci cu duhul), nu arareori, prin „cei umiliți“⁹. Sărăcia cu duhul semnifică, în ultimă analiză, o virtute, adică „o gravitare statornică a voinței către bine, o dispoziție lăuntrică și o abilitate exterioară a voinței în săvîrșirea binei“¹⁰. Prin ea se dobîndește forța morală de a începe urcușul, credinciosul se eliberează de patimi, dobîndește libertatea morală și energia de a împlini consecvent binele care-i asigură fericirea. Desigur nu numai această unică virtute asigură calea spre Împărăția cerurilor, ci împreună cu celelalte virtuți indicate de Iisus și intrate în Biserică, depozitarea tezaurului creștin, adică virtuțile teologice și morale. Între ele Iisus plasează smerenia pe primul loc, reprezentînd înția treaptă. Smeriți sau săraci cu duhul, în sensul predicii de pe munte, sînt cei ce plîng pentru răul săvîrșit, cei blînzi, cei ce flămînzesc și însetează după dreptate, cei milostivi, cei făcători de pace, cei prigonii pentru dreptate... Sărac cu duhul este cel ce râvnește dezrobirea din propriile-i patimi, elibera-

⁹ Cf. V. Gheorghiu, o.c., vol. I. p. 198.

¹⁰ Hristu Andrusos, *Sistem de morală*, trad. I. Lancrănjan și E. Mudopoulos, Sibiu, 1947, p. 171

rea de „duhul trîndăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpînire și al grăirii în deșert” — cum rostește rugăciunea de umilintă a Sfîntului Efreim Sirul — cel ce caută „duhul curăteniei, al smeritei cugetări, al răbdării și al dragostei... darul de a-și vedea propriile greșeli și a nu osîndi pe altul“.

Expresia „sărac cu duhul” se referă la cele spirituale ca și închinarea „cu duhul și cu adevărul” (Ioan 4, 23). Sensul proxim al termenului se poate decela în metafora din parabola „vameșul și fariseul” (Luca 18, 10—14). Iisus a zis pilda aceasta către unii care credeau în ei înșiși că sînt drepti și disprețuiau pe ceilalți (Luca 18, 9). Consecința: „Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește se va înalța” (Luca 18, 14). Sentimentul vinovăției și consecința sa smerenia (raportată la Dumnezeu) produce pace în conștiința vameșului, un aspect al fericirii. Săraci cu duhul sînt cei asupriți, cei disprețuiți, cei nedreptățiți, dar nu pentru că sînt asupriți sau disprețuiți sau nedreptățiți, ci fiindcă ei nu asupresc, nu disprețuiesc, nu nedreptătesc.

Iisus Hristos, om și Dumnezeu, întru toate asemenea nouă, afară de păcat, ne-a dat supremul exemplu de smerenie. Iisus însuși s-a umilit, a suportat „sărăcia de bună voie” pentru noi, cum ne spun sfinții părinți. Sărăciei Lui i se conferă sens metaforic, înțelegînd „starea de umilintă” (chenoza), rezultată din „golire” (cf. Filipeni 2, 7). „Învățați-vă de la Mine că sînt blînd și smerit cu inima și veți afla odihna sufletelor voastre” (Matei 11, 29) și „dacă Eu, Domnul și Învățătorul, v-am spălat picioarele, și voi sinteți datori să spălați picioarele unul altuia” (Ioan 13, 14).

Sfinții Părinți au condamnat semeția, chiar dacă aceasta a fost pusă în serviciul apărării Ortodoxiei. Elocvent este cazul episcopului Lucifer de Calaris din Sardinia (+370), condamnat ca schismatic pentru „sumeța iperortodoxie”¹¹.

Sintagmei „sărac cu duhul” i se poate conferi și sens de nevinovăție. În dialogul cu ucenicii despre „întîietate”, Iisus cheamă un prunc, îl pune în mijlocul lor și zice: „Amin grăiesc vouă: de nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în Împărăția cerurilor, că cine se va smeri ca pruncul acesta, acela este mai mare în Împărăția cerurilor” (Matei 18, 3—4). Smerenia pruncilor nu poate fi interpretată decît ca nevinovăție, neparticipare la fapte imputabile.

În circulația limbii noastre s-a impus formula „sărac cu duhul”, tradus din slavonă, dar se pare că ideatic s-ar identifica mai precis cu latinescul „honestus”. Onestitatea indică o anume demnitate personală. Un om consecvent, corect față de sine și față de alții, este un om demn. Adîncind problema, apar mereu aspecte care se cer elucidate. Un atare aspect ar fi și raportul dintre morală și fericire (caracterul interesat al faptelor bune). Orice credincios „este convins că Dumnezeu unește bunătatea cu fericirea, iar virtutea o răsplătește cu bunuri de natură spirituală atît aici, cît mai ales în viața viitoare. Binele trebuie să se

¹¹ Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală*, trad. Athanasie Mironescu, vol. II, București, 1926, p. 112.

facă însă nu din calcule și nici cu referire la foloasele lui, căci atunci cădem în evdemonism, care se extinde pînă și la viața de dincolo, ci pentru valoarea sa morală, pe care o impune voia lui Dumnezeu¹². Creștinul săvîrșește binele nu de teama pedepsei sau nădejduind răsplată, ci pentru că găsește mulțumire în bine, supunîndu-și propria voință cerințelor adevărului, dreptății și dragostei. „Îmbinînd respectul față de măreția divină cu dragostea față de izvorul vieții și bunătății, atitudinea creștinului se manifestă ca smerenie față de Dumnezeu¹³. Ideea de sancțiune este inclusă în ideea de dreptate divină, sau „sancțiunea este forma prin care se exprimă valoarea binelui și rău'ui moral“, adică virtutea trebuie răsplătită și păcatul pedepsit¹⁴.

Fericirea nu este scop în sine, ci reflexul desăvîrșirii morale, ea „nu condiționează, ci este condiționată și urmează ca o încoronare fi-rească a virtuții, iar nu ca un leit-motiv al ei“¹⁵.

Fericirile rostite în „predica de pe munte“, prefațînd doctrina me-sianică, urmăresc, în planul finalității, formarea unei noi concepții de viață, o restructurare a gândirii, lărgindu-i orizonturile și adîncindu-i cuprinsul. Fiind rostite de Fiul lui Dumnezeu, însuși acest fapt le des-cide largi perspective spre universalitate.

¹² H. Andrusos, o.c., p. 297.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Orest Bucevschi, *Are morala creștină caracter interesat în motivarea fap-telor?*, Cernăuți, 1937, p. 17.

¹⁵ Șerban Ionescu, *Problema conștiinței*, București, 1934, p. 16.

GLOSSOLALIA SAU VORBIREA ÎN LIMBI ESTE O CONDIȚIE PENTRU MÎNTUIRE ?

de : diacon prof. TEODOR V. DAMȘA

Se știe că în cadrul creștinismului și-au făcut apariția o serie de denominațiuni cu tendințe novatoare din dorința așa-zisă a simplificării și întoarcerii la doctrina Bisericii primelor veacuri, la moralitatea și puritatea vieții ce caracteriza creștinismul în acea perioadă de început.

Miscarea harismatică contemporană¹ se consideră a fi rodul unei treziri spirituale lucrate de Duhul Sfânt în sinul creștinismului și are ca obiectiv reactualizarea în Biserică a *harismelor* care în viața creștinismului primar, înainte de trecerea la forme organizate, au avut un rol important. Ea tinde să se situeze înăuntrul acelor Biserici, ca un grup de înnoire radicală și de inspirație profetică².

Ortodoxia a reușit să evite astfel de mișcări extremiste printr-o coeziune mai puternică între Taine și harisme, între cultul liturgic comun și spiritualitatea personală, între unitatea bisericească și mărturia evanghelică în lume. Este valabilă și pentru slujitorii și credincioșii Bisericii noastre recomandarea pe care apostolul Pavel o făcea lui Timotei : „Nu fi nepăsător față de harul care este în tine“ (1 Timotei 4, 14), pentru ca astfel „Biserica să ia întărire“ (1 Corinteni 14, 5)³.

Harismele în viața Bisericii. Biserica creștină a cunoscut mereu o mulțime de daruri gratuite ale Sfintului Duh, *harismele* (harisma, charismata), căci acestea au făcut și fac parte din viața harică a Bisericii creștine încă din momentul întemeierii ei în ziua Cincizecimii. Duhul Sfânt „prin însăși coborîrea Lui dă existență reală Bisericii ; prin Duhul curge și crește viața cea dumnezeiască în Biserica însăși“⁴. La primele Rusalii, Sfinții Apostoli au primit plenitudinea darurilor și puterilor apostolice, precum și harul necesar întrebunțării acestor daruri și puteri.

Lucrarea generală mîntuitoare a Duhului Sfânt în Biserică se efectuează prin harul divin. În vederea edificării trupului tainic al Bisericii,

¹ Alfred Kuen, *Die harismatische Bewegung*, Ratingen, 1976, face istoricul, cu aprecieri asupra aspectelor pozitive și discutabile, între acestea din urmă și glossolalia, cit și a progresului mișcării harismatice.

² Idem, pp. 17—28.

³ Discuția mai pe larg la pr. prof. I. Bria, *Prezența și lucrarea Sfintului Duh în Biserică*, în „Ortodoxia“, an XXX/1978, nr. 3, p. 496 ș.ur.

⁴ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, București, 1978, p. 302.

Sfîntul Duh înzestrează pe unii membri din cadrul Bisericii cu un dar special numit *harismă*⁵. „Cînd un dar sau altul a sporit considerabil, el poate deveni *harismă*. Aceasta înseamnă o *pnevmatizare foarte accentuată a unui om*, o covîrșire accentuată a legilor naturii de către spiritul uman umplut de Sfîntul Duh”⁶.

În Biserica primară, *harismaticii* sau *pnevmaticii* erau unii creștini înzestrați de Dumnezeu cu diferite daruri și puteri cu caracter supranatural, *harisme*. Ei nu erau aleși de comunitate, nici așezați prin hirotonie și se bucurau în rîndurile celorlalți de mare cinstire pentru harul lor. Sfîntul Apostol Pavel enumeră de mai multe ori asemenea *harisme* (I Corinteni 12, 28—30; Romani 12, 6—8; Efeseni 4, 11), dar *harismaticii* propriu-zisi, adică cei investiți de Dumnezeu cu daruri speciale, excepționale, sînt celelalte categorii de slujitori. Dintre ei, cei mai însemnați sînt apostolii, după aceștia proorocii, apoi învățătorii (*didascalii*). Apostolii posedau mai multe și mai mari daruri, putînd să învețe, să facă minuni; alături de ei sînt socotiți „evangelistii”; profeții „vorbeau în Duh”, erau „glasul lui Dumnezeu”, sfătuiau, certau, puteau să prezică. Chiar unele femei, ca fiicele „evangelistului” Filip (*diaconul*), puteau să aibă *harisma* proorocii (*Faptele Apostolilor* 21, 9). *Didascălii* erau învățătorii comunităților; ei instruiau pe credincioși mai de aproape asupra învățaturii și moralei creștine. *Harisme* excepționale aveau uneori și unii dintre laici. Celelalte *harisme* amintite de Sfîntul Apostol Pavel sau cunoscute din alte locuri par a fi fost mai mult ocazionale și provizorii⁷. Numărul *harismelor* este foarte mare și de aceea nu poate fi fixat cu precizie, depinzînd de voia Sfîntului Duh care le acordă potrivit cu nevoile diverse ale fiecărei comunități⁸.

*Harisme*le sînt asemănate de Sfîntul Apostol Pavel corpului omenesc alcătuit din multe organe, fiecare fiind necesar pentru întreg. El le enumeră, dar nu le clasifică, *harisma* glossolaliei ocupînd locul ultim sau penultim (I Corinteni 12, 28 și 12, 8—10) și uneori lipsind (ca de exemplu la Romani 12, 6—8). Unele *harisme* sînt repetate sau desemnate cu termeni sinonimi. Prin urmare glossolalia se găsește așa zicînd pe ultimul loc, fiind urmată, în altă enumerare (I Corinteni 12, 8—12), de *harisma* tălmăcirii limbilor. Sfîntul Apostol Pavel condiționează folosirea acestei *harisme*, de tălmăcire, altminteri oprește folosirea ei în Biserică, deoarece nu aduce nici un folos de zidire sufletească, ci mai de grabă prilej de batjocură (I Corinteni 14, 23).

CUM TREBUIE ÎNȚELEASĂ CORECT GLOSSOLALIA SAU VORBIREA ÎN LIMBI.

Vorbirea în limbi prin darul Sfîntului Duh este numită *glossolalie*. Cuvîntul „glossolalia” nu apare în Noul Testament în această formă; dar expresia „a vorbi în limbi” (*glossais Lalein*) apare, iar cuvîntul „glossa”

⁵ D. Ailincăi, *Harisme și rolul lor în Biserica primară*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, an. LVII (1981), nr. 10—12, pp. 737—748.

⁶ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, o.c., p. 330.

⁷ Teodor M. Popescu, Teodor Bodogae, George Gh. Stănescu, *Istoria Bisericească Universală*, vol. I (1—1054), București, 1956, p. 41.

⁸ J. Lagrange, *Saint Paul, Epître aux Romains*, ed. III-a, Paris, 1922, p. 298.

(tradus prin „limbă“) apare și mai des. Pentru cuvîntul „glossa“ sînt folosite cel puțin trei sensuri diferite : unul care numește organul fizic al gîstului și al vorbirii, al'tul care numește limba vorbită sau fe'ul vorbirii și un al treilea pentru vorbirea stranie sau neînțeleasă.

Noul Testament folosește pentru vorbirea în limbi următoarele trei expresii : *glossais lalisousin kainais* (Marcu 16, 17) = vor vorbi în limbi noi ; *lalein etérais glossais* (Faptele Apostolilor 2, 4) = a vorbi în alte limbi ; *geni glosson* (I Corinteni 12, 10) = felurite limbi.

Ca să înțelegem vorbirea în limbi, va trebui să supunem unei analize foarte atente textele biblice care se referă la glossolalie. Vom avea în vedere mai întii textul cel mai comp'et și mai limpede (Faptele Apostolilor 2, 4), apoi pe celelalte, indirecte (Marcu 16, 17—18 ; Faptele Apostolilor 10, 44—46 și 19, 5—7 ; I Corinteni 12, 28—30 și 14, 1—3) ce se vor explica în funcție de primul. Este o problemă de logică și de metodologie. Procedînd invers, se ajunge la o înțelegere greșită și se formulează păreri neîntemeiate care duc inevitabil la forțarea înțelesului unui text clar și complet.

Învățătura Bisericii Ortodoxe despre *glossolalie* nu este o dogmă formulată la vreun sinod ecumenic, ci mai degrabă este o *teologumena*, adică o învățătură neoficială, deoarece Biserica nu a simțit anterior trebuința de o atare dogmă. Totuși, Biserica ortodoxă nu este lipsită de învățătura sa despre glossolalie. Pe baza textelor clare și complete ale Sfintei Scripturi, orientîndu-ne în problemă și prin cîteva studii temeinice⁹, vom încerca să explicăm clar și pe înțelesul tuturor credincioșilor învățătura Bisericii ortodoxe cu privire la glossolalie și dacă ea condiționează într-un fel oarecare mîntuirea noastră.

Primul text pe care îl aducem în discuție este cel din Faptele Apostolilor cap. 2, socotindu-l cel mai complet și mai clar, în măsură să ne explice minunea ce s-a petrecut la Ierusalim în ziua Cincizecimii cu privire la darul vorbirii în limbi. Din el desprindem cîteva idei care alcătuiesc cheia dezlegării problemei vorbirii în limbi.

a) „Vorbirea în limbi“ prin darul Sfintului Duh este o minune necunoscută înainte. Ea începe în ziua Cincizecimii. Fiind prima de acest gen, ea ne este descrisă pe larg de Sfîntul Luca, pentru ca cititorul să-și poată da seama ce este și în ce constă această minune.

⁹ Între acestea amintim, în primul rînd lucrările ic. stavr. dr. Petru Deheleanu, *Glossolalia sau „vorbirea în limbi“ ca dar harismatic*. Arad, f.a. ; idem *Manual de Sectologie*, Arad, 1948 ; N. I. Nicolaescu, *Actualitatea epistolei I-a către corinteni a Sfîntului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice“, an. III (1951), nr. 3—4 ; pr. dr. Ștefan Slevocă, *Harismele în Biserica primară*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei“, an. XXXIV (1958), nr. 9—10 ; pr. Constantin Gheorghiu, *Harismele după epistolele Sfîntului Apostol Pavel*, în „Studii Teologice“, an. XXV (1973), nr. 1—2 ; pr. prof. dr. Nicolae Neaga, *Glossolalia*, în „Mitropolia Banatului“, XXVI (1976), nr. 9—12 ; pr. prof. Ion Bria și pr. D. Ailincăi cu lucrările citate în notele precedente. Mai semnalăm încă două studii serioase ale unor autori de alte confesiuni : capitolul „Glossolalie“ la Alfred Kuen, o.c., pp. 52—61 și Frank Stagg, E. Glen Hinson, Wayne E. Oates, *Glossolalia. Vorbirea în limbi în perspectivă biblică, istorică și psihologică*, Abingdon Press, Nashville and New York, 1967.

b) Apostolii, prin darul harismatic al Sfintului Duh, au început a predica în alte limbi (v. 4), anume în peste 15 limbi diferite ale iudeilor de alte limbi aflați la Ierusalim cu ocazia sărbătorii (v. 6).

c) Acești iudei de alte limbi¹⁰ se minunau, auzind predicîndu-li-se în limba lor maternă (v. 7—9) de către niște ga'ileieni care nu aveau de unde să cunoască altă limbă decît cea vorbită în Galileia (aramaica), situație care îi face receptivi la primirea mesajului evanghelic.

d) Ascultătorii de alte limbi înțelegeau tot ce li se predica, fiindcă li se vorbea de-a dreptul în limba lor și nu aveau nevoie de vreo tălmăcire. În aceasta constă minunea. Ei știau anume că li se predică „despre faptele mărețe ale lui Dumnezeu“ (v. 11) ceea ce îi uimește.

e) Printre ascultători erau unii, care nu înțelegeau nimic din ce se predica acolo și de aceea îi luau în ris pe Apostoli, acuzîndu-i că „sînt plini de must“, adică beți (v. 13). Aceștia nu puteau fi decît localnicii din Ierusalim și de peste tot din Pa'estina, care nu cunoșteau altă limbă decît cea ebraică (aramică). Pentru aceștia, vorbirea Apostolilor era neînțeleasă pîrînd o bolborisire. Dacă se are în vedere că Apostolii vorbeau „în limbi“ cu toată însuflețirea, nu ne miră faptul că localnicii aveau această impresie deoarece nu puteau înțelege nimic. Pentru ei ar fi fost nevoie de un tălmăcitor care nu era. La fel ca glossolalia tot astfel există și harisma tălmăcirii. Acest dar era acordat atunci cînd ascultătorii erau numai localnici, necunoscători de alte limbi, ca de pildă în Corint (I Corinteni cap. 14). În lipsa tălmăcirii, vorbirea în limbi apărea drept bolborisire în ochii acelor ascultători.

Interpretarea textului din Faptele Apostolilor cap. 2 nu poate fi decît literală, în sensul că „vorbirea în limbi“ de la Cincizecime trebuie luată numai în înțelesul de limbă inteligibilă, coerentă, logică, vorbită și înțeleasă de un popor, de un neam, adică o limbă omenească. Din acest înțeles literal se poate deduce și scopul darului „vorbirii în limbi“ dat Apostolilor : de-a propovădui credința creștină la toți oamenii (Matei 28, 19 și Marcu 16, 17) și de a face ca toate popoarele să rămîină uimite de darurile ce se manifestă în creștinism, făcîndu-le disponibile convertirii la noua credință.

f) Intervenția Sfintului Apostol Petru și lămuririle date în context asupra acelei „vorbi în limbi“ concordă pe deplin cu cele dezbătute pînă aici. Față de nedumeririle apărute între unii ascultători datorită glossolaliei, Apostolul Petru se vede pus în situația de a da cîteva explicații. El se adresează celor cu pricina nu în vreo limbă străină, ci în limba ebraică, direct localnicilor, adică iudeilor din Ierusalim și Iudeia. El explică acestei categorii de ascultători „că aceștia (Apostolii) nu sînt beți după cum vi se pare vouă, căci este al treilea ceas din zi“ (v. 15) — adică ora 9 dimineața — ci acum se împlinește ceea ce s-a spus prin proorocul Ioil (3, 1—5) că

¹⁰ Este vorba despre iudeii din „diaspora“ aflați printre alte popoare, care nu mai aveau ca limbă maternă ebraica, ci limba țării în care trăiau. Toți iudeii, însă, ori unde s-ar fi aflat, erau obligați prin lege ca fiecare să meargă la Ierusalim la sărbătorile mari, pentru a ține legătură cu legea și cultul de la templu. Așa se explică prezența la Ierusalim a evreilor cu limbi diferite.

„în zilele din urmă“ adică în epoca creștină a Noului Testament Dumnezeu va face semne minunate. O parte din aceste semne au început să se arate acum, ca darul proorocirii revărsat peste Apostoli prin puterea Duhului Sfânt. Ceea ce iudeii localnici socoteau drept bolboroseală nu este decât o proorocie sau un dar special al Sfintului Duh, întocmai cum a zis profetul Ioil. Cuvîntul proorocie, pe lângă înțelesul de prevestire, are și pe acela de predicare însuflețită a adevărilor creștine, printr-un dar special al Sfintului Duh. În creștinism, numele de prooroci îl au toți cei ce au darul dumnezeiesc de a lămuri cu însuflețire adevărurile de credință (I Corinteni 12, 10 ; 14, 1—5 ; 24, 29—32 ș.a.). Astfel, vorbirea în limbi din ziua Cincizecimmii este o descoperire predicată cu însuflețire, adică o proorocie. Ea era o vorbire cu înțeles, deoarece străinii prezenți, adică iudeii din „diaspora“ știau că li se vorbește „despre faptele mărețe ale lui Dumnezeu“. Prin aceasta se împlinește o parte din profeția lui Ioil. Rezultă, prin urmare, că vorbirea în limbi prin darul Sfintului Duh constă nu într-o bolborisire neînțeleasă, ci într-o vorbire cu rost și cu înțeles.

Sf. Luca se mai referă numai în două locuri din Faptele Apostolilor la vorbirea în limbi și de fiecare dată se face doar o simplă mențiune (10, 44—46 și 19, 5—7).

De la început se poate observa că ambele texte care vorbesc despre „vorbirea în limbi“ sau de darul de la Duhul Sfânt al acestei „vorbiri“ sînt în acord cu sensul pericopei amintite. Vorbind despre această minune numai în treacăt, fie ca despre ceva ce avea să urmeze, fie despre un lucru deja cunoscut, aceste texte, puse în lumina celor întîmplate la primele Rusalii, nu contrazic, ci mai degrabă completează pe alocuri cunoștințele noastre.

În textul din Faptele Apostolilor 10, 44—46 ni se spune că darul vorbirii în limbi s-a manifestat chiar și la păgîni, cu prilejul botezului sutașului Corneliu din Cezareea : „Încă pe cînd Petru vorbea aceste cuvinte, Duhul Sfînt a căzut peste toți cei ce ascultau cuvîntul. Iar credincioșii tăiați împrejur, care veniseră cu Petru, au rămas uimiți, văzînd că darul Duhului Sfînt s-a revărsat și peste păgîni. Căci îi auzeau vorbind în limbi și slăvind pe Dumnezeu“. După cum se poate observa, în text nu ni se spune în ce a constatat „vorbirea în limbi“, ci numai că s-a manifestat. Autorul o presupune cunoscută cititorilor și de aceea nu o mai descrie pe larg. Adaugă numai că acest dar a fost dat și celor ce încă nu primiseră Botezul dar care erau pregătiți să-l primească, cum l-au și primit chiar atunci de la Apostolul Petru (v. 47—48). Dacă autorul ar fi constatat la Cezareea un alt fel de manifestare a Duhului Sfînt în darul „vorbirii în limbi“ decât la Cincizecime, cu siguranță ar fi dat cîteva detalii în această privință. El nu face însă o altă descriere, socotind suficientă explicația din Faptele Apostolilor cap. 2.

Semnificația care se desprinde din text cu privire la acest dar dat unor păgîni încă nebotezați rezultă din context : „*glossolalia*“ avea să fie un semn că și păgînii sînt primiți la creștinism și la darurile lui, ceea ce ascultătorii nu știuseră, căci nu aflaseră ce descoperire i se făcuse lui Petru (Faptele Apostolilor 10, 28, urm.). De acuma păgînii puteau avea dovada și convingerea că și ei pot fi buni creștini și că alte limbi, păgîne,

sînt tot atît de prețuite înaintea lui Dumnezeu ca cea ebraică, dacă în ele se exprimă cuvîntul Evangheliei și se aduce s'avă lui Dumnezeu.

În cazul de la Efes (Faptele Apostolilor 19, 5—7) cînd niște ucenici ai lui Ioan Botezătorul au primit Botezul creștin și taina punerii mîinilor — Sfîntul Mir — prin Sfîntul Apostol Pavel, ni se spune că aceștia, în urma prediciei apostolice, „s-au botezat în numele Domnului Iisus. Și punîndu-și Pavel mîinile peste ei, Duhul Sfînt a venit asupra lor și vorbeau în limbi și proorocau. Și erau toți ca la doisprezece bărbați“.

Nici din acest text nu aflăm mai mult în ce a constat „vorbirea în limbi“ și nici nu-l putem lua ca punct de orientare în explicarea glossolaliei. Constatăm că aici se face deosebire între „glossolalie“ și „proorocie“, deși altădată ne erau prezentate ca identice (Faptele Apostolilor 2, 17). Explicația acestei nepotriviri este următoare : glossolalia este proorocie numai atunci cînd ascultătorii sînt străini și totuși înțeleg ce li se grăiește, dar cînd ei sînt localnici, necunoscători de limbi străine, ea pentru ei nu mai este proorocie, ci ceva de neînțeles.

Din cele trei texte referitoare la „vorbirea în limbi“ rezultă că de fiecare dată Evanghelia sparge barierele dintre oameni invitîndu-i pe toți la mîntuire : evrei, neamuri temătoare de Dumnezeu (prozeliți la iudaism) și ucenicii lui Ioan Botezătorul care nu îl urmaseră pînă atunci pe Hristos. Acest lucru este în acord cu tema principală urmărită de Sfîntul Luca, adică progresul Evangheliei indiferent de considerente de naționalitate și rasă, luptînd ca învățătura creștină să fie propăvăduită „cu toată îndrăzneala și fără nici o piedică“ (Faptele Apostolilor 28, 31).

În textul de la Marcu 16, 17 expresia „limbi noi“ nu poate însemna decît limbi străine, ca la Cincizecime ; „noi“ sînt numai pentru cei ce le vorbeau prin darul special al Sfîntului Duh, în înțelesul că aceștia nu le cunoscuseră mai înainte. Textul poate fi corelat cu Matei 28, 19, cînd li se spune apostolilor : „Drept aceea, mergînd învățați toate neamurile“. Neamurile aveau să fie învățate în limbile lor. Apostolii, necunoscători în limbile neamurilor, aveau să vorbească în „limbi noi“ doar pentru ei, prin darul Duhului Sfînt, neamurile auzindu-i vorbind într-o limbă omenească inteligibilă, adică în propria lor limbă. Prin urmare, este exclus că „vorbirea în limbi“ sau „limbi noi“ să însemneze bolborosire de vorbe într-o limbă stranie, neînțeleasă, inexistentă, pentru că atunci nu s-ar mai vorbi de „limbi“ și nici de limbi „noi“. Altminteri contradicția cu textul din Faptele Apostolilor cap. 2 ar fi insurmontabilă.

Limbile la Corint. Glossolalia este tratată ca o problemă în Epistola I-a către corinteni capitolele 12—14. Deși tema acestor trei capitole o formează darurile Duhului Sfînt, problema legată de vorbirea în limbi domină întreaga dezbatere. Sf. Apostol Pavel nu încurajează vorbirea în limbi, fiind foarte reținut. El recunoaște că în anumite cazuri experiența Duhului va fi exprimată în afară sub formă de rostire emoțională, extatică și neinteligibilă. În anumite limite și sub control atent, „limbile“ trebuie respectate. El apreciază limbile ca ultimul dintre daruri, preferînd în Biserică *cinci cuvinte înțelese în locul a zece mii de cuvinte în altă limbă* (14, 19).

În Corint situația era dificilă, deoarece Biserica era dezbinată, sfișiată de neajunsuri, mulți de acolo contestînd însuși dreptul Sfîntului Pavel de a se numi Apostol (I Corinteni 3, 1—17). Discutarea pe larg a problemei „limbilor” lasă să se întrevadă că la Corint existau mîndrie spirituală, gelozie și concurență în privința darurilor individuale. Capitulul 14 arată că în mare parte starea aceasta era legată de problema vorbirii în limbi.

Sf. Pavel precizează că darul „limbilor” este mai mic decît toate și este primejdios, trebuind pus sub control. Să vorbească numai **unul** o dată, nu mai mult de doi sau trei în cadrul Bisericii, iar cineva să fie în stare să traducă pe înțelesul tuturor (14, 27). Apostolul a văzut în „limbi” o triplă primejdie: pentru comuniunea din Biserică, pentru persoanele care vorbesc în limbi și pentru influența Bisericii asupra lumii din afară. Comparativ cu „vorbirea în limbi”, el arată „o cale care le întrece pe toate (I Corinteni 12, 31): dragostea. Fără dragoste, vorbirea „în limbi omenești sau îngerești” este doar un sunet gol. Dragostea este drumul cel bun și drumul uîtim al lui Dumnezeu. În contrast cu ea, limbile „vor înceta” (13, 8).

În textul de la I Corinteni 12, 28—30, glossolalia ca harismă, menționată pe locul uîtim cu expresia „felurile limbilor”, adică vorbirea în felurite limbi, lasă să se înțeleagă foarte clar că nu toți posedă acest dar și nu este deloc obligatoriu. De aici decurge recomandarea apostolului către corinteni să rîvnească „darurile cele mai bune” (12, 31).

Expresia „felurile limbilor” folosită de Sf. Apostol Pavel este în consens deplin cu celelalte pericope biblice. Glossolalia fiind o vorbire în limbi străine prin darul Sfîntului Duh, ea nu poate fi cu nici un chip o inventare a unor limbi inexistente. Prin „toate limbi'e omenești și îngerești”, Apostolul înțelege darul duhovnicesc al „vorbirii în limbi” existente.

Capitolul 14, ne oferă cîteva amănunte prețioase care totuși pe alocuri pot genera interpretări subiective. De aceea subliniem următoarele patru aspecte:

1. În epoca apostolică, darul vorbirii în limbi se bucura de multă trecere la Corint, cunoscînd adevărate excese printre locuitori, în timp ce alte daruri erau mai puțin rîvnite, deși erau mai importante și mai folositoare, pe toate întrecîndu-le dragostea.

2. Apostolul caută să-i convingă că sînt în rătăcire, deoarece darurile Sfîntului Duh sînt la fel de însemnate, întregindu-se unul pe altul, întocmai ca organele trupului care, deși diferite, alcătuiesc un singur trup. Darurile Sfîntului Duh colaborează între ele, se întregesc și alcătuiesc, în complexitatea și varietatea lor, unitatea Bisericii. Dacă cineva rîvnește un dar mai desăvîrșit, apoi acela să fie dragostea, pentru motivele arătate în capitolul 13.

3. Apostolul explică limitările glosso'aliei în privința binelui pe care îl pot face și potențialul lor de a face rău. În caz deosebit, omul care „vorbește în limbi” vorbește lui Dumnezeu și nu oamenilor, „căci nimeni nu-l înțelege” (14, 2); ba „vorbitoarii” sînt expuși la a fi calificați „nebuni” (v. 23) de cei neștiutori sau necredincioși.

4. Limbile sînt puse în contrast cu proorocia, adică cu vorbirea inspirată inte'ligibilă, care edifică, încurajează și mîngie pe alții (14, 3). Limbile sînt egocentrice, preocupîndu-se de binele individual, iar proorocia se preocupă de zidirea Bisericii (14, 4). Lucrul principal este că credinciosul trebuie să caute mai degrabă darul proorociei decît pe cel al limbilor. Aceasta este recomandarea apostolică, pe care o practică el însuși (I Corinteni 14, 5—18), căci aceasta singură este spre zidirea Bisericii. Harisma vorbirii în limbi numai atunci este spre zidire, dacă este urmată și de cea a tălmăcirii. Altfel, conchide Apostolul, mai bine să tacă (14, 26—28), deoarece în Biserică trebuie să fie seriozitate și rînduială. Lui Dumnezeu nu i se pot aduce închinări și laude în manifestări neserioase și dezordonate (14, 29—33). Textul trebuie înțeles în lumina celui din Faptele Apostolilor cap. 2. Apostolul nu explică, ci doar caracterizează darul glossolaliei în raport cu cel al proorociei, vorbind despre el ca despre ceva cunoscut cititorilor. Deci, textul din Faptele Apostolului cap. 2 rămîne singurul orientativ în problema glossolaliei, toate celelalte texte referitoare la vorbirea în limbi trebuind a fi raportate și explicate prin acesta.

Avut-a glossolalia un scop și un rost în viața Bisericii? Evident că da. Textele analizate nu lasă nici o îndoială în această privință. Glossolalia, ca dar duhovnicesc prin puterile Duhului Sfînt, a avut un scop precis și evident :

a) a făcut posibilă răspîndirea creștinismului la toate popoarele, la toate neamurile ;

b) a produs uimire, care să determine popoarele la convertire, văzînd între creștini manifestarea minunată a unui dar într-adevăr dumnezeiesc ;

c) în nici un caz nu ne putem închipui că darul vorbirii în limbi să fi fost dat de Dumnezeu într-un chip irațional, ci a servit pentru a face din el un mijloc de răspîndire a mesajului divin la toți oamenii.

Porunca dată de Mîntuitorul apostolilor înainte de despărțire : „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura“ (Marcu 16, 15) și „Mergînd învățați toate neamurile“ (Matei 28, 19) ar fi fost greu de dus la îndeplinire de către niște oameni simpli din Galileia, cum erau Apostolii, care nu cunoșteau nici o limbă străină. Mîntuitorul a știut prea bine aceasta și de aceea i-a oprit să se depărteze de Ierusalim pînă nu vor fi înzestrați cu putere de sus. Abia după primirea acestei puteri, ei vor fi martori „în Ierusalim și în toată Iudeia și Samaria și pînă la marginile pămîntului“ (Faptele Apostolilor 1, 8). Prin cuvîntul „putere“ trebuie să înțelegem posibilitatea predicării prin darul „vorbirii în alte limbi“, ceea ce de altfel s-a confirmat la Cincizecime.

Este adevărat că darul vorbirii în limbi nu era permanent nici chiar la Apostoli. Ei n-au predicat altor popoare, sub înfrîurirea acestui dar, decît o singură dată, la Ierusalim, la Cincizecime. Cîtă vreme au fost împreună, între ei, cîntau, se rugau etc., dar nu vorbeau în limbi, pentru că nu avea nici un sens.

În manifestarea extraordinară de la Cincizecime, Mîntuitorul a venit în ajutorul Apostolilor la propovăduirea între popoare, cel puțin

în cazul de atunci. Din această manifestare extraordinară, ascultătorii puteau constata universalitatea creștinismului, anume că oamenii de orice limbă sînt chemați la mîntuire prin Hristos și că nu există popor sau limbă privilegiată sau sfîntă, față de celelalte popoare și limbi. Biserica e una singură, dar ea nu e a unui singur popor, ci a tuturor popoarelor, grăindu-i fiecăruia în limba lui „... Cînd a împărțit limbile cele de foc, la o unire pe toți i-a chemat; și cu un glas mărind pe Preasfîntul Duh“ — cîntă Biserica noastră la Rusalii (Condac gl. 8). Scopul glossolaliei era deci: de a împărți în grabă și cît mai mult lumina Evangheliei, de a dovedi puterea dumnezeiască și universalitatea creștinismului. Apostolul Pavel spusese același lucru cînd reglementase că vorbirea în limbi trebuie folosită numai pentru necredincioși (străini) și nu pentru credincioșii localnici (I Corinteni 14, 22). Limbile de la primele Rusalii creștine au fost date pentru înțelegere și unitate, nu pentru confuzie și dezbinare a comunității.

În cursul acestei expunerii, ne-am străduit să facem pentru credincioșii Bisericii noastre ortodoxe cît mai clară învățătură corectă cu privire la harisma sau darul „vorbirii în limbi“, în ce constă și cum se explică acest dar special al Sfîntului Duh, în lumina textelor biblice care o amintesc.

La sfîrșit, ne punem întrebarea: *pentru noi, cei de azi, glossolalia sau vorbirea în limbi este ea necesară pentru mîntuire? Condiționează ea într-un fel oarecare mîntuirea, încît să fie rîvnită și preferată altor daruri sau harisme ale Sfîntului Duh?*

În lumina celor expuse pînă aci, rezultă că lipsa acestui dar nu afectează cîtuși de puțin mîntuirea personală a cuiva. Dovada cea mai concludentă este lupta Sfîntului Apostol Pavel pentru lămurirea corintenilor. Apostolul spusese că „darul limbilor va înceta“ (I Corinteni 13, 8) pe cîtă vreme despre proorocie și cunoaștere, care sînt numai „în parte“, acestea se vor „desființa“ (v. 10).

De altfel, se pare că vorbirea în limbi la Corint a încetat chiar pe vremea Sfîntului Apostol Pavel, intervenția sa în această problemă avînd un efect salutar. În epistola II Corinteni nu mai face nici o aluzie la aceasta, pe cîtă vreme la alte probleme, ca cea a incestuosului care se pocăise, apostolul revine, dîndu-și în acest caz aprobarea pentru iertarea și reprimirea acestuia în comunitate (6—8).

După epoca apostolică fenomenul glossolaliei s-a stins treptat, iar cu trecerea timpului manifestarea acestei harisme a încetat în viața Bisericii¹¹.

Biserica cea cu adevărat apostolică, adică aceea în care există neîntrerupta succesiune apostolică a transmiterii puterii darului Duhului Sfînt prin hirotonie, n-a folosit glossolalia decît în mod cu totul excepțional, nefăcînd din ea o regulă obligatorie și nici un criteriu al auten-

¹¹ T. M. Popescu ș.a., o.c., p. 48.

ticității credinței cuiva. Nu a încurajat-o, nici nu a recomandat-o, urmînd pilda apostolică. De altfel, nicăieri în Sfînta Scriptură nu se spune că darul vorbirii în limbi condiționează mîntuirea și că cine nu are acest dar nu se va mîntui. Nu spusese Sfîntul Apostol Pavel : „Oare toți vorbesc în limbi ?” (I Corinteni 12, 30). Rezultă că darul acesta special nu este obligatoriu. Cei ce nu vorbesc în limbi sînt tot atît de buni creștini, pentru că ei posedă alte daruri alese prin care pot lăuda, preamări, primi și înțelege descoperirile lui Dumnezeu. De altfel, nici nu mai este nevoie de „vorbire în limbi” astăzi, cînd fiecare popor are cuvîntului lui Dumnezeu în limba lui.

Ce garanție putem avea noi că manifestările celor ce azi pretind că au „darul limbilor”, nu sînt simple simulări sau rezultatul unor dereglări psihice¹², sau chiar semne ale prezenței unui alt duh, străin ? Sfîntul Apostol Ioan avertizează pe credincioși : „Iubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci ispițiți duhurile de sînt de la Dumnezeu, fiindcă mulți prooroci mincinoși au ieșit în lume” (I Ioan 4, 1). Duhul satanic de multe ori poate lua chipul luminii, chiar mărturisind pe Iisus ca Fiul al lui Dumnezeu. Sfîntul Apostol Pavel face constatarea că mulți sînt apostoli mincinoși, lucrători vicleni, care iau chip de apostoli ai lui Iisus Hristos. Nu este de mirare, deoarece însuși satana se preface înger al luminii. Nu este deci lucru de mirare dacă și slujitorii lui iau chip al dreptății, al căror sfîrșit va fi după faptele lor” (II Corinteni 11, 13—15).

Este adevărat că fiecare creștin ar trebui să dovedească prezența și lucrarea Duhului Sfînt primit la Botez prin ungerea cu Sfîntul mir și să crească duhovnicește pînă „la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos” (Efeseni 4, 13). Sfîntul Duh are alte semne și alte lucrări, alte roade, ca cele arătate la Galateni 5, 20—21, care într-adevăr aduc mîntuirea celui ce le posedă din belșug. Rodul ca lucrare plină a Duhului Sfînt însemnează însăși prezența Duhului Sfînt în viața credinciosului. „Iar rodul duhului este dragoste, bucurie, pace, îndelungă răbdare, bunătate, jăcere de bine, credință, blîndețe, înfrînare, curăție”. Acestea sînt daruri ale Duhului Sfînt pe care credinciosul le poate rîvni și chiar spori. Biserica îi pune la dispoziție prin Sfintele Taine mijloacele cele mai potrivite, credinciosul trebuind să rîvnească, printr-o luptă continuă cu păcatul, să le potențeze pînă la sfințenie și desăvîrșire în Hristos.

Toate darurile Sfîntului Duh se pot manifesta și se manifestă în Biserică și azi. Prin ele „unii membri ai Bisericii care-și întăresc credința prin virtuți ajung la posesiunea unor daruri deosebite, prin care se fac de folos unii altora și Bisericii și se unesc mai strîns între ei, întărind unitatea Bisericii. Iar unii dintre ei, înaintînd mai mult în virtuți și cu aceasta atîngînd grade de sfințenie, ajung la posesiunea unor harisme, prin care slujesc și mai mult celorlalți și unității Bisericii”¹³. Duhul Sfînt nu divizează ci unește, pe toți îi adună într-un singur trup al lui Hristos. Biserica Lui cea una, sfință, sobornicească și apostolească.

¹² Wayne E. Oates, „Un studiu socio-psihologic al glossolaliei”, în „Glossolalia. Vorbirea în limbi în perspectivă biblică, istorică și psihologică” (o.c.), pp. 29—38.

¹³ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, o.c., p. 330.

Tendențele care se manifestă în lumea creștină contemporană pentru căutarea unității de la început a Bisericii sint forme de manifestare ale Duhului Sfint, care pe toate le poate „plini” „atunci cind el sălășluiește în oameni. Aceasta este marea dorință și rugăciune a lui Iisus adresată Părintelui Său „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21).

ROLUL LUI ROMAN CIOROGARIU IN MIȘCAREA TRIBUNISTĂ ARĂDEANĂ

de : pr. VASILE RUSU

În istoria presei românești din Transilvania, „*Tribuna*” a reprezentat un puternic factor de modelare a conștiinței publice românești, de întărire a unității naționale și de formare a convingerii că românii trebuie să-și făurească ei înșiși istoria. Primul număr al ziarului a apărut la Sibiu în 12/24 aprilie 1884. Conducerea redacției a fost încredințată lui Ioan Slavici. În jurul lui s-a grupat un mănunchi activ de publiciști : S. Albin, I. Russu-Șirianu, G. Coșbuc, G. Bogdan-Duică, E. Brote, Z. Boiu și alții, care au acționat pentru realizarea unității culturale a românilor sub deviza „Soarele pentru toți românii la București răsare”. Momentul culminant al ziarului sibian l-a constituit pregătirea și înaintarea *Memorandului* către Curtea din Viena. După 1895, grupul redacțional al „*Tribunei*” s-a destrămat ca urmare a disputelor privind relațiile ziarului cu conducerea Partidului Național Român. I. Russu-Șirianu, Ilarie Chendi, Gh. Bogdan-Duică au fost nevoiți să părăsească redacția din cauza conflictului lor cu Ion Rațiu.

În aceste condiții, în 5/17 ianuarie 1897, I. Russu-Șirianu a asigurat apariția la Arad a ziarului „*Tribuna poporului*”, care a dat noi dimensiuni luptei politice a românilor, deoarece urmărea mobilizarea opiniei publice pentru o veritabilă *politică națională*, nu una dirijată de interese de partid sau grup. „*Tribuna*” din Sibiu și-a încetat apariția în 16 aprilie 1903. În consecință „*Tribuna poporului*” din Arad a apărut în continuare sub denumirea de „*Tribuna*”, până la 12 martie 1912. Timp de un deceniu și jumătate, ziarul din Arad a imprimat luptei naționale un caracter dinamic și militant, care a intrat în conștiința publică și tradiția culturală sub denumirea de tribunism. Roman Ciorogariu a definit tribunismul astfel : „tradiția luptei intransigente pentru ideea națională”¹. „*Tribuna*” a militat cu energie pentru realizarea programului său menit să asigure extinderea luptei naționale în toate domeniile de activitate : politic, economic, social și cultural. Apelul la popor pentru a-l angaja în luptă, pentru a-i dezvolta conștiința de sine la începutul veacului XX, imprimarea unui caracter militant ideilor difuzate în masele populare și preocuparea permanentă de a întări unitatea culturală a românilor dau tribunismului arădean o notă particulară de

¹ *Tribuna și tribuniștii*, Biblioteca ziaristică, Arad, 1934, p. 36.

radicalizare a luptei naționale. În acest context politic și cultural, Roman Ciorogariu a fost una dintre figurile sensibile la frământările poporului său și la lupta sa statornică pentru realizarea idealului unității naționale. În mișcarea tribunistă arădeană el a fost un spirit constructiv care a acționat cu abnegație pentru realizarea unor obiective menite să contribuie la progresul poporului român și la realizarea unității sale politice. Notele definitorii ale activității sale în cadrul tribunismului arădean, pe care o vom urmări în cele ce urmează, sînt : 1. activism politic promovat și organizat la dimensiunea întregii națiuni ; 2. constructivism economic și cultural și 3. militantism educativ pentru formarea conștiinței publice și combaterea dinasticismului cultivat de Curtea din Viena. În toate acțiunile sale, R. Ciorogariu s-a remarcat prin prioritatea acordată valorilor morale în desfășurarea acțiunilor și solidarității naționale menită să întărească în mod evident lupta pentru unire.

1. „Tribuna“ a fost promotoare a activismului politic în sensul angajării forțelor naționale în activități politice menite să apere drepturile firești ale românilor în cadrul statului multinațional habsburgic și să le întărească spiritul de solidaritate. Pentru a asigura reușita acțiunilor, redacția ziarului considera că e nevoie de o organizare riguroasă bazată pe teza că „pe pămîntul locuit de români, conducerea socială și politică să fie a românilor“². În cercurile populare tot mai largi pătrundea teza că „în ținuturile noastre noi să fim stăpîni“. În 1895, R. Ciorogariu a fost ales membru al comitetului clubului județean al Partidului Național Român, alături de M. Veliciu, I. Russu-Șirianu și I. Suci. Pentru a contribui la concentrarea forțelor naționale și la întărirea unității lor de acțiune, R. Ciorogariu a găzduit în 1897, în mod discret, consfătuirea membrilor comitetului executiv al Partidului Național Român. El a încurajat acțiunile organizatorice ale conducătorilor, cerindu-le ca prin deciziile și actele lor, să pregătească poporul pentru lupta politică prin care românii vor reuși să taie „corzile tiraniei sociale“ și-și vor putea afirma geniul lor creator.

Pentru articolele sale, semnate adeseori sub pseudonimul „Unchiașul“, lui R. Ciorogariu i s-a deschis în 1908 o anchetă de către contele A. Apponyi, ministrul cultelor și instrucțiunii publice. Cele două articole incriminate erau *Feciorii politici și Atentatul de la Caransebeș*³. În primul a demască caracterul opresiv al politicii guvernelor care s-au perindat la cîrma imperiului după 1867. În cel de-al doilea, el constata că la Institutul pedagogic din Caransebeș, unde guvernul a pretins că există manifestări daco-române, organele de resort trimise să analizeze situație n-au făcut o inspecție pedagogică, ci o veritabilă „inchiziție“ care a stîrbit autonomia Bisericii românești. În stilul său colorat, tribunistul arădean cerea „să nu calce copită de haiduc pe sînul maicei noastre Biserici“. Atentatul la autonomia Bisericii lovea în temelii ei și „eu ca preot, a trebuit să susțin punctul de vedere al Bisericii mele“, fără a ieși însă „din marginile acestei legitime defensive la care mă obligă misiu-

² *Să ne organizăm*, în „Tribuna“, nr. 59/1907.

³ „Tribuna“, nr. 62 și 72/1908. *Arhiva Mitropoliei Banatului*, nr. 1908.

nea mea preotească" — „scria el în declarația prin care cere anularea ordinului ministerial de sistare a retribuției cuvenite directorului seminarial”⁴.

O adevărată profesiune de credință privind desfășurarea luptelor naționale găsim în articolul *Cheia din Xilochercos*⁵. În viziunea lui R. Ciorogariu, românii din Transilvania trăiesc timpuri de prefaceri, când ei trebuie să-și dea seama de morala publică existentă în straturile sociale din statul habsburgic. În acest context politic variat și complex, el consideră că „este de datoria noastră de a lupta cinstit pentru drepturile neamului nostru. Și dacă va fi să cădem în această luptă cinstită, vom cădea unul câte unul în rinduri deschise, cel rămas sărutînd arma ce-ai căzut și purtînd-o mai departe, dacă aceasta ni-i soarta”. O soluție corectă a problemei naționale impunea solidaritate și moralitate în rîndul luptătorilor. Vrajba internă provocată de imorali și haini este periculoasă. Lupta pe care o duc românii este deschisă, iar obiectivele ei fundamentale sînt limba, legea strămoșească și drepturile firești ale neamului. R. Ciorogariu considera că cei ce renunță la aceste obiective aduc prejudicii imense comunității românești și ca urmare ei trebuiesc demascați, deoarece este vorba de lupta pentru idealuri.

Opera de purificare morala a devenit o temă fundamentală a dezbatărilor inițiate de „Tribuna”, după insuccesul suferit de forțele naționale în 1910, în alegerile pentru dietă. Tinerii colaboratori ai ziarului — O. Goga, I. Chendi, S. Bocu — s-au alăturat lui R. Ciorogariu în promovarea ideii că este necesară o primenire a forțelor naționale, prin angajarea reprezentanților tinerei generații. Acest grup, denumit al „tinerilor oțeliți”, milita pentru solidaritate și principialitate morală în relațiile interumane. Generația tinăra forma gruparea radicală din sînul partidului, pe cînd cea moderată era reprezentată de V. Goldiș, Șt. Cicio-Pop, T. Mihali și alții⁶. „Tinerii oțeliți” reproșau conducerii partidului atitudinea prea îngăduitoare și în special uzarea autorității ei morale în mase. Starea de spirit creată a dus la formarea convingerii, enunțată cu vigoare de „tinerii oțeliți”, că este necesară validarea unei conduceri ferme. „Cunoaștem valoarea pregătitoare a generației tinere, care reclamă pentru sine conducerea partidului și are toată dragostea și mîngîierea că se ivesc mîndri purtători ai steagului național și de vom în-genunchea noi, cei bătrîni, va fi cine să ridice steagul; aceasta este mîndria oșteanului oțelit în luptă, cînd se vede înconjurat de tineri viteji” — conchidea R. Ciorogariu în 1910. El aprecia entuziasmul tinerei generații, iar unitatea de acțiune a tuturor forțelor naționale, purificarea moravurilor politice din viața românească și primenirea comitetului național cu forțe tinere capabile să conducă lupta ar închide orice posibilitate de succes în politica guvernamentală „divide et impera”. El cerea tinerei generații să muncească fără preget în ogorul culturii naționale, căci marile personalități se plămădesc prin munca lor⁷.

⁴ Arhivele statului din Arad, Fond „R. Ciorogariu”, dosarul 6, fila 44.

⁵ „Tribuna”, nr. 185/1908.

⁶ Șt. Pascu, *Formarea statului național unitar român*, București, 1983, p. 321.

⁷ R. Ciorogariu, *Spre prăpastie*, Arad, 1911, p. 49.

Disputa dintre „tinerii oțeliți” grupați în jurul „Tribunei” și gruparea moderată din redacția ziarului „Românul”, aflat sub conducerea lui V. Goldiș, a luat vii forme polemice, care amenințau să spargă unitatea de acțiune a forțelor naționale, deși ambele grupări urmăreau același obiectiv politic: realizarea unirii românilor. Deosebiriile dintre ele erau numai de natură tactică. Încercările de împăcare făcute în 1911 de N. Ivan, la conferința Partidului Național Român, au eșuat. A fost necesară intervenția cercurilor conducătoare de la București, care l-au trimis la Arad pe C. Stere. După tratative purtate cu ambele părți, C. Stere a ajuns la o formulă menită să împacă spiritele. În 12 martie 1912, „Tribuna” și-a sistat apariția, iar R. Ciorogariu a fost ales membru al comitetului național. „Actul păcii” — despre care vorbea el în cuvântul rostit la încheierea activității „Tribunei” — nu însemna renunțarea la vechile principii, ci afirmarea lor în noile condiții politice europene, pentru a se realiza unitatea de acțiune a forțelor naționale, care a și fost repede realizată. În 8 noiembrie 1912, un grup de intelectuali transilvăneni au semnat o declarație prin care se angajau să activeze „pentru consolidarea politică a neamului românesc”, sub conducerea Partidului Național Român. Printre ei erau și foștii tribuniști: O. Goga, I. Chendi, O. Ghibu, E. Goga și alții.

După sistarea apariției „Tribunei”, R. Ciorogariu a fost ales membru al comitetului central al Partidului Național Român. Cu acest prilej și-a prezentat programul, elaborat în iulie 1913, în virtutea căruia înțelegea să acționeze. Tezele principale poartă pecetea concepției politice de la baza activității „Tribunei”: consolidarea internă, întărirea economică și culturală a poporului, militantism cultural prin activizarea scriitorilor care sînt „purătorii ideilor”, formarea tinerei generații în spiritul „apostoliei naționale”, înființarea unui teatru național care „să îndulcească publicul cu scena românească”, valorificarea resurselor economice ale satelor și pregătirea muncitorilor prin școli industriale. În concluziile planului său de acțiune, se arată că acesta este „programul cultural-economic pe care l-am profesat în „Tribuna” și cu care am intrat în comitetul național. Așa sintetic, prin noi înșine, înțeleg eu procesul de regenerare a neamului românesc”⁸. Era evidentă consecvența în apărarea tezelor fundamentale ale „Tribunei” și hotărîrea de a acționa în continuare pe baza lor. Teza „prin noi înșine”, în sensul valorificării potențialului creator al națiunii și a capacității ei de muncă, a intrat în patrimoniul spiritual al comunității românești.

2. R. Ciorogariu a fost un spirit constructiv în cadrul mișcării tribuniste arădene, care a urmărit prin acțiunile sale întărirea economică a țărânimii, dezvoltarea învățămîntului, afirmarea presei, înființarea de noi instituții cultural-educative și dezvoltarea relațiilor cu țara-mamă, pentru integrarea Aradului în cîmpul unitar al civilizației românești. A fost unul dintre membrii consiliului de conducere al Institutului de credit „Victoria”, din ale cărei cîștiguri au fost acordate ajutoare pen-

⁸ Roman R. Ciorogariu (1852—1936). *Studii și documente*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, 1981, p. 217.

tru elevi, studenți și instituții culturale. Ca director al Preparandiei din Arad, a fost preocupat de progresul acestei instituții, a cărei activitate a prezentat-o în anuarele tipărite începând din 1907. În 1910 a făcut propuneri pentru înființarea unei preparandii de fete, care să pregătească viitoare învățătoare. În calitate sa de președinte al comisiei mitropolitane instituite pentru elaborarea unui nou plan de învățământ, a apăsă la O. Ghibu care a fost numit secretar al acestei comisii. Activitatea ei a fost încununată de succes. Constatând spiritul de apostolat cu care acționează R. Ciorogariu în grele condiții pentru progresul școlii românești, O. Ghibu l-a denumit „un risipitor de comori”⁹. Sfătuit și ajutat de R. Ciorogariu, O. Ghibu a devenit un frecvent colaborator al „Tribunei”, apărând în paginile ei caracterul național al școlii românești. O. Ghibu a considerat benefic popasul său la Arad, denumit în amintirile sale „capul de pod de la Arad”¹⁰. Timp de 17 ani, începând din 1901, R. Ciorogariu s-a îngrijit de redactarea revistei „Biserica și școala”, făcând din ea un factor de luminare a poporului. Militantis-mul său cultural s-a resimțit și pe planul atitudinii revistei față de problemele școlare și culturale. Revista a manifestat receptivitate față de ideile noi, în domeniul pedagogiei, și a lărgit orizontul de cunoaștere al cititorilor cu numeroase informații despre viața culturală și științifică din România de atunci.

În 1907, când împotriva școlilor românești se pornise o campanie de denigrare a funcției lor cultural-educative, „Tribuna” a preconizat înaintarea la Curte a unui memorandum, în care să fie apărute drepturile fi-rești ale românilor pe plan educativ și cultural. Sinodul eparhial al Diecezei Aradului, ținut la jumătatea lunii mai 1907, a protestat împotriva tendințelor de deznaționalizare pe care le stimula noul proiect de lege școlare. Cei trei ierarhi ai Bisericii Ortodoxe românești din Transilvania — mitropolitul Ioan Mețianu și episcopii Nicolae Popea și Ignatie I. Papp — au înaintat Curții din Viena, în numele credincioșilor pe care-i păstoreau, o depeșă prin care cereau împăratului să nu sancționeze proiectul de lege Apponyi. Față de „Tribuna”, care deschisese o rubrică specială de apărare a școlilor, au fost inițiate acțiuni represive: procese, perchezitii, sporirea cautiunilor pentru plata amenzilor, închiderea la Seghedin a învățătorului Avram Indreica, energic colaborator al redacției, și alte amenințări. Redacția rămăsese fermă în lupta ei. „Unchișul” e sufletul rezistenței în aceste zile de încordare, având încredere în dreptatea cauzei și în sprijinul poporului. În articolul de fond intitulat *Prigonirile împotriva Tribunei* se afirmă că „în lupta grea ce-o purtăm de unsprezece ani fără întrerupere și fără șovăire, singurul sprijin ne-a fost încrederea acestei obște”¹¹. Sprijinită de obștea națională, „Tribuna” se afirmă ca instrument de luptă pentru drepturi, iar R. Ciorogariu este unul dintre cirmacii ei încercați. Ziarul „Függetlenség” din Arad l-a acuzat că el a inițiat activitatea de apărare a școlilor, iar ca publicist e spiritul conducător al „Tribunei”.

⁹ *Prolegomena la o educație românească*, 1941, p. 678.

¹⁰ O. Ghibu, *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*, Dacia, 1981, p. 315.

¹¹ nr. 121/1907.

În anii 1900—1901, R. Ciorogariu a îndeplinit și atribuțiile de referent școlar. În raportul din 1900 asupra stării învățământului din dieceză, a făcut distincție între sistemul educativ de stat ce promova interesele sale politice, și învățământul românesc, care „e avizat numai la forțele morale de care dispune pentru dezvoltarea spiritului de jertfă în popor”¹². Școala românească avea o mare capacitate de rezistență, datorită tradițiilor ei de luptă și de jertfă, care trebuiau continuate prin eforturile întregii comunități. Apărarea școlilor printr-un *cerc social* alcătuit de obștea satului era în concepția sa unul din factorii eficienți de rezistență națională în fața oricăror atacuri. El se gândea la o bază populară a luptei pentru școală și pentru drepturi naționale. Caracterul confesional al școlilor era garanția funcționării lor ca școli naționale. R. Ciorogariu a prevenit înființarea de școli comunale cu limba de predare maghiară, afirmând în adunarea comitatensă din 1899 că acestea sînt „răsadniță a tuturor relelor” și nu pot înlocui școala confesională, în care predarea se face „în limba mamei”¹³.

Militant statornic pentru progresul cultural al poporului, R. Ciorogariu a considerat „Asociația Națională Arădeană” ca instituție menită să lupte pentru progresul obștei românești. A schițat un adevărat program cultural pentru „Asociație”, arătînd că obiectivele acțiunii ei trebuie să fie variate și multiple: „a crește o generație pentru știință, artă, industrie, comerț, agronomie; a onora pe învățătorii cei buni, pe scriitorii români la editura lucrărilor literare; a sprijini școlile; a întemeia o bibliotecă; a susține un local ca centru de întrunire socială. Cu un cuvînt a forma acea lume intelectuală care ne face posibil progresul civilizației”¹⁴. „Unchiașul” cerea ca toate acțiunile „Asociației” să aibă loc „sub steagul culturii românești”. În adunarea din 1910 a adus un cald elogiu culturii, domeniu în care „nu există nici dreptul pumnului, ci frumosul cu bunul, adevărul cu dragostea, libertatea cu iubirea stau la masă, torcînd firele de aur ale fericirii”¹⁵. Acest domeniu de activitate omenească este „al tuturor”, al tuturor popoarelor chemate să se afirme prin acte de cultură.

Constructivismul cultural al lui R. Ciorogariu s-a manifestat pe planul înființării de noi instituții culturale și în sprijinul acordat „Reuniunii învățătorilor arădeni”. L-a susținut pe N. Oncu în înființarea „Casei Naționale” din Arad, declarînd la inaugurarea ei că este o instituție deschisă tineretului, care „e mîndria bătrînilor și floarea națiunii”. A depus eforturi pentru construirea unui palat al „Tribunei”, iar la inaugurarea acestuia, în 15/28 noiembrie 1909, a definit statutul ziaristilor ca „apostoli ai civilizației”. Ei desfășoară o muncă grea, în care „marea vieții aruncă valuri năprasnice” peste corabia cîrmuită de ei. Succesul activității gazetărești depinde de valorile morale care o călăuzesc. R. Ciorogariu sublinia că dacă gazetarii „Tribunei” nu se vor îndepărta de

¹² Școalele noastre, în nr. 95—104/1900.

¹³ Lupta de comitat, în „Tribuna”, nr. 14/1900.

¹⁴ Adunarea Asociațiunii din Arad, ibidem, nr. 23/1909.

¹⁵ „Tribuna”, nr. 38/1910.

„idealul muncii cinstitute pentru binele obștesc“, atunci activitatea lor va deveni un fapt de civilizație românească...“¹⁶.

Relațiile culturale ale „Tribunei“ cu România de peste munți au fost sprijinite de R. Ciorogariu cu elanul caracteristic activității sale. În 1906, cînd C. Stere a vizitat zona Aradului, a fost însoțit de R. Ciorogariu. La Cuvin, învățătorul D. Popovici a intonat un cîntec interzis de autorități, fapt care l-a impresionat profund pe C. Stere¹⁷. R. Ciorogariu a întreținut relații strînse cu I. Kalinderu, D. Sturdza și I. I. C. Brătianu. Cu ei s-a consultat asupra problemelor politice. Contractul confidențial pentru constituirea proprietății „Tribunei“ a fost încheiat în 8 mai 1909. R. Ciorogariu s-a dus cu el la București și l-a prezentat lui I. I. C. Brătianu și N. Filipescu¹⁸. Bine informat despre activitatea cercurilor politice din București, I. Bianu i-a comunicat lui R. Ciorogariu datele necesare unei orientări politice atente. Documentele publicate în volumul *Roman R. Ciorogariu (1852—1936). Studii și documente*, apărut în Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Oradiei, conturează dimensiunile ample ale relațiilor pe care directorul Preparandiei din Arad le-a avut cu oameni politici și de cultură din România în efortul lor unanim de a realiza unitatea politică a românilor.

3. Bun cunoscător al sufletului românesc și al valorilor morale R. Ciorogariu a urmărit să facă din educația tineretului și a adulților un act de cultură. El a stimulat activitatea educativă a învățătorilor, cultivîndu-le sentimentul de dragoste, față de misiune, considerînd această stare afectivă o virtute menită să fortifice moral pe educatorii poporului. „Unchiașul“ a posedat un sensibil sentiment al istoriei, fapt care l-a determinat să acționeze pentru educația poporului prin așezămintele culturale existente. El a acționat și pentru formarea unei mentalități publice de încredere în forțele proprii și de neîncredere în împărat.

Cultivarea sentimentelor dinastice a fost un obiectiv politic urmărit cu atenție de către Curtea din Viena și de autoritățile guvernamentale. Împăratul era prezentat ca un binefăcător și ocrotitor al popoarelor asuprite, împărțitor de dreptate și plin de grijă pentru soarta celor mulți. Așa au crezut masele românești de la Horia pînă la memorandiști. Curtea din Viena era un factor de centralizare a imperiului multinațional și de aceea dinasticismul ca atitudine, mentalitate și comportament a fost promovat prin școală, presă și instituții culturale. Perimarea dinasticismului în mijlocul românilor a fost un proces lent. Purtătorul de cuvînt al direcției dinastice în redacția „Tribunei“ a fost I. Russu-Șirianu. Analizînd actele politice ale Curții din Viena, R. Ciorogariu înțelesese semnificația luptei pentru „lucrul românesc“, adică a luptei de emancipare națională promovată de Moise Nicoară. Neîncrederea în bunele intenții mărturisite de Curtea din Viena l-a stăpînit pe R. Ciorogariu, care a

¹⁶ Serbările inaugurale, în „Tribuna“, nr. 248/1909.

¹⁷ C. Stere, *Patru zile în Ardeal*, București, 1914.

¹⁸ Arhivele statului Arad, pachetul 20 din Fondul R. Ciorogariu. Nota „Unchiașului“ pe ultima pagină a documentului: „Publicație confidențială“.

fost partizanul ideii că românii sînt făuritorii propriei lor istorii și nu trebuie să aștepte „binefaceri“ de la „milostivul împărat“. Curtea din Viena era luată de el în considerare numai ca element de calcul politic, nu ca centru în juru' căruia să graviteze românii.

Situația politică și culturală a românilor din Transilvania a devenit mai dificilă ca urmare a votării de către dietă a cunoscutei și controversatei legi școlare elaborate din inițiativa contelui A. Apponyi. Împăratul Francisc Iosif I (1848—1916) a stimulat politica anexionistă, încorporînd în structura Austro-Ungariei provinciile Bosnia și Herțegovina, începînd cu data de 7 octombrie 1908¹⁹. La 2 decembrie al aceluiași an se împlineau 60 ani de domnie a bătrînului monarh habsburgic. Prin zidul gros al oprîmării și indifferenței care separa monarhia de popoarele asuprite nu pătrundea glasul deznădejdilor și aspirațiilor lor legitime²⁰. Împăratul nu cunoștea nevoile și durerile supușilor. În această atmosferă, I. Russu-Șirianu a publicat în „Tribuna“ articolul „Dinastici ori iredențiști?“, în care sublinia că poporul român a rămas constant dinastic²¹. În numărul următor al ziarului²², la intervenția lui R. Ciorogariu, a fost inserată o notiță în care se preciza că articolul „a avut darul să producă nedumeriri în public. Întrebați fiind din mai multe părți, nu esităm a declara că redacția nu se identifică cu acel articol care exprimă exclusiv părerile individuale ale autorului“. Un nou articol de fond, publicat sub titlul *Francisc Iosif I*, aducea clarificări. În acest articol se precizează că „poporul român nu se poate altăura la omagiile care i se aduc lui Francisc Iosif I“²³. Deputații români din dietă au părăsit sala cînd a fost luată această hotărîre. Românii — se afirmă în „Tribuna“ — nu pot participa la serbare. De patruzeci de ani au răbdător loviturile venite de la Viena și Budapesta. Din această cauză împăratul a pierdut inima poporului, care este încrezător doar în propriile sale virtuți și capacități creatoare.

R. Ciorogariu observase evoluția procesului de formare a unei noi mentalități publice, caracterizată prin neîncrederea în dinastie. Dinasticismul ca opinie publică dispăruse și se transformase antinomic în atitudine ostilă față de Curtea din Viena. Articolul publicat de I. Russu-Șirianu și intervenția lui R. Ciorogariu au fost remarcate de gazetarii epocii. Doi ani mai tîrziu, de ziua împăratului, „Tribuna“ apare „fără a lua notă măcar de onomastica „milostivului““²⁴. Așa s-a erodat treptat, în special după *Memorand*, dinasticismul în mediul românilor. Sub ochiul ager al lui R. Ciorogariu, „Tribuna“ a contribuit la formarea unei noi mentalități publice din care au dispărut iluziile încrederii în împărat. Românii credeau în ei înșiși, se ajutau singuri și promovau cu ardoare teza solidarității și unității naționale. R. Ciorogariu a participat

¹⁹ Șt. Pascu, o.c., p. 311.

²⁰ *Austro-Ungaria în anul jubiliar 1908*, în nr. 253/1908.

²¹ Nr. 256/1908.

²² Nr. 257/1908.

²³ Nr. 258/1908.

²⁴ R. Ciorogariu, *Amintiri redacționale*, în „Almanahul presei române pe 1926“, p. 32.

la fixarea liniei politice a „Tribunei“ și a urmărit extinderea modului de gândire al tribuniștilor și în sfera activității economice și culturale. Datorită relațiilor sale strânse cu preoții și învățătorii din Banat și Crișana, directorul Preparandiei din Arad a reușit să formeze în jurul „Tribunei“ un adevărat cerc social de sprijinitori. Gazeta arădeană și-a amplificat activitatea dispunând de tipografie, editură și librărie, care, așa cum se afirma în contractul de constituire a lor, erau menite „să rămână cauză și chestie de onoare națională pentru tot românul“²⁵.

În vîltoarea luptelor pentru făurirea statului național unitar român, Roman Ciorogariu s-a manifestat ca o personalitate dinamică, sensibilă la nevoile poporului și la aspirațiile lui de progres și de unitate națională. În toate sectoarele în care a activat, „Unchiașul“ a fost un spirit constructiv prin inițiativele și realizările sale, un militant pentru activismul politic și cultural și un publicist înzestrat, care, prin culoarea stilului și problematica articolelor sale, face parte din pleiada marilor gazetari ardeleni. La înființarea și organizarea activității „Tribunei“ a participat cu elanul caracteristic viguroasei sale personalități. Întărirea solidarității naționale, afirmarea valorilor morale, stimularea activității școlare și culturale din cadrul comunității românești și dezvoltarea unor strînse relații cu România de peste munți au fost obiective pe care le-a urmărit prin coloanele „Tribunei“ cu tenacitate, dar și cu convingerea fermă că prin vrednicia și jertfele lor românii își vor făuri unitatea politică.

²⁵ Idem, *Tribuna și tribuniștii*, p. 61.

PROFESORUL, DIRIJORUL ȘI CÎNTĂREȚUL ATANASIE LIPOVAN *

de : drd. VASILE STANCIU

Banatul a adus în cultură o notă locală de originalitate¹, mai ales sub aspectul muzicii, dînd culturii românești personalități de prestigiu cum au fost Ion Vidu, Tiberiu Brediceanu, Antoniu Sequens, Sabin Drăgoi, N. Oancea, V. Sumski, Velceanu, Al. Zirra, Dim. Cosma și mulți alții².

Un rol cu totul deosebit în viața culturală a Bisericii Ortodoxe l-au avut dascălii confesionali, acești veritabili „apostoli laici“, care, animați de „duhul lui Țichindeal“, sădeau în conștiințele românilor din a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX duhul dragostei de țară și lege. Ei, nemuritorii și „neuitații noștri dascăli confesionali, meșteri neîntrecuți în cîntarea și tipicul Bisericii“³, au trudit cu e'an și pasiune pentru ca fiii acestui popor să nu mai fie neștiutori de carte, ci să crească conștienți că duhul învățaturii le fortifică simțul frățietății, al echilibrului, al înțelepciunii, virtuți ale neamului din care s-au plămădit.

Un astfel de emient dascăl a fost și Atanasie Lipovan.

I. VIAȚA

Atanasie Lipovan s-a născut în localitatea Sînnicolau Mare în anul 1874. În legătură cu ziua nașterii, unii o fixează ca fiind 1 aprilie⁴, iar

* Lucrare de seminar susținută în cadrul cursurilor de doctorat în Teologie, la catedra de Cîntare bisericească și ritual a Institutului teologic universitar din București, sub îndrumarea P.C. Diacon conf. dr. Nicu Moldoveanu, care a dat și avizul spre a fi publicată.

¹ Gh. C. Zamfirescu, *Timotei Popovici în cultura românească*, în „BOR“ nr. 7—8/1974, p. 956.

² Ibidem.

³ Pr. Ioan Farca, *Profesorul Atanasie Lipovan* (manuscris).

⁴ Viorel Cosma, *Muzicieni români, Lexicon*, Ed. Uniunii Compozitorilor, București, 1970, p. 280; Petru Bancea, *Profesorul și cîntărețul Atanasie Lipovan*, în „Biserica și școala“, Arad, anul LXXI, nr. 21, 18 mai 1947, pp. 149—150; Idem, *Biografia Domnului Atanasie Lipovan, profesor la Academia Teologică din Arad între 1922—1938*, în „Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române din Arad pe anii 1935—1939“, pp. 170—172.

alții 20 martie⁵. Părinții i-au fost Ioan și Sofia, născută Duminecă, solistă a corului „Doina” din localitate. Tatăl său era de profesie maestru lemnar și cînta la diferite instrumente de suflat (clarinet, fluier, cimpoi).

La vîrsta de 6 ani, copilul Atanasie este înscris la școala primară, adică la „Școala centrală greco-ortodoxă, română” din comuna natală.

Fiind înzestrat cu o voce plăcută și cu aptitudini muzicale moștenite de la tatăl său, încă din primii ani de școală a fost pus să cînte singur în biserică și la diferite festivități. După terminarea celor șase clase primare (gimnaziul îl va absolvi la Sintana), timp de doi ani a lucrat alături de părintele său în meseria de lemnar.

În vara anului 1888, mai mulți tineri țărani s-au hotărît să continue școala la Preparandia din Arad. Atanasie Lipovan, însuflețit de duhul acestei hotărîri a tinerilor din Sinnicolau Mare, bazat și pe aptitudinile muzicale care pe atunci erau considerate „dexteritate principală” în cariera de învățător, a stăruit cu prea puțin rezultat pe lângă părinți ca să fie trimis la Preparandia arădeană. Aceștia, din cauza sărăciei, dar mai ales fiind singurul lor copil, voiau să-l țină acasă ca ajutor. Intervin însă vecinii și cunoscuții, care-i conving pe părinți de binefacerile școlii. Lăsîndu-se convinși de eficacitatea învățaturii de carte, în toamna anului 1888 Atanasie este dus și înscris la Preparandia din Arad.

Pasiunea sa pentru muzică s-a amplificat la Arad, prin colaborarea cu vestitul profesor Nicolae Chicin, parohul Nădlacului și profesor de cîntare bisericească la Arad.

După terminarea preparandiei, în toamna anului 1892 a fost numit ca „învățător provizor” în frunțașă comună Toracul Mic (azi în R.S.F. Iugoslavia), pînă în 1894, cînd — după ce și-a luat diploma de „cvalificație” — a fost ales ca „învățător definitiv” în aceeași comună. Tot aici s-a și căsătorit cu Paraschiva Iancuț (prima soție), cu care a avut doi copii: Ioan ce va ajunge profesor de muzică instrumentală la Institutul teologic din Arad și Cornel. Paraschiva Iancuț a decedat în 1901, în vîrstă de numai 23 ani, fiind înmormîntată în Sinnicolau Mare.

În Toracul Mic, Atanasie Lipovan a înființat primul cor sătesc, format din elevi și adulți, cu care a cîntat la biserică și la diferite serbări.

În ianuarie 1895, a plecat din Toracul Mic în comuna Comloș, unde a preluat și conducerea corului, cu care în vara anului 1896 a participat la „emularea corurilor” organizată la Lugoj, cu prilejul tinerii Adunării generale a Astrei, întrunită pentru prima dată în Banat⁶.

În toamna anului 1896, Atanasie Lipovan este numit învățător în comuna natală, Sinnicolau Mare. De acum putem spune că începe să se contureze personalitatea eminentului dascăl bănățean, prin bogata și extraordinara muncă dirijorală. Este domeniul în care Atanasie Lipovan s-a simțit „acasă”, în „familie”. Munca de dirijor i-a aureolat numele. Unul dintre foștii săi elevi scria într-un articol: „Printre conducătorii de coruri de la finele secolului trecut și începutul acestui secol se detașează

⁵ Pr. Ioan Farca, *Compozitorul și cîntărețul Atanasie Lipovan (1874—1947)*, în „M.B.”, nr. 10—12/1979, p. 712 „Telegraful Român”, 15 iulie 1983, nr. 27—28.

⁶ P. Bancea, *Biografia lui Atanasie Lipovan* (art. cit.) p. 172.

figura aproape legendară a învățătorului Atanasie Lipovan...⁷, și continuă mai apoi: „Drumul în viața lui Atanasie Lipovan a fost unul deschis cîntecului, frumosului, ridicării prin cultură a neamului său, de care se simțea profund atașat”⁸.

a) Atanasie Lipovan, dirijor

Este îndeobște cunoscut că Banatul, în care Ion Vidu, devenise o autoritate necontestată, excela prin activitatea corală ce se desfășura aproape în fiecare localitate. Atanasie Lipovan s-a integrat în mod cu totul excepțional în această mișcare. Conștient de misiunea nobilă ce i se încredințase prin numirea în postul de învățător și dirijor al corului „Doina” din Sinnicolau Mare, Atanasie Lipovan a purces la o muncă asiduă, lucrînd cite opt-zece ore pe zi numai pe partitură „pentru a găsi forma cea mai desăvîrșită pentru interpretarea pieselor muzicale ce urma să le pună în lucru”⁹. Tot pentru o cît mai temeinică pregătire profesională, a făcut o mulțime de drumuri la fostul său profesor, preotul Nicolae Chicin din Nădlac, un foarte bun muzician. În colaborare cu învățătorul Antonie Minișan din Sinnicolau Mare, el a organizat și corul de copii, supranumit „Minune”.

În anul 1902, cînd preia conducerea corului „Doina”, reorganizează structural corul, transformîndu-l din cor bărbătesc în cor mixt¹⁰.

În 8 septembrie 1903 avea loc sfințirea bisericii ortodoxe române din Sinnicolau Mare, de către episcopul Aradului, Ioan I. Papp (1903—1925), „festivitate ce a prilejuit o largă participare românească”¹¹.

Festivitățile de primire a episcopului au fost organizate de Atanasie Lipovan. Au fost susținute numeroase concerte cu muzică religioasă, populară și național-patriotică. „Primirea episcopului s-a desfășurat într-o atmosferă de mare elevație spirituală și națională”¹².

Din nefericire, în urma acestor preafrumoase evenimente, Atanasie Lipovan a fost acuzat și trimis în judecată, sub motiv că „spontaneitatea afirmării conștiinței românești”¹³ a nemulțumit autoritățile habsburgice locale, iar Atanasie Lipovan „ar fi ascuns costumele naționale și coardele pe care le-a predat tinerilor în ziua festivității, în pofida restricțiilor impuse de autorități, asupra cărora el a fost înștiințat în prealabil”¹⁴. Suma amenzii a fost achitată prin colecta deschisă de corul meseriașilor dirijat tot de Atanasie Lipovan.

⁷ Coriolon Comloșan, *Un dascăl și compozitor de altădată*, în „Drapelul Roșu” nr. 11746/7 noiembrie 1982, p. 6.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ion Samoilă — Iuliu Szöcs, *Monografia corului „Doina”, din Sinnicolau Mare, la 125 de ani de cîntare corală* (manuscris în curs de apariție).

¹¹ Pr. Ioan Farca, *Compozitorul și cîntărețul At. Lipovan ...* (art. cit) p. 713.

¹² Ibidem.

¹³ Idem, p. 714.

¹⁴ Ibidem.

Un alt eveniment de excepție ce a marcat activitatea corului „Doina” a fost participarea la „Marea Expoziție” de pe Arenele Romane din București, din anul 1906¹⁵.

Cum era de așteptat, coriștii și dirijorul lor au întâmpinat multe greutăți pînă să se vadă plecați spre Capitală. Pregătindu-se exemplar și muncind pînă la orele 1—2 din noapte, corul „Doina” a reușit să plece în cele din urmă. Evenimentul era sărbătoresc și entuziast. În drum spre București, coriștii au dat mici concerte în gările din Turnu Severin, Craiova, Pitești și București. Pretutindeni au fost aplaudați și elogiați¹⁶. Însă punctul culminant al fructuosului lor turneu l-a constituit clasarea pe locul I, împreună cu corul din Lugoj, condus de Ion Vidu. Ca recompensă oficială, corul a primit diploma specială și medalia de aur¹⁷.

Evenimentul cultural de la București a lăsat o nemuritoare amintire în sufletele coriștilor și a dirijorului Atanasie Lipovan. Acesta, emoționat, a spus printre altele: „Dacă ar fi raiul atît de frumos precum e Țara Românească, nu mi-ar părea rău să mor de zece ori român”, iar cînd toate corurile au defilat, unul din vestiții basiniți ai lui Lipovan, M. Raica, s-a retras puțin din grup „și din tot pieptul lui de țaran sănătos a strigat: „Trăiască România Mare!”

Și nu-i de mirare că românii bănățeni, încorsetați de vitregiile istoriei nedrepte, au izbucnit la București în manifestări de adîncă simțire patriotică. Nu-i de mirare că ei, care nu aveau voie să intoneze vechile noastre cîntece patriotice, la București au cîntat „Deșteaptă-te române” și „Trompetele răsună”, cu sufletul la gură, cu ochii înlăcrimați. Nu-i de mirare nici că acest brav cor „Doina” a lăsat o impresie puternică, pentru că sub bagheta de fildeș a lui Atanasie Lipovan muzica era personificată, era ridicată la rang de cult. Numai așa Atanasie Lipovan cu corul său „a înfrățit oamenii și a înălțat sufletele țăranilor spre plaiurile înalte ale gloriei naționale”¹⁸.

Întorcerea acasă a fost sărbătorească. Întreaga populație i-a întîmpinat cu flori și lacrimi de bucurie. Corul lui Atanasie Lipovan, din veniturile concertelor, a mobilat școala, a ajutat biserica nou edificată după despărțirea ierarhică¹⁹, a creat, apoi, „Societatea de lectură”, cu săli de citire și jocuri distractive, a pus bazele unei orchestre de lăutari români care învață notele devenind taraful mult apreciat nu numai de românii localnici, ci și de străini²⁰.

Între anii 1910—1918, el a funcționat ca profesor de muzică la Sinnicolau Mare²¹.

¹⁵ „Buletinul Expoziției generale”, nr. 14 (1906, București, pp. 122—131 și 364, 456; pr. Ioan Farca, *Corul parohial din Sinnicolau Mare la 125 de ani*, în „M.B.”, nr. 3—4/1984, pp. 214—215.

¹⁶ Pr. Ioan Farca, *Compozitorul...* (art. cit.), p. 715.

¹⁷ „Buletinul expoziției generale” (rev. vit.), p. 456.

¹⁸ Vasile Ioan Farca, *În drum spre casă, Sinnicolau Mare*, Ed. Ștefan Kollonits, 1924, p. 85.

¹⁹ *Biografia lui Atanasie Lipovan...* (art. cit.), pp. 170—172.

²⁰ Ibidem.

²¹ I. Farca, *Profesorul At. Lipovan* (manuscris cit.).

În vara anului 1908, cu prilejul organizării unor concerte în favoarea sinistraților din Italia care au suferit de pe urma cutremurului și erupției vulcanului Etna, Atanasie Lipovan s-a evidențiat cu cele trei coruri conduse de el: corul bisericesc „Doina”, corul meseriașilor, înființat în 1907 și corul elevilor școlii primare. Corul a interpretat acum și două cîntece cu acompaniament de pian, care au emoționat întreaga asistență²².

În anul 1911, Atanasie Lipovan a participat și la inaugurarea noii sinagogi din Sinnicolaul Mare, ca invitat de onoare, cu care ocazie a citit bucăți religioase în limba ebraică²³.

Ca dirijor al corului „Doina”, Atanasie Lipovan are marele merit ca prin el să fie aprobat și statutul corului deoarece statutele înaintate spre aprobare au fost respinse. „Lipovan s-a pus atunci la pîndă așteptînd momentul potrivit și într-o noapte cu glasul său fermecător a cîntat omului stăpînirii, de la care avea să smulgă o iscălitură pe statutele corului său”²⁴.

b) Atanasie Lipovan în America

Un eveniment de maximă însemnătate în viața lui Atanasie Lipovan îl constituie călătoria peste ocean. În anul 1913, eminentul muzician împreună cu foștii săi elevi a dus faima cîntecului românesc pe meleagurile Statelor Unite ale Americii. Aici „va pregăti drumul ca un înaintemergător al muzicianului George Enescu”²⁵. Vasile Ioan Farca, fost elev și corist al profesorului Atanasie Lipovan, a fost 13 ani în America și din inițiativa sa, At. Lipovan a găsit acolo o atmosferă prielnică, cutreierînd cu corul vestitele orașe Chicago, St. Louis, St. Paul și Philadelphia. Unul dintre corurile din America — „Reuniunea de cîntări Atanasie Lipovan” — îi poartă numele cu cinste și astăzi²⁶.

Atanasie Lipovan a concertat cu corul acompaniat de pian în acele orașe unde erau foarte mulți români emigranți, fiind elogiât de ziarele americane²⁷ pentru talentul și succesul său. La executarea doinelor și cîntecelor, era acompaniat de pianiști americani. Unul dintre aceștia, surprins de claritatea și frumusețea cu care au fost interpretate cîntecele, l-a întrebat: „Domnule Lipovan, unde ați făcut Conservatorul și cu ce profesor?” Lipovan a răspuns: „Am făcut conservatorul la Sinnicolau Mare, iar cel mai mare profesor al meu a fost poporul”²⁸. Ziarul

²² I. Farca, *Compozitorul și cîntărețul At. Lipovan...* (art. cit.), p. 717.

²³ Ibidem.

²⁴ I. Farca, o. c., pp. 95—101; Ion Samoilă, *Scînteieri de lumină. Sunete din viața corului Doina 1958* (manuscris) și *Statutul Reuniunii de Cîntări Doina*, nr. 132314/1907, Arad.

²⁵ P. Bancea, *Biografie* (art. cit.), p. 171.

²⁶ I. Farca, o. c., p. 85.

²⁷ *Lipovan în Philadelphia*, în „Vulturul”, New York, sept. 1913; Nicolae Fluș, *Vine la America omul nostru*, în „Deșteaptă-te Române”, New York, 17 iulie 1913.

²⁸ I. Farca, *Profesorul At. Lipovan*, (ms. cit.).

„Daily Reporter“ din St. Paul, din 13 august 1913, scria despre primirea făcută lui Atanasie Lipovan: „Orașul St. Paul a avut marți 12 august 1913 o zi de sărbătoare. Întreaga colonie română din oraș a fost îmbrăcată în haine de sărbătoare. Șapte automobile cu căluseri în costume naționale și cu muzica în frunte, au întâmpinat și însoțit în oraș pe Atanasie Lipovan, omul de briliante și marele maestru de cor și muzică din țara veche“²⁹.

Românii din orașele amintite și-au regăsit pentru cîtva timp țara lor dragă, cu cîntecele și doinele ei nemuritoare, și potrivit mărturisirii unei participante, Floarea Muntean, „românii din America n-au putut să nu plîngă cînd le cînta Lipovan“.

Într-o astfel de ambianță de adîncă simțire românească, Atanasie Lipovan s-a refîntors în țară. În loc de liniște a găsit o mare tulburare, oamenii stăpînirii creindu-i multe neajunsuri. A fost condamnat la închisoare, sub motiv că a pus geamuri tricolore la biserica românească din Sinnicolau Mare. În închisoare a cîntat duioasele doine românești. Paznicii auzindu-l, au anunțat direcțiunea închisorii, care, ascultîndu-l, s-a înduioșat de glasul său fermecător. Puțin mai tîrziu a fost eliberat.

c) Atanasie Lipovan la Arad. Corul „Armonia“

Fierbintele 1 decembrie 1918 a marcat pentru toată suflarea românească un nou început de istorie. Aradul era în sărbătoare. Academia teologică, prin luminații ei dascăli strălucea ca un astru în constelația evenimentelor istorice. Unirea se înlăptuise. În euforia acestei ambiante sărbătorești, Atanasie Lipovan a venit la Arad, fiind numit subrevizor școlar, cu misiunea de a înjgheba un cor românesc în acest oraș de graniță³⁰. La Academie, l-a întîlnit pe ilustrul profesor și compozitor Trifon Lugojan cu care va colabora³¹. Curînd va ocupa funcția de profesor la catedra de muzică bisericească și cor din cadrul Institutului teologic din Arad.

Profesorul Atanasie Lipovan a desfășurat și aici o muncă asiduă pe linie dirijorală. Sub mîiastra sa conducere a luat ființă primul cor românesc intelectual — „Armonia“³², cu scopul de a cultiva arta de muzică cultă românească. „Armonia“ a intrat în istoria muzicii românești ca unul dintre cele mai reprezentative coruri ale vremii. Ca profesor la Arad și dirijor al „Reuniunii de cîntări Armonia“, a instruit cu deosebită dexteritate generații de studenți teologi, care odată cu pășirea lor în parohii „au dus acolo și o fărîmătură din dragostea de cîntare sădită în sufletul lor de profesorul Atanasie Lipovan“.

²⁹ „Daily Reporter“, St. Paul, 13 august 1913.

³⁰ P. Bancea, *Biografia...* (art. cit.), pp. 170—172.

³¹ „Anuarul Institutului teologic pedagogic din Arad“, 1920.

³² Filaret Barbu, *Cîntărețul Atanasie Lipovan*, în „Luceafărul“, (Timișoara), anul I, nr. 5 mai 1935, p. 250.

Începînd din 1 septembrie 1922, îl întîlnim pe Atanasie Lipovan ca profesor de cîntare și tipic la școala normală și profesor „titular definitiv” de cîntare bisericească și tipic la Institutul teologic³³. Trifon Lugojan predă în acest an muzica instrumentală. Remarcăm și faptul că profesorul Atanasie Lipovan era nelipsit și de la slujbele bisericești din duminici și sărbători, cînd conducea corul studenților sau corul „Armonia”³⁴.

Pe lîngă orele de cîntare bisericească, tipic și cor, din anul 1932 a predat cîte o oră pe săptămînă și de „citirea cărților rituale”. În anul școlar 1932—1933 a predat 15 ore la Institutul teologic și 27 ore la școala de cîntăreți bisericești³⁵, deci un total de 42 de ore.

În anul școlar 1933—1934, Atanasie Lipovan a predat doar 13 ore la școala de cîntăreți bisericești. Acum l-a avut ca asistent, la școala de cîntăreți bisericești, pe Nicolae Stanciu, cîntăreț la catedrala episcopală, și pe studentul în teologie Ioan Farca³⁶, cel ce se va ocupa pe larg de viața și activitatea profesorului său. (Părintele Ioan Farca este și astăzi dirijorul corului bisericesc din orașul Sinnicolau Mare, îngrijindu-se îndeaproape și de mormîntul lui Atanasie Lipovan aflat în cimitirul din același oraș.)

În anul școlar 1934—1935, a predat 14 ore la Institutul teologic, ora de lectură a cărților rituale fiind scoasă din programa analitică³⁷.

Cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 ani, în 1935 profesorul Atanasie Lipovan a fost sărbătorit în mod festiv. Între alții, Filaret Barbu semna un articol în revista culturală „Luceafărul” din 5 mai 1935, în care nota: „Aradul, cu societatea corală „Armonia”, Banatul cu „Asociația corurilor și fanfarelor române”, nenumărați prieteni și admiratori ai bătrînului cîntăreț și dirijor de coruri, Atanasie Lipovan, l-au sărbătorit la 6 aprilie (1935) în cadrul unei ședințe festive la Palatul Cultural din Arad, sub patronajul P.S. Episcop Grigore Comșa. Maestrul arădean a împlinit 60 de ani de viață și 40 de ani de carieră muzicală: cîntăreț, dirigent și profesor de muzică. Pentru Banat, Atanasie Lipovan este unul din pleiada marelui Vidu, un pionier de cultură muzicală românească și un fidel propovăduitor al cîntecului bisericesc”³⁸. Prestigiosul compozitor adăuga spre sfîrșitul articolului: „Harnic folclorist și unul dintre cei mai versați în fixarea și interpretarea cîntecului bisericesc, muncește fără preget în direcția aceasta, înscriind o pagină prețioasă în istoria muzicii bănățene”³⁹.

În 1938, eminentul dascăl a ieșit la pensie, pentru limită de vîrstă⁴⁰, după care s-a retras la Căprioara. Dar, Episcopia Timișoarei l-a chemat

³³ „Anuarul Institutului teologic și al școalei normale ortodoxe române din Arad” pe 1922/1923, pp. 21—25.

³⁴ „Anuarul ... pe 1924—1925”, Arad, 1925, p. 26.

³⁵ „Anuarul ... pe 1932—1933”, Arad, 1933, pp. 13, 15.

³⁶ „Anuarul” ... pe 1933—1934, Arad, 1934, p. 18.

³⁷ „Anuarul”, ... pe 1934—1935, Arad, 1935, p. 15.

³⁸ F. Barbu, art. cit., p. 25.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ „Biserica și școala”, Arad, nr. 38, 18 sept. 1938, p. 322.

încredințindu-i conducerea școlii de cîntăreți și a stranei catedralei, funcție ce a deținut-o pînă la moarte ⁴¹.

Unul dintre mulții admiratori ai profesorului Atanasie Lipovan, l-a întîlnit în 30 iulie 1944 în bisericuța de sub sprînceana stîncilor de la Herculane, așternînd cîteva rinduri emoționante: „Am avut astăzi una din acele rare clipe de liniște sufletească, cînd cugetul e plin de limpezime, cînd omul simte mai mult. Am pornit astăzi (...) pe un drum pe care atît de rar îl fac. Am pornit spre bisericuța așezată sub brazii de la poalele mîrețului munte. Am intrat cu pioasă modestie sub bolțile bisericii, unde glasul pătruns de evlavie al preotului se ridica din altar și se îmbina parcă cu expresia de schimnicie a picturilor atît de strîns legate de vibrarea sufletească a creștinului ortodox, integrîndu-se în armonia de psalmi a întregii biserici. În jilțul arhieresc — P. S. Vasile. Dispoziția mea sufletească era pregătită pentru o reculegere și desigur, în astfel de rare clipe, ființa omului adună într-o limpede prezență, tot ceea ce îndrumarea creștinească i-a putut da în decursul vieții... Un glas care-mi ducea gîndurile cu douăzeci și ceva de ani în urmă, sub a'te bolți de biserică. Nu puteam să mă înșel, și cînd mi-am ridicat privirea spre strană, m-am convins: era glasul maestrului, al profesorului Atanasie Lipovan“ ⁴². Același admirator scria mai departe: „Cînd anii s-au strîns la număr, cînd a crezut că trebuie să lase loc celor mai tineri, s-a retras. Nu pentru odihnă. S-a retras găsindu-și un loc de pustnicie, undeva la poalele colinelor bănățene. Aici, în liniștea sărbătorească a naturii, a continuat să muncească. Aici... lucrează cu o stăruință și cu dragostea care i-a umplut toată viața, în tăcere, fără a aștepta răsplată, păstrîndu-și neștirbită modestia și omenia, caracteristică marilor oameni“ ⁴³.

27 aprilie 1947. Zi de sărbătoare pentru viața culturală a Timișoarei. Dimineata, Atanasie Lipovan lăuda și preamărea pe Dumnezeu în strana măreței catedrale din Timișoara. Era duminica Mironosițelor. Seara se însuflețise de farmecul inaugurării Operei bănățene, dar la înapoierea spre casă l-a surprins, în tramvai, atacul de inimă. Transportat la spital, după cîteva ore a adormit pentru totdeauna ⁴⁴.

Ziarele timpului anunțau cu durere trista veste. Astfel, la Arad se consemna: „Subit s-a stins din viață Atanasie Lipovan, cunoscut în întreaga țară și dinco'lo de granițele ei ca unul dintre cei mai valoroși cunosători ai cîntecelor bănățene și eminent dirijor de cor“ ⁴⁵. Același cotidian încheia: „Pentru corul „Armonia“ se deschide o pagină de doliu adînc, iar pentru arădeni se lasă un gol în arta muzicală vocală, care nu curînd poate fi umplut cu talente ca acela pe care Dumnezeu i l-a dat lui Atanasie Lipovan, asupra căruia se va lăsa lespede eternă, dar nu și uitarea acelora care l-au iubit și apreciat“ ⁴⁶.

⁴¹ P. Bancea, *Profesorul ... (art. cit.)*, pp. 149—150.

⁴² Ștefan Gomboșiu, *Atanasie Lipovan*, în „Dacia“, Timișoara, anul VI, nr. 176/6 august, 1944.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ P. Bancea, *Profesorul ... (art. cit.)*, p. 150.

⁴⁵ *A murit Atanasie Lipovan*, în „Patriotul“, anul IV, nr. 814.

⁴⁶ Ibidem.

Înmormîntarea avea loc în comuna, azi orașul său natal, Sinnicolaul Mare, care „l-a primit nu ca pe un mort, ci ca pe un erou, care după ce i-a dus și purtat numele, se întoarce încununat cu laurii biruinței”⁴⁷.

II. OPERA

Pe lângă munca dirijorală, profesorul Atanasie Lipovan a depus și o susținută activitate în fixarea pe note a cîntărilor bisericești necesare stranei. Contemporan cu Trifon Lugojan, a procedat la fel, fixînd pe note aproape tot ceea ce este necesar stranei: cîntări din Octoih, Triod, Molitvelnic, Penticostar și Mineie. Parafelel cu activitatea muzicală, pe linie bisericească, Atanasie Lipovan s-a remarcat și în domeniul cîntecului popular, al doinelor în special. Aceasta și pentru că avea o voce foarte frumoasă, interpretînd ca nimeni altul „vechile cîntări populare”.

a. Opera muzicală bisericească

1. *Colecțiune de cîntări bisericești*, aranjate de Atanasie Lipovan, învățător, Sinnicolau Mare, 1906.

Volumul este dedicat „preoțimei, învățătorimei și tuturor iubitorilor de cîntări bisericești”. În prefață, autorul mărturisește că „îndemnat prin mulți iubitori de cîntări bisericești, după doi ani de muncă și cercetări, ne-am decis prin prezentul fascicol a aduce laudă Domnului prin cîntare nouă. În sine cîntarea nu e nouă. Timpul o-a mutilat, însă redată în formă originală, totuși va apărea nouă”⁴⁸.

Cuprinsul este deosebit de variat. Volumul are cinci părți. Partea I este intitulată „Cîntări liturgice comune”, cea de a doua — „Cîntări din Minei”, partea III — „Cîntări din Triod”, partea IV poartă titlul „Cîntări din Penticostar” iar partea V — este intitulată „Pricesne la Praznice mari, Sveltine (Luminînde) și Măritoare (Pripele)”.

2. *Cîntări bisericești*, Budapesta, 1906 (Probabil este aceeași colecție apărută la Sinnicolaul Mare în același an).

3. *Colinde*, 1910.

4. *Răspunsurile liturgice și colinde pe 1—2 voci pentru uzul școalelor primare*, Arad, 1914.

5. *Cele opt glasuri*, Arad, 1919.

6. *Cele opt glasuri bisericești aranjate pe note liniare după vechile melodii utilizate în Banat și Crișana*, Arad, 1926.

7. *Cîntări bisericești cuprinzînd troparele Învierii, psalmii, pripele, doxologii, antifoane, heruvice, irmoase și pricesne*, Arad, 1927.

⁴⁷ P. Bancea, *Profesorul ... (art. cit.)*, p. 150.

⁴⁸ *Colecțiune de cîntări bisericești*, aranjate pe note de Atanasie Lipovan, învățător, Sinnicolaul Mare, 1906.

8. *Cîntări bisericești cuprinzînd cîntări la înmormîntarea mirenilor și pruncilor, la cununii și la sfințirea apei celei mici*, Arad, tiparul Tipografiei diecezane, 25 mai, 1936. Reținem melodia Condacului gl. 8 de la slujba înmormîntării, precum și pe cea a svetilnei.

9. *Cîntări bisericești cuprinzînd Anghioasele, Canonul de plîngere al Născătoarei de Dumnezeu, Cele 3 stări din Simbăta Mare, Stihirile Paștilor*, Arad, 7 martie, 1937.

10. *Cîntări bisericești cuprinzînd heruvice, irmoze și pricesne*, Arad, 1939.

11. *Cîntări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an*, întocmite pe baza vechilor melodii, obișnuite în Banat și Crișana, puse pe note liniare de Atanasie Lipovan, profesor de cîntare bisericească, în pensie, vol. I, septembrie-noiembrie, editate cu binecuvîntarea P. S. S. Părintelui Episcop Vasile al Timișoarei, Tipografia diecezană, Arad, 1944.

Volumul cuprinde cîntări la vecernie, utrenie și liturghia sărbătorilor din lunile septembrie-noiembrie.

12. *Cîntări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an*, vol. II, decembrie-februarie, Arad, 1946.

13. *Cîntări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an*, volumul III, Arad, 1947, martie-mai.

14. *Cîntări bisericești pentru toate sărbătorile de peste an*, volumul IV, Arad, 1947, iunie-august.

15. *Cele opt glasuri bisericești*, aranjate pe note liniare, după vechile melodii, uzitate în Banat și Crișana, ediția a II-a, amplificată, Arad, Tipografia diecezană, 1936.

La fel ca și Trifon Lugojan și Terențius Bugariu, Atanasie Lipovan are marele merit de a fi cules melodiile glasurilor bisericești așa cum se cîntau în unele părți ale Banatului, aranjîndu-le pe note și ferindu-le de uitare sau dizolvare într-un noian de variante mai mult sau mai puțin autentice.

D. În ce privește opera muzical-folclorică, Atanasie Lipovan are și marele merit de a fi cules multe melodii populare publicate ulterior mai ales de Tiberiu Brediceanu⁴⁹.

Aceasta este, pe scurt, viața, activitatea și opera eminentului profesor de cîntare bisericească Atanasie Lipovan.

Prin ceea ce a lăsat moștenire Bisericii și țării, rămîne în istoria muzicii românești ca un pionier al lirei lui Euterpe, ce a căutat și s-a străduit o viață întreagă să-și manifeste sentimentele sincere față de Biserică și țară, prin muzică, prin cîntare. Pe crucea ce-i străjuiește mormîntul de la Sînnicolau Mare sînt încrustate semnificativ o liră și cuvintele: „Cîntarea e un dar divin“.

⁴⁹ Cîntece culese din popor, publicate la Tiberiu Brediceanu, *Melodii populare românești din Banat*, din colecția „810 melodii populare românești din Banat“, ediție și studiu introductiv de Constantin Zamfir, Editura Uniunii compozitorilor, București, 1972.

A M V O N U L P R E O Ţ I L O R

„UŞA“ ANULUI NOU — „UŞA“ MÎNTUIRII

1 ianuarie

La trecerea dintr-un an în altul se spune de obicei că „s-a trecut pragul Anului Nou“, ceea ce sugerează nu numai hotarul dintre ani, ci şi o „uşă“ peste al cărei prag trecînd intrăm — la fel ca într-o altă încăpere — într-un nou timp în care urmează să ne desfăşurăm viaţa.

În limbajul cotidian se foloseşte noţiunea de „uşă“ şi în mod alegoric spre a exprima o anumită situaţie. Aşa bunăoară este folosit la apropierea unui anotimp, ca spre exemplu „iarna, bate la uşă“, sau pentru a scoate în relief posibilităţile cuiva putem auzi „toate uşile îi sînt deschise“ etc.

În graiul biblic, înţelesul metaforic „uşă“ este la fel de frecvent folosit. Sf. Apostol Pavel istorisind despre activitatea sa misionară, spune că Dumnezeu a deschis „neamurilor uşa credinţei“ (Faptele Apostolilor 14, 27). Însuşi Mîntuitorul îndeamnă pe cei ce cred în El şi voiesc să-L urmeze : „Siliţi-vă să intraţi prin uşa cea strîmtă...“ (Luca 13, 24) adică fiecare purtîndu-şi crucea cu înţelepciune şi îndelungată răbdare. Mai mult decît atît, Hristos Domnul se numeşte pe Sine „Uşă“ a mîntuirii noastre.

La fel de semnificativ este şi faptul că Biserica, avîndu-L în centru pe Iisus Hristos Întemeietorul ei, a rînduit ca tocmai în prima zi a anului Nou să se citească la slujba utreniei pericopa evanghelică în care Mîntuitorul spune : „*Eu sînt Uşa* : de va intra cineva prin Mine se va mîntui“ (Ioan 10, 9). Prin urmare, Iisus Hristos este unicul mijloc şi unica orientare a creştinilor în urcuşul anevoios spre mîntuire.

În Ţara Sfîntă, odată cu începutul primăverii păstorii îşi duceau turmele de oi la păşunat şi zăboveau pe cîmpul înverzit pînă la anotimpul ploios al toamnei ce prevestea apropierea iernii. În tot acest răstimp, noaptea le adăposteau în stîne prevăzute cu ziduri înalte, cu o poartă mare avînd în interiorul ei o „uşă“ prin care intrau împreună. Astfel oile erau salvate, „mîntuite“ de primejdiile nopţii, de tîlhari, de fiarele sălbătice. În zorii fiecărei zile, păstorii veneau la acea „uşă“ a stînei, che-

mîndu-și turmele afară, iar oile cunoscînd glasul păstorilor lor. Cei care nu veneau la „ușă”, încercînd să sară peste zid, nu puteau fi decît „furi” sau tîlhari, dar oile nu urmau glasul lor, așa încît cu anevoie puteau fi prinse și răpite.

Iisus Hristos Mîntuitorul se aseamănă pe Sine cu Bunul, Adevăratul Păstor, care stă la „ușă”. Mai mult, El se aseamănă cu însăși „ușa oilor” prin care, odată intrate în stînă, ele sînt ferite de orice pericol.

Pentru creștini, „stîna” sau staulul simbolizează Biserica, iar Păstorul este Hristos Domnul. Prin El — ca printr-o „ușă” salvatoare — creștinii au parte nu numai de hrană duhovnicească, de „pășune aleasă”, ci sînt și ocrotiți zi și noapte și în fiecare clipă de orice rău, dacă ascultă glasul Lui și împlinesc voia Sa. Acesta este, între altele, motivul pentru care în prima zi a Anului Nou se citește mesajul evanghelic despre „Ușa mîntuirii”, prin care se cade „să intrăm și să ieșim”, să umblăm clipă de clipă nu numai într-un nou an ci în toți anii vieții noastre.

Dualismul „anul nou — anul vechi” ne reamintește expresiile pat.: „Omul nou” (Coloseni 3, 10) și „Omul vechi” (Efeseni 4, 22). Este vorba despre dorința și datoria noastră permanentă față de Iisus Hristos Mîntuitorul de a ne înnoi și reinnoi ființa odată cu începutul fiecărui an, săvîrșind numai fapte bune și devenind într-un an nou un om nou.

Între „omul nou”, care săvîrșește virtuți și „omul vechi” care păcătuiește se dă o luptă inversunată și continuă (Galateni 5, 17), dar vom putea birui numai atunci cînd ne vom afla în Hristos și vom trăi prin El. Așa vom putea da mereu un nou conținut vieții noastre, odată cu anul ce se deschide. Aflîndu-ne „în Hristos” și umblînd în viață „prin El”, ca printr-o „ușă” izbăvitoare, vom putea trăi în „dreptate, pace și neprihănire” (II Petru 3, 13), adică în virtute, în armonie cu Dumnezeu și semenii noștri. Înălțarea noastră spre Dumnezeu va fi împreună cu El și va însemna o „veselie a Duhului”, o pregustare a fericirii viitoare încă în viața de aici.

Dar nu numai începutul Anului Nou este asemănat cu o „ușă”, termen cu care se identifică pe Sine și Iisus Hristos Domnul. Mîntuitorul denumeste și interiorul cel mai tainic al ființei noastre tot o „ușă”. El, Păstorul cel Bun, care „își pune viața” (Ioan 10, 11), care se jertfește pentru ca noi să avem „cît mai multă viață” (Ioan 10, 10), vrea să intre în interiorul firii noastre pentru a ne da viață veșnică: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cîna cu el și el cu Mine” (Apocalipsa 3, 20).

Iconografia creștină a înțeles să reprezinte imaginea lui Iisus stînd la „ușa” inimii noastre și dorind să pătrundă în adîncul sufletului nostru, așa încît „ușa” la care stă și bate Mîntuitorul nu are zăvorul în afara ei ci în interior. De asemenea, la slujba Învierii, precum și la tîrnosirea bisericilor se rostesc stihurile: „Deschideți porțile...”, ceea ce simbolizează aceeași intrare voită și dorită de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Prin urmare, depinde numai de noi spre a-L lăsa pe Fiul lui Dumnezeu să pătrundă în plămada alcătuirii noastre, făcîndu-ne apți pentru

eternitate și mărire cerească, sau dimpotrivă dacă Îl lăsăm, întristat și îndurerat, să aștepte afară. Trebuie însă să ținem seama că așteptarea sfântă, dumnezeiască și răbdătoare a Marelui divin, dar rămasă zadarnică, va duce deopotrivă la închiderea „ușii” mântuitoare și la strigătul amarnic și deznădăjduit al fecioarelor nebune din evanghelie : „Doamne, Doamne, deschide-ne nouă” (Matei 25, 10—11).

De aceea, să-L primim pe Domnul Iisus Hristos prin „ușa” inimii noastre, cu candelă aprinsă, împodobită cu untelelele faptelor bune, înnoindu-ne și reînnoindu-ne viața după cuvântul și voia lui Dumnezeu.

Pr. GABRIEL CERNAUTEANU

CINSTIRE SFINȚILOR TREI IERARHI

30 ianuarie

Biserica noastră dreptmăritoare își amintește cu bucurie și-i cinstește pe trei dintre vrednicii ei bărbați luminați : Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur. Această troiță de arhierii a nuanțat și a dat strălucire veacului al patrulea, căruia istoria îi spune veacul de aur al creștinismului.

Ierarhi prestigioși ai Bisericii, luptători înflăcărați pentru credința cea adevărată, în fața ereziilor timpului, propovăduitori neobosiți ai Evangheliei lui Hristos, cei trei sfinți părinți au fost aleși de școlile teologice ca sfătuitoari în cele către Dumnezeu, îndrumători în ale credinței, mijlocitori și rugători către Cel Preafălat.

Îi cinștim pe acești trei mari sfinți ai Bisericii, pentru întreg belșugul de daruri cu care i-a înzestrat Dumnezeu încă din viață și mai ales pentru cununa cea cerească, cu care i-a împodobit Tatăl nostru al tuturor, drept răsplătă a biruinței lor pămîntești.

Un dar de mare preț cu care au fost dăruiați de Dumnezeu a fost și cel al propovăduirii Evangheliei Fiului Său prealubit, între oameni, pentru care au avut o neasemuită rivnă. Între altele, Sfîntul Vasile cel Mare ne-a lăsat o dumnezeiască liturghie, centrul cultului nostru divin, comoara de neprețuit a Bisericii noastre ; de la Sfîntul Grigorie Teologul ne-au rămas acele minunate cuvîntări despre Sfînta Treime, pentru care Biserica l-a numit „Cuvîntător de Dumnezeu”, iar pe Sfîntul Ioan pentru dumne-

zeiști'e sale cuvântări, pentru admirabila sa poezie închinată Părintelui luminilor creștinătatea l-a supranumit „Gură de Aur“.

Propovăduirea Evangheliei, pentru care Sfinții Trei Ierarhi au dovedit atîta zel, este datorită de căpătîi a slujitorilor lui Dumnezeu, anume aleși și pregătiți. L-au luat ca model desăvîrșit pe însuși Mîntuitorul Iisus Hristos care străbătea ținuturile Țării Sfinte „învățînd în sinagogiile lor și propovăduind Evanghelia Împărăției“ (Matei 4, 23). Încă de la începutul activității Sale publice, Mîntuitorul a rostit o impresionantă cuvîntare „Predica de pe munte“ — iar în continuare fără să aleagă locul, a propovăduit, fie mulțimilor, fie ucenicilor, fie unor persoane singulare, înainte sau după vindecarea lor de anumite suferințe.

Sfinții apostoli au luat nu numai pildă de propovăduire de la Învățătorului lor, ci au primit și îndemn și poruncă. Mîntuitorul i-a trimis prin cetăți pe cei 72 ucenici, ca să vindece în numele Său neputințele din popor și să propovăduiască Împărăția lui Dumnezeu, zicîndu-le : „Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine mă ascultă și cel ce se leapădă de voi, de Mine se leapădă“ (Luca 10, 16). Căci, „nu numai cu pîine va trăi omul, ci și cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu“ (Matei 4, 4). După mărta Sa Înviere din morți, Mîntuitorul insistă asupra poruncii pe care le-a dat-o Apostolilor de a propovădui : „Mergînd învățați toate neamurile“ (Matei 28, 19), sau „Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura“ (Marcu 16, 15).

După coborîrea Sfîntului Duh în chip de limbi ca de foc peste ei, sfinții apostoli au ieșit cu multă îndrăzneală la predicarea celor văzute și auzite de la Hristos. Chiar în ziua Cînzecimii, Sfîntul Apostol Petru vorbește mulțimii adunate în Ierusalim și, ca urmare a predicii lui, trei mii de suflete primesc botezul, devenind creștini. Acest lucru îl vor face, din momentul acela, toți sfinți apostoli.

Toți Sfinții Apostoli s-au răspîndit în lume spre a propovădui Evanghelia lui Hristos, Evanghelia Legii celei Noi. Și ei, ca și Mîntuitorul, au propovăduit pretutindeni unde au ajuns : în sinagogi în templu, în piețe, pe mare, evreilor și celorlalte neamuri.

Oriunde l-au dus apostolii și cei pe care ei i-au hirotonit ca episcopi și preoți, cuvîntul lui Dumnezeu a rodit, transformînd, înnobilînd și înălțînd sufletele „căci cuvîntul lui Dumnezeu e viu și lucrător și mai ascuțit decît orice sabie cu două tăișuri și pătrunde pînă la despărțitura sufletului și duhului“ (Evrei 4, 12), sau, cum ne spune Sfîntul Ioan Gură de Aur : „Cuvîntul înalță pe cel căzut, potolește sufletul înfierbîntat, rețea ă ceea ce prisosește, completează ceea ce lipsește și lucrează toate cele ce pun sufletul nostru în desăvîrșită sănătate“.

Misiunea de a propovădui Evanghelia lui Hristos a fost transmisă episcopilor și preoților, care sădesc permanent în sufletele oamenilor Legea cea Nouă, aducîndu-le vestea cea bună. Evanghelia este dusă pretutindeni cum scrie corintenilor Sfîntul Apostol Pavel : „Propovăduind în numele lui Hristos, ca și cum Dumnezeu v-ar îndemna prin noi“ (II Corinteni 5, 20).

Chiar dacă nu toți creștinii îl propovăduiesc pe Hristos de la amvon, cu toții avem datoria de a-L propovădui prin faptele vieții noastre, deoarece creștinismul este în primul rând viață, iar Mîntuitorul a subliniat: „Cel ce va face și va învăța, acela mare se va numi în împărăția cerurilor“ (Matei 5, 11).

Fiecare, după puterile noastre, putem și trebuie să-L slujim pe Hristos, pentru că fiecare am primit această misiune îngerească de a duce vestea cea bună, de a duce adevărul în sufletul semenului nostru.

Simplul semn al sfintei cruci, cu care ne însemnăm în numele Sfintei Treimi, echivalează cu o completă mărturisire de credință. Obişnuința creștinismului de a se însemna cu sfînta cruce la ieșirea din casă și de a rosti un creștinesc „Doamne ajută“, sau de a spune o scurtă rugăciune înaintea mesei și după masă, de a-și pleca genunchii și sufletul înaintea icoanei în fiecare seară, de a merge la biserică în fiecare sărbătoare, au valoarea unei minunate predici. Trebuie ca fiecare dintre noi să fim ca niște candelă aprinse la altarul bisericii, să ardem de-a pururi pentru Hristos; viața noastră trebuie să fie o continuă urmare a lui Hristos, o continuă mărturisire a lui Hristos, un nesfîrșit urcuș spre Lumină.

Dacă vom gândi și vom trăi pentru Hristos și pentru Evanghelia Sa, atunci vom înțelege și ne vom bucura de cuvintele proorocului reluate de Apostol: „Cît de frumoase sînt picioarele celor ce vestesc pacea, ale celor ce vestesc cele bune“ (Romani 10, 15).

Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și îndeosebi Sfinții Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz și Ioan Gură de Aur, pe care îi pomenim cu bucurie, au propovăduit Evanghelia iubirii, după porunca primită și după modelul Mîntuitorului Iisus Hristos. Pe fiecare dintre noi ne îndeamnă Sfînta Biserică, prin cuvintele Sfîntului Vasile cel Mare: „Să ne bucurăm duhovnicește fie și numai cu pomenirea faptelor mărețe ale dascălilor virtuții, ca să ne aprindem și noi de rîvna de a le urma credința“.

Dar nu numai Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți au urmat porunca Fiului lui Dumnezeu de a răspîndi în lume învățătura Evangheliei Sale, ci toți slujitorii Bisericii noastre au îndeplinit și urmează cu credință și cu multă osîrdie această poruncă. Alături de ei, și bunii credincioși, prin viața și faptele lor, sînt împreună lucrători și „credincioși în misiunea încredințată lor“ (I Corinteni 4, 2) de Dumnezeu, de a contribui la răspîndirea dumnezeieștilor învățături. Cu toții formăm Biserica cea vie a lui Hristos și tuturor ni se adresează Mîntuitorul în predica de pe munte: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să preamărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri“ (Matei 5, 16).

Astăzi, poate mai mult ca altădată, sîntem chemați să ne transformăm în apostoli ai lui Hristos și luminători ai lumii, prin faptele vieții noastre ca făcători de pace, și prin zelul de a-L propovădui neîncetat pe Hristos Dumnezeu.

CUVÎNT DE ÎNVĂȚATURA DESPRE COPILĂRIA LUI IISUS

I. Introducerea

Cartea Sfintă ne arată că aflindu-se în Egipt, „după moartea lui Irod, iată că îngerul Domnului s-a arătat în vis lui Iosif și i-a zis : scoală-te, ia pruncul și pe mama lui și mergi în pământul lui Israel că au murit cei ce căutau să ia sufletul pruncului. Iosif, sculându-se a luat pruncul și pe mama lui și a venit în pământul lui Israel. Și auzind că domnește Arhelau în Iudea, în locul lui Irod, tatăl său, s-a temut să meargă acolo și luînd poruncă în vis, s-a dus în părțile Galileii. Și venind a locuit în orașul numit Nazaret, ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin prooroci, că nazarinean se va chema“. (Matei 2, 19—23).

II. Anunțarea temei

De acum, aici în Nazaret începe copilăria lui Iisus, despre care vom vorbi în cele ce urmează.

III. Tratarea

Așa cum s-a supus întru totul prescripțiilor legii, împlinindu-le pe toate după cuviință, tot astfel de naturală va fi și copilăria lui Iisus, încadrată întru totul realităților timpului. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om adevărat și a trăit printre oameni viața pămîntească ca a lor, apropiindu-se întru totul de ei. De aceea, sfintele Evanghelii lasă în tăcere orice fel de informații cu privire la copilăria lui Iisus. Fiind întru totul asemenea oamenilor, trăind într-un anume timp și loc, copilăria Domnului este în funcție sau corelată cu viața comună, a familiei sau a celor din jur.

După cum am văzut că ne arată Evanghelia, Familia Sfintă a părăsit Egiptul, după moartea lui Irod și ocolind Iudea s-a așezat în provincia de unde plecase spre Betleem cu un an și jumătate înainte. Provincia unde s-a stabilit se numea Galileia, iar noul ei stăpîn se numea Irod Antipa, fiul lui Irod cel Mare. Stăpînind a patra parte din Palestina, se numea tetrarh. Drumul ce l-au făcut din Egipt ocolind Iudea, era bine cunoscut : Gaza — Ascalon — Liospolis (Lydda) — Iafa — Antipatris — Samaria — Galilea (Nazaret).

Galileia, compusă dintr-o populație numeroasă și diversă, era situată în partea de nord a Țării Sfinte, prezentînd importanță comercială deo-

sebită, ca punct de legătură între Orient și Occident. Aici se afla Lacul Ghenizaret, sau Marea Gali'eii, lung de 21 km și adânc de 40—50 m foarte bogat în pește. Având locuri fertile în jurul lui, creștea din abundență vegetația, favorizând cultivarea cerealelor, a viței de vie, a smochinelor, care dau roade aproape tot anul, a măslinelor din care se prepară unt-delemnul. Aici se întemeiază câteva cetăți înfloritoare: Capernaum, Betsaida, Magdala, a căror locuitori se îndeletniceau cu pescuitul. Vinatul peștelui se făcea mai mult noaptea și nu o dată aveau de înfruntat furtunile care se iscau pe mare. Fiind sub stăpânire romană, Irod Antipa va întemeia aici o cetate în cinstea împăratului Tiberiu, oferind loc de agrement pentru romani, atât prin natura încântătoare, cât și prin apele calde ale Lacului numit și „Tiberiada“, după numele cezarului. Pământul Galileii este brăzdat și de apele Iordanului care se șerpuea ca o panglică spre Marea Moartă, iar Muntele Taborului aducea o prospețime a aerului.

Clima tropicală și vântul specific dezvoltă aici două anotimpuri: unul umed, care începe de prin octombrie cu ploi și temperaturi mai scăzute ținând pînă în martie, cînd poate să și ningă. Ploile tîrzii de după echinocliul de primăvară favorizează umiditatea necesară dezvoltării cerealelor. Anotimpul fierbinte, în perioada mai—octombrie face ca ploile să fie foarte rare, iar roua, o binecuvîntare cerească. Se semnalează acum și diferențe mari de temperatură între zi și noapte.

În aceste condiții se dezvoltă aici agricultura, creșterea vitelor, mai mult oi și capre, pescuitul; ca și alte meserii printre care și aceia de lemnar.

În condiții de temperatură caldă, îmbrăcămintea era sumară. Bărbații purtau o tunică din bumbac pe corp, de la gît pînă la genunchi, încinsă la briu. Peste tunică purtau un veșmînt, pe care cei săraci îl puteau folosi și ca acoperemînt noaptea. Pe picioare purtau sandale legate cu curele din piele. Cei săraci umblau și desculți. Apa fiind rară, fîntînile erau foarte căutate. Ea se păstra în burduri din piele de capră. Alimentația nu era nici ea pretențioasă. Piine era din grîu sau secară, amestecată de multe ori cu făină de fasole, sau linte. Era dospită sau nedospită; zilnic proaspătă. Masa principală era cina, dată fiind răceala serii. Peste zi se mulțumeau să mănînce piine cu smochine, struguri, pepeni, curmale proaspete sau uscate, castraveți. Ca beutură se folosea laptele, mai mult de oi sau capre; lăsîndu-l pentru stîmpărarea setei să se acrească. La masă se așezau în poziție culcată, sprijiniți pe mîna stîngă, se mîncă cu mîna dreaptă. De aceia își spălau mîinile și înainte și după servirea mesei. Stăpînul casei înainte și după masă rostea rugăciunea. Meniul era în funcție de posibilitățile fiecăruia. Cei mai înstăriți foloseau carnea prăjită de vițel, miei, iezi sau pește. În timpul mesei și după-masă se bea vin. Supă nu se servea. Alimentele se îndulceau cu miere de albine, sau din struguri. Cei săraci se mulțumeau să mănînce piinea înmuiată în oțet sau în lapte. Cerealele erau preparate și fripte, sau puteau fi consumate chiar și crude. Cei de lingă lac foloseau ca aliment carnea de pește.

Viața publică și particulară era organizată și se desfășura după Legea Domnului. Locul special pentru cult și rugăciune era templul. Apoi casele de rugăciune s-au înmulțit așa de mult, încît, purtînd numele de sinagogi,

adică „locas de adunare“, nu exista localitate din care să lipsească. Chiar și în templu se găsea o sinagogă. Sinagoga avea mai mult un caracter laic. Rabinul sau învățatul legii putea fi laic. Datorită necesității de a cunoaște legea și cuvântul lui Dumnezeu, în sinagogă putea vorbi oricare din participanți. Serviciul religios care consta din rugăciuni, citiri și tălmăciri a legii proorocilor se făceau sărbători, luna și joia, dar mai ales simbăta.

O importanță deosebită se acorda creșterii și educației copiilor considerați ca o binecuvântare a lui Dumnezeu. Ei erau educați în frica de Dumnezeu, a păzirii poruncilor Lui și a respectului față de părinți. Acest respect al părinților mergea atât de mult încât copilul care își lovea părintele era ucis. La fel se impunea și respectul față de cei mai în vârstă, prin salut reverențios, sau dacă stăteau jos, se ridicau atunci când trecea un bătrîn, fiind astfel obișnuiți să împlinească ceea ce învățau la sinagogă: „Dinaintea părului cărunț te scoală și fața celui bătrîn o cinstește!“.

Încă de mici copiii erau învățați la sinagogi legea și profeții, repetînd la început după rabi și memorizînd verset cu verset, apoi învățînd ei înșiși să citească.

Am amintit toate acestea pentru a ne putea da seama mai bine care este cadrul în care Iisus și-a petrecut copilăria.

Am văzut la început că Evanghelia precizează faptul că Sfînta Familie reîntorcîndu-se în Galileia, s-a stabilit în Nazaret. Aici a stat Iisus pînă la vîrsta de 30 de ani, cînd și-a început activitatea publică.

„Nazaretul era un sat mic lîngă muntele Tabor“, (spune fericitul Ieronim), cam la 10—12 km. Numele lui nu este amintit deloc în cărțile Vechiului Testament. Nu a jucat vreodată un rol politic în istoria poporului. Cei din alte provincii îi priveau cu dispreț pe nazarineni, obișnuind să întrebe ironic: „poate ieși ceva bun din Nazaret?“ (Ioan 1, 46). Spre deosebire de localitățile înfloritoare de pe malul Lacului Tiberiada, Nazaretul avea un pămînt pietros și arid. Locuitorii cultivau grîul și orzul și creșteau oi și capre, iar din măsline storceau untdelemnul. Oamenii erau săraci și duceau o viață modestă. Așa a trăit și Iisus ca și copil, muncind alături de dreptul Iosif care era tîmplar, sau lemnar. Sfîntul Iustin Martîrul și Filosoful spune că în calitate de tîmplar dreptul Iosif făcea pluguri și juguri. Dacă Casa Sfîntă unde a copilărit Ieșua (adică Iisus) nu se mai păstrează, în schimb fîntîna numită „a Sfîntei Fecioare“, unde s-a construit o biserică, păstrează amintirea acelor timpuri.

Dacă sfîntele Evanghelii nu ne mărturisesc nimic cu privire la vreo manifestare ieșită din comun a lui Iisus față de ceilalți copii din Nazaret, ducîndu-și viața alături de ei, jucîndu-se pe străzi și în piețe, sau mergînd și rugîndu-se la sinagogă împreună cu ei, sfîntul Luca are totuși o referire specială asupra profilului moral-duhovnicesc al copilului, arătînd că pe măsură ce creștea „se întărea cu duhul, umplîndu-se de înțelepciune și darul lui Dumnezeu era peste El“. — Și în continuare, Evanghelistul relatează o remarcabilă întîmplare la vîrsta de 12 ani. Pentru a împlini prescripțiile legii, „se duceau părinții lui în fiecare an la Ierusalim, de praznicul paștelui. Și cînd a fost el de 12 ani și suindu-se la Ierusalim după obiceiul praznicului și sfîrșindu-se zilele de praznic, cînd s-au întors ei a rămas copilul Iisus în Ierusalim și nu au știut Iosif și mama lui. Și socotind că el este în ceata călătorilor a venit cale de o zi și l-au căutat

printre rudeni și cunoscuți și neaflindu-l s-au întors la Ierusalim, căutându-l. Și după trei zile l-au aflat în templu șezând în mijlocul învățătorilor ascultând la ei și punându-le întrebări; și se mirau toți care îl auzeau de priceperea și de răspunsurile lui. Și văzându-l, s-au spăimântat și a zis către el mama lui: fiule, de ce ai făcut așa? iată, tatăl tău și eu te căutăm îngrijorați. Și a zis către ei: de ce mă căutați? au nu ați știut că în case ale tatălui meu mi se cade să fiu? Și ei nu au înțeles cuvântul ce l-a spus. Și s-a coborât împreună cu ei și a locuit în Nazaret și le era supus. Iar mama lui păstra toate cuvintele acestea în inima sa. (Luca 2, 42, 48—51). Apoi, Evanghelistul precizează că și după vârsta de 12 ani, „Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vârsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni” (Luca 2, 52).

Văzând modul foarte natural și comun omenesc al copilului și adolescentului Iisus, „supus” întru totul mamei sale și obiceiurilor timpului, ne apare în chip firesc întrebarea: care este chipul lui, cum arăta El? Întrebarea și-au pus-o mulți și părerile au fost foarte diverse. Iată una din ele: „ni-L putem închipui pe Iisus ca pe toți galileienii din vremea Sa: ochi de culoarea întunecată, părul negru, lung și dat cu untdelemn, ca de altfel și barba. Ei purtau un fel de cămașă strânsă la mijloc cu o cingătoare de lână peste care aruncau un veșmînt larg. În picioare aveau sandale cu curele iar pe cap își așezau un voal alb ce atârna pe spate și care ferea de soare” („Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu intrupat”, în rev. Mitropolia Banatului, nr. 1—3/1982, p. 34).

IV. Recapitularea — Aprecierea

Cum a fost copilăria lui Iisus? (Ca a oricărui copil din timpul Său). S-a deosebit totuși cu ceva? (Pe măsură ce creștea cu vârsta, sporea și cu harul și cu înțelepciunea în fața lui Dumnezeu și a oamenilor). A avut El conștiința că deși copil modest fiind, este totuși Fiul lui Dumnezeu intrupat? (A avut-o și o exprimă clar la vârsta de 12 ani mamei Sale, cînd se afla în templul din Ierusalim: „de ce mă căutați? Au nu ați știut că în case ale Tatălui meu mi se cade să fiu?”). Au înțeles toți aceste cuvinte? (Nu le-au înțeles, însă „mama Lui păstra toate cuvintele acestea în inima sa”). După vârsta de 12 ani Iisus a stat numai în Nazaret, sau a mai fost pe undeva? (Unii spun că a fost și în alte țări de unde a dobîndit înțelepciunea și ar fi învățat să facă minunile care vor urma în cadrul activității Sale). Este adevărat? (Nu a mai fost nicăieri. Evanghelistul ne spune clar că „de la templul din Ierusalim a venit în Nazaret și le era supus”. Apoi, înainte de a-și începe activitatea a venit Iisus din Nazaretul Galileii și s-a botezat de la Ioan în Iordan” (Marcu 1, 9). Pe urmă, cînd și-a început activitatea, „a venit în Nazaret unde fusese crescut și a intrat după obiceiul Său, în ziua sîmbetei în sinagogă și s-a sculat să citească...” (Luca 4, 16). Și toți se mirau de cuvintele harului care ieșeau din gura Lui și ziceau: au nu este acesta feciorul lui Iosif?” (Luca 4, 22).).

V. Asocierea

Ca unul care a avut o copilărie naturală și neprihănită, a apreciat totdeauna inimile sincere și nevinovate ale copiilor, ca pe niște modele vrednice de imitat pentru cei ce doresc să se socotească membrii împărăției lui Dumnezeu. Sfânta Evanghelie ne relatează că „s-au apropiat ucenicii de Iisus grăind : cine este oare mai mare în împărăția cerurilor ? Și chemînd Iisus un copil, l-a pus în mijlocul lor și a zis : „Amin grăiesc vouă : de nu vă veți întoarce și nu veți fi ca și copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor. Deci cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este mai mare în împărăția cerurilor. Și cine va primi pe un prunc ca acesta în numele meu, pe mine mă primește...” (Matei 18, 1—5). Îndemnîndu-ne să fim asemenea copiilor, ne cere oare Domnul să ne întoarcem la viața de copil ? Ne lămurește sfîntul apostol Pavel, cînd spune :

VI. Generalizarea

„Nu fiți copii cu mintea, ci cu răutatea fiți prunci, iar cu mintea fiți desăvîrșiți” (1 Corinteni 13, 30).

VII. Aplicarea

De aici vedem că așa cum există o naștere, o pruncie și o maturitate trupească, există și corespondentul lor duhovnicesc. Sfîntul apostol Pavel adresîndu-se galatenilor, spune : „copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii pînă ce Hristos va lua chip în voi”. (Galateni 4, 19). Aici e vorba de nașterea duhovnicească. În altă parte apostolul spune : „Și eu, fraților, nu am putut să vă grăiesc vouă ca unor oameni duhovnicești, ci ca unora trupești, ca unor prunci în Hristos. Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate, căci încă nu puteți minca...” (1 Corinteni 3, 1—2). Apoi, apostolul se referă la „starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos”. Ca să nu mai fim prunci aruncați de valuri și purtați de tot vîntul, ... ci ținînd adevărul în dragoste, să creștem în toate întru El, care este Capul Hristos” (Efeseni 4, 13—15).

Aplicînd acestea la viața noastră duhovnicească, reținem că prin Taina sfîntului Botez renaștem la viața spirituală ; ne întărim cu darurile Sfîntului Duh spre creștere duhovnicească, prin Taina Mirului și ne împreunăm cu Hristos făcîndu-ne asemenea Lui în Taina Euharistiei.

Vorbînd despre copilăria lui Iisus, vedem că, ducînd o viață modestă a muncit cîstit și cu dăruire, prețuînd munca și oferindu-ne în același timp o pildă și un îndemn ca și noi să muncim, făcîndu-ne datorii oriunde am fi puși, cu conștiință și dăruire „ca pentru Domnul” (Coloseni 3, 23).

Preot profesor SORIN COSMA

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

DISPONIBILITĂȚI NU INDEAJUNS FOLOSITE

Cultul ortodox este unanim apreciat datorită frumuseții și profunzimii lui. Pentru cine încearcă să-i surprindă bogăția cuprinsului și amploarea formelor, el se prezintă ca fiind unic în felul său. Aici nu intenționăm să repetăm ce s-a mai spus în această privință, ci voim doar să observăm că așa cum este practicat de noi ortodocșii, cultul ce-l avem dispune de numeroase posibilități încă nedeplin fructificate. În ultimii ani s-a vorbit mult în cercurile teologice despre necesitatea utilizării mai depline a cultului potrivit exigențelor pastorale ale vremii noastre. Printre teologii greci mai ales au fost destui aceia care au pus în discuție chiar „revizuirea” sau „modernizarea” cultului. Lăsând de-o parte teoriile unora sau altora, ne grăbim să spunem că nu de „revizuire” sau „modernizare” avem trebuință, ci pur și simplu de corecta practicare a cultului, de valorificarea multiplelor sale disponibilități. E ceea ce ne-a sugerat recent conferința Prea Fericitului Arhiepiscop Pavel al Kareliei și întregii Finlande ținută la 19 noiembrie 1984 la Atena cu prilejul publicării în grecește a catehismului său intitulat „*Credința pe care o mărturisim*” (rev. Episkepsis, nr. 329 din 1 februarie 1985, pp. 8—11). Iată ce spunea Întiistătătorul Bisericii Ortodoxe Finlandeze referindu-se doar la două aspecte ale cultului ortodox menționate și în cartea sa acum citată (rugăciunile de sfîntire a darurilor euharistice de la sfînta liturghie și împărtășirea credincioșilor la sfînta liturghie) :

„... Dacă luăm ca punct de plecare cea dintîi Epistolă a Sf. Ap. Petru și în mod special capitolul al 2-lea, am putea întreba : Este adevărat că de regulă creștinii se adună pentru cultul în comun. În acest caz însă știu ei că se adună ca „preoție împăratească” spre a oferi împreună lui Dumnezeu taina de mulțumire, adică pentru a săvîrși prin gura preotului cultul obștesc, liturghia ? În calea înțelegerii acestui lucru apare o piedică, anume faptul că credincioșii nu aud rugăciunile euharistice la care trebuie să răspundă „amin” și pe care preotul obișnuit le rostește încet. În Finlanda... de douăzeci de ani preotul rostește cu voce ridicată toate aceste rugăciuni pentru ca credincioșii să poată răspunde.

„Se pune apoi problema frecvenței participării credincioșilor la euharistie. În 1970 sinodul episcopilor Bisericii noastre a publicat o pastorală în care se arată că scopul principal al sfintei liturghii este ca toți credincioșii să se cuminece de fiecare dată când participă la slujbă. Potrivit unei practici mai vechi credincioșii erau obligați să se spovedească înainte de a primi sfânta cuminicătură. Urmarea acestei practici era că de obicei credincioșii se împărtășeau foarte rar, învățătura oficială a Bisericii prescriind împărtășirea „o dată pe an“. Pastorală episcopilor explica, referindu-se la o practică a Bisericii Ortodoxe Grecești, că aceste două taine nu se leagă una de alta decât în cazul că cineva se împărtășește rar. Dar dacă se împărtășește des, de preferință în fiecare duminică, atunci nu trebuie să se spovedească decât dacă are motive deosebite s-o facă sau în perioada păresimilor. Faptul că binecredincioșii creștini aud rugăciunile euharistice și înțeleg că participă ca popor al lui Dumnezeu și preoție împăratească la săvârșirea euharistiei de către preot sau episcop, deșteaptă în ei dorința și responsabilitatea de a participa la sfânta cuminicătură. O astfel de întoarcere la practica Bisericii primitive se generalizează tot mai mult în Finlanda, în fiecare eparhie, deși în diferite chipuri. Astfel în numeroase parohii de la 80% la 90% credincioși care participă la sfânta liturghie se cuminecă...”

Cum se poate ușor observa arhiepiscopul Pavel al Finlandei militează pentru citirea cu voce tare a rugăciunilor euharistice de la sfânta liturghie și pentru primirea cuminicăturii de către toți credincioșii care participă la sfânta liturghie, fără ca aceștia să fie obligați să se spovedească de fiecare dată.

Intrucât Prea Fericitul Arhiepiscop Pavel cita în expunerea sa cartea „Credința pe care o mărturisim“, am făcut apel la aceasta spre a dobîndi clarificări suplimentare. Și iată că parcurgîndu-i cuprinsul am găsit indicații nu numai cu privire la modul de rostire a rugăciunilor euharistice și la primirea sfintei cuminicături în timpul liturghiei, ci și la alte câteva probleme pe care găsim util să le împărtășim cititorilor revistei noastre (pentru textul cărții „Credința pe care o mărturisim“ utilizăm versiunea franceză a lui Jean Tchékan apărută în rev. *Contacts*, Paris, an. XXXV, nr. 124, trimestrul IV, 1983, pp. 298—360).

1. *Citirea cu glas ridicat a rugăciunilor euharistice*: „În Biserica primară toate rugăciunile liturghiei erau citite cu voce înaltă. Participau toți credincioșii prezenți. Dar din secolul al VI-lea slujitorul a început să citească încet unele din rugăciunile liturghiei. Deși au fost încercări de rezistență la această schimbare, în mod progresiv a devenit o practică generală pînă într-atîta încît cartea numită *liturghier* precizează care parte a rugăciunilor liturghiei trebuie citite „în taină“, doar de către preot. Totuși, în măsura în care s-au depus eforturi de a adînci înțelegerea liturghiei de către credincioși, s-a găsit acum necesar de a reveni la practica citirii rugăciunilor liturghiei cu voce înaltă.

„Cum ar putea obștea credincioșilor să participe la taina mîntuirii cu deplină înțelegere și cu sentimente sincere, să-și dea seama că reprezintă o preoție împăratească aducînd ofrande duhovnicești, dacă nu aude decât părți ale rugăciunilor ori sfîrșitul frazelor fără să le cunoască înțelesul

în ansamblul lui. Cum aceasta se întâmplă cel mai adesea, credincioșii prezenți nu pot urmări slujba decât cît le îngăduie dispoziția lor personală spre rugăciune și astfel rămîn mai mult sau mai puțin distrați. Așa se face că participanții la slujbă au tendința să nu rețină decât partea exterioară, latura estetică a liturghiei și ajung doar să admire splendoarea serviciului religios și frumusețea cîntării. Este adevărat că aceste aspecte care reflectă mărirea cerească a lui Dumnezeu își au valoarea proprie în calitate de cadru al conținutului Euharistiei. Ele nu trebuie însă să devină scop în sine. Biserica primară n-avea strălucire exterioară; solemnitatea euharistică consta în înțîlnirea plină de bucurie cu Iisus înviat.

„Hristos însuși este săvîrșitorul liturghiei. Acest lucru se vedește în rugăciunea pe care o citește preotul înaintea heruvicului. Această rugăciune se deosebește de celelalte rugăciuni ale liturghiei prin aceea că este o rugăciune personală a oficiantului, în care cere puterea de a împlini taina. Rugîndu-se astfel preotul recunoaște că Hristos este acela care oferă jertfa liturgică și nesîngeroasă a cărei împlinire a fost încredințată preotului: „Că tu ești Cel ce aduce și Cel ce Te aduci, Cel ce primește și Cel ce Te împarți, Hristoase, Dumnezeul nostru“. Totuși Hristos lucrează prin intermediul preotului. Întocmai precum Hristos a săvîrșit euharistia, a mulțumit, a binecuvîntat, a frînt și a dat ucenicilor, la fel în liturghie oficiantul împlinește mereu sfînta taină, dar o face ca o voce a tuturor credincioșilor și împreună cu ei. El mulțumește citind rugăciunile de mulțumire, el binecuvîntează, frînge și dă credincioșilor; tot ceilalți sînt co-slujitorii săi, fiecare la locul său: ceilalți preoți și diaconi care stau împrejurul prestolului și toți ceilalți credincioși din biserică.

„Credincioșii din biserică nu sînt spectatori pasivi ci co-slujitori ai preotului care oficiază sau episcopului și ei trebuie să fie în stare să urmărească desfășurarea liturghiei și să participe la rugăciunile ei. Doar în acest fel liturghia poate fi o liturghie adevărată — un cult comunitar — iar biserica o adunare — credincioșii adunați pentru săvîrșirea Euharistiei“ (pp. 323—324).

2. *Împărtășirea credincioșilor ori de cîte ori participă la sfînta liturghie*: „Cina cerească este așezată înaintea noastră și auzim cuvintele lui Hristos însuși invitîndu-ne: „Luați Mîncăți! Acesta este Trupul Meu... Beți toți, acesta este Sîngele Meu...“ Ne-am putea îndoi că aceste cuvinte ne îndeamnă să primim Sfînta Cuminecătură la fiecare liturghie? În Biserica primară doar cei nebotezați și cei numiți penitenți, opriți a se împărtăși din cauza unor păcate grave, nu lua Sfintele Daruri. Dar ei nu auzeau cuvintele de invitare ale lui Hristos, căci ei trebuiau să părăsească slujba înaintea începerii liturghiei credincioșilor. Pe de altă parte era de neconceput ca aceia care rămîneau pentru liturghia credincioșilor să nu se cuminece. Doar cu timpul și odată cu răcirea dragostei creștinilor s-a luat obiceiul să se cuminece doar unii din credincioșii prezenți, sau chiar numai preoții slujitori.

„În vremea noastră... s-a încercat revenirea la practica liturgică a primelor secole... de împărtășire regulată... Astfel tainele spovedaniei și cuminecării nu mai sînt legate între ele pînă la a face din spovedanie o condiție necesară pentru admiterea la împărtășire. Practic ea poate fi

privită ca o „condiție” când Sfînta Cuminecătură se primește rar, de exemplu „o dată într-un an”, cum din nenorocire se obișnuiește să se prezinte ca o regulă. Cel care se împărtășește însă des se va spovedi doar cînd va simți o nevoie deosebită sau în timpul păresimilor, perioadă obișnuită de pocăință și de examinare a conștiinței.

„Nu există reguli absolute pentru spovedanie, dar fiecare e bine să-și consulte duhovnicul și să primească de la el binecuvîntarea pentru cuminecarea deasă. Oricum fiecare va trebui să încerce să facă din abținerea de a primi cuminecătura o excepție, nu o regulă...” (pp. 318—319).

3. *Păstrarea deschisă a „ușilor împărătești” și a dverei (perdelei) în timpul slujbelor*: „După ce preotul exclamă „Să luăm aminte sfintele sfinților” iar credincioșii răspund... „Unul Sfînt, unul Domn...”, preoții rostesc rugăciunile împărtășirii și se cuminecă). În practică, la acest moment al liturghiei, intervine un fel de încetinire, o pauză într-o desfășurare care altcum este neîntreruptă. De ce? Ușile altarului și perdeaua sînt închise iar credincioșii nu pot vedea preoții în altar. Corul cîntă un imn pentru „a umple” intervalul pînă cînd ușile împărătești sînt din nou deschise. Mai rău încă, acesta e momentul cînd se dă un concert (scil. chinonicul sau priceasna), o manifestare a posibilităților artistice ale corului care smulge complet gîndurile celor de față din starea de „sfîntă nerăbdare” atinsă acum în liturghie.

„Acest neajuns poate fi ușor înlăturat lăsînd deschise ușile altarului. Deoarece mai nou s-a introdus obiceiul ca ușile altarului să rămîină deschise pe parcursul liturghiei, nu este motiv pentru ca preoții să se ascundă acum în dosul ușilor despărțindu-se de restul credincioșilor. Văzînd cu cită pietate se pregătesc preoții să participe la Sfînta Împărtășanie, credincioșii prezenți în biserică vor fi ajutați să se pregătească ei înșiși pentru același moment” (pp. 328—329).

4. *Timpul oficerii liturghiei darurilor înainte sfințite*: „... O trăsătură particulară a liturghiei darurilor înainte sfințite este aceea că se oficiază seara în legătură cu vecernia. Cei dinții creștini care se pregăteau să primească cuminecătură la liturghia darurilor înainte sfințite, posteau ziua întreagă, de dimineața pînă seara. Astăzi postul este prescris începînd cu amiaza, astfel încît după ora 12 trebuie să nu mai mîncăm și să nu mai bem nimic pînă după liturghia de seară.

„Liturghiile de seară în timpul Postului Mare sînt importante deoarece enoriașii care sînt ocupați în timpul zilei pot și ei să participe. Astfel cea mai mare parte a credincioșilor pot să participe la aceste slujbe de pocăință și nădejde ale păresimilor și pot primi cuminecătura. Aceste liturghii de seara reînnoiesc obiceiul celor dinții creștini de a primi cuminecătura seara, obicei care este indicat de expresia „Cina Domnului” (pp. 333—334).

Întrerupem aici reproducerile din catehismul Prea Fericitului Arhiepiscop Pavel al Finlandei și supunem sugestiile care le cuprind atenției tuturor preoților, ca dovadă că în ciuda impresiei de fixitate și rigiditate pe care o lasă unora cultul ortodox, el este bogat în disponibilități, din păcate nu îndeajuns folosite. Pentru aprofundarea fiecăreia din proble-

mele aduse în discuție, oferim o bibliografie sumară reprezentând materiale publicate în revistele bisericești la îndemîna oricui.

Ad. 1: pr. prof. Ene Braniște, *Probleme de actualitate ale Bisericii de azi...* în rev. Ortodoxia, an. XXI, nr. 2, aprilie—iunie 1969, p. 212; *Preocupări liturgice în Biserica Ortodoxă Greacă*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XIX, nr. 7—9, iulie—septembrie 1969, p. 503; pr. prof. Ene Braniște, recenzie la studiul *Modernizarea cultului divin* al preotului Constantin Papaghianni, în rev. Ortodoxia, an. XXI, nr. 4, octombrie—decembrie 1969, p. 567.

Ad. 2: arhidiacon prof. Ioan Zăgorean, *Împărtășirea credincioșilor la sfînta liturghie*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XIX, nr. 1—3, ianuarie—martie 1969; pp. 72—84; prot. Iova Firca, *Cînd și cum se împărtășesc credincioșii?*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XIV, nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1964, pp. 751—758; pr. prof. Petre Vintilescu, *Sfînta Împărtășire în spiritualitatea creștină*, în rev. Studii teologice, seria II, an. V, nr. 5—6, mai—iunie 1953, pp. 382—406.

Ad. 3: *Cu privire la ușile sfîntului altar*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XIV, nr. 7—8, iulie—august 1964, pp. 452—454.

Ad. 4: pr. Ioan Stoicu, *Timpul săvîrșirii serviciilor divine*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XIX, nr. 3—4, aprilie—iunie 1969, pp. 288—296; prot. Iova Firca, *Liturghia darurilor înainte sfînțite*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XVI, nr. 1—3, ianuarie—martie 1966, pp. 88—93, mai ales nota subliniară de la pp. 93—94; *Presveștenia la vreme de seară*, în rev. Mitropolia Olteniei, an. XXI, nr. 1—2, ianuarie—februarie 1969, p. 133; *O problemă de tipic, dar nu numai atît*, în rev. Mitropolia Banatului, an. XXXII, nr. 7—9, iulie—septembrie 1982, pp. 604—605.

Pr. N. SEBEȘAN

URME DIN TRECU T

CRIMPEIE DIN ISTORIA MĂNĂSTIRII PRISLOP

„Țara“ Hațegului, prin așezarea ei în partea de Sud-Vest a Transilvaniei, ca un ținut de margine, a fost mai ferită de vicisitudinile cauzate de valul popoarelor migratoare.

Din acel peste un secol și jumătate de stăpînire romană s-au păstrat evidente în această „țară“ instituțiile romane de organizare și tot ceea ce se împlinise ca rezultat al conviețuirii romanilor cu dacii. La plecarea legiunilor și a administrației romane, „Țara“ Hațegului a rămas moștenitoarea directă a unui imens patrimoniu material și spiritual aflat în Ulpia Traiana Sarmizegetusa și împrejurimile ei.

De aceea, pe plaiurile de sub poalele Retezatului ne găsim într-o țară de leagăn, unul din leagănele de formare ale poporului român.

Din acel leagăn s-a ridicat noul popor, înzestrat cu structura genetică a părinților săi romani și daci, și înveșmîntat în lumina religiei creștine¹.

Cînd feudalitatea maghiară a pătruns, dinspre Valea Mureșului, în această țară de leagăn, ea a găsit aici comunitățile românești, conduse de juzi² și strînse în jurul și sub streșinile ocrotitoare ale bisericilor ortodoxe din Strei Singeorz, Strei, Sintămăria-Orlea, Peșteana, Ostrovul Mare, Riul de Mori, Cetatea Colțului, Sinpetru, Densuș și atîtea altele cărora vremea le-a măcinat zidurile și amintirea³.

Nivelul ridicat de organizare al obștilor de aici, frecvența numelui de „Băsărabă“ la persoane și în toponimie, ca și rezistența organizată opusă pătrunderii maghiare, i-au îndemnat pe unii istorici și geografi să atribuie descălecatul Țării Românești unor voievozi porniți din Țara Hațegului⁴.

¹ În muzeul din comuna Sarmizegetusa se găsește un vas de lut pentru cult, pe a cărui bază este încrustată monografia lui Iisus Hristos. Vasul a fost descoperit cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate în vara anului 1983 și s-a stabilit că datează din veacul IV.

² *Istoria României*, compendiu. Sub redacția acad. Ștefan Pascu, ed. III, București, 1974, pp. 95, 99.

³ Vasile Drăguț, *Pictura murală din Transilvania*, București, 1976, pp. 9—10.

⁴ Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1980, pp. 94—95, 114—115.

Nobilimea maghiară venea în Transilvania împinsă de setea ei de stăpânire a unor noi pământuri, iar vârful piramidei feudale maghiare, regele Carol Robert, a fost tentat să-și întindă stăpânirea și la sud de Carpați, pe care a și încercat să-i treacă în fruntea unei numeroase oștiri, cu sentimentul unei glorii deja cucerite. Dar, abia scăpat de săgețile și bolovanii de la Posada, s-a întors cuminte în cîmpia panonică.

Prestigiul crescînd al tinerei Țări Românești, relațiile de vecinătate întărite cu posesiuni de feude reciproce, dar mai ales unitatea de limbă și confesiune religioasă dintre locuitorii de pe ambele versante ale Carpaților s-au materializat și în creațiile religioase și artistice, cu un pregnant caracter unitar.

Călugărul Nicodim cel sfîntit ctitorul mănăstirii Prislop, din apropierea satului Silvașul de Sus, din Țara Hațegului, oferă una dintre aceste exemple ale evului mediu. Monah cultivat pe Muntele Athos, originar din Macedonia, Nicodim vine în 1369 în Țara Românească, înzestrat cu vocația isihasmului și puterea lui de înfăptuire. Ajutîndu-l pe Vladislav Vlaicu (1364—1377), în prima parte a activității sale Nicodim întemeiază mănăstirile Vodița și Tismana. La urcarea pe tronul Țării Românești a lui Mircea cel Bătrîn în 1386, Nicodim este alături de înțeleptul și viteazul domnitor la zidirea frumoaselor sale ctitorii⁵.

Spre sfîrșitul veacului XIV, Nicodim trece munții la frații din Transilvania. Pentru ei a ridicat mănăstirea Prislop și de la această ctitorie ne-a lăsat un evangheliar scris cu alese caractere caligrafice și ferecat cu o rară măiestrie, exemplar ce se păstrează azi la Muzeul de Artă al R.S.R. cu următoarea mențiune :

„Această Sfîntă Evanghelie a scris-o popa Nicodim în Țara Ungurească în 6913 (= 1405)⁶.

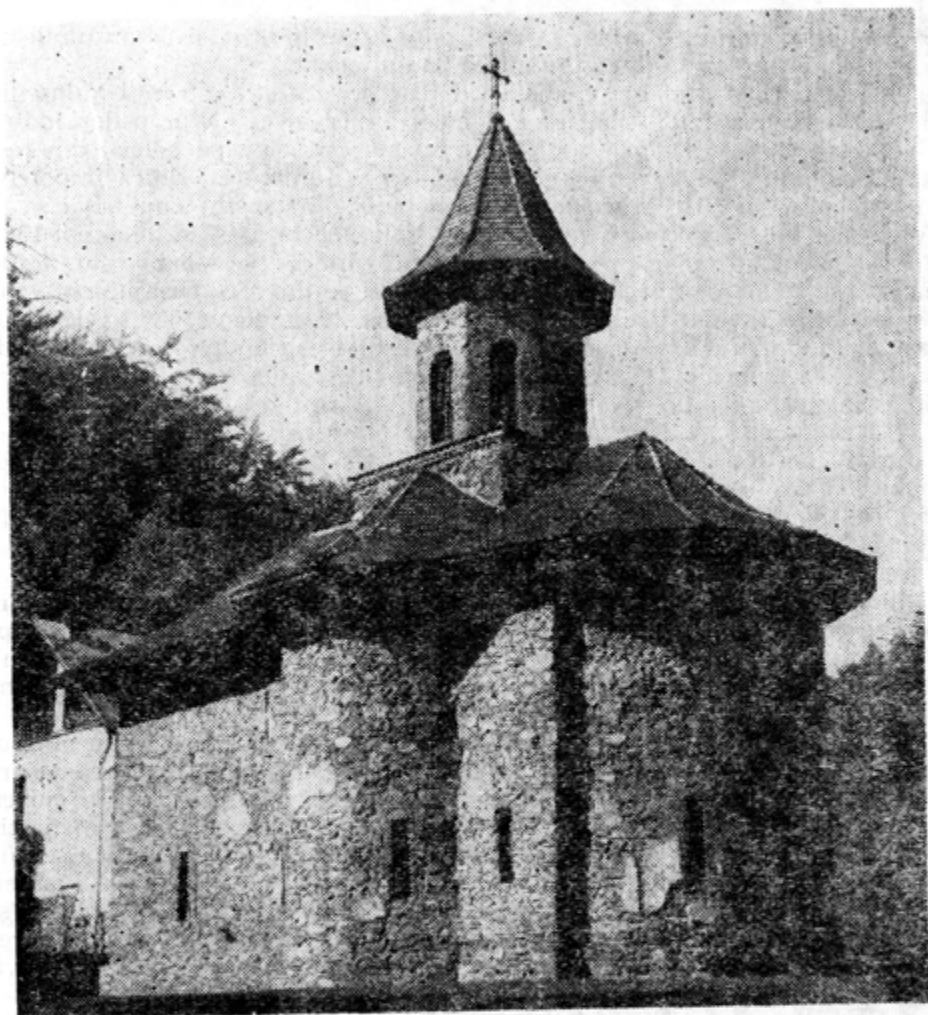
Vrednicia de întemeietor al mănăstirii Prislop, Nicodim o depășește prin sensul perspectivei investite în ctitoria transilvăneană. El nu se mulțumește numai cu existența fizică a locașului, ci intuind rolul unității credinței și al identității de limbă între cele două provincii vecine, pune bazele unui permanent transfer spiritual între ele, închinînd mănăstirea Prislop surorii ei mai mici, Tismana⁷.

Acest act de matură gîndire este înființarea manifestare din îndelungată și neîntreruptă suită a legăturilor religioase și culturale susținute, apoi cu dărnicie și generozitate de aproape toți domnitorii români. Prin cărțile de ritual trimise în Transilvania sau prin cele trecute din tiparnițele Ardealului dincolo de munți, prin șirul călugărilor care cercetau mănăstirile și învățau cuprinsul cărților transmițîndu-l credincioșilor, s-a realizat osmoza unei unități sufletești și de credință de pe al cărei pedestal

⁵ Constantin C. Giurescu, — Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. II, București, 1976, p. 28, 32.

⁶ Mircea Păcurariu, *Mănăstirea Prislop*, în „Mitropolia Ardealului” nr. 9—10/1957, p. 707.

⁷ Ștefan Meteș, *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, 1936, p. 103.

Mănăstirea Prislop.

s-a înălțat, peste veacuri, conștiința unității de neam. Călugărul Nicodim este astfel întiiul precursor al acestui drum spre unitatea statală, iar mănăstirile Tismana și Prislop au rămas simbolul viu al viitoarei ei împliniri.

Ctitoria din „Țara“ Hațegului devine cunoscută în Țara Românească, prin cinul călugăresc și familiile domnitorilor și boierime. O atestă evenimentele ulterioare morții lui Moise Vodă în 1530.

După moartea lui Neagoe Basarab (sept. 1521), a început o perioadă de instabilitate a domniilor, datorită intereselor divergente ale grupărilor

de boieri, generînd o serie de nesfîrșite lupte interne și accentuînd totodată ingerințele turcilor în numirea domnitorilor ⁸.

Moise Vodă, fiul lui Vladislav al III-lea, se urcă pe tronul Munteniei în 1529, cu sprijinul turcilor și al boierilor craiovești. Dar pedepsindu-i, la 13 februarie 1530 (cu prilejul nunții surorii sale), pe boierii din partidă adversă și pe asasinii lui Radu de la Afumați, își ridică împotriva o puternică opoziție internă. Boierii nemulțumiți susțin împotriva se pe Vlad, fiul lui Vlăduț, care este acceptat și de Poartă. Deși în luna mai 1530, Moise Vodă îl învinge în cîteva confruntări pe Vlad, este totuși nevoit se se retragă în Transilvania. De aici se întoarce cu ajutorul voievodului Ștefan Mailath și al sibienilor. La 29 august 1530, cele două partide se înfruntă la Viișoara (30 km. de Slatina), unde Moise Vodă cade în luptă ⁹. Atunci soția sa Anca împreună cu fiica lor Zamfira s-au retras în Transilvania, unde aveau o mică feudă la Vințul de Jos ¹⁰.

Nu cunoaștem data morții soției lui Moise Vodă, nici anul cînd s-a stabilit Zamfira la Prislop, dar știm că în 1564 „se construia și se împodobeau cu zugrăveli” mănăstirea Prislop, „ctitoria domniței Zamfira” ¹¹. Sosirea Zamfirei aici echivalează cu o nouă întemeiere, cu reluarea vieții monahale, într-un frumos locaș zidit din piatră și înzestrat cu moșile a șase sate, cu păduri și cu vii ¹².

Domnița Zamfira s-a stîns din viață în anul 1580, probabil la vîrsta de 53 ani și a fost înmormîntată în tinda bisericii mănăstirii. Inscripția în limba latină de pe lespedea de marmoră ce-i acoperă mormîntul, așezată în 1909, îi rezumă biografia. Epitaful are sculptată stema munteană, încadrată de motive în formele renașterii ¹³.

Domnița Zamfira a fost căsătorită de două ori, prima oară cu nobilul maghiar Kesarű, de la care a avut doi fii (Ioan și Mihai), iar după moartea acestuia cu nobilul de origine poloneză Nisowchy, influent la curtea reginei Isabella. Totuși Zamfira și-a păstrat credința ortodoxă, mănăstirea fiindu-i și loc de retragere. În cea de a doua căsătorie, Zamfira se numărase printre invitații obișnuți de la curtea principelui Transilvaniei, Ștefan Báthory (ales rege al Poloniei la 14 decembrie 1575), pe care l-a și împrumutat cu 2.500 galbeni, acesta lăsîndu-i în garanție moșiile Strei Singeorz și Valea Singeorzului. La data împrumutului era, însă, văduvă pentru a doua oară ¹⁴.

Sobrietatea vieții monahale și bunăstarea materială fac din mănăstirea Prislop o instituție prestigioasă, care în 12 septembrie 1572 devine sediul celui dintîi episcop în Prislopul Silvașului, călugărul Eftimie. Aria de autoritate a acestui episcop se extindea după unii istorici — asupra românilor din toată țara Ardealului și părțile ungurești ¹⁵.

⁸ C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, o.c., vol. II, p. 232—237.

⁹ Idem, p. 238.

¹⁰ St. Meteș, o.c., p. 104.

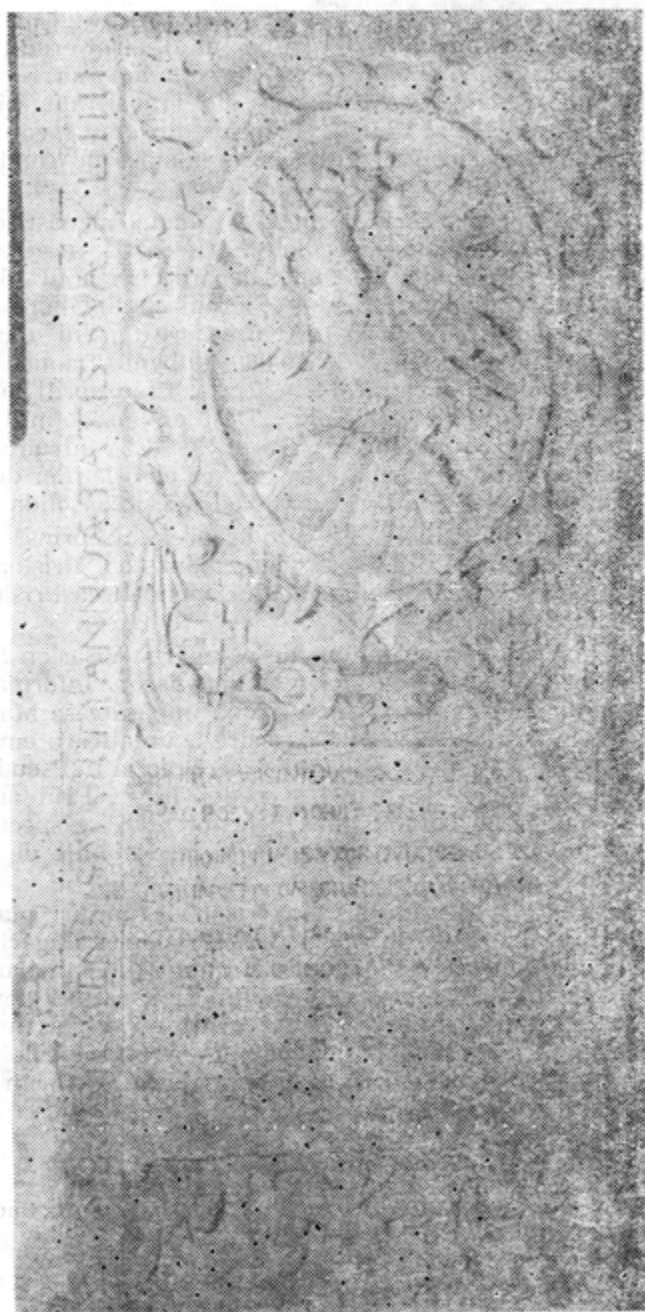
¹¹ V. Drăguț, o.c., p. 68.

¹² St. Meteș, o.c., p. 105.

¹³ Vasile Drăguț, *Vechi monumente hunedorene*, București, 1968, pp. 35—38.

¹⁴ St. Meteș, o.c., p. 105.

¹⁵ Augustin Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoargiului, Silvașului și Bălgradului*, Blaj, 1902, pp. 52—56.

Epitaful de pe lespedeza domniței Zamfira.

În 1595, de la Prislop este promovat — de către Sigismund Báthory egumenul Ioan ca episcop de Bălgrad (Alba Iulia). „Om erudit, cumpătat, modest, cu viața curată — cum îl descria un contemporan. — Ioan a fost hirotonit la Țirgoviște și a păstorit Biserica din Transilvania până la 1605. Era în scaun la marele act al unirii românilor din evul mediu, efectuată de Mihai Viteazul. Așunci pentru întâia oară existase un conducător spiritual al întregului Ardeal”¹⁶.

Ocrotită de vrednicia surorii ei de la Tismana, mănăstirea Prislop își continuă viața ei ortodoxă și în secolele XVI—XVII. În această perioadă s-au ivit și unele greutăți materiale, deoarece în anul 1629 trei călugări de la Prislop (ieromonahul Teodosie, ierodiaconul Ghedeon și monahul Mardarie) au călătorit în Rusia pentru a cere țarului o „milostenie” din care să-și plătească o datorie de 10.000 galbeni. Trimișii mănăstirii trec din Ardeal în Polonia și de acolo în Rusia, fiind opriți la graniță în localitatea Putivil, bănuți de „hiclenie”. Deși nu au obținut ajutoarele așteptate, inițiativa celor trei călugări, curajul lor de a înfrunta greutățile acestui drum lung în timp de iarnă, a deschis calea relațiilor de apropiere cu Biserica Ortodoxă Rusă, relații ce se vor adânci și consolida în viitor¹⁷.

Secolul XVIII, prin acțiunea de catolicizare întreprinsă de Habsburgi¹⁸, a produs adevărate drame în viața mănăstirii Prislop. În ciuda frământărilor, în primele decenii ale veacului, mănăstirea Prislop a rămas la vechea ei credință ortodoxă¹⁹.

În anul 1744, în mișcarea condusă de călugărul Visarion Sarai, revirimentul a determinat reșezarea aici a unui episcop. Informată de amploarea și consecințele celor petrecute, grija împărăteasă Maria Tereza, spre a înlătura urmele acestui val de părăsire a uniției, a emis decretul din 18 iunie 1747, în care prin articolul 6 se preciza: „Pseudoepiscopul de Silvaș și alți corifei să fie prinși și pedepsiți”²⁰. Prin art. 10 care acorda aceluiași decret un caracter de „benevolență”, se specifica: „Nobilii români greco-catolici să fie numiți în toate funcțiile de stat, după pregătirea și capacitatea lor”²¹.

Aplicând prevederile decretului, s-a trecut la măsuri mai eficiente pentru consolidarea uniției și la mănăstirea Prislop. Călugării ortodocși au fost fie alungați, fie s-au refugiat peste munți, fiind înlocuiți cu alții trimiși de la mănăstirea „Sfânta Treime” din Blaj, care a devenit noua ocrotitoare a Prislopului. Printre călugării sosiți s-a distins ieromonahul Variaam, ajuns stareț, având sub dependență și mănăstirile Plosca de lângă Hunedoara și Vaca de lângă Brad. Prin grija lui Varlaam s-au făcut

¹⁶ C. Giurescu — D. C. Giurescu, o. c., vol. II, p. 219.

¹⁷ St. Metes, o. c., p. 106.

¹⁸ Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, pp. 295—313.

¹⁹ St. Metes, o. c., p. 109.

²⁰ Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sârbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, teză de doctorat, „B.O.R.” nr. 7—8/1979, pp. 940—941.

²¹ M. Păcurariu, o. c., vol. II, pp. 383—385; Corneliu Albu, *Pe urmele lui Ioan Inochentie Micu-Klein*, București, 1983, p. 54.

lucrări de reparații și s-a terminat pictura bisericii prin Popa Simion și ucenicul său Nicolae din Pitești²².

Aplicarea prevedenilor articolului 10 din decretul împărătesei a stimulat ascensiunea unor familii românești înobilete încă din secolul XV. Între acestea amintim viguroasa familie Nopcea din Silvașul de Sus, din care au fost recrutați o serie de buni administratori²³.

Efectele scontate prin decretul vizînd consolidarea uniției printre români au, însă, un caracter vremelnic. În toamna anului 1759 s-a produs o adevărată răscoală împotriva uniției și iobăgiei, condusă de călugărul Sofronie de la Cioara. Mișcarea s-a întins cu repeziciune, cuprinzînd și comitatul Hunedoarei, „Țara” Hațegului și „Țara” Zărandului. Corespondența oficială habsburgică din acea vreme reflectă panica și neputința autorităților de a stăvili mișcarea. Deși Sofronie a fost arestat la 25 decembrie 1759, un grup de 600 valahi „din Zărand și Hunedoara, conduși de preotul Ioan din Săiște, asediază închisoarea din Bobilna (lîngă Orăștie) și-l eliberează la 13 februarie 1760”²⁴. Călugării de la mănăstirea Prislop abia intrați sub tutela catolică, nu-și pot devia conștiința de la reverberația momentului istoric revenind la Ortodoxie în frunte cu „uniatul” Varlaam²⁵.

De această dată măsurile luate sînt de strașnică represiune. Generalul Nicolae Adolf Buckow trimis „să facă ordine” în întreaga Transilvanie, sosește la Sibiu în aprilie 1761 și trece de îndată la „operațiuni”²⁶. Numele lui fiind legat de distrugerea și arderea multor biserici și mănăstiri. Așa s-a întîmplat că la 5 iunie 1762, subalternii săi se aflau la mănăstirea Prislop, unde pun tunurile în bătaie. Dar zidurile groase și din piatră i-au obligat să prefere alternativa incendiului. A ars acoperișul întreg, iar pictura murală s-a degradat²⁷.

Drama trăită de mănăstire și de călugării ei în anii uniției forțate ne-a fost transmisă într-o cronică rimată sub titlul *Plîngerea Sfintei Mănăstiri a Silvașului din apropierea Hațegului, din Prislop*. Ea a fost descoperită la mănăstirea Căldărușani, apoi publicată prima oară de Cezar Bolliac în 1863²⁸. Este opera unui călugăr ce a viețuit la Prislop și a fost martor al tristelor evenimente. Nu este semnată, întrucît învățătura și comportarea monahilor implica smerenia, modestie și anonimat. Apreciată de unii cercetători sub aspect ideatic și inclusă în cadrul literaturii, de alții ca izvor istoric, cronica se dovedește la fel de interesantă sub

²² Șt. Meteș, o.c., p. 117.

²³ Alexandru Herlea, *Studii de istorie a dreptului*, Cluj-Napoca, 1983, p. 107.

²⁴ S. Anuichi, o.c., pp. 971—974.

²⁵ M. Păcurariu, *Mănăstirea Prislop (art. cit.)*, p. 710.

²⁶ S. Anuichi, o.c., p. 973.

²⁷ M. Păcurariu, *Mănăstirea Prislop (art. cit.)*, p. 70.

²⁸ C. Bolliac, *Plîngerea mănăstirii Silvașului*, în „Buciumul” I (1873) pp. 11—12, 16—20. Cronică a făcut obiectul mai multor studii și referiri la ea, ca spre exemplu: Ioan Lupaș, *Cronici și istorici români din Transilvania*, Craiova, f.a., pp. 587—781; Dan Simionescu *Cronici și povestiri românești versificate*, București 1967, pp. 69—90; Liviu Burlec, *Contribuții la studiul cronicii „Plîngerea Mănăstirii Silvașului din apropierea Hațegului, din Prislop”*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”, Iași, anul XV, 1978, pp. 325—333.

ambele aspecte. Ea ocupă un loc distinct în istoriografia transilvăneană în limba română, prin forma versificată în care este scrisă, dar mai ales prin ideologia promovată, care ilustrează o bună cunoaștere și interpretare a fenomenelor de atunci, constituind o treaptă în urcușul spre nivelul mai ridicat al scrierilor generației Școlii Ardelene²⁹. Sub raport istoric, se reliefează evenimente importante, cum este unirea realizată de Mihai Viteazul. Cronica subliniază că „Sfântul Nicodim a pus primul temelie”, precum și că în anul 1520, „doamna” Zamfira din București, fiica voievodului Moise Basarab, a pus mănăstirii „a doua oară temelie, nouă, frumoasă și de piatră”³⁰. Pe de altă parte, deși cronica are un pronunțat caracter antiunionist, ea nu este lipsită de obiectivitate și manifestă o largă înțelegere și condescență față de întreaga activitate a episcopului Ioan Inochentie Micu-Klein, care a luptat pentru emanciparea socială și națională a neamului său.

După aproximativ un deceniu de la „isprava” lui Buckow, au început lucrări de restaurare a bisericii și de repopulare a mănăstirii cu călugări. În 1775 au fost readuse două icoane și mineiul, iar „fibirăul” Alexa Nopcea a ordonat, în 18 iulie 1776, ca oamenii din satul Lindina să restituie lucrurile luate de la mănăstire³¹.

Viața monahală a continuat până în anul 1810, când decedând ultimul călugăr, a fost trimis acolo preotul Nicolae din Fărcădin. Acesta a ținut o școală „de dieci” cu tineri din satele învecinate, învățându-i cântările bisericești și tipicul³². Numele unora dintre elevii ce au urmat această școală, care a funcționat până în 1836, se văd și astăzi încrustate în tenaculala rămasă pe partea de nord a zidului exterior al altarului.

La mijlocul veacului XIX, mănăstirea Prislop a fost trecută sub autoritatea episcopiei uniate din Lugoj, care a administrat-o prin vicariatul ei din Hațeg³³.

Deoarece în unele perioade mănăstirea nu avusese un preot în permanență, ea a fost arondată la parohia Silvașul de Sus. Efectele pozitive ale noii arondări apar abia la începutul secolului nostru, când se fac lucrări de restaurare, se construiește o clădire cu etaj și cerdac pentru călugări. Din 1911, viața monahală redevine statornică. Cu aceste împliniri a fost întâmpinată marea unire de la 1 Decembrie 1918.

Construită din piatră brută, cu fațade sobre — în spiritul arhitecturii mai vechi hunedorene — biserica mănăstirii Prislop se individualizează prin silueta elegantă, amintind oarecum de sprintena construcție a boiștei mănăstirii Cozia, operă a zidarului Maxim din 1542. Reproducând în linii mari formele Coziei, biserica mănăstirii Prislop are un plan triconic, fiind alcătuită din pronaos, naos și altar. Portalul vestic permite accesul în pronaos — o încăpere dreptunghiulară de dimensiuni mai mici, slab luminată de două ferestre, câte una pe laturile de nord și sud. Des-

²⁹ L. Burlec, *art. cit.*, pp. 325—325.

³⁰ D. Simionescu, *o.c.*, pp. 74, 76.

³¹ Șt. Metes, *o.c.*, p. 118.

³² M. Păcurariu, *o.c.*, vol. II, p. 576.

³³ Iacob Radu, *Istoria Vicariatului greco-catolic al Hațegului*, Lugoj, 1913, pp. 61—102.

părțit de naos printr-un zid gros, caracteristic pentru vechea arhitectură religioasă în țările române, pronaosul comunică cu acesta doar printr-o ușă scundă.

Naosul — un dreptunghi flancat de două abside laterale — prezintă un sistem de boltire des întâlnit la monumentele din Țara Românească în secolele XIV—XVI, sistem caracterizat prin împărțirea în trei travee, la vest și la est câte un semicilindru susținut de console continue, în centru o turlă poligonală care se sprijină, prin intermediul pandativilor, atât pe bolțile traveelor alăturate cât și pe bolțile absidelor. Vlăstar al arhitecturii din Țara Românească transplantat în Transilvania, frumosul monument întărește, o dată mai mult, sensul adânc al unității celor două provincii surori³⁴.

Piatra funerară de pe mormântul domniței Zamfira a fost zidită — la restaurarea din 1909 — în poziție verticală, la capătul mormântului, încadrată în zidul despărțitor dintre naos și pridvor. Pe piatra funerară au fost gravate două inscripții în limba latină, prima sub stema Țării Românești, cealaltă, mai scurtă, pe marginea ei. Ambele elogiază chipul domniței, descendența ei voivodală și cele două amănunte biografice menționate mai sus.

Pardoseala în întreaga biserică este formată din lespezi mari de piatră de formă dreptunghiulară. Ele conferă locașului un aer de vechime și solemnitate.

Iconostasul este sculptat în lemn de tei, cu multă gingășie și îndeminare. Deocamdată nu este completat cu pictura aferentă. Câteva icoane înlocuiesc provizoriu devinitivarea timpului. Între icoanele vechi, se impune a fi relevată prețioasa imagine a Maicii Domnului cu pruncul Iisus, pictată de zugravul Ioan din Ocnele Mari și ucenicul său Mihai, în 1752, așa cum o atestă inscripția în culori vii aparținând autorului. Valoroasa lucrare a fost ferită de incendiul din 1762, fiind dusă mai înainte la Blaj³⁵.

Urme din pictura veche, de la 1759, se mai păstrează pe peretele exterior vestic, deasupra ușii de la intrare în biserică și în pronaos. Acolo stăruie imaginea Sfântului Evanghelist Ioan, șezând, cu o carte deschisă și binecuvântind, precum și resturi din „Judecata de apoi“. Pictura din pronaos a fost degradată în incendiul din 1762. Totuși, pe fiecare din cei patru pereți laterali se mai păstrează — pe un registru — imagini din care se disting următoarele scene: „Nașterea Mântuitorului“, „Prea Curata Fecioara stând pe tron și ținând pe Iisus pe brațul stâng“, „Cei trei magi în genunchi, oferind daruri lui Iisus“, „Cei trei magi ieșind din Ierusalim, conduși de un înger“, „Aducerea lui Iisus la templu“, „Fuga în Egipt“ și „Mântuitorul vorbind apostolilor“. Multe imagini s-au pierdut, iar altele sînt prea puțin clare, încît nu mai este posibilă reconstituirea scenelor ce le-au reprezentat.

Mai valoroasă, sub aspect istoric, a fost inscripția aflată deasupra ușii de la intrarea din pronaos în naos, inscripție ce s-a șters la restau-

³⁴ V. Drăguț, *Vechi monumente hunedorene (o.c.)* pp. 35—38; Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, vol. I, București, 1959, pp. 253—255.

³⁵ Șt. Meteș, o.c., p. 117

rarea din 1909, dar s-a păstrat reproducă în acte: „Această sfântă mănăstire, cu hramul „Sfintul Ioan Bogoslov“ s-au zidit din temelie de blagocestiva și creștina doamnă Zamfira, fata blagocestivului domn Io Moise Voevod Basarab din București, anul 7072 (1564), iar acum cu ajutorul celui în Troiță slăvit Dumnezeu, s-a zugrăvit toată precum se vede, cu bunăvoința și cheltuiala acestor numiți Varlaam, ieromonah Toplița, ucenicul meu Mihail și al... fecioarei, popei Balint și Teodosie..., fiind în mănăstire și Metodie monah și Nichita monah, în zilele... teasa Maria Terezii; arhipăstoriu țării măriă sa domnul Petru Pavel Aron de Bistra, la anul 7267 de la Hristos 17(59) martie 13 zile, fiind zugrăvi Popa Simeon fecior... pop... Pitești și ucenicul meu Niculae“³⁶.

Pisania relevă ctitoria Zamfirei, hramul Sfintului Evanghelist Ioan, precum și contribuția lui Varlaam și a celorlalți monahi la lucrările de pictură ce au fost terminate în 13 martie 1759 de zugravul Popa Simion și ucenicul său Nicolae. Prin zelul și priceperea acestor zugrăvi modești, veniți din Țara Românească, au mai fost împodobite și alte numeroase biserici din părțile hunedoarei, ca Subcetate, Barul Mic, Nucșoara, probabil Băiești și Barul Mare, tîmplele bisericilor din Densuș și Petroșani etc.³⁷. Locul de origină al acestor zugrăvi (artiști ai vremii de atunci), ca și al autorilor preafrumoasei icoane a Maicii Domnului, confirmă că viața mănăstirii Prislop, ca și a altor biserici din această parte a Transilvaniei, a fost neîntrerupt legată de aceea a lăcașurilor de rugăciune și cultură de peste munți. Astfel, într-un inventar întocmit în 19 mai 1829 la mănăstirea Prislop, în prezența popii Nicolae și a curatorilor Macra Joja, Dragota Samoil și Nopcea Moise, la enumerarea cărților bisericești existente se precizează și „cele din 1810 aduse din Țara Românească, Moldova și B'aj“³⁸.

Sub cupo'la României socialiste contemporane, în care s-au împlinit toate idealurile înaintașilor, și mănăstirea Prislop și-a regăsit locul și rostul ei firesc în cadrul Bisericii Ortodoxe Române și a Episcopiei Aradului căreia îi aparține. Prislopul amintește mereu tradiția de evlavie, de bogată viață spirituală și culturală, trecutul său zbuciumat. Dintre monahii care au ilustrat în ultimele decenii ctitoria cuviosului Nicodim cel Sfânt și a domniței Zamfira, a rămas amintirea părintelui Arsenie și chipul tînarului Antonie Plămădeală, actualul mitropolit al Ardealului.

În prezent la Prislop este mănăstire de maici. Pentru chilii și ateliere mănăstirea dispune de casa cu etaj de lîngă biserică, precum și de o clădire nouă, așezată la 300 metri pe deal, într-o poiană încîntătoare. Aici este și atelierul de pictură.

În apropierea acestei clădiri noi se găsește o construcție veche, originală și interesantă, plină de pitoresc și încărcată de vechime. Este staulul oilor. Construcția are la bază un zid circular din piatră brută, înalt de 1,70 m, cu diametru de circa 12 m. Pe zid se sprijină un acoperiș conic,

³⁶ Idem, p. 113.

³⁷ M. Păcurariu, o.c., vol. II, pp. 630—631.

³⁸ Șt. Metes, o.c., pp. 126—127.

înalt de 6 m, susținut de un catarg central. Întreg acoperișul este învelit cu paie de secară. Aspectul general este al unei construcții dacice.

Viața obștească în mănăstire este bine organizată și eficientă. Cuvioasele maici lucrează cu pricepere și cu strădanie obiecte de cult, prapori, stihare, icoane pe lemn și pe sticlă și diferite obiecte de artizanat, împletind astfel munca fizică cu rugăciunea și asigurând existența materială, modestă, a vieții celor ce prin structura sufletească deosebită și prin vocație s-au așezat sub strașina mănăstirii.

În liniștea de sub poalele pădurilor de fag și de mesteacăn se aude, la vecernii, ritmul toacei de lemn și zvonul repetat al clopotului. De pe munți coboară, pentru priveghere și umbra blîndului Nicodim și cea de zefir a domniței, iar în suita lor, zeci și sute de monahi ce au viețuit aici în cei șase sute de ani ai mănăstirii, se strîng lîngă strane. O pace fermecătoare coboară pretutindeni.

Pr. VIOREL CUGEREANU

LUMINĂTORI ÎN „SATUL DINTRE APE“

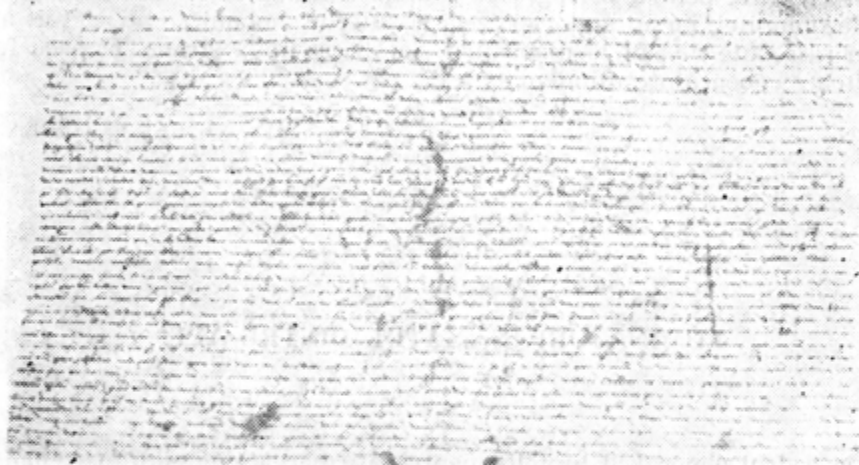
În cadrul general al luptelor pentru afirmarea elementului românesc din părțile Banatului, în secolele XVIII—XIX, s-au distins și cărturari și „luminători“ din comuna Belinț — supranumit odinioară „satul dintre ape“ — după cum indică sursele documentare cuprinse în arhiva școlii din comună, protocolul circularilor bisericești și publicațiile periodice ale vremii.

Veche așezare românească, situată la 45 km de Timișoara și 15 km de Lugoj, cuprinsă în sistemul cursurilor de apă Timiș—Bega, comuna Belinț este un adevărat tip de așezare rurală bănățeană pe șoseaua națională Timișoara—București. Ea este atestată documentar din anul 1369¹. În ceea ce privește biserica² din Belinț, documentele vremii consemnează existența ei încă din secolele XIV—XV. După ce un incendiu a mistuit vechea biserică în anul 1797, a fost construit actualul lăcaș de cult considerat monument istoric. Din timpul vrednicului protopop George Petrovici (1800—1815), localitatea Belinț a devenit pentru o perioadă și reședință de protopopiat.

¹ Comuna Belinț apare ca „moșie“ numită „Belenche“ într-un document al cancelariei maghiare din 5 iulie 1369 (*Ortvay Tivadar oklevele Temesvármegye és Temesváros történetéhez*, Pozsony, 1867, pp. 108—109).

² Dr. Ioachim Miloia, *Raport istoric*, în „Anchetă monografică în comuna Belinț“ editată de „Institutul social Banat-Crișana, Timișoara 1938, pp. 30, 33—35.

Școala din comună este atestată din anii 1776—1777³. Din schema organizatorică a școlii, pe perioada anilor 1794—1935, publicată într-o monografie⁴, se observă că între 1794—1801 aici a funcționat ca învățător Dimitrie Țichindeal (1775—1818), cărturar de vastă cultură, bun cunoscător al limbilor română, sîrbă și germană, care a luptat pentru „luminarea” poporului său⁵. Prin petiția adresată împăratului Francisc I, în 29 iunie 1807, sub titlul „un recurs maestatic”⁶, semnată și de protopopul George Petrovici, el a solicitat revendicarea unor drepturi pentru poporul său asuprit.

Atestarea comunei Belinț în 1369

Din matricolele gimnaziului piarist din Timișoara⁷, rezultă că și protopopul Dimitrie Petrovici Stoichescu (1795—1860) s-a născut în comuna Belinț. A fost un adevărat tip de revoluționar, participant la revoluția din 1848, gata oricînd să protesteze împotriva nedreptăților pe care le suportau românii bănățeni. Protopop al Lipovei și apoi vicar episcopesc al Timișoarei⁸, el a fost condamnat de tribunalul militar la 12 ani „arăst

³ P. Radu — D. Onciulescu, *Contribuții la istoria învățămîntului din Banat pînă la 1800*, București, 1977, p. 251.

⁴ Lazăr Anțilă, *Raport asupra școlii*, în „Anchetă monografică în comuna Belinț” (o.c.), pp. 214—269.

⁵ Prof. dr. Virgil Vintilescu, *Dimitrie Țichindeal*, Timișoara, 1965 ; p. 20 ; Idem, *Dimitrie Țichindeal — corespondență*, Timișoara, 1971, pp. 25—67.

⁶ Iosif Vulcan, *Dimitrie Cichindeal*, București, 1893, pp. 66—69.

⁷ I. D. Suciu, *Noi informații despre vicarul mitropolitan Dimitrie Petrovici-Stoichescu*, în „M. B.” nr. 272—273 ; Gh. Ciuhandu, „Șase documente despre Dimitrie Stoichescu-Petrovici”, în „Analele Banatului” 1931, fasc. IV, pp. 149—154.

⁸ Traian Topliceanu, *Două documente despre Dimitrie Stoichescu-Petrovici, vicarul român al Episcopiei ortodoxe din Timișoara la 1848*, în „Luceafărul” nr. 4/1935, pp. 184—185.

în fiară“, din care a executat patru ani în temnița românilor din Kupfstein. A fost apoi eliberat și obligat să se stabilească în comuna sa natală, unde a mai funcționat câțiva ani ca preot, pînă la data morții sale⁹.

Un alt cărturar din Belinț a fost și Constantin Gruici (1802—1871) care a funcționat ca învățător, preot și protopop în acest protopopiat¹⁰. A făcut parte dintre intelectuații bănățeni care s-au afirmat pe tărîm bisericesc, cultural și național¹¹. În 15/27 iunie 1848 a participat la Adunarea românilor bănățeni de la Lugoj, condusă de Eftimie Murgu (1805—1870), iar în 28 februarie 1865 a participat la Congresul bisericesc de la Karloviț, cînd a fost alcătuită o petiție adresată împăratului Francisc — Iosif I cerînd drepturi pentru națiunea română din Banat.

Printre elevii învățătorului Constantin Gruici s-a numărat și Ioan Hațeg (1806—1874), originar din Belinț, învățător la Lipova, între anii 1830—1849, unde a luat parte și la evenimentele revoluționare în calitate de comandant al „gărzilor naționale“¹². După revoluția din 1848, s-a transferat ca învățător la Belinț, afirmîndu-se pe linie profesională, iar în cadrul „conferințelor învățătoresci“ din 1866—1868 a fost decorat cu „Crucea de argint“.

Născut tot în comuna Belinț, învățătorul Ștefan Lipovan (1823—1909) și-a desfășurat activitatea la școala „capitală“ din Lugoj, precum și în cadrul „reuniunilor învățătoresci“ (1867) din eparhia Caransebeșului.

Între anii 1884—1885 a funcționat la școala din Belinț și învățătorul Iuliu Vuia (1865—1933), a cărui activitate s-a desfășurat nu numai pe linie profesională ci și mai ales social-națională, impunîndu-se timp de o jumătate de veac în sfera culturalizării maselor.

Toți acești cărturari mai mult sau mai puțin „mărunți“ s-au afirmat ca „luminători“ ai „satului dintre ape“, în perioada dezlănțuirii unei aspre acțiuni de deznaționalizare a bănățenilor și exacerbarii intoleranței de către cercurile guvernante habsburgice centrale și locale. Presa vremii¹³ consemnează împrejurările prin care a trecut biserica și școala din Belinț, rezistența opusă discriminărilor, pentru ca tentativele de deznaționalizare să nu aibă sorti de izbîndă.

Printre acești „luminători“ ai vremii a fost și protopopul George Crăciunescu al Belințului (1837—1894), născut în comuna Satchinez, jud. Timiș. A fost profesor la gimnaziul din Timișoara, unde împreună cu Meletie Drăghici și Emanoil Ungureanu a înființat „Alumneul român“

⁹ Atanasie M. Marienescu, *Curgerea întîmplărilor cu Dimitrie Petrovici alias Stoichescu în timpul revoluției maghiare (Descrișă de el însuși și după moartea lui rămasă în familie, iar mai tîrziu trimisă de Atanasie M. Marienescu)*, în „Albina“ (Viena), nr. 12 din 13 ianuarie / 12 februarie 1868.

¹⁰ Lazăr Anțilă, *art. cit.*, o.c., pp. 236—237.

¹¹ I. D. Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 158.

¹² D. Cioloca, *Din trecutul școlii noastre. Relatare despre viața și activitatea învățătorului Ioan Hațeg din Belinț*, în „Drapelul“ nr. 89 din 10/23 august 1913, pp. 1—2 și nr. 91 din 17/30 august 1913 pp. 1—2.

¹³ Raportor, *Adunarea de popor*, în „Luminătorul“ nr. 66 din 21 august / 9 septembrie 1892, p. 2 și nr. 68 din 1/13 octombrie 1892, p. 3; Corespondent, *Sinodul tractului Belințului — mărturii ale procesului de deznaționalizare*, în „Dreptatea“ (Timișoara), nr. 88 din 10/22 aprilie 1894, p. 3.

din Timișoara-Fabric. Ca protopop al Belințului (1872—1894), a luat atitudine hotărâtă împotriva uneltirilor și discriminărilor față de români, îngrijindu-se în același timp de luminarea poporului prin înființarea corurilor de plugari în protopopiatul său¹⁴. Protocolul circularelor protopopiatului din Belinț cuprinde, de asemenea, o serie de îndrumări adresate preoților de George Crăciunescu, din care rezultă sentimentele sale profund românești¹⁵.

Școala din Belinț a avut și ea parte de învățători „luminați” în această perioadă, așa cum a fost Constantin Pava (1865—1934), originar din Belinț, absolvent al preparandiei din Arad. Timp de 42 ani (1888—1930) și-a desfășurat activitatea mai ales în direcția culturalizării maselor, așa cum ne relatează presa vremii care îi aduce aprecieri și mulțumiri¹⁶. A suportat, însă, aspre nedreptăți și persecuții din partea autorităților locale austro-ungare. Așa se explică și pensionarea sa obligatorie din anul 1909. Din cererea sa din 20 august 1919, pentru reintegrarea în învățământ, aflată în muzeul școlii din Belinț, rezultă clar cauza pensionării: „Cauza pensionării mele a fost că în timpul acela am fost întruna șicanat, biziit și arătat din partea „unora”... sub pretext că nu propun din destul limba maghiară, că conduc un cor bisericesc fără statute aprobate de guvern, apoi că sînt „daco-român” și cite și mai cite...” Astfel, după o întrerupere de zece ani, în anul 1920 a fost reîncadrat la aceeași școală ca primul ei director român, unde a funcționat încă un deceniu. După pensionare, s-a stins în 1934, fiind înmormîntat în cimitirul comunei, alături de protopopul George Crăciunescu.

Paralel, și-au mai desfășurat activitatea didactică la aceeași școală și învățătorii Gheorghe Baderca (1870—1968) și Maria Ignea-Indricău (1887—1976), ambii cu bune rezultate¹⁷.

În anul 1921 în comună s-a înființat și o școală de fete cu profil de gospodărie rurală, la care a activat Hermina Florescu (1893—1933). Pe locul acestei școli, s-a construit în anii socialismului liceul „Dr. Petru Groza”, clădire în care în zilele noastre funcționează școala generală de zece ani, continuînd și îmbogățind patrimoniul cultural al înaintașilor care au depus atîtea strădanii pentru „luminarea” românilor de pe aceste meleaguri.

Pr. CONSTANTIN PAVEN

¹⁴ George Crăciunescu, *Despre corurile vocale din popor*, în „Familia” nr. 6 din 5/17 februarie 1889, pp. 69—70; nr. 9 din 26 februarie / 10 martie 1889, p. 106, nr. 15 din 15/27 aprilie 1890, p. 179.

¹⁵ Arhiva Mitropoliei Banatului, Timișoara, registrul de circulare al protopopiatului Belinț (1880—1900), nr. XXVII, 25—1, circularele nr. 1063 din 2/14 decembrie 1888, nr. 1350 din 8/20 noiembrie 1890, nr. 1370 din 14/26 noiembrie 1890 și nr. 847 din 5/17 octombrie 1892.

¹⁶ Corespondent, *Ruga și concertul din Belinț*, în „Drapelul” nr. 51 din 5/18 mai 1905, p. 3; *Programul adunării generale a învățătorilor, despărțămîntul cercual Belinț*, în „Drapelul” nr. 85 din 15/27 aprilie 1894, p. 3; *Concert la Belinț*, în „Drapelul” nr. 86 din 15/27 aprilie 1894, p. 3; *Corul plugarilor din Belinț*, în „Drapelul” nr. 260 din 24 noiembrie / 6 decembrie 1895, p. 3.

¹⁷ Corespondent, *Ascultarea examenului dat de învățătorii din Belinț cu elevii săi*, în „Drapelul” nr. 57 din 15/28 mai 1905, p. 3; *Învățătorii din Belinț*, în „Școala bănățeană”, an. IX, nr. 7/1929, p. 127.

CHIPURI DE ÎNAINȚAȘI

OMAGIU PROFESORULUI VASILE PÂRVAN

Vasile Pârvan n-a fost numai un mare cercetător și savant istoric și arheolog, membru al Academiei Române și secretarul ei general, membru al mai multor Academii și Institute din străinătate, ci și un profesor care a lăsat amintiri neșterse în inimile studenților săi. Dacă profesoratul e vocație, acumulare neobosită de cunoștințe și împărtășire de adevăruri, dăruire și artă, acestea toate le-a concentrat în sine, la nivelul cel mai înalt, profesorul Vasile Pârvan.

În octombrie—noiembrie 1922, după primul război mondial, tinerii absolvenți ai școlilor secundare din țară ne înscriam la diferite facultăți ale Universității din București și, paralel, ne informam asupra celor mai buni profesori care predau la aceste facultăți. Pe unii dintre ei îi știam încă din liceu, prin manuale sau alte cărți pe care le publicaseră pînă atunci. Pe cei mai vestiți aveam să-i cunoaștem aici, la reședința științei. Circulau nume ca : Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, N. Dobrescu, Ioan Mihălcescu, Simion Mindrescu, Constantin Rădulescu-Motru, Dimitrie Evolceanu, Ioan Popescu-Mălăești, Constantin Chiricescu, Petre P. Negulescu, Iuliu Valaori, Dimitrie Gusti, Nicolae Popescu, Istrate Micescu, Nicolae Stoicescu, Gheorghe Longinescu, Gheorghe Murnu, Gheorghe G. Antonescu, Ion Cantacuzino, Toma Ionescu, Gheorghe Marinescu, Constantin Nazarie, Dragomir Dumitrescu, Mihalache Dragomirescu etc. Erau atunci, în 1922 și în următorii 2—3 ani și cîțiva conferențieri de valoare ca : Tudor Vianu, Mircea Florian, Ion Sân-Georgiu, Șerban Ionescu, Vintilă Mihăilescu, Iulian Ștefănescu, N. A. Constantinescu ș.a., dintre care unii au ajuns profesori cu renume. Numele lui Vasile Pârvan era rostit cu venerație și un fel de cult de admirație îi înconjură persoana. Cine o fi fiind ?, ne întrebam noi. Cum o fi predînd ? Cum se explica prinosul de admirație ce i se aducea ?

Și iată, că într-o zi de noiembrie (1922), Vasile Pârvan se arată într-o sală de cursuri anexă a Muzeului de Arheologie de la Universitate, etajul I. Un om de circa 40 de ani, de statură mijlocie, suplu, cu privire pătrunzătoare, în costum negru închis pînă sus, mers alert și pas sigur. A început să vorbească cu glas baritonal, despre cultura și spiritualitatea greacă sub

Alexandru cel Mare și apoi sub diadohi, revărsind valuri de lumini noi asupra tinerilor săi auditori. Dar cunoștințele sale nu veneau ca niște simple date uscate pe un canal mecanic, ci ca niște stropi de aur dintr-un fluviu oracuar de nestemate, sorbindu-și undele ca dintr-un izvor profetic, vaticinant. Nu puteam prinde bine toată bogăția de sens a celor spuse, dar înțelegeam că ordinea lucrurilor rostite de Pârvan nu putea fi modificată ca fond, nici ca formă. Vorbele lui păreau a fi dictate de cineva, ca sub inspirație profetică sau poetică. Când a terminat prelegerea, aproape nu ne venea să ne ridicăm spre a saluta ieșirea „vrăjitorului“. Poate că „vraja“ geniului lui Pârvan se întâlnea cu „vraja“ neștiinței și a tinereții noastre. Fapt cert este însă că de câte ori îl ascultam la cursuri sau la conferințe publice, impresia era aproape aceeași, uneori cu adaosul că, în timpul vorbirii sale, toate lucrurile păreau că se opresc pe loc. Această fascinație îi venea Magistrului de la ineputizabila Clio, ar fi zis el, adică din marele său fond științific și poetic, care apare și în unele din operele sale scrise și, îndeosebi, în evocările din *Memoriale*.

Profesorul Vasile Pârvan era fagurul de miere care oferea cercetătorilor istorici și oamenilor de cultură română, bogăția de cunoștințe a eruditului și a savantului care aduna și știa din ce în ce mai mult și mai bine. Această bogăție de cunoștințe de o mare varietate cuprindea istoria și numeroasele laturi și aspecte ale culturii antice greco-latine, cu specială privire asupra legăturii acestei culturi cu evoluția istorică și creațiile materiale și spirituale ale traco-geto-dacilor, strămoșii noștri. Cursurile de istorie veche ale lui Pârvan care atrăgeau și prin ineditul descoperirilor sale arheologice și comparatismul pe care-l susținea tot timpul între cultura clasică sau traco-geto-dacică și alte culturi ale antichității, ne interesau prin documentația, adâncimea și frumusețea umanismului lor.

Pârvan nu făcea paradă de erudiție la cursurile sale, căci sobietatea sa severă nu-i permitea acest lucru. Dar în spatele cuvintelor sale se ascundea o uriașă *documentație* din diverse domenii: istorie, filologie, epigrafie, numismatică, teologie, filosofie, sociologie, geografie și mai ales arheologie, discipline pe care le mînuia la perfecție și pe care le confrunta și le îmbina cu un deosebit spirit critic și putere de echilibru. Confruntarea izvoarelor literare cu cele arheologice îi permiteau să nu greșească prea mult nici în stabilirea cronologiei faptelor, nici în interpretarea sensului evenimentelor sau a viziunii istorice de ansamblu. Cunoscînd la perfecție limbile documentelor — greaca și latina — geneza și folosirea corectă a unor documente, Pârvan nu traducea și nu interpreta niciodată un text în favoarea unei anumite teze, cum s-a făcut uneori după el. Severul său spirit critic nu-i îngăduia fantezii în exegeza documentelor.

Cursurile lui Pârvan fermecau prin *adîncime*, adică prin pătrunderea multilaterală a cauzelor și relațiilor profunde ale evenimentelor, ale faptelor și epocilor de cultură, de civilizație, ori ale complexelor economice și sociale, în „mișcarea continuă a lumii“. Profesorul avea o minte ascuțită și o inimă caldă care pătrundea lucrurile pînă în adîncul lor și le proiectau, apoi, pentru noi, cu o desăvîrșită claritate. El se defi-

nește pe sine însuși cînd zice : „Istoricul are nevoie de a fi un suflet clar și vibrant, accesibil și celor mai elementare manifestări ale instinctelor oarbe și celor mai delicate gânduri și sentimente nobile omenești. Darul de a crea istorie generală e principal condiționat de această claritate și multilateralitate de suflet. Cine nu are acest suflet, zadarnic încearcă opere istorice de caracter general... Din fragmente aproape informe de gânduri și aspecte formale, din adîncurile divinatoare ale propriului suflet, trebuie să refacem ideal cursul rîului ascuns, să aruncăm pod peste prăpastia între două proeminențe bine definite“¹. Pârvan avea și „multilateralitate de suflet“ și „adîncimea divinatorie“ pentru a da cursurilor și cărților sale o autoritate neobișnuită.

Lecțiile lui Pârvan emanau o frumusețe gravă, uneori strălucitoare și vibrantă, alteori dramatică și cutremurătoare, după tema tratată. Avea un fel propriu de a evoca oamenii și faptele de care reușea uneori să ne apropie pînă la identificare, grație identificării sale personale prealabile cu acești oameni și aceste fapte, dar și grație capacității sale de a sculpta în fața noastră, ca în piatră, chipurile sau lucrurile de care vorbea. Proceda ca sculptorul în piatră, Alegenor, din *Memorialele* sale². Ca Alegenor, Pârvan lucra din lumina interioară în lumină și înconjurat de lumina plurivalentă a spiritului și a vieții, căci el iubea lumina ca geneză a vieții : „Lumina e vecinică, noi sîntem cei ce murim... Noi sîntem viața, lumina e pricina ei... Lumina e cîntecul, noi sîntem răsunetul lui... Lumină de zi, născătoare, dă rodire vrerilor noastre“³. Lumina e marea frumusețe și putere a vieții. Iar Pârvan știa prin cuvîntul său oracular și ochii săi de diamant să picure această lumină în sufletele învățăceilor săi.

Dar dacă munca istoricului e ca „un fragment de lumină furată din cer“, ea trebuie să se ocupe și de ucenici, viitorii cercetători, căutători de lumină pe atîtea meleaguri ale istoriei. Pârvan se interesa de aproape de studenții săi, pe care-i iubea ca puțini alți dascăli. Erau în el o duioșie caldă, o afecțiune deosebită pentru tineri, îndeosebi pentru cei ce i se păreau că au capacitate de cercetare și dragoste pentru istorie. Într-o zi, după ora de curs, el cheamă în cabinetul său de lucru pe unul dintre noii săi studenți. Privindu-l bine, Magistrul își dădu seama că tînărul avea nevoie de ceva întărire și-i oferi ceva spre întremare. În camera simplă, studentescă, plină de cărți și diverse portrete și hărți, gazda întreabă pe oaspete despre mijloacele sale de studiu, despre profesorii săi de limbi clasice și de istorie din liceu, despre lecturile sale și dacă cursurile pe care le asculta aci îl interesau. După ce află o seamă de amănunte despre tînărul său ucenic, îndeosebi numele dascălilor de clasicism ai acestuia ca Ilie Dumitrescu, Constantin Chirițescu, Ion Popescu și Stelian Ionescu, profesorul se întoarce, scoase din raftul bibliotecii camerei o carte cu text grec și o deschise la întîmplare, punînd-o

¹ Vasile Pârvan, *In memoriam Constantini Erbiceanu*, 1914, *Memoriale* București, Cultura Națională, 1923, pp. 68—69.

² Idem, *Tăcere*, 1921, în *Memoriale*, pp. 201—225.

³ *Tăcere*, ibidem, p. 224.

sub ochii oaspetelui și invitându-l să citească. Tînărul citi textul : „*Philakaloumen gar met' euteleias kai philosophoumen aneu mulakias*“. După lectură, profesorul întrebă : „Poți să traduci ? Ce cuvinte nu cunoști ?“ — „Nu cunosc cuvîntul „*euteleia*“, răspunse tînărul. După ce i se spuse înțelesul cuvîntului, tînărul traduse : „*Noi (grecii) iubim frumosul cu simplitate și facem filosofie fără slăbiciune*“ (Tucidide II, 40, 1). „Sînt cuvintele lui Pericle caracterizînd pe atenieni și pe greci, în general“ — observă Magistrul. „Îți dai seama ce înseamnă aceste două propoziții pentru un istoric al culturii grecești ?“ — mai întrebă el. Și urmă o lungă expunere a Magistrului despre frumusețea elenică și felul grecilor de a face filosofie.

Frumusețea și filosofia erau două piscuri de aur ale culturii grecești. Cine, văzînd Parthenonul cu statuile lui Zeus și Atenei, opere ale lui Fidias, sau citînd pe Homer, Eschil, Sofocle, Euripide, ori studiînd pe gînditorii greci de pînă la data rostirii discursului lui Pericle, în 412/411 î.Hr., nu e copleșit de măreția artei de pe Akropole sau de zguduitoarele drame ale lui Hector, Agamemnon, Clytemnestra, Eriniilor, Oreste, Oedip, Antigona, Medeea, ori de splendoarea dialogurilor socratice ? Pericle știa bine acest lucru, dar acum, în războiul cu lacedemonienii, puterea devastatoare a destinului în viața marilor eroi ai teatrului grec și cameleonismul miturilor de tot felul nu mai erau actuale. De altfel, evoluția însăși a vieții istorice impunea estomparea acestor frumuseți. Din momentul în care „Oamenii nu mai voiau să recunoască Destinul orb, drama n-a putut să devină artă, ci a rămas viață, pentru că oamenii nu aveau îndrăzneala de a se ridica în cuget liber, în meditare singuratică și tăcută pe deasupra vieții și a zeilor. Poetii de drame au luat ca și noi, săpătorii în piatră, viața în formele ei văzute și mai înainte cîntate, nu viața în cuprinsul ei nevăzut și încă neturnat în forme. Formele cele mai vechi, ale tragediei noastre, erau numai cîntecul de întristare al morții, pe cînd formele ce le noi ale dramei care trebuia să crească, trebuiau să fie imaginea vieții trăite⁴. Acest text comentează, desigur, cuvintele aceluiași Paricle, în continuare la citatul de mai sus : „Noi (grecii) ne folosim mai mult de bogăția faptei decît de strălucirea cuvîntului“. Recomandarea necesară în timp de război, dar și pentru bunul mers al vieții, în general. Părvan recomandă la rîndu-i acest realism ucenicilor săi. Un realism care înfrumusețează viața prin judecată și muncă, prin simplitatea și ținuta firească, nu prin patimi cultivate de mituri. „Noi nu mai avem nevoie de Homer care să ne laude, sau de cineva care să ne farneze cu poeziile sale“ (Tucidide II, 41, 4).

Profesorul Vasile Părvan a fost un iscusit pedagog al tineretului universitar român din vremea lui și de după el, atît prin cursurile și conferințele sale, cît și prin lucrările sale scrise, cu deosebire prin *Memorialele* și prin cercetările sale arheologice, pe teren. Vorbînd despre moarte și viață la strămoșii noștri, el a subliniat, din diferite unghiuri, valoarea și frumusețea *vieții*, a *personalității umane* și a *genezei și evoluției patriei* noastre daco-romane.

⁴ Ibidem, p. 217.

„Viața este totul“, zice Pârvan, după ațiția alții. Rezumând nenumăratele inscripții funerare pe care le-a citit în spațiul culturii greco-și daco-romane, Pârvan observă că „toți, deopotrivă, se atîrnă de viață, cred în ea cu disperare. Este cu neputință ca, odată cu moartea, întreaga noastră ființă să dispară în pulbere și uitare“⁵. „De ce să ne ducem dincolo, în necunoscut, așa de repede? Pierd zeii din nemurirea lor dacă noi trăim o clipă mai mult? Sau nu sîntem aici decît pentru a da altora viață și apoi a pieri? Noi nu avem și viața noastră? De ce luptăm așa de aprig — chiar bătrîni — pentru salvarea vieții noastre, deși viața nu mai este decît un șir de suferințe? De ce ni s-a dat ușurința aceasta copilărească de a găsi întotdeauna o iluzie, care să ne facă a suferi răbdători mai departe în viață? Nu pentru că viața le e dragă și zeilor, pentru că viața e frumusețe, e armonie, e înflorire“⁶.

„Viața e totul“, dar nu la simplul nivel zoologic, ci la acela de făclie arzîndă creatoare de *personalități*. Profesorului Pârvan îi plăcea să vadă mijind mugurii personalității din fiecare ucenic al său. Pentru a dezvolta o personalitate, viața are nevoie de *libertate, dreptate, iubire și jertfă*, toate răsărind din *muncă*. Nu orice fel de libertate face să înflorească și să rodească viața, ci numai libertatea împletită cu iubirea. „A nu iubi nimic — e iarăși tot a fi liber, dar a fi liber neuman, căci fără bunătate și iubire, fără încredere și fără visuri nu e viață omenească, ci e un chin zadarnic ca al geniilor căzuți din paradis în infern... Conștiința liniștită a aducerii unei jertfe sufletului altuia dă o siguranță incomparabilă propriului suflet... un fel de încredere neclintită în tăria sufletului tău și o liniște deplină... Această libertate e în ea însăși și frumusețe... Prin această libertate sîntem *noi înșine*, adică prima și cea mai însemnată condiție a existenței noastre pe pămînt“⁷. Libertatea, dreptatea și iubirea ne fac „tari și frumoși“ și cîntăm orice oglindire a frumuseții eterne în frumusețea noastră trecătoare. „Cu Prometheu ne simțim puternici chiar în fața puterii eterne, gata să creăm noi o altă lume și să suferim pentru ea o vecinicie, neînsălmîntați, neînfrînți de nimic, luminoși ca zeii prin geniul nostru și tari ca ei prin libertatea noastră“⁸. Libertatea prometeică, aceea care a pus bazele civilizației umanității, nu era însă o debandadă nici la Eschil, în *Prometeida* lui, și nici la Pârvan, pentru că, pînă la urmă, Titanul se împacă cu Zeus, părintele zeilor, iar opera lui Pârvan e un monument de disciplină.

Invocarea lui Prometeu avea pentru studenții lui Pârvan și cititorii *Memorialelor* sale meritul de a semnala, sub simbolul și sugestia acestui mit celebru, uriașa și inegalabilă importanță și frumusețe a *muncii*. Iată un fragment din imnul pe care Pârvan îl cîntă muncii: „Să muncim în libertate, să creăm în libertate, să cîntăm vieții cel mai frumos imn, pe care l-ar putea cuprinde sufletul nostru în adîncurile lui. Munca e ritmul vieții. Ea dă, ca și libertatea, tărie și frumusețe și caracter propriu ființei

⁵ *Laus Vitae, Gîndurile despre lume și viață la greco-romanii din Pontul Stîng*, 1918, *Memoriale*, p. 40.

⁶ *Ibidem*, pp. 24—25.

⁷ *In memoriam Constantini Erbiceanu*, *ibidem*, pp. 77—78.

⁸ *Ibidem*, p. 78.

noastre. Ea aprinde în noi lumina... Iar de multa muncă a milioane'lor de lucrători harnici, luminează omenirea ca soarele în amiază... Când, o clipă, muncitorul se oprește din lucru și își ridică ochii spre zările depărtate și, apoi... îl vezi sprijinindu-și mîna ușor pe unealta de muncă, stînd drept, neclintit, privind departe, ochii lui sînt senini ca cerul : el e *maiestatea*. De umărul lui se reazemă blînd o femeie : ea e *iubirea*. La picioarele lor se joacă neștiutori copilașii : ei sînt *speranța*... E pretutindeni pace, seninătate, lumină⁹. Acest elogiu al libertății și al muncii, care părea, în 1922—1923, prea încărcat de poezie era, în fond, încununaarea unei viziuni de viitor și a unei munci uriașe a Profesorului Pârvan, care n-a cunoscut odihna în scurta lui viață. De aceea elogiuul este așa de actual și astăzi cînd libertatea, dreptatea, munca, pacea și iubirea strigă din inima și de pe buzele tuturor popoarelor.

La aceste considerații despre libertate și muncă în general, Pârvan nu uită să adauge un avertisment pentru studenții săi, viitorii istorici : „În infinitul de posibilități sufletești cu care are a lucra istoricul, e atîta varietate de sentimente, atîta subtilitate de gînduri, atîtea întrebări la care numai cei de mii de ani plecați la odihnă ar mai putea răspunde cu oarecare siguranță, încît adesea și eruditul și cugetătorul istoric pleacă obosiți fruntea, recunoscîndu-se învinși. Și, totuși, dacă n-ar rămînea în istorie decît însuși opera frîntă a puternicilor biruiți, încă și aceasta ar fi o cucerire a gîndului, un fragment de lumină furată din cer ; căci nu e suflet care încercînd deplin și adînc sincer a trăi cel puțin în un al doilea, să nu devină el însuși mai puternic și mai frumos, operă nouă a puterii omenesti de jertfă, ființă nouă în lumea noastră veche, creată *deopotrivă*, și de Părintele ceresc, ca și de noi”¹⁰. Pârvan a fost un „puternic” nu biruit, ci biruitor în domeniul cercetării istorice și arheologice, un mare desfundător de drumuri și conducător de lumină în protoistoria românilor, adică în viața strămoșilor daco-romani, pe ținuturile locuite de românii de azi, cum o arată numeroasele sale lucrări, începînd, selectiv, cu *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman* (1911), pînă la *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării* (1923), la *Getica* (1926) și la *Dacia* (versiunea românească a manuscrisului în limba franceză, versiune datorită lui Radu Vulpe), 1927, 1957, 1958, 1967, etc. În anul 1912, cu prilejul alegerii sale ca membru al Academiei Române, Pârvan preciza astfel atașamentul său față de studiul istoriei și efectele spirituale ale acestuia asupra lui : „Știința pe care am cercetat-o și am iubit-o cu patimă mi-a dat o concepție gravă, aș putea zice tragică despre viață... M-am deprins a vedea doar două lucruri vrednice de străduințele și de iubirea noastră : cultul pios al amintirii lăsate în resturi și ruine, cultul entuziast al geniului omenesc continuu învins și continuu din nou biruitor”¹¹. Nu putea fi un lăsamînt mai prețios pentru ucenicii săi. Aceștia au dus cu

⁹ *Ibidem*, pp. 78—79.

¹⁰ *Ibidem*, p. 72.

¹¹ *Analele Academiei Române*, XXXV. Dezbatere, pp. 151—158, apud Radu Vulpe, *Notă biografică*, la Vasile Pârvan, *Dacia — Civilizațiile antice din țările carpato-dunărene*, ed. IV, 1967, revăzută și adăugită, p. 11.

cinste, mai departe, 'ostenelile Magistrului, care poate fi mulțumit că Școala lui din Dacia Romană înflorește și că făclia luminoasă a pietății față de amintiri nu se șterge, nu se poate stinge. Contribuții noi, va'oroase, istorico-arheologice s-au adăugat și se adaugă continuu la vechiul patrimoniu științific al Magistrului.

Elevii lui Pârvan nu vor uita niciodată *dragostea lui de țară*, indicându-ne atât de sugestiv mai ales geneza poporului român. El evocă această geneză, în chip mișcător, dramatic, într-un *Cuvînt la aniversarea a 18 veacuri de la moartea împăratului Traian*, spunînd între altele: „Cînd Roma ne-a lăsat iară singuri în cetatea lui Decebal etern-vegheorul, valul năvălirii barbare ne-a acoperit cu totul. Cum se prind de pămînt, proptindu-se în multe lor rădăcini, copacii înecați de apele furioase, ce vor să-i smulgă cu dinsele, așa ne-am prins noi cu toată tăria sufletului nostru de străvechea noastră țarină daco-romană, proptindu-ne în zidul munților noștri, ca să nu fim smulși și tirîți de puhoiu Tot ce-au furat barbarii în sute și sute de jafuri n-a lăsat nici o urmă în mereu roditorul pămînt pe care din iarnă în vară pîrinteasca binecuvîntare a firii îl îmbogățește ca pe nici unul altul . . . În Dacia regelui Decebal, biruită de armele tale (împărate), tu n-ai lăsat jalea și pustiul, ci ai adus tot prisosul vieții romane în largă dăruire de bucuros semănător, îngropînd în brazdele Patriei nemuritoare sămînță romană . . . Pentru că ai fost nou întemeietor de țară romană eu, preotul cultului Romei, îți ridic azi elogiul, îți aduc închinare, Părinte“¹².

Fie amintirea Magistrului pururea neștersă !.

Pr. prof. IOAN G. COMAN

¹² *Inchinare împăratului Traian la XVIII. veacuri de la moarte*, 1919, în *Memoriale*, pp. 189—191.

TREPT E AL E DEZVOLTĂRII PATRIEI

„ELER 11“ ȘI „ELER 21“ ÎN PREMIERĂ

Întreprinderea „Electrotimiș“ din Timișoara a înscris în nomenclatorul său noi agregate tehnologice cu înalte performanțe funcționale. La loc de frunte se situează două noi mașini de prelucrat prin electroeroziune, concepute și proiectate de specialiști din cadrul Institutului de profil din București. Cunoscute sub denumirea „Eler 11“ și „Eler 21“, ele pot prelucra prin procedeu neconvențional piese de diferite dimensiuni, forme și suprafețe cu o geometrie deosebit de complexă, de mare precizie, realizate din oțeluri înalt aliate, carburi metalice și alte materiale dure și foarte dure.

ÎNALTĂ PERFORMANȚA TEHNICO-FUNCȚIONALĂ

Întreprinderea constructoare de mașini din Caransebeș a livrat industriei de profil un nou tip de boghiu pentru locomotiva Diesel electrică de 1 500 CP produsă de Întreprinderea „23 August“ din Capitală, lucrând la alte tipodimensiuni de boghiuri destinate locomotivelor electrice L.E.M. de 105 KW, locomotivelor Diesel electrice de 1 100 CP și tramvaielor bimotor. Întreprinderea mai produce osii pentru locomotive electrice de manevră și rame de boghiuri pentru locomotive de 1 870 KW, asigurând asemenea mijloace tehnice feroviare și pentru export. Comitent au intrat în procesul de fabricație cinci noi tipuri de microturbine de diferite puteri și turbine pînă la 10 MW destinate echipării centralelor de diferite puteri și turbine pînă la 10 MW destinate echipării centralelor hidroelectrice care se construiesc în bazinul hidrografic al județului Caraș-Severin și în alte județe.

ASIMILAREA UNOR NOI COLORANȚI

Colectivul de specialiști din cadrul Centrului de chimie din Timișoara a elaborat, pe bază de cercetări proprii, tehnologiile de sinteză ale unor coloranți pentru piele. Din grupa acestor noi produse, colorantul brun de piele a fost deja omologat, iar în perspectivă și alți coloranți așteptați în industria pielăriei urmează a fi produși și valorificați industrial.

INSTALAȚIE MODERNĂ DESTINATĂ ÎNCĂRCĂRII FURNALELOR

Specialiștii Institutului de proiectări metalurgice au conceput o nouă și modernă instalație destinată dozării și transportului șarjei, cîntăririi aglomeratului mărunț și automatizării încărcării furnalelor. Ea a fost pusă în funcțiune la furnalul nr. 9 de la Combinatul siderurgic Hunedoara și la furnalul nr. 1 de la Combinatul siderurgic Reșița, urmînd să fie extinsă și la alte furnale ale celor două combinate siderurgice. Noua instalație care înlocuiește actuala tehnologie de încărcarea furnalului cu vagon-cîntar acționat manual, se compune din pîlnii-cîntar dotate cu sistem electronic de cîntărire, înregistrare și corecție automată a șarjei, precum și cu transportoare cu bandă care varsă încărcătura direct în schipurile furnalului. Totodată, instalația permite și separarea fracțiilor mărunte de aglomerat de minereu și de cocs înainte de dozarea și încărcarea furnalului. Prin modernizare se realizează reducerea erorilor de dozare pînă la 0,5%, cu efecte pozitive asupra respectării pres-

cripțiilor rețetei de încărcare și îmbunătățirii proprietăților de permeabilitate a coloanei de materiale din furnal la trecerea gazelor. Toate acestea determină importante economii de cocs, care ajung la 35 kg pe tona de fontă.

AUTOMATIZAREA PRODUCȚIEI

La Întreprinderea „Electromotor” din Timișoara, unde se desfășoară o susținută activitate de promovare a tehnicii de vîrf, bazată pe creația specialiștilor din producție, cercetare și recepționat primul grup de roboți cu un grad ridicat de funcționalitate, ce urmează să fie livrați Întreprinderii de cinescoape din București. Din seria roboților industriali realizați mai fac parte diferite echipamente cu celele flexibile care deservesc agregate de tratamente termice și de sudură în industrie, precum și cei de tip „Remt” cu performanțe superioare, aflați pe fluxul de prelucrare a unor repere de motoare electrice produse în întreprindere.

O NOUĂ MINĂ ÎN VALEA JIULUI

În bazinul carbonifer al Văii Jiului se acționează cu fermitate pentru punerea în funcțiune a noi capacități, în vederea creșterii producției de cărbune. La Lupeni a intrat în producție o nouă mină — Lupeni Sud — din care se extrag 600 tone cărbune pe zi, realizându-se anual o producție de 250 mii tone cărbune cocsificabil. În noua mină acționează trei brigăzi de producție, din care una lucrează într-un abataj frontal mecanizat, mina fiind în continuă dezvoltare.

RECUPERAREA PARTICULELOR DE CUPRU DIN APĂ

Un grup de cercetători și specialiști din cadrul Centralei minereurilor Deva a pus la punct o tehnologie ori-

ginală pentru recuperarea particulelor de cupru din apele de mină. Instalația, creată în mod special pentru aplicarea noii tehnologii, se experimentează în premieră pe țară la Întreprinderea minieră Bălan și va servi drept model pentru crearea altor instalații similare. În urma încercărilor făcute, specialiștii apreciază că s-a găsit o soluție bună de recuperare a cuprului din apele de mină.

MOTOR PENTRU EXTRAȚIA DE HIDROCARBURI

La Întreprinderea „Electromotor” din Timișoara a fost conceput și asimilat în fabricație primul motor românesc destinat acționării instalațiilor din domeniul extracției de hidrocarburi. Recent tot aici au mai fost asimilate peste 100 tipuri și variante noi de motoare electrice și alte utilaje electrotehnice de ridicat nivel tehnic și transpunându-se în fabricație o serie unitară de motoare electrice de uz general și special, motoare monofazate cu cuplu de pornire mărit, motoare „pas cu pas” utilizate în tehnica de calcul și la echiparea mașinilor-unelte cu comandă numerică, a roboților industriali, a altor utilaje destinate automatizării și electrificării proceselor tehnologice.

REALIZĂRI REMARCABILE ALE ENERGETICIENILOR HUNEDORENI

Energeticienii din județul Hunedoara au dat recent cel de al 80-lea milion KWh energie electrică peste prevederile planului, reușind să realizeze cel mai înalt vîrf de producție energetic din ultimii zece ani. Întrecerea pentru dezvoltarea producției de energie electrică este dominată de colectivul centralei termo-electrice Mintia care depune eforturi apreciabile nu numai pentru folosirea intensivă a utilajelor, ci și pentru sporirea producției de energie electrică realizată pe bază de cărbune. Energeticienii de la Mintia au dat recent peste plan aproape 30 milioane KWh energie electrică pe bază de cărbune.

NOI TIPURI DE VAGOANE

În primele zile ale anului 1985, la Întreprinderea de vagoane Arad a fost introdus în fabricație un nou tip de vagon basculant de 40 mc., cu performanțe superioare în exploatare. Întreprinderea a mai nominalizat în programul de fabricație un număr de 15 tipuri de vagoane de marfă, de uz general și speciale, și cinci tipuri de vagoane de călători. Noile vagoane au o greutate specifică mai redusă, permit o viteză sporită de circulație, corespund zătoare traficului feroviar internațional, precum și extinderea tipizării unor ansambluri și subansambluri și utilizarea pe scară mai largă a unor înlocuitori ai metalului.

TEHNOLOGIE ORIGINALĂ

La Întreprinderea „Libertatea” din Arad a fost asimilată în procesul de producție, pentru prima dată în țară, o nouă și originală tehnologie de înaltă eficiență economică. Cu ajutorul ei se realizează apreciatele cizmulite pentru femei și copii de tip „Alpin”, călduroase și confortabile. Noua tehnologie, comparativ cu metodele clasice, conduce întotdeauna la creșterea productivității muncii și la reducerea consumului de materii prime și materiale.

EXPERIENȚĂ VALOROASĂ ÎN ZOOTEHNIE

La I.A.S. Peciu Nou, jud. Timiș, zootehnia ocupă o pondere de aproximativ 40 la sută din totalul producției globale a unității, impunându-se mai ales la producțiile de carne și lapte. În anul 1984, întreprinderea a furnizat economiei naționale, peste cantitatea planificată, 240 tone carne de bovine, iar de la fiecare vacă furajată a întregului efectiv însumând 700 capete, a obținut în medie 3 324 litri lapte. Recent, la fondul de stat au fost de asemenea livrați peste prevederi, un număr de 638 tăurași cu o greutate de 262 tone, iar producția de lapte a crescut la peste 4 000 litri pe fiecare vacă

furajată. Succesele întreprinderii se datorează organizării chibzuite, îmbunătățirii tehnologiei clasice de creștere și furajare animală și abnegației personalului ei.

BUNI GOSPODARI

Acționând cu spirit de răspundere, în scopul utilizării cu chibzuință a energiei electrice și combustibilului, colectivul Întreprinderii județene Caraș-Severin de morărit și panificație a obținut în ultimul timp o economie de peste 1 000 mc de gaze naturale și 3 MWh energie electrică. La acestea a contribuit, între altele, modificarea instalației de ardere la cuptoarele „Dampf” ale secției de panificație din Caransebeș, instalarea unor pompe de ungere cu reglare automată și alte măsuri.

DISTINCȚII PENTRU ÎNVAȚĂMÎNTUL SUPERIOR TIMIȘOREAN

Institutului agronomic din Timișoara, prestigioasă școală superioară de agronomie, i s-a înmănat în cadrul festiv diploma de onoare și drapelul de frunză, pentru obținerea locului I în întrecerea socialistă desfășurată în anul universitar 1983—1984 între institutele de profil.

În cadrul aceleiași solemnități, Institutului politehnic „Traian Vuia” din Timișoara i-au fost înmănat diploma de onoare și mențiunea — distincții obținute în întrecerea socialistă dintre institutele politehnice.

PREOCUPĂRI EDILITARE ȘI CULTURALE

Orașul Sinnicolaul Mare a cunoscut o puternică dezvoltare edilitar-gospodărească în ultimii ani. În 1984, din fondurile de investiții alocate, mereu în creștere, s-au construit și dat în folosință 96 apartamente, o școală cu 16 săli de clasă, o sală de sport și o nouă autogară.

La Sinnicolaul Mare ființează și primul cineclub din țară, apărut în cadrul caselor de cultură. Cei 26 ani de activitate neîntreruptă au făcut ca realizările să fie cunoscute, apreciate și recompensate cu importante distincții. Lista realizărilor — peste 50 creații este impresionantă, unele laureate la Festivalul național „Cîntarea României”. Dintre acestea multe tratează subiecte de mare actualitate și sugestie, ca „Împliniri”, „Omagiu”, „Obiceiuri timișene”, „Peisaj industrial”, „Geneza”, „Flăcări” — pelicule care sub forma jurnalului de actualitate rescriu în imagini momente din cronica prefacerilor de pe meleagurile Banatului, tradiții de muncă și luptă ale muncitorilor, țăranilor și intelectualilor, fără deosebire de naționalitate, realizările timpului nostru.

CORUL DIN GĂTAIA LA 75 DE ANI

Recent, corul „Doina” din comuna Gătaia, jud. Timiș, a aniversat împlinirea a 75 ani de existență neîntreruptă. Formație de prestigiu național, corul este deținător al trofeelor Kiriac și Vidu și laureat de mai multe ori în fazele republicane ale Festivalului na-

țional „Cîntarea României” fiind distins cu numeroase premii și mențiuni.

Aniversarea a fost omagiată în cadrul unei festivități la care pe lângă corul sărbătorit au participat și alte prestigioase formații: corul Filarmonicii „Banatul”, corala „Sabin Drăgoi” și corul din Chizătău. Au mai susținut mici recitaluri corurile elevilor școlii generale din comună.

FORMAȚIE DE CĂLUȘARI LA 75 DE ANI

În comuna Boșorod din jud. Hunedoara a avut loc recent o sărbătoare culturală deosebită. Un mare număr de călușari din județ și cetățeni din diverse localități au luat parte la festivitățile organizate cu prilejul împlinirii a 75 ani de la înființarea primei formații de călușari din comună. La serbare a fost prezentat un frumos spectacol la care au contribuit formații de călușari din Chitid, Tîrșea, Ursici și formația sărbătorită. Mulți dintre copiii, tinerii și vîrstnicii care au contribuit la statornicia și completarea jocului călușerăsc din comuna amintită au fost răsplătiți cu insigne, iar formația de călușari a primit o diplomă omagială.

CRONICA BISERICĂSĂ

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ PREZENTĂ LA O ÎNALTĂ CONSFĂTURE

Între 3—8 octombrie 1984, la Riva del Garda (Italia) s-au desfășurat lucrările celei de a treia consfătuiri organizate de Conferința Bisericilor Europene (C.B.E.) și Consiliul Conferințelor Episcopale Europene (C.C.E.E.) al Bisericii Romano-Catolice. Au participat 40 reprezentanți din partea C.B.E. și 40 episcopi din cadrul C.C.E.E. A fost de față și dr. Emilio Castro, secretarul general al C.E.B.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei și I.P.S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Tema consfăturii — „Crezul nostru — izvor de speranță” — a fost tratată în trei referate principale, primul dintre ele — intitulat „Crezul speranței noastre” — fiind prezentat de preotul prof. Dumitru Popescu, director de studii în cadrul C.B.E.

Lucrările s-au desfășurat în plen și pe grupe de lucru, în intervenții accentuându-se ideea că Simbolul credinței, cu doctrina despre Sfânta Treime, oferă tuturor creștinilor o bază pentru înțelegerea comunitară a mărturiei lor.

Secretarul general Emilio Castro al C.E.B. s-a pronunțat ferm împotriva prozelitismului dezmembrat și sectar.

Delegații Bisericii Ortodoxe Române au activat atât în plen cit și în cea de a doua grupă de lucru — grupa teologică — în care s-a discutat în primul rând interpretarea termenilor teologici din cadrul Simbolului de credință niceo-constantinopolitan.

În cadrul unei sesiuni plenare, după audierea unui mesaj al S. Sale Papa Ioan Paul II, în care se arăta că simbolul de credință trebuie să fie unic pentru toți creștinii, a luat cuvântul I.P.S. Mitropolit Antonie, care s-a declarat întru totul de acord cu redactarea unui document, care să fie intitulat „Mesaj”. I.P.S. Sa a subliniat că în Simbolul credinței există o pnevmatologie cu aplicare imediată, actuală, în societatea vremii noastre și că simbolul creștin este un simbol al păcii, care demonstrează că activitatea comună a tuturor creștinilor în slujba păcii este o lucrare a lui Dumnezeu.

La consfătuire s-a adoptat un document final, intitulat „Mesaj”, iar în duminică din 7 octombrie 1984, la Trento (Trident), în cadrul serviciului religios ecumenic, a fost rostit Simbolul credinței niceo-constantinopolitan, fără filioque, acesta fiind un act de restaurare a unui simbol sfânt, expresie a voinței de unitate, de smerenie, speranță și dragoste creștină (*Fl. Roșca*).

S. SA PATRIARHUL MAXIM AL BISERICII ORTODOXE BULGARE LA 70 DE ANI

Între 26-30 octombrie 1984, la Sofia s-au desfășurat festivitățile dedicate împlinirii a 70 ani de viață și 14 ani de păstorie ca patriarh a Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Bulgare. Au participat delegații ale Bisericilor Ortodoxe surori — Rusă, Sîrbă, Română și Elenă. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost alcă-

tuită din I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, I.P.S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos și P.C. Părinte Dumitru Dima, directorul Seminarului teologic din București

Programul sărbătoririi, început cu ceremonia decorării Sanctității Sale Patriarhului Maxim cu ordinul „13 veacuri de existență a statului bulgar”, a cuprins, între momentele festive, întreveneri ale delegațiilor participante și vizite la biserici și mănăstiri — monumente istorice.

În duminica din 28 octombrie s-a oficiat slujba solemnă la catedrala „Sf. Alexandru Nevski” din Sofia, la care au luat parte toți membrii delegațiilor ortodoxe prezente, prilej cu care I.P.S. Mitropolit Teoctist a transmis mesajul frătesc adresat sărbătoritului de Prea Fericitul Patriarh Iustin al Bisericii Ortodoxe Române. După serviciul religios a urmat recepția oferită la Palatul Culturii din Sofia, la care au participat membrii Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare, delegații străini, precum și personalități ale vieții culturale din capitala Bulgariei.

În următoarele două zile a fost vizitată mănăstirea Dragolevski, reședința de vară a S. Sale Patriarhului Maxim, apoi a avut loc concertul festiv la Palatul patriarhal din Sofia.

Printre obiectivele bisericești vizitate, programul a inclus și un popas la biserica ortodoxă română din Sofia. La dejunul oficial oferit delegațiilor de peste hotare cu acel prilej, I.P.S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, conducătorul delegației române, a rostit o cuvîntare în care a subliniat importanța legăturilor frățești dintre Bisericile Ortodoxe Română și Bulgară și a evidențiat contribuția Bisericii noastre la manifestarea unității Bisericilor Ortodoxe în general (*Fl. Roșca*).

EMILIO CASTRO DESPRE ROLUL BISERICII ORTODOXE ÎN MIȘCAREA ECUMENICĂ

Într-un interviu acordat recent revistei „The Orthodox Church”, Emilio Castro, Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a expus evoluția ascendentă a mișcării ecumenice în cursul ultimelor decenii. Consiliul Ecumenic al Bisericilor a devenit acum „o organizație realmente mondială... o întîlnire a Bisericilor din lumea întreagă, care continuă să-și afirme identitatea lor proprie și apartenența la culturile lor proprii. Bisericile creștine exprimă caracterul participării lor la construcția națiunilor, bogăția vocației Bisericii într-o situație total nouă”.

O bună parte a intervalului a fost consacrată participării mereu mai evidentă a Bisericii Ortodoxe la lucrările Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

„Este esențial — a afirmat secretarul general al C.E.B. Emilio Castro — ca ortodocșii să-și păstreze identitatea lor într-o grupare de majoritate protestantă. Bisericile Ortodoxe trebuie să fie recunoscute ca principală ramură a Bisericii creștine. Bisericile ortodoxe reprezintă o familie, o atitudine spirituală, o doctrină distinctă și prin aceasta ele aduc o foarte veche tradiție, extraordinar de utilă Bisericilor mai tinere din lumea a treia ca și Bisericilor occidentale care au pierdut sensul tradiției lor. Ortodocșii și-au făcut simțită participarea în sinul Comitetului central al C.E.B. și în diferite alte comitete, deși activitatea cotidiană și gestiunea organismului aparțin aproape în întregime protestanților. Este o chestiune fundamentală, ca numărul ortodocșilor din personalul organismului să corespundă participării lor reale la Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Sper că aceasta va permite nu numai o mai bună înțelegere a tradiției și a istoriei Bisericii în general, ci ne va majora sensibilitatea față de situația Bisericilor creștine din țările musulmane. Visul meu este ca ortodocșii să devină reprezentanți din plin în toate domeniile Consiliului Ecumenic a Bi-

sericilor, de a-și aduce contribuția lor mereu mai eficientă la întreaga mișcare ecumenică — a concluzionat Emilio Castro" (S.O.P. nr. 96/III, 1985, p. 6—7 (L. I. Jebelean).

ARHIEPISCOPUL DE CANTERBURY ÎN VIZITA LA ORTODOCȘII DIN FRANȚA

Cu prilejul vizitei sale în Franța, efectuată la invitația Conferinței episcopilor romano-catolici, Grația Sa Arhiepiscopul dr. Robert Runcie de Canterbury, primatul Bisericii Anglicane, a fost primit, la 1 decembrie 1984 de Comitetul interepiscopal ortodox din Paris.

Înaltul prelat anglican a fost așteptat la catedra greacă, „Sf. Ștefan“, de I.P.S. Mitropolit Meletios, exarhul Patriarhiei Ecumenice și președintele Comitetului interepiscopal ortodox, precum și de arhiepiscopii și episcopii celorlalte Patriarhii care își au reședința la Paris. Grația Sa a asistat la serviciul divin oficiat cu această ocazie în limbile engleză franceză și greacă.

În alocuțiunea rostită la sfârșitul slujbei, mitropolitul Meletios, a reamintit legăturile strânse care unesc pe Grația Sa dr. Robert Runcie de lumea ortodoxă, subliniind rolul său personal în dialogul teologic anglicano-ortodox. În semn de considerație deosebită, mitropolitul Meletios i-a înmănat „crucea Sfântului Ștefan“.

Profund emoționat de acest gest, arhiepiscopul Robert Runcie, și-a exprimat bucuria de a se regăsi „printre prietenii și frații întru Hristos din Sfânta Biserică Ortodoxă“, față de care simte „mult respect și o caldă afecțiune“. Grația Sa a continuat spunând: „Tradiția spirituală ortodoxă a devenit în ultima vreme o sursă de îmbogățire duhovnicească și teologică pentru mulți dintre teologii occidentali. Biserica Ortodoxă nu a cunoscut crizele doctrinare și spirituale care au împărțit creștinii occidentali. Tradiția a rămas constantă și subliniază importanța redescoperirii părinților Bisericii pentru revenirea la izvoarele moștenirii noastre comune“.

La festivitate au asistat și numeroase personalități ale vieții religioase romano-catolice și protestante, printre care Raymond Michel, secretarul general al Conferinței episcopale romano-catolice și pastorul Jacques Maury, președintele Federației Bisericilor Protestante din Franța (S.O.P. nr. 94/ianuarie 1985, p. 3).

NOUL REPRESENTANT AL PATRIARHIEI ECUMENICE PE LÎNGĂ C.E.B.

Preotul Ghiorgghios Tsetsis, director adjunct al comisiei C.E.B. pentru întraajutorarea Bisericilor și asistența refugiaților, a fost numit de Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice ca reprezentantul ei permanent pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor. El urmează mitropolitului Emilianos Tiniadis care a funcționat în acest post timp de 25 ani, până la 31 decembrie 1984.

În vîrstă de 50 ani, Tsetsis și-a făcut studiile la Facultatea de teologie ortodoxă din Halki, urmînd și cursurile Institutului ecumenic din Bossey. A lucrat la Secretariatul Sfîntului Sinod al Patriarhiei Ecumenice, iar din 1965 la comisia pentru întraajutorarea Bisericilor și asistența refugiaților din cadrul C.E.B., unde a ocupat succesiv funcțiile de secretar asociat, secretar exclusiv pentru Bisericile Ortodoxe din Orientul apropiat și director adjunct. Paralel, între anii 1966—1982 a fost și preotul parohiei grecești din Geneva și vicar episcopal pentru Elveția (S.O.P. nr. 94/ianuarie 1985).

VIZITĂ LA ROMA

În ziua de 7 ianuarie 1985 S. Sa Papa Ioan-Paul II a primit vizita delegației Bisericii din Finlanda, sosită la Roma spre a participa la sfințirea unui altar închinat Sfântului Henry, patronul Finlandei, altar așezat în Biserica Santa-Maria-Sopra-Minerva. Din delegație a făcut parte I.P.S. Arhiepiscop Pavel al Careliei și Finlandei, episcopul romano-catolic Paul Verschuren de Helsinki, precum și arhiepiscopul luteran Vikstrom de Abo-Turcu și Finlanda.

Cu ocazia respectivă, S. Sa Papa Ioan-Paul II a rostit o alocuțiune, în cadrul căreia a spus printre altele: „Este o mare bucurie că ați venit împreună, într-un duh de autentică frățietate ecumenică și că scopul vizitei reflectă certitudinea că rugăciunea și eforturile de restabilire a unității pentru care s-a rugat Mântuitorul Hristos trebuie să se găsească în inimile tuturor... Veniți dintr-o țară în care creștinii de credință apuseană și răsăriteană trăiesc cot la cot și v-ați unit pentru a celebra memoria Sfântului Henry... Vă exprimați rădăcinile comune în recitarea, în forma originară, a Simbolului de credință Niceo-Constantinopolitan, care constituie o bază solidă în speranța de a reinstaura deplina unitate în rândul tuturor credincioșilor... La nivel internațional, Biserica Romano-Catolică, Biserica Ortodoxă și Federația Mondială Luterană sint implicate și angajate în dialogul ecumenic. Dialogul a făcut progrese datorită lui Dumnezeu, dar este foarte important ca el să nu se îndepărteze de la viața fiecărui popor din cadrul Bisericilor locale. Prin inițiativa actuală, dați expresie vie progresului deja realizat și îl faceți de așa manieră încât încurajați pe păstoriții voștri să muncească și să se roage mereu mai profund pentru marea cauză a unității... Faptul că vă rugați împreună este o mărturie a convingerii noastre că numai harul lui Dumnezeu ne poate conduce spre restaurarea unității Bisericii...” (L'osservatore romano, nr. 5/29 ianuarie 1985, p. 2, 12, L. I. Jebelean).

175 ANI DE LA ÎNFIINȚAREA ACADEMIEI DUHOVNICEȘTI DIN LENINGRAD

Între 8—11 octombrie 1984, o delegație a Bisericii Ortodoxe Române alcătuită din P.C. Părinte prof. Dumitru Abrudan, prorectorul Institutului teologic universitar din Sibiu și P.C. Părinte prof. Ștefan Alexe de la Institutul teologic universitar din București, au luat parte la festivitățile prilejuite de aniversarea a 175 ani de la înființarea Academiei duhovnicești din Leningrad.

În după amiaza zilei de 9 octombrie 1984, în aula Academiei teologice a avut loc deschiderea oficială a sărbătoririi, când s-au ținut cuvântări de salut din partea invitaților. În cuvântul său, pr. prof. Dumitru Abrudan a subliniat relațiile istorice și cele contemporane dintre cele două Biserici Ortodoxe surori și dintre instituțiile lor de învățământ teologic, adresînd studenților Academiei și elevilor seminariști din Leningrad urări de succes deplin în activitatea de acumulare a cunoștințelor necesare pentru a deveni buni preoți ai Bisericii Ortodoxe Ruse.

Programul festivităților s-a continuat în ziua de 10 octombrie 1984, cu prezentarea unor conferințe dedicate jubileului Academiei duhovnicești, din Leningrad, programul fiind deschis de I.P.S. Arhiepiscop Chiril de Viborg, care a vorbit despre „Tradiție și cercetare”. În ultima zi a șederii în Leningrad, s-au schimbat impresii și experiențe între profesori, cu privire la organizarea învățămîntului teologic și au fost vizitate mai multe biserici. (Fl. Roșca).

INAUGURAREA CAPELEI ȘI A COLEGIULUI BURSIERILOR ORTODOCȘI DIN ERLANGEN

În ziua de 8 decembrie 1984 a avut loc vestivitatea inaugurării capelei „Sf. Treime” și a colegiului bursierilor ortodocși din Erlangen (R.F.G.), situat în incinta căminului studențesc Thomasheim des Martin Luther-Bundes. La întemeierea ca-

pelei și a colegiului a contribuit în cea mai mare măsură Biserica Evanghelică din R.F.G., dar și alte organizații religioase din acea țară.

Festivitatea inaugurală a reunit pe reprezentanții Bisericilor locale fondatoare, un număr de ierarhi și preoți ai Bisericilor Ortodoxe surori, reprezentanți ai Bisericilor Romano-Catolice din R.F.G.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I.P.S. Arhiepiscop Adrian Hrițcu al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și occidentală.

După sfințirea capelei „Sf. Treime” și oficierea sfintei liturghii de un sobor de clerici în frunte cu patru ierarhi reprezentând Patriarhiile Ecumenică, Rusă, Sîrbă și Română, s-au rostit cuvântări evidențiind importanța colaborării Bisericilor creștine în cadrul mișcării ecumenice. În cuvîntul său, I.P.S. Adrian a subliniat că inaugurarea capelei și a colegiului bursierilor ortodocși contribuie la întărirea unității în credință și iubire, „cîngătoarea de neînfrînt a unităților Bisericilor”. (Fl. Roșca).

O NOUĂ ÎNTRUNIRE CREȘTINĂ PENTRU PACE

Inaugurate în 1962, conferințele „Karlovy Vary” (Cehoslovacia) definesc eforturile Bisericilor din Europa răsăriteană și S.U.A. pentru promovarea păcii. Cea de a VI-a întrunire a reprezentanților acestor Biserici a avut loc în orașul amintit, între 10—13 decembrie 1984, cu participarea a 52 delegați.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de P.C. Părinte prof. Ștefan Alexe de la Institutul teologic universitar din București și prof. Aurel Jivi de la Institutul universitar din Sibiu.

Tema întrunirii — „Angajarea Bisericilor pentru pace și dreptate în Est și Vest” — a fost tratată în două referate principale prezentate de Em. Sa Episcopul Karoly Toth, președintele Conferinței Creștine pentru Pace, precum și de William Thompson din partea delegației americane.

În cadrul discuțiilor care au urmat în ședințele plenare și pe secții, delegații români au contribuit la precizarea înțelegerii relației dintre dreptate și pace, prin raportarea la numeroase texte scripturistice și patristice, la întreaga viață liturgică a Bisericii Ortodoxe, care constituie temeiul angajării ei în realizarea acestor idealuri. Au fost prezentate aspecte asupra climatului de pace în care cultele din patria noastră își desfășoară activitatea, asupra relațiilor dintre ele, precum și asupra unor acțiuni concrete pentru pace, cum a fost Adunarea Cultelor din România pentru dezarmare și pace din 21—23 iunie 1984.

Cei doi reprezentanți ai Bisericii noastre au făcut cunoscute poziția și inițiativele României pentru instaurarea în lume a unei noi ordini internaționale, a păcii și dreptății, cu repetatele apeluri pentru oprirea amplasării rachetelor nucleare în Europa și reluarea negocierilor pentru înlăturarea definitivă a acestora de pe continentul european, pentru reducerea caracterului militar al celor două blocuri și crearea condițiilor spre desființarea lor concomitentă, reducerea cheltuielilor militare și alocarea fondurilor pentru unele programe de dezvoltare. A fost subliniată inițiativa României care a dus la proclamarea anului 1985 de către C.N.U. drept „Anul Internațional al Tineretului”.

Exprimîndu-și îngrijorarea pentru stările de lucru care amenință pacea lumii, ca escaladarea cursei înarmărilor și tendința de militarizare a spațiului cosmic, participanții la conferința „Karlovy Vary VI” au consemnat următoarele obiective prin care Bisericile pot contribui la realizarea păcii și dreptății în lume: dezvoltarea în continuare a unor raporturi de frățietate între Bisericile din Răsărit și Apus, alcătuirea unor programe pentru educarea tineretului în spiritul păcii, sprijinirea unor programe ecumenice de luptă pentru pace, contribuția la înlăturarea foametei din lume, acțiuni pentru determinarea statelor să treacă la înghețarea cheltuielilor militare, ca prim pas spre o dezarmare generală.

La sfârșitul conferinței au fost alcătuite și trimise mesaje adresate conducătorilor Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii, precum și Conferinței de la Stockholm pentru dezarmare în Europa. („Telegraful Român”, anul 133, nr. 3—4/15 ianuarie 1985, p. 3).

CONSULTAȚIE A C.C.P. ÎN OLANDA

În cadrul întrunirilor desfășurate pentru pregătirea celei de a VI-a Adunări generale a Conferinței Creștine pentru Pace, în 16 februarie 1985 a avut loc o consultație internațională la Beverwijk în Olanda. Au participat reprezentanți ai comitetelor regionale afiliate Conferinței, proveniți din Olanda, R.F.G., R.D.G. și Berlinul occidental, de față fiind și dr. Ljubomir Mirejovski, secretarul general al C.C.P.

„Având în vedere situația critică și încercările mereu mai insistente de a distrage unitatea mișcării pentru pace din Europa și America de Nord, care a devenit o puternică forță de opoziție — se spune în comunicat — participanții la consfătuire au pus accentul pe urgența necesității întăririi și intensificării luptei pentru pace”.

Intr-o scrisoare adresată tuturor comitetelor regionale ale C.C.P. și tuturor Bisericilor membre ale organismului, conferința a propus o serie de măsuri concrete în această direcție.

Participanții și-au exprimat speranța că și celelalte Biserici membre ale C.C.P. din statele afiliate Conferinței de la Helsinki, vor reflecta asupra viitoarei Adunări generale a Conferinței Creștine pentru Pace. („Information CFK”, nr. 347/21.02.1985 p. 5, L. I. Jebelean).

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ PENTRU PACE ȘI DESTINDERE

Între 25-28 ianuarie 1985 a avut loc la Viena, în prezența a peste 400 reprezentanți proveniți din 72 țări ale lumii și organizații obștești internaționale, cel de al III-lea „Dialog internațional” asupra păcii și destinderii.

Ca reprezentant al C.C.P. a participat prof. dr. Dušan Ondrejović (R.S.C.), iar printre delegații Bisericilor s-au numărat I.P.S. Mitropolit Juvenalie al Crutișelor (Biserica Ortodoxă Rusă), canonicul Kenyon Wright (Biserica Anglicană) și canonicul Jesse Jackson (S.U.A.). Pe lângă creștini, la consfătuire au participat delegați ai religiilor musulmană și hindusă.

Delegații și-au concentrat atenția asupra „necesității urgente pentru crearea unei unități cât mai profunde în vederea acțiunii comune spre a împiedica un eventual război nuclear în Europa”. Printre temele discutate pe grupe de lucru s-au numărat: „Militarizarea cosmosului”, „Staționarea rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa”, „Aspecte economice, sociale și etice rezultate de pe urma înarmării”.

În documentul grupei religioase, C.C.P. a propus ca anul 1989 să devină „Anul internațional al toleranței religioase”. În același document se mai menționează: „Cel de al 40-lea an al victoriei asupra fascismului, dar și împlinirea a patru decenii de la oroarea produsă la Hiroșima și Nagasaki, trebuie să fie un prilej pentru Biserici și grupări religioase spre a medita la consecințele istoriei și spre a se îngriji ca niciodată să nu mai existe război și fascism. Bisericile, grupările religioase și mișcările religioase pentru pace trebuie să aibă în vedere dezvoltarea unei teologii a păcii și dreptății, îngrijindu-se de promovarea climatului păcii”. („Information CFK”, nr. 347/21.02.1985, p. 5—6, L. I. Jebelean).

CONSULTAȚIE ECUMENICĂ PENTRU PACE ȘI DREPTATE ÎN JAPONIA

Comisia Bisericii pentru „Probleme Internaționale” a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a organizat o consultație ecumenică pentru pace și dreptate, în Asia de nord-est, în lumina hotărârii celei de a VI-a Adunări generale a C.E.B. de la Vancouver de „a se acorda o atenție deosebită problemelor păcii și dreptății, în situații specifice în diferite regiuni ale lumii”.

La invitația Consiliului național al Bisericilor din Japonia, consultația s-a desfășurat la Centrul Internațional „IMCA” din Tozanso (lingă Fujiama — Japonia), între 29 octombrie — 2 noiembrie 1984. Au participat 65 persoane din 20 țări ale Asiei, Australiei și Americii de Nord și de Sud, precum și unii reprezentanți de frunte ai vieții religioase din Europa, reprezentanți ai C.E.B. și experți în afaceri internaționale din S.U.A., Norvegia și Japonia. A fost prezent, de asemenea și I.P.S. Arhiepiscop Vladimir de Krasnodar și Kuban — din partea Bisericii Ortodoxe Ruse — care a prezentat raportul intitulat „Construirea încrederii ca parte integrantă a activității pentru pace”.

La consultație au fost prezentate opt rapoarte, discutate în sesiunile plenare și pe trei grupe de lucru. Participanții au acordat o atenție deosebită preocupării creștinilor din Asia de Est față de militarizarea tot mai accentuată a Japoniei, față de prezența forțelor armate ale S.U.A. și a potențialului ei nuclear în creștere în Coreea de Sud, abordându-se și problema unificării Coreei întregi.

Prin consens a fost adoptat un document cuprinzând recomandări făcute creștinilor și Bisericilor din Asia, precum și altor biserici membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor („Information Bulletin”, 23 noiembrie 1984, p. 22).

DECLARAȚIA ASOCIAȚIEI CREȘTINE PENTRU PACE ȘI DREPTATE DIN INDIA

Efectele accidentului produs la uzinele de pesticide aparținând companiei americane „Union Carbide” din orașul indian Bhopal au declanșat și reacția Asociației creștine pentru pace și dreptate din acea țară, afiliată Conferinței Creștine pentru Pace.

„Noi ne exprimăm consternarea și durerea noastră față de marele număr de morți și față de durerea omenească pricinuită de emanația de gaze toxice aducătoare de moarte” — se spune în declarația respectivă.

Moartea a peste 2 500 oameni pune probleme serioase în legătură cu extinderea concernelor multinaționale în lumea a treia, ce au fost analizate și în cadrul Asociației Creștine pentru Pace indiene. În declarație s-a precizat că: „Lumea a treia a devenit un loc, în care concernele multinaționale în înțelegere ascunsă cu forțele conducătoare locale, își descarcă vechea tehnologie și exploatează forța de muncă ieftină existentă din abundență în India. Noi cerem ca autoritățile de stat să facă cercetări obiective asupra accidentului din Bhopal și să se îngrijească în viitor pentru evitarea unor asemenea catastrofe, iar concernele răspunzătoare să plătească despăgubiri familiilor celor ce și-au pierdut viața. De asemenea, noi îi stimulăm pe toți aderenții la Asociația Creștină pentru Pace și dreptate din India, să participe la această acțiune, fiecare după posibilitățile sale” — încheie documentul. („Information, CFK”, nr. 345/15 ian. 1985, p. 5, L. I. Jebelean).

MINISTRUL FRANCEZ JACK LANG PE MUNTELE ATOS

Ministrul francez al culturii, Jack Lang, a vizitat recent Muntele Atos, vestit centru al monahismului ortodox, care cunoaște în contemporaneitatea noastră o adevărată reînnoire.

Ministrul a petrecut citva timp la mănăstirea Simonopetra, a cărei comunitate numără cițiva călugări francezi. După înapoierea la Paris, Jack Lang a adresat o scrisoare fraților din mănăstire, în care a menționat printre altele: „Niciodată în viața mea nu am fost un creștin fidel, dar la Muntele Atos am înțeles că există o Ortodoxie autentică și un creștinism autentic” (S.O.P. nr. 94/ianuarie 1985, p. 5).

NOTE ȘI COMENTARII

PROBLEMA CANONICITĂȚII ȘI A COMUNIUNII ÎN DIASPORA ORTODOXĂ

Aspectul cel mai dureros al vieții bisericești a creștinilor ortodocși din diaspora este *dezbinarea* lor. Prin diaspora ortodoxă, se înțeleg creștinii ortodocși care trăiesc în alte țări decât țara în care se află Biserica-Mamă și care se găsesc în minoritate față de celelalte confesiuni creștine. Astăzi, diaspora ortodoxă se află mai ales în Europa occidentală, America și Australia. Ea este formată din ortodocși greci, ruși, arabi, sârbi, români, bulgari etc. Diversitatea etnică constituie unul din aspectele principale ale vieții ortodoxe în diasporă. Ea este legitimă și pune în evidență bogăția nuanțelor în care se exprimă Ortodoxia cea una. Din păcate, însă, sub pretextul diversității, comunitățile ortodoxe de diferite origini etnice nu folosesc suficient posibilitățile colaborării între ele sau întrajutorarea deși în general, se recunosc reciproc, se respectă reciproc și pot celebra împreună sfânta liturghie euharistică, la diferite ocazii, împărțându-se din același potir.

Există în plus un aspect și mai dureros al diasporei care constă în faptul că ortodocșii de același neam sînt dezbiinați între ei și se grupează în comunități ortodoxe antagoniste, după criterii din cele mai variate, fără să țină seama de legalitatea bisericească (canonicitatea), ori se folosesc de această canonicitate pentru a-și justifica poziția greșită sau pentru a-și liniști conștiința.

Așa s-a ajuns, de pildă, la faptul că românii ortodocși din diaspora se află dezbiinați în cel puțin patru categorii :

1) ortodocși români anonimi, care fie din credință prea puțină, fie din frustrare, fie din indiferență, fie din alte motive, nu mai simt nevoia să fie membrii unei comunități românești concrete. O parte din ei, la sărbători mari, mai merg pe la vreo biserică ortodoxă greacă sau rusă ;

2) alții, neștiind bine ce este Biserica și nici ce sînt legile sau canoanele ei, cred că înființarea unei comunități bisericești este echivalentă cu înființarea unui club sau a unei societăți culturale și se grupează în comunități aparte, cărora le dau numirea de „libere” sau „independente” ;

3) alții, înțelegînd, totuși, că o comunitate bisericească nu poate fi o comunitate izolată, ci una canonică, adică recunoscută și ținută sub oblăduirea unui episcop (care la rîndul său se află în comuniune cu alți episcopi, căci prin episcop, o comunitate bisericească intră în comuniunea Ortodoxiei universale), după ce a rupt comuniunea cu Biserica-Mamă a neamului lor sau pur și simplu o refuză și o ignoră, caută un fel de umbrelă canonică fie la Biserici cu statut deficitar, fie la Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului pe care, în mod greșit, o consideră un fel de Vatican oriental cu primăție universală, care ar putea, fără învoirea Bisericilor-Mame, să acorde canonicitate comunităților ce au rupt comuniunea cu aceste Biserici-Mame ;

4) cea de-a patra categorie de români ortodocși sînt cei care, trăitori în afara granițelor patriei de baștină, formează comunități ortodoxe românești în comuniune spirituală cu Biserica-Mamă, adică în legătură canonică directă și în grija părintească a Patriarhiei Române, căci în fața lui Hristos ea este responsabilă de credincioșii români ortodocși și legitimată să păstorească pe fiii și fiicele sale spirituale oriunde s-ar afla ei și să-i țină în unitate întreolaltă și cu întreaga Orto-

doxie universală, în cadrul căreia ea este o Biserică soră, egală cu toate celelalte Biserici ortodoxe surori.

Ortodocșii aparținând acestei categorii se deosebesc de ceilalți prin faptul că ei refuză să subordoneze unitatea Bisericii criteriilor de ordin nebisericesc și, atîta timp cît Biserica-Mamă păstrează aceeași credință ortodoxă universală, observă aceleași legi bisericești și oferă fiilor ei aceeași viață sacramentală, ei nu se despart de ea, indiferent de condițiile în care ea mărturisește și trăiește credința sa în Hristos cel răstignit și înviat din morți. Logica lor este simplă și în același timp singura care corespunde înțelesului profund al vieții bisericești: dacă mîntuirea sufletului, care este bunul suprem al credinței, depinde de condițiile în care trăiește Biserica, atunci credința nu este nimic mai mult decît o concepție obișnuită oarecare. Și dacă unitatea Bisericii se realizează potrivit preferințelor fiecăruia, atunci Hristos trebuie înlocuit cu un teoretician oarecare, ceea ce, de fapt, este absurd. Dar mai mult decît atît, canonicitatea, pe care pretind că o au unele comunități formate prin ruptura comuniunii cu Biserica-Mamă, nu poate fi înțeleasă de ei ca un paravan care ar putea să ascundă sau să aprobe tacit această ruptură a comuniunii de viață bisericească și nici un anesteziant al dezbinărilor create pe motive nebisericesti. Ei au convingerea că între canonicitatea și comuniunea bisericească există o legătură profundă și o condiționare reciprocă. În ce constă această legătură între canonicitate și comuniune?

Cuvîntul *canonicitate* exprimă calitatea unei Biserici sau a unei comunități bisericești de a fi în acord cu canoanele sau legile bisericești recunoscute de întreaga Biserică ecumenică sau universală, în cazul nostru, de toate Bisericile ortodoxe din lume. Canoanele bisericești reglementează atît viața Bisericilor ortodoxe locale (episcopii, mitropolii, patriarhii), cît și raporturile dintre Bisericile ortodoxe din întreaga lume. Autoritatea supremă de la care emană canoanele bisericești sau care le dă valabilitatea universală este sinodul ecumenic care reprezintă întregul episcopat ortodox și, prin aceasta, comuniunea Ortodoxiei universale sau ecumenice.

Cuvîntul *comuniune* exprimă, în cadrul Bisericii, faptul că diferitele Biserici locale (eparhii) sau comunități bisericești (parohii) împărtășesc aceeași credință, aceeași viață sacramentală și observă aceeași disciplină canonică, recunoscîndu-se întreolaltă ca Biserici sau comunități bisericești surori și trăind în iubire și întruajutorare. Expresia cea mai concretă a acestei comuniuni și în același timp condiția ei sine qua non este faptul că aceste Biserici sau comunități bisericești surori se recunosc reciproc ca formînd aceeași Biserică universală, mărturisesc aceeași credință, trăiesc în armonie unele cu altele, și ca atare, se împărtășesc împreună din același potir cînd celebrează împreună sfînta și dumnezeiasca liturghie euharistică ce este taina unirii lor cu Hristos și întreolaltă.

Între canonicitate și comuniunea bisericească există o strînsă legătură ce nu trebuie niciodată uitată. Canonicitatea nu este o simplă notă juridică a Bisericii, o simplă chestiune de administrație după modelul administrației lumesti, care are ca principiu reușita de ordin practic sau pragmatic, ci finalitatea sau ținta primă și ultimă a canonicității este comuniunea în Hristos și exprimarea acestei comuniuni în bunele relații dintre diferitele Biserici locale sau comunități bisericești. În acest sens, o comunitate ortodoxă care este cu adevărat canonică trebuie să fie în comuniune cu toate Bisericile ortodoxe canonice (cu toate Patriarhiile sau Bisericile ortodoxe autocefale). De aceea, din punct de vedere eclesiologic, este o eroare dacă se crede că, de pildă, o comunitate ortodoxă românească poate fi canonică fiindcă se află sub jurisdicția Patriarhiei ecumenice sau a altei Biserici, dar în același timp se găsește în ruptura canonică și în lipsă de comuniune cu Patriarhia Română, care la rîndul său se află totuși în comuniune cu Patriarhia sau Biserica de care depinde această comunitate. Pe de altă parte, nici un principiu al eclesiologiei ortodoxe și nici un canon nu dă dreptul vreunei Biserici autocefale sau Patriarhii, fie ea chiar și Patriarhia ecumenică (a Constantinopolului), dreptul să ofere, fără învoirea Bisericilor-Mame, canonicitate comunităților sau grupurilor bisericești care au rupt, pentru considerente de ordin nebisericesc, legătura canonică și comuniunea spirituală și euharistică cu Biserica-Mamă. Și aceasta se explică tocmai prin faptul că rostul canonicității este de a întări comuniunea între Biserici și nu de a o submina sau de a încuraja dezbinările și fragmentările. Potrivit ecle-

siologiei ortodoxe, Bisericele autocefale surori nu sînt subordonate unui centru unic și nici o Biserică autocefală nu are jurisdicție universală asupra celorlalte, indiferent de prestigiul sau mărimea ei și indiferent de faptul că este prima sau ultima în cadrul comuniunii ortodoxe universale. Dar aceasta nu însemnează că Bisericile ortodoxe autocefale sînt un fel de state suverane care pot acorda drept de azil sau de cetățenie pentru niște motive oarecare, ci, prin însăși natura Bisericii în care se exprimă legea iubirii evanghelice și a fraternității, ele au datoria să promoveze comuniunea și unitatea întreolaltă, atît în privința mărturisirii credinței, cît și a vieții sacramentale și a disciplinei canonice. Și tocmai fiindcă unitatea dintre Bisericile ortodoxe surori nu se bazează pe principiul subordonării tuturor față de un centru, ca în romano-catolicism, ci pe principiul egalității (fraternității) și al armoniei dintre ele, această unitate se manifestă în calitatea relațiilor dintre ele, ceea ce face ca ele să fie, deodată, libere și, în iubire, dependente reciproc unele față de altele, adică într-un fel de perihoreză, care implică *consultarea reciprocă* și *acordul comun* în probleme ce privesc viața tuturor sau relațiile dintre ele. O astfel de înțelegere și de practicare a eclesiologiei ortodoxe manifestă maturitatea spirituală a comunităților bisericești sau a Bisericilor locale și mai ales a persoanelor care au sarcina păstoririi lor și a slujirii comuniunii eclesiale. Canonicitatea este, așadar, în slujba comuniunii permanente, a ordinii și a relațiilor pașnice și iubitoare între creștinii ortodocși din fiecare Biserică locală și din întreaga Ortodoxie. De aceea încălcarea canonicității este totdeauna o cădere din starea de comuniune, o lezare a iubirii frățești și un atentat la unitatea vieții Bisericii. În general, canonicitatea se încalcă și comuniunea se rupe sau se slăbește, fie din dorința unora de a domina asupra altora, fie din dorința de izolare sau separare. Și într-un caz și în celălalt nu se manifestă prezența Duhului lui Hristos, ci duhul patimilor omenești. Canoanele Bisericii încearcă tocmai să stăvilească aceste tendințe și ele sînt, deopotrivă, preocupate atît de menținerea libertății Bisericilor locale (de pildă, autonomia și autocefalia), cît și de menținerea unității acestor Biserici sau comunități bisericești întreolaltă (de pildă canonul 34 apostolic).

Toți cei ce sînt purtați de Duhul lui Hristos se vor strădui din toate puterile să trăiască viața Bisericii ca stare de comunicare cu El și întreolaltă: „*Prin aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea iubire unii față de alții*” (Ioan 13, 35). Rugăciunea și voința permanentă a lui Hristos, Capul Bisericii, este ca „*toți* (cei ce cred în El) să fie una”, precum El și Tatăl una sînt (Ioan 17, 21).

Sfîntul Apostol Pavel precizează că acolo „*unde este Duhul Domnului, acolo este libertate*” (II Corinteni 3, 17), cu alte cuvinte, libertatea adevărată nu se află decît în comuniunea de iubire. De aceea, același Apostol clasează vrajbele, certurile, dezbinările și ereziile printre faptele trupesti (lumești), care se opun roadelor Duhului Sfînt (Galateni 5, 20), iar pe creștinii din Corint (I Corinteni 1, 10—13; 3, 3—4) îi mustră pentru faptul că s-au dezbinat între ei după criteriul preferințelor omenești, trecînd pe planul al doilea pe Hristos și credința în El, care sînt, de fapt, fundamentul unității vieții Bisericii.

Prof. dr. DAN-ILIE CIOBOTEA

REFLECȚII DESPRE ICOANĂ

Nu de mult revista „Amfiteatru” (nr. 12/1984) a publicat un fragment din interviul pe care pictorul Sorin Dumitrescu l-a dat publicației ateniene „Dipli eikona” (nr. 2/1984). Pornind de la întrebarea lui Dimitrie Desianis care stabilea o relație între arta pictorului român și arta bizantină, Sorin Dumitrescu încearcă să definească sensul icoanei ortodoxe. Considerațiile sale oferă multe puncte de sprijin pentru fixarea locului icoanei în pietatea creștină care nu este nici substituție a Divinității

ca în idolatrie, nici modalitate de satisfacere a gustului estetic, ci izvor din care se revarsă lumina transcendentă. Iată cuvintele intervievatului însuși :

„Emoția profundă față de arhitectură, spune Sorin Dumitrescu, care a constituit mult timp tema preocupărilor mele, a ieșit în plină lumină a conștiinței artistice odată cu descoperirea infrastructurilor afective și conceptuale ale icoanei bizantine. În genere icoana s-a apărut de orgoliul indiscret al privirii estetice, dezvăluindu-și lecția uimitoare de simplitate și adâncime abia atunci când „mintea coboară în inimă” cum minunat și unic a formulat patristica greacă.

„Astăzi sint convins că icoana este cea mai înaltă formă de expresie artistică, fiind indubitabil consecința unei tandrețe teandrice petrecute acum 2000 de ani. „Theotokos”, de exemplu, pe o suprafață de nici un metru pătrat, cuprinde un potențial conceptual mult superior celebrului ansamblu ezoteric al piramidelor de la Gizeh. E un scandal aceasta pentru înțelesul comun asemenea discursului neotestamentar. Imaginează-ți că pe o suprafață — așa de limitată — se înfățișează deci Eva nouă, restauratoarele cerului și a pământului, ocrotitoarea lumii și mama Dumnezeuului lumii, cu Dumnezeuul copil în brate, copil bătrîn de păcatele lumii, privind îndrăgostit la lume de sub fruntea înaltă kantiană, dar păstrîndu-și atribuțiile gingașe ale copilăriei...”

Dar creștinul cinstește icoana și o așează în locul cel mai de cinste din locuința sa nu pentru că e frumoasă, nici pentru că să-i împodobească pereții casei, ci pentru motive mult mai adînci. Fiecare icoană este o fereastră deschisă spre cer : prin ea vine aerul proaspăt al infinitului, lumină și căldură din lumina și căldura cea nematerială a cerului. Fiecare icoană, în felul ei, este „făcătoare de minuni”, așa după cum făcător de minuni este chipul celor dragi care, cînd îl privești, îți tresare inima de bucurie și simți că din imaginea ce o ai în față, vine spre tine ceva din duhul și prezența celui zugrăvit.

Mama sau tata, copilul sau soțul ce se află departe sau sînt plecați din viața aceasta, cînd le vezi portretul, simți cum vine spre tine o bucată negrăită, bucuria reîntîlnirii, a unei reîntîlniri ce nu are nimic material în ea.

Icoana îi oferă creștinului posibilitatea de a se întîlni mereu cu lumea spirituală după care sufletul său tinjește atît de mult.

Mai limpede și mai direct decît cuvîntul Sfintei Scripturi, care ne dă posibilitatea să-l auzim pe Dumnezeu, icoana, prin celălalt simț cu care ne-a înzestrat Dumnezeu, prin simțul văzului, ne dă posibilitatea să-L vedem pe Cel întrupat, pe cea „plină de har”, cum o numește arhanghelul Gavriil pe Maica Domnului (Luca 1, 28), pe ingeri care sînt „slujitorii lui Dumnezeu”, după cum numește Sfînta Scriptură pe „prietenii” Domnului care sînt sfinții (Ioan 15, 14). Văzîndu-i sufletele noastre sînt mișcate, iar noi ne luminăm, ne înălțăm, ne purificăm.

În icoana creștină autentică nu se caută să se zugrăvească frumusețea omească. Maica Domnului nu ține în brațe un copilăș rumen și drăgălas, care cel mult bucură ochiul și inima cu bucurii sentimentale, pămîntesti, trupesti, trecătoare. În icoana creștină autentică, Maica Domnului ține în brațe pe Emanuel, pe Dumnezeu cel întrupat, care ni se înfățișează sub chipul copilului maturizat, conștient de puterea și de misiunea Sa, așa cum a fost Domnul la vîrsta de 12 ani, cînd a stat de vorbă cu învățații templului, uimindu-i prin răspunsurile Lui și prin întrebările pe care le punea.

Nu scopuri estetice a îndeplinit icoana. „În genere, așa cum se exprimă maestrul Sorin Dumitrescu, icoana s-a apărut de orgoliul indiscret al privirii estetice. Ea nu s-a vrut, și din inspirația Sfîntului Duh, adevăratul pictor nu a vrut nici el, cînd a zugrăvit o icoană, să facă un obiect de distracție, un obiect prin care să dea niște satisfacții vizuale, ci icoana a avut funcția de obiect de cult, prin care harul să se reverse, să lumineze, să curățească ochiul, mintea și sufletul credinciosului, să-l îndumnezeiască și pe această cale.

Acesta-i rostul icoanei pe care creștinul adevărat îl trăiește, teologul îl apără, maestrul autentic îl cunosc, îl promovează și elogiază.

Creștinul trebuie să mai știe că Domnul Dumnezeu, în același timp în care a dat poruncă lui Moise : „Să nu-ți faci chip cioplit...” (Ieșirea 20, 4), prin această poruncă desființînd închinarea la idoli, în același timp a dat poruncă lui Moise : „Să faci doi heruvimi de aur...” (Ieșirea 25, 18), înființînd, prin această poruncă, cultul icoanelor.

Cinstea pe care Dumnezeu a dat-o chipurilor sfinte, adică icoanelor, o putem cunoaște tot din Sfânta Scriptură, unde este scris că Domnul a zis lui Moise: „Acolo, între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii, mă voi descoperi ție, și-ți voi grăi de toate câte am poruncit prin tine fiilor lui Israel” (Ieșirea 25, 22). Acest cuvânt ne arată că locul de unde vorbea Dumnezeu cu proorocul Său Moise, locul cel mai sfânt, era acolo între cei doi heruvimi.

Și proorocul Iezechiel, când i s-a arătat în vedenie cum să se zidească din nou templul din Ierusalim, a văzut acest templu că „de jur împrejur, înăuntru și pe afară era împodobit cu chipuri săpate cu anumită măsură și anume, erau săpați heruvimi...” (Iezechiel, 41, 17—20).

Așadar când din porunca lui Dumnezeu s-a desființat închinarea la idoli, tot atunci din porunca aceluiași Dumnezeu s-a înființat cultul icoanelor. Cuvântul lui Dumnezeu este cel ce a învățat cum trebuie cinstite icoanele, care sînt chipuri sfinte și iubite de Dumnezeu, pentru că aceste icoane îl apropie pe credincios de Dumnezeu, în timp ce idolul îl înstrăinează de Dumnezeu.

Icoanele pe care le privim sînt asemenea unei Scripturi pe care o poate citi și înțelege oricine. În icoană, dintr-o privire, credinciosul ajunge să cunoască, să înțeleagă, să învețe mai mult decît ar învăța citind o carte întreagă.

Toate acestea le-a avut Dumnezeu în vedere când a dat poruncă să se zugrăvească „Chipuri de heruvimi” (Ieșirea 26, 1) în cortul măririi Sale.

Moise și toți cei dinaintea de Hristos au primit porunca să împodobească cortul cel sfînt, templul din Ierusalim numai cu chipuri de heruvimi, pentru că ființa omenească, tot neamul lui Adam, se afla sub blestem și păcat. Sfîntenia lipsea din fiili oamenilor, omul era dezbrăcat de lumina adevărului și de har. Harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos (Ioan 1, 17).

După întruparea lui Dumnezeu, când firea dumnezeiască s-a împreunat în Hristos cu firea omenească prin întrupare, atunci noi ne-am eliberat de blestem și de păcat, atunci ne-am sfîntit și, prin harul lui Dumnezeu, ne-am îndumnezeit. Atunci chipul nostru a fost vrednic să fie așezat alături de chipurile heruvimilor în locașurile lui Dumnezeu.

În Biserica lui Hristos, Dumnezeu cel ce a luat trup și chip asemenea nouă a făcut ca icoana Lui să fie așezată în locul cel mai înalt, pentru că era mai sfîntă și mai binecuvîntată decît chipul tuturor făpturilor create văzute sau nevăzute.

Icoana Născătoarei de Dumnezeu, icoana Maicii Domnului, „cea plină de dar” cum a numit-o îngerul, de asemenea a fost așezată în locașurile lui Dumnezeu, mai presus de heruvimi și de serafimi, după vrednicia ce o avea de Maică a Stăpînului cerului și pămîntului.

Toți cei ce prin viața lor s-au ridicat alături de îngeri în sfîntenie și dar, s-au învrednicit să le fie așezat chipul în văzul tuturor, ca să fie cinstit de toți cei ce-L urmează pe Iisus Hristos. Mulți dintre aceștia și-au jertfit viața pentru Hristos, luptînd împotriva idolilor și înălțînd în locul acestora crucea și icoana lui Hristos, crucea și icoana tuturor sfîinților, crucea și icoana care asemenea cu rugul cel nears pe care l-a văzut Moise în pustie, a luminat, a binecuvîntat și a sfîntit viața noastră.

Din tot locul unde se află crucea sau icoana lui Hristos, crucea sau icoana Maicii Domnului, crucea sau icoanele sfîinților se risipește puterea răului și sporește lumina harului care întărește puterea drept credinciosului, ce cu bucurie zice: crucii Tale ne închinăm Hristoase și sfînta învierea Ta o lăudăm și o mărim.

Episcop vicar JUSTINIAN MARAMUREȘANUL

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

SĂRBĂTORILE DE LA ÎNCEPUTUL ANULUI

După o îndătinată tradiție, sărbătorile din primele zile ale anului au constituit noi prilejuri fericite pentru reîntâlnirea a numeroși credincioși din municipiul Timișoara cu Întâistătătorul eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

În zilele de 1 Ianuarie 1985 — sărbătoarea Anului Nou — și 6 ianuarie — Botezul Domnului — la catedrala mitropolitană, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a oficiat liturghii arhieresti, împreună cu un sobor de preoți și diaconi. Credincioșii prezenți în mare număr au urmărit cu interes, în ambele cazuri, hirotesirea consecutivă a doi tineri licențiați în Teologie, Pavel Oprea și Ilie Miloș. Predicile au fost rostite de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, spre zidirea sufletească a credincioșilor și stimularea lor spre tot ceea ce este de folos obștesc și creștinesc, spre înălțarea țării noastre și promovarea păcii pe pământ.

După încheierea liturghiei arhieresti din ziua Anului Nou, reședința mitropolitană a reunit din nou pe Întâistătătorul eparhiei și colaborarii săi cu preoții din municipiu, cu credincioșii și reprezentanții celorlalte culte, în cadrul obișnuitei recepții. Au rostit toasturi dl. ing. Ioan Goga, în numele preoților și credincioșilor prezenți și Em. Sa dl. rabin Ernest Neumann, în numele reprezentanților celorlalte culte religioase din raza municipiului.

În cuvîntul de răspuns, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a adresat tuturor calde urări și doriri de mult bine și prosperitate, de succese cit mai mari în activitatea fiecăruia, spre folosul obștesc pentru preamărirea lui Dumnezeu și pacea lumii.

NOI CLERICI AI EPARHIEI

În ultima perioadă de timp, numărul clericilor eparhiei a fost întregit cu alți doi tineri licențiați în teologie, care au fost numiți la parohii vacante recent, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae procedînd la hirotonirea lor, după cum urmează :

— *Pavel Oprea*, hirotonit diacon în 30 decembrie 1984, iar preot la 1 Ianuarie 1985, pe seama parohiei Zlagna din protopopiatul Caransebeș ;

— *Ilie Miloș*, hirotonit diacon la 1 ianuarie, respectiv preot la 6 ianuarie 1985, pe seama parohiei Ciclova Română din protopopiatul Oravița.

După efectuarea îndătinătei practici liturgice și administrative la catedrala mitropolitană și Centrul eparhial, primind îndrumările necesare tinerii clerici au fost instalați în oficiile pe seama cărora au fost numiți și hirotoniți.

PRIMA SERIE DE CURSURI PASTORAL-MISIONARE '85

În perioada 11—15 februarie s-a desfășurat cea dintâi serie de cursuri misionare din acest an, cu participarea unei grupe de 24 preoți proveniți de la parohiile în care activitatea pastorală se cere îmbunătățită.

Preoții cursanți au audiat expuneri alcătuite și prezentate de P.C. Părinte prof. dr. Constantin Galeriu de la Institutul teologic universitar din București, de profesori ai Seminarului teologic din Caransebeș și reprezentanți ai Centrului eparhial, urmărind lărgirea cunoștințelor și îmbunătățirea activității desfășurate în parohii. La rîndul lor au referat asupra modului cum se desfășoară viața bisericească în parohii, au pus în discuție aspecte ale pastorației și experienței personale, au rostit predici și cateheze, au participat la serviciile religioase programate.

Ziua de 14 februarie a.c. a constituit un nou prilej pentru reîntîlnirea participanților cu Întîistătătorul eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, care a împărtășit preoților cursanți și îndemnuri duhovnicești legate de activitatea lor concretă de zi cu zi. La rîndul lor, preoții au exprimat Chiriarhului recunoștința pentru grija ce li se poartă, făgăduind să depună sporite strădanii în lucrarea lor permanentă de păstorie a credincioșilor, pentru păstrarea unității noastre bisericești.

INTRUNIRE CU PERSONALUL CATEDRALEI MITROPOLITANE

În ziua de 18 februarie 1985, la sediul Centrului eparhial s-a desfășurat întrunirea organizată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae cu întreg personalul clerical și de serviciu al catedralei mitropolitane din Timișoara. Au participat deopotrivă și membrii Consiliului Eparhial cu atribuții de răspundere, precum și pensionari îmbisericiți pe lângă cel dintîi lăcaș de cult al eparhiei.

După referatul prezentat de P.On. Părinte Aurel Miculescu, consilier administrativ, s-au dezbătut pe larg diferite aspecte ale activității desfășurate la catedrală.

Pe marginea discuțiilor și problemelor ridicate de participanți, în partea a doua a întrunirii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut mai multe recomandări privind continua îmbunătățire a întregului program liturgic și de asistență religioasă, în funcție de exigențele credincioșilor care frecventează catedrala mitropolitană.

EVALUAREA REZULTATELOR ȘI ORIENTĂRILOR DE VIITOR

În zilele de 8 și 9 ianuarie 1985, la sediul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului au avut loc două ample consfătuiri, cu participarea personalului îndeplinind munci de răspundere la Centrul eparhial, a protopopilor, misionarilor pro-

topopești și a altor factori de conducere de la protopopiate și Seminarul teologic din Caransebeș.

În prima întrunire a fost analizată activitatea desfășurată în cursul anului precedent de misionarii protopopești, pe baza referatelor prezentate de P. On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, P. On. Părinte Ioan Țigriș, protopopul Lugojului, de preotul Ioan Olariu din Timișoara și preotul Ioan Cocirlă din Caransebeș, în care s-a subliniat rolul acestora în sprijinirea și îndrumarea preoților, cu deosebire a celor mai tineri. S-a precedat, de asemenea, la evaluarea rezultatelor celor trei serii de cursuri pastoral-misionare, organizate pentru preoții eparhiei în anul 1984, cu stabilirea unor măsuri pentru creșterea eficienței acestora în activitatea practică desfășurată la parohii.

Cea de a doua consfătuire a dezbătut probleme de ordin administrativ, cu comunicări și îndrumări pentru îmbunătățirea activității administrativ-gospodărești. O atenție specială a fost acordată modului corect de întocmire a bugetelor și de purtare a gestiunii precum și a măsurilor de luat pentru economisirea energiei electrice și termice, a gazelor naturale și a apei. Expunerilor prezentate de P. On. Părinte Petru Dorobanțu, consilier administrativ și P. On. Părinte Constantin Enache, contabil șef, le-a urmat o vie dezbatere.

PICTURA BISERICESCĂ ÎN PREOCUPAREA CENTRULUI EPARHIAL

Centrul eparhial din Timișoara a găzduit, în ziua de 19 februarie 1985, întrunirea cu pictorii bisericești domiciliați pe raza eparhiei. Prezidată de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae întrunirea s-a bucurat de participarea personalului din conducerea eparhiei și a protopopilor.

În cadrul întrunirii au fost analizate și dezbătute aspecte ale lucrărilor de pictură bisericească și restaurare executate la diferite lăcașe de cult din cuprinsul eparhiei în ultima perioadă de timp.

Ținând seama de îndrumările date de Comisia de pictură bisericească din cadrul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, s-au căutat metodele cele mai potrivite de stimulare a pictorilor locali în angajarea viitoarelor lucrări ce urmează să înceapă odată cu sosirea primăverii. S-a insistat în mod deosebit asupra păstrării și cultivării erminiei ortodoxe bizantine, pentru înlăturarea unor influențe străine picturii românești tradiționale.

Intrunirea cu pictorii, utilă și necesară, este de bun augur pentru viitoarea lor activitate în promovarea acestei tradiționale arte bisericești.

COINTERESAREA PĂRINȚILOR ÎN FORMAREA VIITORILOR PREOȚI

În duminica din 24 februarie 1985, la Seminarul teologic din Caransebeș a avut loc îndătinata întrunire anuală cu părinții elevilor și preoții parohiilor din care provin aceștia.

După oficierea doxologiei în biserica seminarului, P. On. Părinte Trăilă Gherga, directorul școlii, a adresat oaspeților un cuvânt de bun venit și a făcut o dare de seamă asupra întregii activități desfășurate în această instituție de învățământ teologic, precum și asupra rezultatelor obținute de elevi la învățătură și purtare în primul trimestru al anului școlar. A subliniat deopotrivă și necesitatea unei mai

mari angajări a tuturor factorilor chemați să contribuie la reușita formării viitorilor slujitori ai altarelor Bisericii noastre strămoșești.

Delegații chiriarhali în subordinea cărora se află școala au transmis binecuvântările arhieresti ale Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului, apelând la sprijinirea activității școlii, la munca de instruire și educare a elevilor, printr-un contact mai strâns a familiilor și preoților cu cadrele didactice.

Pe clase, profesorii diriginți au prezentat și analizat situația fiecărui elev în parte, discutând cu oaspeții asupra metodelor mai potrivite pentru continua îmbunătățire a procesului instructiv-educativ.

În încheierea întrunirii, conducerea școlii a oferit o agapă, prilej pentru cunoașterea mai îndeaproape a condițiilor optime oferite celor ce se pregătesc să devină slujitori ai altarelor.

INTRAJUTORAREA CLERULUI

Sala de ședințe a protopopiatului din Timișoara a găzduit în ziua de 19 februarie 1985 Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a personalului bisericesc din Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului. Desfășurată în prezența Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, Adunarea generală a reunit delegați din cele șapte protopopiate ale eparhiei, de la Seminarul teologic din Caransebeș și reprezentanți ai Vicariatului ortodox sârb din Timișoara, al cărui personal este afiliat C.A.R. — consecință a strânsei colaborări dintre cele două organisme bisericești ortodoxe existente în Banat.

Lucrările ședinței au fost deschise de P.On. Părinte Octavian Cotoș, președintele C.A.R., printr-o amplă expunere — bilanț asupra activității fructuoase desfășurată în cadrul acestui compartiment al eparhiei. Dărilor de seamă prezentate și discuțiile pe marginea lor au evidențiat corectitudinea muncii prestate de personalul administrativ al casei, seriozitatea și promptitudinea cu care au fost analizate și satisfăcute toate cererile membrilor, atenta chivernisire a fondurilor existente de așa manieră încât să poată veni în ajutorul solicitanților.

După aprobarea bugetului pe anul 1985, în încheiere a luat cuvântul Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae care a apreciat rezultatele strădaniilor depuse până acum de cei aflați la conducerea C.A.R. și de personalul ei permanent. Asigurând pe membrii C.A.R. de sprijinul permanent al Conducerii eparhiale, Înalț Prea Sfinția Sa a exprimat satisfacția de a fi împreună și cu frații clerici din cadrul Vicariatului ortodox sârb, dragostea frățească existentă între deservenții celor două organizații ortodoxe din Banat.

O NOUĂ CARTE DE RUGĂCIUNI

Din teasurile tipografiei mitropolitane din Timișoara a ieșit de curând o nouă carte destinată edificării sufletești a tuturor credincioșilor, intitulată „Rugăciuni și învățături de credință ortodoxă”.

Apărută cu binecuvântarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae care semnează și prefața cărții, ea cuprinde, ca anexă la rugăciunile obișnuite și „Prohodul Domnului”. Noutatea acestei ediții o constituie partea cuprinzând „învățăturile de credință ortodoxă” — text întocmit din încredințarea Sfințitului Sinod de Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nestor al Olteniei și preotul prof. Nicolae Petrescu din Craiova. Cartea însumând 317 pagini se vinde la un preț accesibil și se bucură de mare interes în mijlocul tuturor credincioșilor noștri.

„ȘI S-A FACUT NOAPTE...”

În ziua de 3 ianuarie 1985 a trecut la cele veșnice preotul pensionar *Nicolae Popescu*, în vîrstă de 78 ani.

S-a născut la 14 decembrie 1906 în com. Simbăteni, jud. Arad, într-o familie de învățători. A urmat ciclul învățămîntului elementar în comuna natală, apoi cursurile Școlii normale din Arad pe care le-a absolvit în anul 1925, devenind învățător. Între anii 1936—1940 și-a continuat pregătirea la Academia teologică din Arad.

După ce a fost hirotonit preot, în cursul activității a servit la mai multe parohii, printre care Păuliș, Sintești și Sinandrei, la catedrala mitropolitană, iar din anul 1962 la parohia Timișoara V — Mehala de unde s-a pensionat, pentru limită de vîrstă, la 1 ianuarie 1979.

Sicriul cu rămășițele pămîntești ale preotului *Nicolae Popescu* a fost depus în biserica parohiei Timișoara V — Mehala, unde în ziua de 6 ianuarie 1985 s-a oficiat prohodul printr-un sobor de nouă preoți și un diacon, în prezența P.On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, delegat al Centrului eparhial, a membrilor familiei și a numeroși credincioși. Necrologul a fost rostit de preotul *Victor Mițiga*, succesorul defunctului la conducerea oficiului parohial. În dangătul clopotelor, osemintele regretatului preot au fost apoi înhumate în cimitirul din Timișoara — Cetate.

La 21 ianuarie 1985 s-a stins la domiciliul său din Timișoara, preotul pensionar *Constantin Călin*, în vîrstă de 75 ani.

Născut la 4 noiembrie 1910 în Oravița, jud. Caraș-Severin, din părinți muncitori, a urmat școala primară în Bocșa Română, iar cursurile învățămîntului mediu la liceul „General Drăgălina” din orașul natal. Între anii 1929—1933 s-a înscris la Academia teologică din Caransebeș, după absolvirea căreia a fost hirotonit preot pe seama parohiei Socol din protopopiatul Caransebeș. A păstorit succesiv și parohiile Cuptoare, Gad și Toager de unde s-a pensionat în toamna anului 1976, după 41 ani de activitate în ogorul Domnului.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în ziua de 23 ianuarie 1985, la capela cimitirului din Timișoara III, de un sobor compus din cinci clerici, în frunte cu preotul *Ioan S. Drăgoi* care a rostit și cuvîntarea funebră. A fost prezent P.On. Părinte Ilie Maier, vicar administrativ, care a prezentat condoleanțe familiei îndoliată, din partea Centrului eparhial. Sicriul cu trupul neînsuflețit al celui ce a fost preotul *Constantin Călin* a fost apoi înhumat în cimitirul amintit.

În 15 februarie 1985 a încetat din viață, la domiciliul său din Obreja, preotul pensionar *Liviu Topală*, în vîrstă de 81 ani.

S-a născut la 17 februarie 1904, în comuna Omolița din Banatul iugoslav, unde tatăl său a fost preot. A urmat ciclul învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele secundare în Becicherecul Mare (azi Zrenjanin) și Virșeț. Între anii 1925—1928 a frecventat cursurile Institutului teologic din Caransebeș. Hirotonit preot în anul 1930, a servit succesiv la mai multe parohii, printre care Tirnova, Goruia, Vrani și Dalci de unde s-a pensionat în toamna anului 1973, după peste patru decenii de slujire a Bisericii. S-a distins prin atașamentul arătat credincioșilor, ceea ce l-a făcut iubit și prețuit de toți enoriașii pe care i-a păstorit.

Serviciul prohodului a fost oficiat în ziua de 18 februarie a.c. în cimitirul din comuna Obreja, printr-un sobor de 16 preoți în frunte cu P.On. Părinte *Dimitrie Grama*, protopopul Caransebeșului, care a rostit și necrologul. Meritele defunctului au fost subliniate și de preotul *Petru Itineanțu*, parohul local din Obreja. În prezența membrilor familiei și a unui mare număr de credincioși din localitățile Obreja și Dalci, osemintele regretatului preot au fost înhumate în cimitirul parohial.

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLEI ȘI HALMAGIULUI

ANUL NOU LA CENTRUL EPARHIAL

În prima zi a Anului Nou — 1985, Prea Sfințitul Episcop Timotei al Aradului și P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul au oficiat sfânta liturghie în catedrala episcopală. În predica zilei, P.S. Episcop Timotei a arătat însemnătatea pe care o au Sfinții Părinți pentru urcușul neîncetat spre desăvârșire, pildă servind personalitatea Sfințului Vasile cel Mare, cu deosebire prin chipul în care este păstrat în tradiția creștină românească. P.S. Sa s-a referit apoi la evenimentele bisericești mai importante din cursul anului, ca aniversarea centenarului autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și a 60 ani de la înființarea Patriarhiei Române, insistând asupra propășirii țării noastre și asupra eforturilor tuturor fiilor ei pentru pacea lumii.

După încheierea sfintei liturghii, P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul a împărțășit tuturor celor prezenți cuvenitele urări de Anul Nou.

În după amiaza zilei, preoții din Arad și din împrejurimi, membrii ai Consiliului și Adunării Eparhiale au venit la reședința episcopală spre a prezenta ierarhilor tradiționalele urări. În numele celor prezenți, a luat cuvîntul P.C. Părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, care a prezentat ierarhilor îndătinătele urări și devotamentul clerului și al credincioșilor față de conducerea eparhială.

În cuvîntul de răspuns, Prea Sfințitul Episcop Timotei a mulțumit tuturor celor prezenți, apelînd la conlucrare în deplină unitate, după exemplul întregului nostru popor strîns unit în jurul conducerii sale, și exprimînd deopotrivă aceleași urări și doriri de bine tuturor preoților și credincioșilor.

PRAZNICUL BOBOTEZEI

Potrivit tradiției locale, în ziua de 6 ianuarie 1985 — praznicul Botezului Domnului — Prea Sfințitul Episcop Timotei a oficiat sfânta liturghie arhierască, precum și slujba agliasmei mari în catedrala episcopală.

În cuvîntul de învățătură rostit cu prilejul respectiv, plecînd de la citirile biblice, P.S. Sa a arătat că „adevăratul Botez” este o legătură reală și concretă între istorisirea Sfintei Scripturi și ritualul Tainei respective a Bisericii noastre. Botezul adevărat este legat de mărturisirea adevăratei credințe, de dreapta învățătură care presupune și o trăire creștină corespunzătoare, constituind deopotrivă și temeiul apropierii dintre Bisericile creștine în conlucrarea lor spre binele general.

SLUJIRI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, în duminică din 13 ianuarie 1985, P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul, însoțit de P.C. Arhidiacon Teodor Babuția, s-a deplasat în parohia Dezna din protopopiatul Ineu, unde a oficiat sfânta liturghie.

Predica zilei a fost rostită de preotul Cornel Vesa, parohul local. După otpust, P.S. Arhiereu vicar a vorbit despre biserici ca lăcașuri de închinare, vechimea și aportul lor la păstrarea conștiinței naționale a poporului român în cursul zbuciumatei sale istorii, despre grija pentru conservarea acestor piese de mare valoare ale patrimoniului nostru cultural național.

În încheiere, P.S. Arhiereu vicar a transmis binecuvântările arhieresti ale Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului, iar preotul paroh a mulțumit conducerii eparhiale pentru părintească purtare de grijă față de comunitatea bisericească locală.

În ziua de 2 februarie 1985 — Întîmpinarea Domnului — P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul a săvîrșit sfânta liturghie în biserica „Sf. Treime” din parohia Hațeg II, protopopiatul Petroșani, unde a hirotonit întru diacon pe tînărul licențiat în teologie Gheorghe Lic.

După cuvîntul de bun venit rostit de P.C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul Petroșanilor, P.S. Arhiereu vicar și-a exprimat bucuria de a liturghisi în această veche biserică din centrul Țării Hațegului, spre a binecuvînta lucrările de înnoire recent încheiate și spre a hirotoni un nou slujitor al Bisericii noastre.

La sfînta liturghie, răspunsurile au fost date de mulțimea credincioșilor prezenți, prin cîntarea în comun, iar predica zilei a fost rostită de P.C. Părinte Octavian Pătrașcu. La momentul potrivit a fost oficiată hirotonia tînărului licențiat în teologie Gheorghe Lic.

După încheierea serviciului divin, preotul Ioan Buzdugan, parohul local, a prezentat îndătinatul raport în care a reliefat hărnicia și dărnicia bunilor enoriași din Hațeg care împletind rugăciunea cu munca, participă atît la înnoirea orașului cît și a bisericii lor. P.S. Gherasim a adresat apoi credincioșilor un părintesc cuvînt de învățătură, transmițînd tuturor arhieresti binecuvîntări din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei.

În după amiaza aceleiași zile, P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul a vizitat mănăstirea Prislop, interesîndu-se de stadiul lucrărilor desfășurate și cele aflate în perspectivă la această străveche așezare monahală și îndemnînd obștea întru realizarea de noi sporuri în toate activitățile desfășurate.

Duminică, 3 februarie 1985, P.S. Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, a săvîrșit sfînta liturghie în biserica parohială „Înălțarea Domnului” din Iscroni, protopopiatul Petroșani, pe seama căreia a hirotonit întru preot pe diaconul Gheorghe Lic. Predica zilei a fost rostită de P.C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul Petroșanilor, în cadrul căreia a combătut păcatul mîndriei și a îndemnat mulțimea credincioșilor prezenți la virtutea mînuitoare a smereniei.

După otpust, P.S. Arhiereu vicar a rostit un cuvînt de învățătură despre Sfînta Taină a Preoției, săvîrșită atunci, adresînd noului paroh părintești îndemnuri spre a fi un vrednic preot și cetățean, care servește cu devotament Biserica și patria noastră scumpă. P.S. Arhiereu vicar a adresat deopotrivă soborului și credincioșilor binecuvîntările arhieresti ale Prea Sfințitului Episcop Timotei al Aradului, împreună cu doririle de sănătate și spor în toată lucrarea cea bună.

În încheiere, noul preot paroh Gheorghe Lic a mulțumit conducerii eparhiale pentru încrederea acordată și numirea sa pe seama parohiei în care s-a născut, făgăduind să se străduiască în misiunea pe care o începe.

CONSĂTUIRE DE LUCRU CU PROTOPOPII ȘI MISIONARII PROTOPOPEȘTI

În zilele de 31 ianuarie și 1 februarie 1985, în prezența Prea Sfințitului Episcop Timotei și a Prea Sfințitului Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul, la Centrul eparhial a avut loc consfătuirea de lucru cu protopopii și misionarii protopești.

Cu prilejul respectiv au fost analizate rapoartele de activitate ale preoților misionari protopești și au fost date prețioase indicații pentru o mai rodnică activitate pastorală-misionară a preoților eparhiei. De asemenea au fost dezbătute și analizate măsurile necesare pentru folosirea rațională a energiei electrice și termice, a gazelor naturale și a apei.

CURSURI PASTORAL-MISIONARE

În vederea îmbunătățirii activității pastoral-misionare a preoților din cuprinsul Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, în luna februarie 1985 la Centrul eparhial au avut loc cursuri cu clericii chemați la acestea. Cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Episcop Timotei, cursurile s-au desfășurat în trei serii, respectiv între 4—9 februarie, între 11—16 februarie și între 18—23 februarie a.c. Supravegherea îndeaproape a revenit Prea Sfințitului Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul, cursurile fiind puse sub îndrumarea unor profesori de la Institutul teologic universitar din București: P.C. Părinte prof. Dumitru Radu, P.C. Părinte prof. Constantin Galeriu și P.C. Diacon conf. Petre I. David.

În cadrul orelor de curs și seminarii au fost tratate diferite teme de îndrumări misionare, de pastorală, omiletică și catehetică, orele fiind imbinat cu practica liturgică. În toate aceste zile s-a oficiat sfânta liturghie în paraclisul „Sfânta Treime” de la reședința episcopală, iar asupra modului de slujire s-au purtat discuții frățești în cadrul seminariilor.

Cursurile au reîmprospătat cunoștințele teologice și metodele cele mai eficiente în activitatea misionară a preoților participanți.

ADUNAREA GENERALĂ A CASEI DE AJUTOR RECIPROC

În ziua de 11 februarie 1985, la Centrul eparhial a avut loc Adunarea generală C.A.R. a clerului din Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmagiului. Lucrările adunării s-au desfășurat în prezența Întistătorului eparhiei, Prea Sfințitul Episcop Timotei.

În cuvîntul de deschidere, P.C. Părinte Cornel Oros, președintele C.A.R., a înfrumusețat cu alese cuvinte pe Prea Sfințitul Episcop Timotei, care a participat pentru prima oară la lucrările Adunării generale a C.A.R., făcînd apoi o prezentare detaliată a muncii depuse în cursul anului precedent de comitetul de conducere.

După păstrarea unui moment de reculegere în amintirea regretatului episcop Visarion și a preoților adormiți în Domnul în cursul anului 1984, a fost prezentată darea de seamă asupra gestiunii C.A.R. pe anul precedent. A urmat raportul comisiei de verificare și proiectul de buget pe anul 1985.

În cadrul discuțiilor s-a reliefat atenția și promptitudinea cu care comitetul de conducere a soluționat cererile membrilor, adunarea însușindu-și cele trei documente supuse spre aprobare.

Lucrările Adunării generale C.A.R. s-au încheiat cu cuvîntul Prea Sfințitului Episcop Timotei care a apreciat munca întregului comitet de conducere și realizările obținute, îndemnînd la îndeplinirea cu responsabilitate a îndatoririlor ce revin tuturor membrilor, ca slujitori ai lui Dumnezeu și ai oamenilor.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 5 ianuarie 1985 s-a strămutat la Domnul monahul *Damaschin Ban* de la mănăstirea Hodoș-Bodrog, în vîrstă de 74 ani.

S-a născut la 23 iulie 1911 în comuna Poiana, jud. Arad, într-o familie de agricultori credincioși, în sinul căreia a primit o aleasă educație creștinească.

Răspunzînd unei chemări lăuntrice, s-a hotărît să îmbrățișeze viața monahală, la început la mănăstirea Timișeni, iar apoi stabilindu-se definitiv la mănăstirea Hodoș-Bodrog, unde a fost tuns în monahism în anul 1955 sub numele de *Damaschin*.

A îmbinat armonios rugăciunea cu munca, conformîndu-se întru totul rîndu-ielilor vieții călugărești. Pentru smerenia, evlavia și rîvna cu care și-a împlinit atribuțiile încredințate, a fost apreciat de obștea monahală și de conducerea eparhială.

Slujba prohodului a fost oficiată în ziua de 8 noiembrie a.c. de Prea Sfințitul Episcop Timotei al Aradului, înconjurat de un numeros sobor de preoți, ieromonahi și diaconi, de față fiind monahi și monahii, rude ale defunctului și credincioși din împrejurimi.

Despre viața și ostenelele duhovnicești ale celui trecut la cele veșnice a vorbit P. Cuv. Arhim. Timotei Iftimie, starețul mănăstirii Hodoș-Bodrog.

Sierul cu rămășițele pămîntesti ale monahului *Damaschin Ban*, purtat pe umeri de frații din obște, a fost înhumat la locul de veci în cimitirul mănăstirii.

În seara zilei de 26 ianuarie 1985, a încetat din viață preotul iconom *Adrian Nistor* de la parohia Slatina de Criș din protopopiatul Ineu, în vîrstă de 51 ani.

A văzut lumina zilei la 7 octombrie 1934 în localitatea Brotuna, județul Hunedoara, în familia unor vrednici agricultori și buni creștini. A urmat școala generală în satul natal, iar din 1953 Seminarul teologic din Caransebeș. După absolvirea seminarului, a urmat cursurile Institutului teologic universitar din Sibiu, devenind licențiat în teologie în anul 1962. Patru ani mai tîrziu a fost hirotonit pe seama parohiei Slatina de Criș, unde și-a desfășurat misiunea mai bine de 18 ani, pînă la moartea survenită atît de repede.

Înzestrat cu mult bun simț administrativ-gospodăresc, regretatul preot a efectuat reparații capitale, interioare și exterioare, la biserica parohială și la cea din filia Neagra, a împrejmuit cimitirele parohiale, iar în 1977 a realizat pictarea bisericii sale parohiale. Pentru întreaga sa activitate a fost distins cu rangul de „iconom”.

Sfînta liturghie a fost oficiată în ziua de 30 ianuarie, în biserica parohială din Slatina de Criș, de un sobor de preoți în frunte cu P.C. Părinte Ioan Brădean, protopopul Ineului, în prezența familiei îndoliată și a numeroșilor credincioși îndurerați de moartea prematură a preotului și duhovnicului lor. În aceeași zi a fost oficiat și prohodul în parohia Birtin, jud. Hunedoara, locul natal al soției sale. Necrologul rostit de P.C. Părinte Ioan Brădean, protopopul Ineului, a evidențiat calitățile sufletești ale defunctului, despre care au mai vorbit și preoții Emil Roman de la parohia Arad — Micălaca Veche și Ioan Jidoi de la parohia Chelmac, protopopiatul Lipova.

În dangătul duios al clopotelor, rămășițele pămîntești ale preotului Adrian Nistor au fost apoi depuse în cimitirul parohial din Birtin.

În ziua de 16 februarie 1985 s-a stins, la locuința sa din Timișoara, preotul pensionar *Cornel Tătaru*, în vîrstă de 81 ani.

S-a născut la 4 decembrie 1904 în comuna Jupani, jud. Timiș, ca descendent al unei familii de preoți. A urmat cursurile învățămîntului elementar în comuna natală, iar pe cele medii la liceul din Mako. Resimțind vocația preoției, în 1923 s-a înscris la Academia teologică din Caransebeș pe care a absolvit-o patru ani mai tîrziu. Hirotonit preot, a păstorit consecutiv, timp de mai mulți ani, la parohiile Ghioroc și Arad-Sega. Transferîndu-se la Timișoara, a îndeplinit alte atribuții pînă la vîrsta pensionării.

Slujba prohodului a fost oficiată în ziua de 17 februarie 1985 de către doi preoți, necrologul fiind rostit de preotul pensionar Ioan-Traian Coșeriu.

În prezența membrilor familiei și a credincioșilor care l-au stimat și apreciat, sicriul cu rămășițele sale pămîntești a fost apoi înhumat în cimitirul din Timișoara II — Calea Buziașului.

După o scurtă și grea suferință, în ziua de 21 februarie 1985 s-a stins preotul pensionar *Ioan Costovici* din Petroșani, în vîrstă de 81 ani.

Născut la 31 mai 1904 în Livezeni, jud. Hunedoara, a urmat școala primară în comuna natală, rămînînd de timpuriu orfan de tată. În timpul primului război mondial a fost obligat să-și întrerupă studiile liceale începute la Petroșani, pe care le-a terminat în 1925. În continuare a frecventat cursurile Academiei teologice „Andreiane” din Sibiu, absolvindu-le în anul 1930.

În anul 1932 a fost hirotonit preot pe seama parohiei Valea Singeorzului. Ulterior a mai păstorit succesiv și la parohiile Băraștii Hațegului și Petrila Jieț, pînă la sfîrșitul anului 1970 cînd s-a pensionat. A continuat să slujească cu rîvnă pînă aproape de data morții.

Rămășițele pămîntești ale preotului Ioan Costovici au fost catafalcate în biserica „Sfinții Împărați” din Livezeni, unde a fost prohodit în ziua de 23 februarie 1985 printr-un sobor de preoți în frunte cu P.C. Părinte Octavian Pătrașcu, protopopul Petroșanilor, care a rostit și cuvîntarea funeabră, transmițînd familiei îndoliate și condoleante din partea Prea Sfințitului Episcop Timotei.

Sicriul cu osemintele regretatului preot a fost înhumat în cimitirul din Petroșani, alături de cel al soției sale decedată în 1965.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Arhim. Veniamin Micle, *Monumentul istoric-bisericesc Coșuna — Bucovățul Vechi*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1982, 79 pp.

Între monografiile dedicate numeroaselor schituri și mănăstiri din Oltenia se înscrie și lucrarea dedicată monumentului istoric bisericesc „Coșuna — Bucovățul vechi”, elaborată de arhim. Veniamin Micle.

„Rămășițele arheologice oferă posibilitatea identificării unor cetăți geto-dacice pe malul Jiului, cu centrul la Pelendava (400—350 î.d.H.), încadrate în sistemul de apărare a capitalei din munții Orăștiei. Cetățile dispar, după cucerirea Daciei de către legiunile romane, dar localnicii care le-au construit și le-au stăpinit au rămas. Cuceritorii au construit alte cetăți (castre), preluând uneori, de la autohtoni, numele vechilor cetăți. Astfel și Pelendava este amintită în a doua jumătate a secolului III în *Tabula Peutingeriana*”. Un atare fenomen atestă permanența elementului autohton în vechea sa vatră. Pelendava română, situată în zona Bucovăț—Mofleni, a dispărut și ea, dar poporul daco-roman a rămas în vatra formării sale.

Mănăstirea Coșuna—Bucovățul Vechi — ne spune autorul — a fost așezată pe ruinele fostului castru Pelendava. Căutând originea și sensul toponimului „Pelendava”, se amintesc mai multe ipoteze, formulate de istorici și filologi, dintre care mai aproape de adevăr pare aceea care susține că Pelendava ar însemna „cetatea pelenilor”, capitala geto-dacilor peleni (crescători de cai). În primele documente ale veacului XVI, mănăstirea apare sub numele de „Coșuna”. Una dintre ipoteze raportează toponimul la „coșunari”, adică la țărani din munții Gorjului și ai Vilcii care împleteau coșuri de răchită și

toamna coborau la câmpie, schimbându-le pe cereale. În secolul XVI, mănăstirea primește și numele de „Bucovăț”, de la pădurea de fagi în care se afla, iar în veacul XIX, apare sub numele de „Bucovățul Vechi”, spre a o deosebi de noua mănăstire, Bucovățul Nou, ridicată de cealaltă parte a Jiului.

După tradiție, mănăstirea este mai veche decât actuala biserică. Un „pomelnic ctitoricesc” numără, printre ctitorii care au înzestrat mănăstirea cu moșii, pe „Basarab-Voievod — întiiul Basarab”, apoi pe Basarab cel Tânăr (1477—1482) și pe Neagoe Basarab (1512—1521). Primul document care atestă existența mănăstirii, se referă la o donație din 1571, iar întiiul egumen, atestat documentar, este Eftimie (1571—1575). De-a lungul veacurilor, mănăstirea a înfruntat numeroase neajunsuri, călcările vrăjmașilor, incendii, cutremure de pământ, prădări, pe lângă stricăciunile pricinuite de dintele vremii. Dar cea mai mare schimbare în existența acestui așezământ românesc s-a produs la finele secolului XVI, cînd clucerul Pîrvu, fiul lui Ștefan, mare ban al Craiovei, restaurator al ctitoriei de familie, închină mănăstirea Coșuna mănăstirii „Varlaam de la Meteora” (Grecia). Bogata mănăstire a devenit „mănăstire închinată”, condusă de egumeni străini (greci), schimbați din trei în trei ani — după cum relatează Paul de Alep, secretarul patriarhului Macarie III al Antiohiei. Deși a mai avut unele perioade de înflorire, mănăstirea nu și-a mai îndeplinit misiunea în plenitudinea ei. Egumenii și monahii nu cunoșteau limba poporului român, instituțiile culturale și sociale (școli, spitale, aziluri etc.) nu intrau în preocupările lor, orientate exclusiv spre acumularea de bunuri materiale pentru mănăstirea tutelară. Acesta a fost destinul multor

mănăstiri din țara noastră, pînă la secularizare.

După un cutremur care a cauzat mari stricăciuni mănăstirii, obștea monahală s-a transferat la Bucovățul Nou. În urma naționalizării averilor mănăstirilor închinat, Coșuna a fost părăsită în 1864. Localnicii au restaurat biserica, transformînd-o în biserică parohială.

Autorul a făcut, apoi, un excurs biografic al ctitorilor și donatorilor, printre care se numără și Mihai Viteazul, în perioada cînd era mare agă și mare ban al Craiovei.

Biserica veche, ctitoria banului Ștefan, zidită în anul 1572 în numai 65 zile, cu materiale din castrul roman Pelendava, este un ales monument de artă religioasă. Arhitectonic, se încadrează în „stilul muntenesc” sau „valah” din secolul XVI, iar pictura — frescă din același veac — este de mare valoare.

Din anul 1948, vechea mănăstire adăpostește în chiliile sale Seminarul teologic „Sfîntul Grigore Teologul” (o școală teologică a mai funcționat aici în anii 1847—1848 și 1851). Vechile chilii, însă, nu puteau oferi spații suficiente pentru desfășurarea procesului de învățămînt în condiții optime. De aceea, regretatul mitropolit Firmilian a luat inițiativa extinderii imobilului din jurul bisericii. Lucrările de restaurare a bisericii și de amplificare a imobilului au continuat sub îndrumarea înalt Prea Sfințitului Mitropolit Teoctist (1973—1977) și apoi a înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nestor. Astfel, din anul școlar 1978—1979, seminarul și-a început cursurile în noua clădire care dispune de spațioase săli de clasă, bibliotecă și sală de lectură, cămin confortabil, bucătărie modernă, sufragerie, cancelarii și birouri administrative (p. 63).

Vastul material documentar este expus metodic, esențializat, cu pricepere și mult suflet, realizînd o monografie remarcabilă a importantului așezămînt de viață duhovnicească și culturală.

Un rezumat în limba franceză și engleză încheie lucrarea.

Prot. dr. MARCU BĂNESCU

Vasile Vetișanu, Vasile Pârvan, *idealul uman și valorile vieții*, București, 1983, 157 pp.

Vasile Pârvan a fost o personalitate de seamă a țării noastre, avînd preocupările îndreptate spre înălțarea și desăvîrșirea spirituală a omului. Crediința și munca, libertatea, adevărul, progresul și iubirea de oameni sînt o ilustrare a marilor întrebări cărora le-a dat răspuns ilustrul cugetător. El „a scos la lumină tezaurele de milenii, fiind aproape, în cercetările sale, de problemele preistoriei, din tîrîmurile căreia a dat cuvînt unei istorii anume, păstrată în fibule de argint și în hîrburi de lut, vorbind în graiul lor despre veacuri trecute. Ele comunicau lumii despre o civilizație străveche care a dăinuit în spațiul românesc”.

Vasile Pârvan a enunțat ideea solidarității sociale, în baza căreia indivizii sînt grupați în cadrul societății, creînd mediul necesar pentru afirmarea opțiunii și deciziei în sfera vieții naționale, istorice și umane. Savantul consideră că idealul uman este întotdeauna social, care „nu îngustează puterea de acțiune a individualității, ci o amplifică într-o revărsare continuă spre viața celor mulți” (p. 73).

Dragostea de țară, eroismul românesc, problema fericirii umane — sînt pentru Pârvan valori ce se împletesc cu filosofia sa asupra vieții. Tîria de caracter și nevoia de a îndruma pe alții „se contopea cu imaginea gînditorului copleșit de marile întrebări asupra devenirii noastre” — iată portretul interior al lui Pârvan, profesorul sobru și educatorul covîrșit de problema frumuseții interioare individuale.

Stilul lui Pârvan aparținea marilor inspirați. Terminologia folosită de Pârvan se distinge prin nuanțe creatoare a cuvîntului folosit. „Getica”, „Memorialele”, „Salsovia”, „Începuturile vieții române la gurile Dunării”, „Cetatea Nemetur”, „Histria”, „Dacia” — toate mărturisesc afirmațiile de mai sus.

Toate acestea sînt doar cîteva idei desprinse din bogata monografie a eruditului Vasile Vetișanu, răspîndite în capitolele: „Vasile Pârvan — orizonturile vieții și activității sale”, „Idealul uman și creațiile culturale”, „Idealul uman și valorile vieții”, „Pârvan creator de stil și de cuvînt românesc”.

Conceput și scris într-un stil curcitor, volumul lui Vasile Vetișanu se impune atenției tuturor cititorilor.

Pr. prof. Nicolae Neaga

Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri ; Cronica Mehadii și a Băilor Herculane ; Povești moșăști ; Varia*, Editura Facla, Timișoara, 1984 215 pp+15 ilustrații.

Lucrarea se impune încă de la apariție în rândul unor opere de mare prestigiu ce valorifică moștenirea istoriografică rămasă de la Nicolae Stoica de Hațeg. Cartea cronicarului bănățean, editată de Damaschin Mioc și Costin Feneșan, apare grație prestigioasei edituri „Facla”, care se poate mindri cu tipărirea mai multor lucrări în domeniul cercetării istorice, multe fundamentale pentru cunoașterea istoriei ținuturilor Banatului.

Nicolae Stoica de Hațeg ne oferă, în volum, informații despre localitățile din sudul Banatului, despre viața românilor de pe aceste meleaguri. Ca majoritatea operelor cărturarului bănățean, nici cea de față nu are un titlu dat de el, ci de cei doi editori. Nicolae Stoica a scris opt lucrări în limba română, două în limba germană și una în sârbă, la care „se pot adăuga numeroasele circulare adresate preoților din subordine, în calitatea sa de protopop, însemnările pe diferite cărți vechi și manuscrise, catalogul bibliotecii sale (1821), catalogul monedelor care-i alcătuiau colecția (1830) și diferite scrisori către superiori. Ansamblul acestora ne redau figura complexă a cronicarului” — menționează editorii (p. IV).

În introducere, ne sînt prezentate date privind viața cronicarului „setos de cunoștințe noi și variate, ce s-a instruit continuu, atît cît posibilitățile i-au permis, în condițiile în care și-a dus viața și activitatea într-un sat din marginea Banatului” (p. III).

Prefața la „Cronica Mehadii...” este semnată de Damaschin Mioc, iar traducerea din limba germană și notele aparțin lui Costin Feneșan.

Manuscrisul original al cronicii, ce cuprinde 106 pagini, format 29,5×23 cm se găsește la Muzeul Național din Virșet, sub nr. I-364 (p. 3).

Lucrarea, scrisă la rugămintea unor prieteni ai autorului, dar și din „însărcinarea autorităților grănicerești” ; cuprinde două secțiuni, fiecare cu mai multe paragrafe.

Secțiunea I poartă titlul : „Despre cauzele care m-au îndemnat la scris” ; cea de a doua se ocupă de „...Cea dinții migrație a slavilor asiatici în Europa” ; secțiunea a treia este intitulată „Despre mai mulți migratori slavi și alți migratori asiatici în Europa” ; a patra are ca subiect „...Venirea turcilor în Europa și spaima care au răspîndit-o” ; secțiunea a cincea poartă titlul „Îndoilei în privința germanilor, grecilor, romanilor și a slavilor în generală”, fiind „un amestec de adevăr și legendă, de evenimente reale și relatări fanteziste, unele preluate din sursele folosite, altele create de imaginația cronicarului”. (p. 25) Cea de a șasea secțiune, relatează „Războiul cu turcii”, de fapt războiul austro-turc din 1788-1791. Autorul, martor direct al confruntărilor militare, își descrie amintirile proprii legate de acel război. Partea respectivă este de altfel, cea mai originală din întreaga cronică, prin „informațiile cu caracter militar, despre unitățile austriece participante la război, luptele purtate, despre voluntarii români din Țara Românească în armata imperială, despre unele misiuni diplomatice... despre rezistența grănicerilor la „Peștera lui Veterani” și cucerirea ei de către otomani...” (p. 6), despre cruzimile față de populația civilă românească și față de prizonieri, masacrarea copiilor și a femeilor, luările masive în robie, față de care autorul a manifestat o puternică aversiune. Secțiunea a șaptea, consemnează o istorie a Băilor Herculane, aflate „la o milă depărtare de Mehadia, cu băi neobișnuite, divine, străvechi, calde... fiind compuse din diferite substanțe minerale, mirosenii și aburi subteranii...” (p. 43. 46). Prin descrierea băilor, a amenajărilor făcute în vremea sa, a faimei pe care o avea stațiunea în întreaga Europă, această secțiune este deosebit de originală și valoroasă. Secțiunea a opta este o revenire la unele legende legate de regiune : „Despre Ovidiu și Iulia, fiica Împăratului August cu suita lor în exil” — făcînd legătură între exilul lui Ovidiu și al Iuliei și satele Petnic și Iablașița. Ultima secțiune „Despre refacerea Mehadii și despre împlințoarele-mi povestiri ale unor

lucruri memoriale" are și o anexă intitulată „Scurtă biografie cronologică a autorului, drept adaus”, dar de fapt o prețioasă autobiografie cu detalii inedite.

„Cronica Mehadii...” cuprinde numeroase și prețioase informații de geografie istorică a regiunii, dar în același timp și o atitudine precisă a autorului vizavi de rolul negativ al administrației austriece care oprima pe românii bănățeni. Rezistența românilor, apare ca manifestată prin haiducie sau „lotrie” — formă specifică de apărare împotriva exploatarei — față de care Nicolae Stoica de Hațeg manifestă simpatia fățișă.

Glorificând faptele de arme ale românilor, el și-a manifestat mândria apartenenței sale etnice, arătându-se iubitor de neam, și atașat față de poporul său.

Limba folosită de autor este germana vorbită în Austria, cu termeni preluați din latină și adaptați nevoilor, întrebunțind și cuvinte și expresii românești „atunci când a simțit nevoia” (p. 6).

Lucrarea „Povești moșăști școlărilor rumânești”, este un reflex al activității didactice a protopopului Nicolae Stoica de Hațeg pe care a desfășurat-o ca director al școlilor românești din comunele aparținând graniței bănățene. Titlul, stabilit de autor, sugerează destinația lucrării: „Uzul școlarilor mai mari”. A fost scrisă în conformitate cu concepția luministă a vremii. Nicolae Stoica promovind culturalizarea maselor ca unică formă de afirmare națională a românilor bănățeni în condițiile veacului XVIII. Editorii au sistematizat „poveștile” în șapte grupe, potrivit conținutului lor.

Povestirile, pamfletele, poveștile și poeziile cu conținut moral-filozofic (unele originale, altele prelucrări), sînt noi mărturii privind talentul de scriitor al lui Nicolae Stoica de Hațeg. Se remarcă de asemenea originalitatea în prezentarea unor note, precum și în preocupările sale etnografice și de folclor, mai ales cele legate de „însurăciuni”, respectiv de obiceiurile de nuntă (cap. XVIII), sau de obiceiurile și tradițiile legate de Botez, înmormîntare și cele de Sfintele Paști.

Ultima parte a cărții — intitulată „Varia” — cuprinde „Cîntece” adunate

sau compuse de Nicolae Stoica în ultimul sfert al veacului XVIII, prilejuite de unele evenimente din viața grănicerească bănățeană sau de sărbătorile Crăciunului. Este un capitol ce vădește harul literar al autorului deși nu pot fi considerate creații literare deosebite.

Editorii dau publicității și „Catalogul colecției numismatice” a lui Nicolae Stoica de Hațeg, ce poate fi considerat primul de acest gen din țară. „Catalogul cuprinde 120 de monezi, din care 11 sînt grecești, macedoniene și geto-dace; 38 romane republicane, 56 romane imperiale, cinci bizantine și 10 medievale (germane, ungurești, sirbești, poloneze, una raguzană” (p. 175).

Insemnătatea colecției lui Nicolae Stoica a fost semnalată încă în 1830 de Damaschin Bojincă, cu ocazia unei vizite efectuate la Mehadia, subliniind că Nicolae Stoica de Hațeg avea pe lângă colecția numismatică și „o mulțime de monumenturi, adică inscripții de pe table de morminturi, a multor vestii vechi romani, ce se află a fi fost îngropați în ținutul Mehadii” (p. 176). Este greu de stabilit dacă aceste „monumenturi” mai există, spre a vedea lumina tiparului.

În calitatea sa de director al școlilor naționale românești din regiunea „graniței bănățene” protopopul Nicolae Stoica de Hațeg a difuzat unele circulare adresate „poporenilor”. Textul lor alcătuit de Administrația Banatului sau de Episcopia de Virșet-Caransebeș era modificat de autor „mai cu seamă prin adăugiri de sfaturi, exemple, îndemnuri, care adesea depășeau intențiile celor de la care proveneau” scriau editorii (p. 195). Ele au caracter școlar, cultural, gospodăresc, medical iar unele cuprind sfaturi de comportare în societate.

Conștient de necesitatea formării unei intelectualități sătești, care să conducă poporul, protopopul îndeamnă părinții să-și trimită copii la Preparandia din Arad pentru a deveni învățători. Circularele culturale îndemnau la citirea cărților lui Ion Piuariu-Molnar, Constantin Diaconovici Loga, Naum Petrovici sau a lucrării lui Petru Maior: „Istoria pentru începutul românilor în Dacia”.

Tot în această parte a cărții, sînt reproduse și unele însemnări ale protopopului Nicolae Stoica de Hațeg făcute pe cărți vechi bisericești parohiale, foi volante, selectate de Damaschin Mioc,

după original, sau ediții anterioare. Cele mai importante sînt însemnările de istorie locală și universală, între care și ecurile în Banat a revoluției condusă de Horia la 1784. „În acestu an s-au arătat un om la Ardealu, Hora și Cloșca, de au ars casele și curțile ale nemișilor pînă în pămîntu. Și au perit nemișii și iobagi mulți. Și au perit și ei...” (p. 209)

Volumul lui Stoica de Hațeg relevă noi fațete ale complexei personalități a cărturarului, contribuind la precizarea locului său în istoria culturii din țara noastră, deopotrivă o contribuție remarcabilă la cunoașterea istoriei și etnografiei românilor bănățeni.

Lucrarea, într-o excelentă prezentare grafică se încheie cu 15 ilustrații sugestive pentru cuprinsul ei.

L. I. Jebelean

Francesco Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, prefată, traducere și note de Costin Feneșan, Editura Facul. Timișoara, 1984, 376 pp. (prefată, text, reproducere).

Editarea și mai ales reeditarea unei lucrări istorice cunoscute presupune un act de receptare lucidă și obiectivă a esențurilor formulate, a informațiilor documentare cuprinse. Istoriografia românească a găsit multe elemente complementare în afirmațiile cronicarilor și călătorilor străini care ne-au recunoscut latinitatea și continuitatea. Este și cazul cărturarului italian Grisellini din secolul XVIII, care însă o face în primul rînd pentru că se afla în fața unei obiectivități incontestabile. El însuși era neolatin (la nivelul limbii), iar statuile provenite din Banatul roman, ce împodobeau Biblioteca imperială din Viena, impuneau recunoașterea latinității românilor. Tocmai pentru că se referă la câteva evidențe ale istoriei, ce nu puteau fi contestate de un cărturar de talia lui, nu ne vom opri la acestea, ci la alte câteva aspecte neadnotate de editor. De altfel, parcurgerea atentă a ediției îngrijită de Costin Feneșan generează reacții contradictorii: delectare în fața traduce-

rii, săvîrșită cu evidentă osîrdie, și nedumerire în fața insuficienței notelor explicative. De aceea, este cu atît mai necesară evidențierea unor aspecte din lucrare, definiții nu numai pentru o anumită situație istorică, ci și pentru structura autorului.

În cercetarea lucrării lui Grisellini, trebuie să se țină seama de realitățile istorice de atunci. Habsburgii doreau să cunoască realitatea obiectivă asupra Banatului, dar deopotrivă să-l aservească pe autor interesele lor. Grisellini spune despre români că „sînt urmașii unei colonii latine, transplantată acolo pe cînd împăratul Nerva Traian cucerea această țară împreună cu celelalte părți ale vechii Dacii” (p. 23), respectiv, că „dintre neamurile care muncesc în Banat, românii sînt cei mai numeroși” (p. 169), cea ce reprezintă niște evidente obiective, remarcate altminteri și de alți cărturari străini, anteriori lui.

Dimpotrivă, subiectivitatea propagandistică a lui Grisellini (stipendiat direct de Curtea veneză) reiese, însă, în mod paradoxal din „Scrisoarea VI”, în care, redînd situația numerică a locuitorilor din Banat (românii, în număr de 181 639, deținînd majoritatea covîrșitoare), îi exclude total pe maghiari. La prima vedere ar putea fi interpretat ca o simpatie disimulată față de români. Situația se prezintă însă cu totul altfel; în ciuda minorității lor neglijabilă, dieta maghiară cerea insistent incorporarea Banatului (aflat într-o relativă autonomie) în sfera ei de jurisdicție, în dezacord clar cu interesele Casei imperiale veneze. Se știe că situația încordată s-a perpetuat, pînă în 1790, cînd românii și sîrbii din imperiu au cerut convocarea unui sobor la Timișoara (și nu întîmplător aici), pentru ca Banatul să fie desemnat teritoriu autonom al populației ortodoxe, ceea ce împăratul Leopold II acceptase cu satisfacție, deoarece „urmărea contrabalansarea lucrărilor dietei maghiare hotărîtă să înfrunte casa imperială” (Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sîrbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, p. 152). Mai departe, Grisellini nu încearcă atît să înțeleagă spiritualitatea românească, ci mai ales să explice eforturile împărătesei Maria Terezia de a-l integra pe românii în tiparele spirituale

ale imperiului. Autorul, obiectiv doar în fața realităților, devine în cadrul aceleiași fraze un adept supus al Casei vieneze. Semnificativă este următoarea frază din „Scrisoarea a VII-a”, referitoare la români: „Urmași ai renumitului popor care minuia în aceeași măsură sabia și plugul, ei au decăzut în ziua de azi într-o barbarie adîncă — primitivă și ignorantă, plini de cusururi morale și fizice” (p. 169). Cît de mult o deranjau pe împărăteasă sau pe Grisellini cusururile fizice ale românilor este greu de apreciat, dar în privința celor morale lucrarea nu lasă loc îndoielilor.

Fie că a înțeles sau nu o anumită realitate, Grisellini este ecoul politicii religioase habsburgice, cu atît mai coercitivă cu cît credința ortodoxă era pentru români un important mijloc pentru păstrarea identității naționale. Referindu-se la Transilvania veacului XVIII, Lucian Blaga arăta că „Ortodoxia era unul din factorii prin care populația românească „tolerată” își putea asigura o unitate de care avea așa de mare nevoie în procesul de apărare și de promovare a intereselor ei față de națiunile politice recunoscute ca atare” (Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, București, 1966, p. 31). Or printre „cusururile morale” cele mai supărătoare, enumerate de Grisellini, era și faptul că românii „se țin de liturghia grecească, de acele învătățuri greșite care despart biserica orientală de cea apuseană, în pofida rivnei neostenite a misionarilor și a concursului energetic al suveranei...” (p. 172) de a-i face să renunțe la credința ortodoxă. Un anume dispreț aristocratic de același colorit habsburgic îl determină pe Grisellini să afirme despre români că „în rîndurile lor nu lipsesc niciodată hoții și tilharii” (p. 176) și că „această ignoranță profundă a românului de rînd este ușor de înțeles, deoarece nici popii lor nu sînt mai bine instruiți” (p. 177). Desigur că în aceste condiții, nici chiar ospitalitatea românilor (recunoscută de autor la un moment dat) nu mai prezintă garanție: „Doar un călător care nu prea simte scîrbă și e pregătit pentru toate eventualitățile se poate așeza la masa lor.” (p. 183) Pentru profilul autorului și destinația lucrării, mai este revelator și următorul fragment: „Preoții înșiși, atunci cînd devin văduvi nu se mai pot căsători. În Banat, ca și în alte părți, ei obișnuiau să-și aranjeze

afacerile de familie, să-și ia rămas bun de la copii și să-și petreacă apoi restul zilelor într-o mănăstire, asemenea oricărui alt călugăr. Împărăteasa-regină a pus însă capăt acestui obicei din țările sale, printr-un decret din anul 1775, urmărind ca mănăstirile, al căror număr fusese redus cu puțin timp înainte, fiind totodată suprimate în mai multe cazuri rentele nefolositoare, să nu mai fie împovărate cu indivizi de prisos”. (p. 187).

Este greu de crezut că obiceiul în sine o deranja pe suverană, cît mai degrabă implicatiile sale, fiind știut faptul că de la acea dată mănăstirile reprezentau adevărate focare de rezistență națională. Decretul dat de Maria Terezia în 1775, și considerat just de Grisellini, este de fapt consecința răscoalei anti-habsburgice, antiunioniste și antif feudale a călugărului Sofronie de la Cioara. Din documentele vremii rezultă că Sofronie, sau „temerarul impostor Sofronius” (cum era intitulat într-o scrisoare către împărăteasă), era un asemenea preot văduv, călugărit la Cozia, venit ulterior în Transilvania, unde i-a îndemnat pe români la răzmeriță. Pentru Maria Terezia, un asemenea individ nu putea fi decît periculos, la fel ca mănăstirile, cu atît mai mult cu cît Sofronie anunțase în 1761 că „s-a dat slobozenie a se ține legea cea pravoslavnică, cea din moși strămoși” (Silviu Anuichi, o.c., p. 107).

Din fragmentul citat aflăm, de asemenea că numărul mănăstirilor fusese redus cu puțin timp înainte, Grisellini ferindu-se însă de a explica modul în care suverana înfăptuise aceasta (artilăria generalului Nicolae Adolf Buccow fusese îndreptată împotriva mănăstirilor românești). Necunoscînd aceste realități, am fi înclinați să dăm crezare abilității lui Grisellini.

Referindu-se la preocupările artistice ale românilor, autorul arată că „prin aceasta nu am spus încă totul, deoarece marele Huniade, regele Matia I și Pavel Chinezul au fost din acest neam” (p. 182). E drept că în prima parte a lucrării, Grisellini prezintă o posibilă descendență latină a lui Iancu de Hunedoara (fără a o certifica însă), dar în privința lui Matei Corvin nu se străduiește în această direcție. Este greu de precizat dacă autorul o face din spirit obiectiv, sau tocmai pentru că scrie în perioada în care disensiu-

nile dintre Casa imperială și dieta maghiară se amplificaseră considerabil.

De fapt, întreaga lucrare stă sub semnul preamării cuceririi Banatului de către Habsburgi și a înlocuirii stăpînirii otomane cu cea a Casei vieneze. Or, în planul realității istorice, aceasta nu a reprezentat altceva decît o schimbare a exploatarei, „de la lemn la fier”. Scopul și subvenționarea șederii în Banat, îl obligă pe Griselinî la unele inconsecvențe, bine calculate, diplomatice.

Valoarea și utilitatea lucrării lui Griselinî nu rezultă numai din recunoașterea structurii și continuității popoului nostru, ci și din persoana autorului care se dovedește nu o dată a fi contrariul a ceea ce Tacitus numea „amicissimus populi”. Așa fiind, analiza istorică efectuată de el capătă o valoare perenă, cu atît mai mult cu cît aparține unui om de cultură străin, distant de provincia și mediul românesc pe care le-a cercetat.

Pr. DAN NEGREI

Sylvia Agémian, *Manuscris arméniens illustrés dans les collections de Roumanie*, Editura Meridiane, București, 1982, 31 pp + 30 planșe.

Deși s-au scris destul de numeroase studii asupra istoriei armenilor obligați de vitregia timpurilor să se refugieze din patria lor de obîrșie în Moldova, Țara Românească sau Transilvania, lucrarea, *Manuscrise armenesti ilustrate în colecțiile din România*, publicată de Silvia Agémian, în limba franceză este prima care se ocupă de ilustrațiile de pe manuscrisele armenice aflate în colecțiile din România.

Studiul cuprinde o parte introductivă care explică scopul cărții: prezentarea unor dintre cele mai vechi documente de artă religioasă armenescă aflate în colecțiile din România. Este vorba de un grup de cinci opere manuscrise cu motive decorative, omogene sub aspectul perioadei istorice în care au fost executate, dar diferite sub aspectul locurilor de unde provin. Toate aparțin primei jumătăți a secolului.

Prima este „Evangelia” copiată și ilustrată în 1306 în provincia Taron, a doua este Culegerea de texte religioase de la Famagusta, datată între 1310—1312, iar următoarea „Evangelia” din Cilicia, cu o lucrătură mai suplă și mai strălucitoare. Două importante manuscrise provenite din coloniile armenesti din Crimeea — de la Surkhat și Caffa — realizate în jurul anilor 1346—1351 încheie această serie.

Autoarea face în continuare o documentată prezentare a cadrului istoric și cultural în care au fost executate manuscrisele aflate în studiu, începînd cu situația Armeniei invadată de mongoli în prima jumătate a secolului XIII. În ciuda ocupației mongole, vechile orașe comerciale s-au redresat, iar Armenia a cunoscut o nouă perioadă de înflorire. Se restaurează și se dezvoltă centre ca Hohannavank, Haghbat, Noravank, Geghard, iar vechile tradiții culturale cunosc o veritabilă revitalizare. Situația se schimbă la începutul secolului XIV, o dată cu trecerea mongolilor la religia musulmană, ea inaugurează o epocă de persecuție a creștinilor. Viața economică a creștinilor armeni se deteriorează, însă tradițiile artistice și culturale vor continua să se dezvolte în sînul mănăstirilor, veritabile focare de credință și cultură. Pictorii copiiști de manuscrise religioase din această perioadă sînt printre cei mai talentați și mai de valoare din Armenia. Unul dintre cele mai active centre culturale se află în regiunea Taron-Turuberan; mănăstirea „Sfîntului Lazăr”, întemeiată conform tradiției de Sfîntul Gheorghe Luminătorul, loc de unde provine și una din evangheliile prezentate de autoare.

Împrejurările defavorabile, războaie și persecuțiile au declanșat o masivă migrare a armenilor spre ținuturi îndepărtate, dar care le ofereau condiții de viață mai bune. Însula Cipru, de unde provine „Culegerea” de texte religioase alcătuită între 1310—1312, va adăposti o importantă colonie armenescă, grecii și armenii formînd majoritatea populației din insulă. Alături de o viață comercială înfloritoare, se dezvoltă o notabilă viață culturală cu certe influențe ciliciene. Însuși autorul „Culegerii” de la Famagusta, Stepannos Goyner, provine din Cilicia.

Cilicia, numită și Noua Armenie, a cunoscut o perioadă de mare înflorire în secolul XIII, dar și decadență și desființarea stilului în 1375, datorită atacurilor turcilor și a mamelucilor. Cu toate acestea, viața culturală continuă să se dezvolte pe lângă mănăstiri și biserici, ajungând la o mare înflorire. Pictorii cilicieni ocupă o poziție privilegiată, fiind amintiți Sargis Pidzak, unul dintre cei mai talentați ai epocii, iar miniatura ciliciană urcă pe culmile desăvârșirii artistice.

De prin 1330 se dezvoltă un alt centru însemnat de cultură armeană, Crimeea. Stabiliți la Caffa, Surkhat, Khersonese, Ghatarat, armenii din Crimeea au ajuns la prosperitate economică, în special datorită comerțului, ceea ce le-a permis să ridice frumoase edificii civile și religioase. Se dezvoltă arta caligrafiei și a miniaturii, nu numai la Caffa și la Surkhat, ci și în centre mai mici. Contactele permanente cu armenii cilicieni sau cu maeștrii veniți din Armenia mare au permis menținerea tradițiilor naționale, iar raportul cu populația tătară locală, cu influențele grecești și bizantine, dau individualitate și originalitate operelor realizate de artiștii armeni din Crimeea. Din această perioadă datează Evanghelia de la Caffa din 1351 și cea de la Surkhat din 1346.

Autoarea prezintă apoi împrejurările în care aceste monumente de literatură religioasă armenescă au ajuns pe teritoriul românesc, o dată cu venirea armenilor în principatele române, începând cu secolul XV. După ce înfățișează succint istoria coloniei armene din Moldova, Silvia Agemian se oprește mai pe larg asupra celei transilvane și în special asupra celei din Gherla supranumită „Armenopolis”, oraș în care tradițiile culturale armenesti au continuat până în secolul XIX. Armenii din Transilvania au renunțat la ritul gregorian și au adoptat catolicismul, catehiza „Sfânta Treime” de la Gherla fiind un monument deosebit de artă bisericească.

Partea cea mai originală a lucrării o constituie prezentarea propriu-zisă a manuscriselor, cu descrierea lor amănunțită.

Evanghelia de la Taron a fost transcrisă în 1306 de copistul Hohannes, la cererea preotului Hovseph. Copia a

fost executată la mănăstirea „Sfântul Lazăr”. Lucrarea s-a păstrat doar în fragmente. Provenită de la Muzeul armenesc din Gherla, Evanghelia de la Taron a fost, se pare, restaurată în Moldova sau în Transilvania. Deși manuscrisul iluminat nu mai poate fi reconstituit integral, cercetătoarea subliniază frumusețea ornamentației florale și vegetale păstrate, ca și largul evantai de alte inspirate motive cuprinzând animale reale sau fantastice. Autoarea se oprește, și asupra paletelor de culori — cerneluri brune, cu roșu, verde ori albastru — răspândite în Armenia mare. Desenele se caracterizează printr-o linie foarte stilizată, iar paleta culorilor nu știrbește cu nimic din finețea și delicatețea lor.

„Culegerea” de la Famagusta (1310—1312), operă a preotului cilician Stepannos Goyner, cu desene executate de preotul Sargis, se remarcă nu numai prin înalta ținută a caligrafiei și a desenelor ci și prin destinația ei ca proprietate a seneșalei Ciprului, mătușa regilor cilicieni. Lucrare de lux, manuscrisul cuprinde în prima parte texte din Faptele Apostolilor, iar în a doua Evanghelia Sfântului Ioan și câteva sărbători. Autoarea face o amănunțită descriere a „Culegerii”, subliniind rafinamentul ornamentației ornitoromfe și florale care ocupă un loc preponderent. Evantaiul culorilor în roșu, albastru de cobalt, azur, verde închis spre negru cu pete mov și roz e scos în evidență de aurul utilizat ca fundal. Silvia Agemian, reconstituie apoi, drumul pe care manuscrisul a ajuns la Gherla.

Evanghelia din Cilicia (prima jumătate de sec. al XIV-lea), adusă probabil de cazaci în Moldova în secolul XVII, îl are drept copist pe Hohannes, iar ornamentica este opera pictorului Sargis Pidzak. Autoarea argumentează autenticitatea picturii, apelând la compararea desenelor cu altele ce aparțin creației aceluiași pictor. De asemenea relevă marea diferență dintre partea originală a Evangheliei și cea reconstituită la Suceava de către Avetik.

Evanghelia de la Surkhat (1346), copiată în biserica „Sfintei Fecioare” și în a „Sfântului Grigore Luminătorul” din Surkhat de către diaconul Kirakos, este larg și minuțios analizată. Sub aspectul miniaturilor, Evanghelia e considerată un produs reprezentativ al

unuia dintre principalele curente din arta miniaturii armenesti din Crimeea secolului XIV. Cercetătoarea evidențiază trăsăturile tradiționale și pe cele noi, împrumutate, făcînd o subtilă studiere a desenelor, a liniilor, a coloritului. Interesul se oprește asupra noului tip de personaje, figuri mai robuste, de statură mai înaltă, caracteristică lucrărilor executate în Crimeea. Este subliniată bogăția ornamentelor de origine florală, dar autoarea consideră mult mai interesante personajele-busturi, fiecare ținînd în mînă cite o carte.

Ultimul document dintre cele cinci, în ordine cronologică, este Evanghelia din Caffa, copiată la biserica „Sfintei Treimi” din Caffa, în 1351, de către preotul Karapet.

Cercetătoarea relevă asemănările dintre acest manuscris și cel al Evangheliei de la Surkhut. Se găsesc două tehnici care apar în paralel, cea picturală — evidentă în portretele evangheliștilor — și cea grafică, în restul decoratiei. Prezentarea comparativă a celor două manuscrise reliefează cu mai mare pregnanță valoarea și caracteristicile celor două lucrări apropiate și ca loc de apariție și ca perioadă istorică.

Cartea Silviei Agemian se încheie cu o bogată colecție de ilustrații, competent comentate. Prin seriozitatea și originalitatea studiului, prin bogăția documentației și competența analizei și, nu în ultimul rînd, prin frumusețea expunerii, *Manuscrisele armenesti ilustrate în colecțiile din România*, este o importantă lucrare asupra culturii armenesti din România.

Pr. VASILE SECHEREȘ

Sreten Petković, *Le Patriarcat de Peć*, Editura Patriarhiei Sîrbe, Beograd, 1982, 40 pp. + 30 reproduceri.

Consacrată unuia dintre cele mai importante monumente de artă bisericească din Serbia medievală lucrarea, *Patriarhia de Peć* de Sreten Petković, destinată tuturor cititorilor, este de fapt o scurtă istorie a artelor și a Bisericii Ortodoxe Sîrbe. Lucrarea a fost simultan imprimată în limbile sîrbo-

croată, franceză și engleză. Împărțită în opt capitole, ea prezintă istoricul întregului complex mănăstiresc situat nu departe de orașul Peć, într-o regiune pitorească. De-a lungul multor veacuri aici a fost sediul arhiepiscopilor și al patriarhilor sîrbi. De la fondarea sa, în secolul XIII, a devenit un centru al culturii bisericești, unde mulți literați și artiști au creat opere de mare valoare.

Autorul urmărește cu atenție perioadele de înflorire ca și de decadență ale complexului mănăstiresc. Nu se mai cunoaște data exactă a construcției primei biserici a patriarhiei. În timpul vieții Sfintului Sava (1177—1235) a fost fondată mănăstirea Žiça (Jicea, sediul primei arhiepiscopii sîrbești. Din dorința de a stabili sediul ei într-un loc mai puțin amenințat și mai aproape de centrul statului, arhiepiscopul Arsenie I a ridicat în apropiere de Peć, biserica „Sfinții Apostoli”, pictată prin 1250. Mai spre Nord de acest prim edificiu a fost construită, prin osîrda arhiepiscopului Nicodim, biserica „Sf. Dimitrie”. Succesorul său, arhiepiscopul Daniel II, un eminent om de litere, a adăugat, mai spre sud, prin 1330, biserica „Prea Curata Fecioară” și apoi, mica biserică „Sf. Nicolae”. Același arhiepiscop Daniel II a pus să se construiască un nartex de proporții monumentale și un turn fortificat.

Autorul se oprește asupra diferitelor perioade de înflorire a Patriarhiei de Peć, asupra lucrărilor de restaurare a complexului în epoca otomană. După 1577 — an care definește restabilirea Patriarhiei de Peć — complexul a fost refăcut și îmbogățit, iar în anii 1620-1621, pictorul George Mitrofanović a restaurat vechile picturi din biserica „Sf. Dimitrie”. Puțin mai tîrziu, patriarhul Paisie a întreprins restaurarea parțială a bisericii „Sfinții Apostoli”. La jumătatea secolului XVII, în urma legăturilor stabilite cu Rusia, patriarhia a primit daruri bogate, cărți și obiecte liturgice.

O altă importantă restaurare a avut loc în timpul patriarhului Maxim, cînd întregul ansamblu mănăstiresc a fost înconjurat de ziduri, iar biserica „Sf. Nicolae” a fost decorată cu picturi și dotată cu un iconostas.

Perioada de la sfîrșitul secolului XVII, pînă la jumătatea secolului XVIII,

a fost una dintre cele mai întunecate din istoria patriarhiei care a suferit din cauza incursiunilor de pradă otomane. În anii 1688-1690, când patriarhul Arsenie III Cernojevici a trebuit să se refugieze în Austria, paşa Mahmud Begović de la Peci a spoliat patriarhia de toate bunurile ei. Mai târziu, patriarhul Moise a reuşit, cu mari eforturi şi cheltuieli, să răscumpere pământurile şi clădirile mănăstirii.

De la jumătatea secolului XVIII, spre mijlocul veacului următor, situaţia economică precară s-a repercutat şi asupra complexului devenit o simplă mănăstire, după desfiinţarea Patriarhiei (1766). În 1831, paşa Aslan din Bosnia a mai jefuit încă o dată edificiul.

Spre sfârşitul secolului XIX, complexul de la Peci a cunoscut o nouă perioadă de înflorire. S-au refăcut zidurile exterioare şi s-a construit o frumoasă clădire de reşedinţă. După primul război mondial şi unificarea Bisericii Ortodoxe Sîrbe, la Peci a fost înscăunat Dimitrie, primul conducător al Patriarhiei reînstatuite (1921). Între 1931-1932, în urma lucrărilor de restaurare întreprinse sub conducerea arhitectului Djordje Bošković, complexul şi-a recăpătat înfăţişarea apropiată de cea iniţială. Alte importante lucrări de restaurare, împreună cu cercetări arheologice au avut loc după cel de-al doilea război mondial. În anul 1981 s-a construit, pe latura vestică a nartexului, un nou arhondaric.

În capitolele următoare, autorul se opreşte cu competenţă şi minuţie asupra fiecărui edificiu al complexului. Este înfăţişată forma şi proporţiile fiecărei biserici, data construirii şi ctitorul, ornamentaţia interioară şi cea exterioară, obiectele de cult de valoare istorică şi diferitele monumente funerare adăpostite în aceste lăcaşuri. Analiza detaliată a frescelor, a picturii murale şi a icoanelor îl definesc pe Sreten Petković ca un cercetător avizat şi sensibil, capabil de judecăţi competente. Comentariul bine documentat reuşeşte să refacă imaginea monumentelor în discuţie şi să ofere date valoroase asupra importanţei lor pentru viaţa bisericească şi cea cultural-artistică, cunoscut fiind rolul lor însemnat în propagarea şi conservarea celor mai valoroase elemente de cultură medievală.

Penultimul capitol al lucrării se ocupă de trezoreria Patriarhiei de

Peci, considerată cea mai bogată din Serbia medievală. Exemplul generozităţii arhiepiscopilor a fost urmat de nobili, domnitori, artizani, corporaţii comerciale etc.

Cu toate vicisitudinile prin care a trecut, la Patriarhia de Peci s-au păstrat multe manuscrise şi icoane, lucrări de orfevrărie şi broderie. Colecţia este expusă în biserica „Sf. Dimitrie” şi e cotate printre cele mai importante din Serbia.

În ceea ce priveşte icoanele, în colecţie nu se află nici una anterioară secolului XVII, deşi este evident că fiecare dintre bisericile construite în perioada secolelor XIII-XIV ar fi trebuit să fie înzestrată cu icoane. Autorul consideră că cea mai reprezentativă este icoana „Sfinţilor doctori fără de arginţi Cosma şi Damian”, pictată în 1674 de preotul Visarion. Dintre broderii, este menţionat un frumos epitrahil din secolul XV, lucrat în fir de aur, argint şi mătase de diferite culori, de o măiestrie cu totul remarcabilă. Obiectele de orfevrărie din secolul XVII nu sînt reprezentative, în schimb cele din secolul XVIII-XIX sînt de certă valoare. Sînt enumerate cruci filigramate, gravuri în lemn reprezentînd mari sărbători creştine, cărţi legate în coperte scumpe, bogat ornamentate, de provenienţă diferită, donate complexului. Obiectele de podoabă, lucruri care nu serveau cultului ridică şi ele valoarea artistică a trezoreriei. Colecţia de manuscrise a mănăstirii, din secolele XVIII-XIX, cuprinde lucrări ce furnizează importante date istorice. Există şi o Evanghelie redactată în limba slavonă datînd din secolul XIII. Printre curiozităţile colecţiei de la Peci se remarcă Octoihul — prima lucrare cu caractere cirilice tipărită în Balcani, respectiv la Cetinje în 1494.

Ultimul capitol oferă o privire de ansamblu asupra întregului complex monastic, cu construcţiile anexe necesare vieţuitoarelor astăzi din aşanumita „mănăstire a Patriarhiei de Peci”.

O importantă şi foarte reuşită parte a lucrării lui Sreten Petković o formează numeroasele ilustraţii care întregesc şi o fac cu atât mai atractivă. Stilul cursiv, evitînd detaliile unor obositoare, asigură cărţii o lectură uşoară.

L. I. Jebelean

Mark Alan Epstein, *The Ottoman Jewish Communities and their Role in the Fifteenth and Sixteenth Centuries* (Comunitățile evreiești otomane și rolul lor în secolele XV-XVI), editura Klaus Schwartz, Freiburg im Bressgau, 1980, 310 pp.

Lucrarea este de fapt volumul 56 din seria „Cercetărilor islamice” publicate în editura Klaus Schwarz. Ea se bazează pe o documentație universală, deosebit de variată și bogată. Temele tratate sînt trei: „Relațiile musulmano-evreiești în secolele XV-XVI”, „Conducerea spirituală și materială a evreilor otomani” și „Rolul evreilor din Imperiul otoman”. Într-un apendice, sînt oferite date despre vechile comunități evreiești din Istanbul, despre comunitățile evreiești de la începutul secolului XVII, despre numărul evreilor din diferite orașe. De asemenea sînt reproduse

cîteva documente originale. Cartea se încheie cu un scurt glosar și un index de nume proprii.

În anul 1492, evreii expulzați din Spania catolică s-au îndreptat în mare număr spre Imperiul otoman, unde și-au găsit adăpost și au fost tratați mai bine, deoarece Imperiul otoman era în stare de război cu diferite state europene, iar creștinii din interiorul imperiului erau bănuți de complotare cu ele. Stabilirea evreilor în Imperiul otoman a ajutat mult la consolidarea economiei țării. Cartea cuprinde multe date și aspecte care elucidează probleme ale vieții economice, comerciale și monetare ale Imperiului otoman din secolele XV-XVI. Ea se referă tangențial și la spațiul țării noastre. De aceea, lucrarea este de mare folos pentru toți cercetătorii istoriei evului mediu.

Pr. G. H.

POȘTA REDACȚIEI

DESPRE BAILE HERCULANE

Mai mulți cititori ai revistei care au vizitat Băile Herculane și împrejurimile au exprimat dorința de a li se împărtăși unele date cu privire la trecutul roman al locurilor de aici. Concomitent am primit de la dr. Iancu Feneșan din Caransebeș, până nu demult membru al Adunării Eparhiale, câteva însemnări privind castrul roman Ad Mediam. Răspunzînd în parte curiozității cititorilor menționați, le redăm fragmentar în cele ce urmează :

Băile Herculane, arată corospondentul nostru, au depins la început de Mehadia. Mehadia a fost localitatea pe care o consemnează documentele istorice. La venirea romanilor în Dacia sub împăratul Traian, Mehadia fiind o localitate bine organizată, s-a constituit în castru. Asemenea castru romane s-au mai organizat de-a lungul drumurilor pe unde au intrat armatele romane în Dacia : unul pe valea Timișului tot pînă la Tibiscum. Pe drumul Cerna-Timiș s-au organizat castru Dierna, Ad-Mediam și Panonia (Teregova).

Importanța castrului roman Ad-Mediam este cu atît mai mare cu cît avînd în vedere situația sa geografică, naturală, Cheile Mehadia reprezentau un punct strategic ușor de apărat atît pentru podul de la Drobeta, cît și pentru legiunile romane.

Din castrul Ad-Mediam la băi, se ajungea pe două căi : una pe valea Bolvașnița, peste deal, iar alta prin șoseaua modernizată de astăzi. Cea mai scurtă este cea de la Bolvașnița.

Băile de la 7 izvoare calde, se numesc prin tradiție „Băile Romane”, deoarece și astăzi se mai găsesc așa-zisele „covate” (troci) de pe vremea romanilor. Aici au staționat legiunile XII Gemina și a IV Macedonica, cohorta Jubilor și cohorta Tungilor.

Castrul roman Ad-Mediam a fost construit de către împăratul Traian, iar mai tîrziu a fost reorganizat și întărit de către împărații Hadrian, Antonius Pius și Alexandru Sever care l-a închinat împărătesei Iulia Maneia, care a locuit aici o vreme.

Din toate cele expuse se vede importanța istorică a castrului roman Ad-Mediam, adică Mehadia de astăzi.

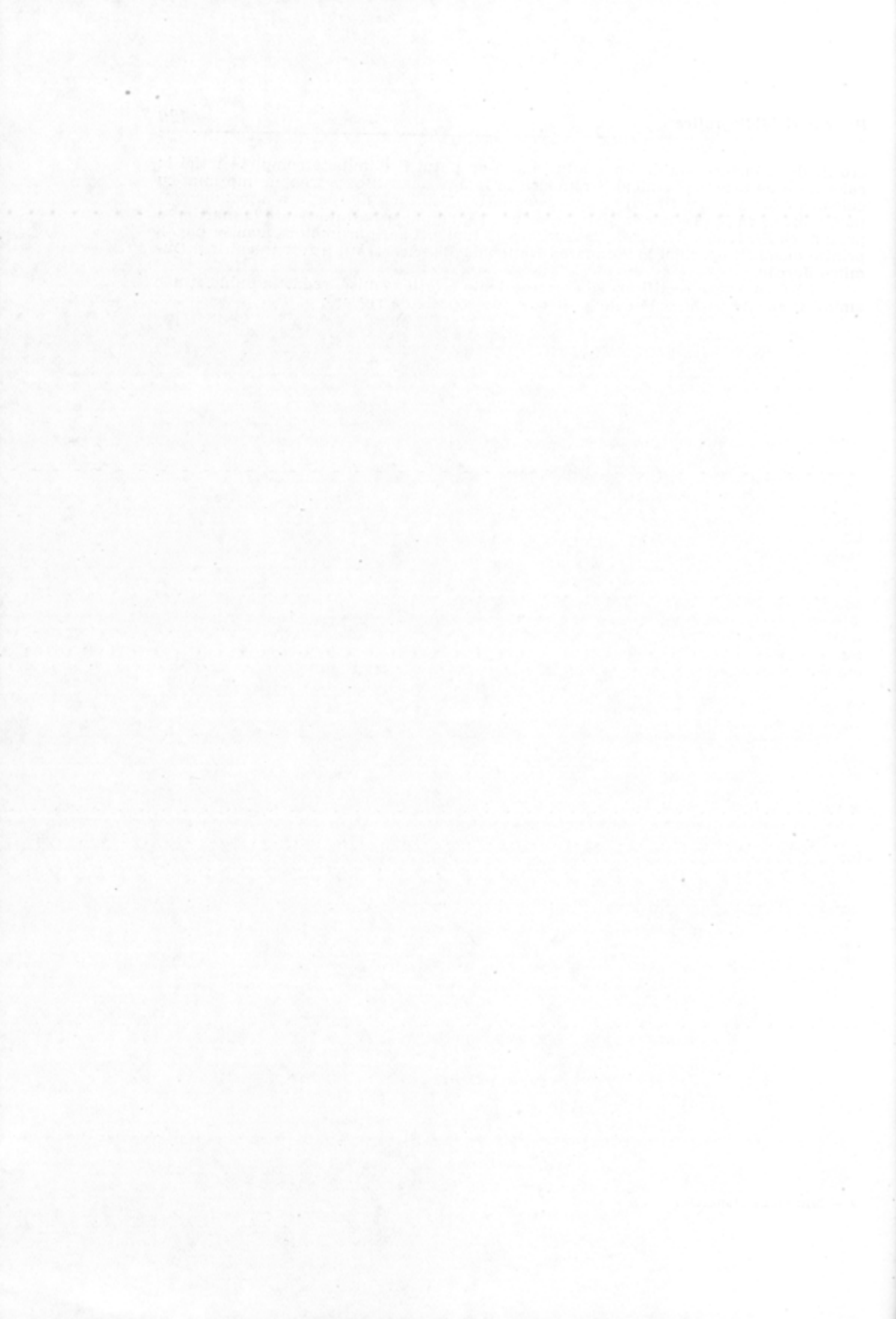
Pînă aici, însemnările dr. Iancu Feneșan. Completate cu datele ce se pot culege din cărțile de specialitate, ele îmbie vizitatorilor Băilor Herculane câteva puncte de reper privind această veche localitate. Mulțumim corospondentului nostru pentru datele comunicate.

RECTIFICARE

Secția de cultură a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului ne cere să avertizăm pe toți credincioșii care și-au procurat calendarul de perete pe anul 1985 și „Îndrumătorul bisericesc” pe același an că, în ciuda eforturilor depuse de a se evita

erorile de redactare sau de tipar totuși ele n-au putut fi eliminate complet. Astfel la calendarul de perete praznicul Schimbării la față (6 august) care trebuia imprimat cu culoarea roșie a rămas tipărit cu culoare albastră. Din lipsă de spațiu n-a fost menționată prăznuirea Sf. Teodor în simbăta primei săptămîni a Postului Mare (2 martie) și prăznuirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava (2 iunie). La „Îndrumător” apoi la pag. 3 printre membrii eparhiei în Adunarea Națională Bisericească n-a fost trecut ing. Dumitru Jurcău.

Fără ca aceste rectificări să epuizeze toate erorile comise, redacția publicațiilor amintite dorește pe această cale să-și prezinte scuzele de rigoare.

S O M M A I R E

Rédaction : Avec le pays tout entier	3
Rédaction : Le grandiose forum représentatif de toute la nation roumaine	7

ÉTUDES

Archiprêtre Dr. MARCU BĂNESCU : La fonction de la métaphore dans „Le sermon sur la montagne“ (II)	15
Diacre Prof. TEODOR V. DAMȘA : La glossolalie est-elle une con- dition du salut ?	24
P. VASILE RUSU : Le rôle de Roman Ciorogariu dans le mouvement „tribuniste“ transylvain	35
VASILE STANCIU, candidat au doctorat : Le professeur, le chef d'orchestre et le chanteur Atanasie Lipovan	44

LA CHAIRE DES PRÊTRES

P. GABRIEL CERNAUȚEANU : „La porte“ du Nouvel An — „La porte“ du salut	54
P. NICOLAE BUDA : Vénération des Trois Saints Hiérarques	56
P. Prof. SORIN COSMA : Catéchèse au sujet de l'enfance de Jésus	59

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

P. N. SEBEȘAN : Disponibilités insuffisamment utilisées	64
--	----

VESTIGES DU PASSÉ

P. VIOREL CUGEREANU : Pages de l'histoire du monastère Prislop	70
P. CONSTANTIN PAVEN : Porteurs de lumière dans le „Village d'entre les eaux“	79

VISAGES DE PRÉCURSEURS

P. Prof. IOAN G. COMAN : Hommage au professeur Vasile Pârvan	83
---	----

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

„Eler 11“ et „Eler 21“ en première. Haute performance technico-fonctionnelle. Assimilation de nouveaux colorants. Installation moderne destinée au chargement des fourneaux. Automatisation de la production. Une nouvelle mine dans la Vallée de Jiu. Récupération des particules de cuivre de l'eau. Moteur pour l'extraction des hydrocarbures. Réalisations remarquables des énergéticiens de Hunedoara.

Nouveaux types de wagons. Technologie originale. Expérience valeu-
reuse dans la zootéchnie. Bons administrateurs. Distinction pour
l'enseignement supérieur de Timișoara. Préoccupations édilitaires et
culturelles. Le chœur de Gătaia à 75 ans. Formation de „călușari“
à 75 ans. 90

CRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

L'Eglise Orthodoxe Roumaine représentée à une haute consultation.
Le Patriarche Maxime de l'Eglise Orthodoxe Bulgare à 70 ans.
Emilio Castro au sujet du rôle de l'Eglise Orthodoxe dans le mouve-
ment oecuménique. L'Archevêque de Canterbury en visite chez les
orthodoxes de France. Le nouveau représentant du Patriarcat Oecu-
ménique auprès du COE. Visite à Rome. 175 ans depuis la fondation
de l'Académie théologique de Leningrad. Inauguration de la chapelle
et du collège des boursiers orthodoxes d'Erlangen. Une nouvelle
réunion chrétienne pour la paix. Consultation de la CCP en Hollande.
Conférence internationale pour la paix et la détente. Consultation
oecuménique pour la paix et la justice au Japon. Déclaration de
l'Association chrétienne pour la paix et la justice de l'Inde. Le
ministre français Jacques Lang au Mont Athos. 94

NOTES ET COMMENTAIRES

Le problème de la canonicité et de la communion dans la diaspora
orthodoxe, par le Prof. Dr. Dan Ilie Ciobotea. Réflexions au sujet de
l'icône, par l'Evêque vicaire Justinian Maramureșanul. 102

LA VIE ECCLÉSIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Fêtes du début de l'année. Nouveaux clercs de l'évêché. La première
série des cours pastoral-missionnaire '85. Réunion avec le personnel
de la cathédrale métropolitaine. Evaluation des résultats et des
orientations d'avenir. La peinture ecclésiastique dans la préoccupation
du Centre éparchial. Cointeressier les parents à la formation des
futurs prêtres. Entr'aide du clergé. Un nouveau recueil de prières 108

L'Evêché d'Arad, Inopole et Hălmașiu

Le Nouvel An au Centre éparchial. La fête de l'Epiphanie. Liturgies
épiscopales. Consultation de travail avec les archiprêtres et les
missionnaires des doyennés. Cours pastoral-missionnaires. L'assem-
blée générale de la Maison d'Entr'aide de Clergé. Endormis dans le
Seigneur. 112

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Archim. Veniamin Micle, *Le monument historico-ecclésiastique Co-
șuna-Bucovățul Vechi*, Craiova, 1982 (M. Bănescu); Vasile Vetișanu,
Vasile Pârvan, l'idéal humain et les valeurs de la vie, Bucarest, 1983

(N. Neaga) ; Nicolae Stoica de Hațeg, *Oeuvres. Chronique de Mehadia et des Bains Herculane ; Contes ; Varia*, Timișoara, 1984 (L. I. Jebelean), Francesco Grisellini, *Essai d'histoire politique et naturelle du Banat de Timișoara*, Timișoara, 1984 (D. Negrei) ; Sylvia Agémian, *Manuscrits arméniens illustrés dans les collections de Roumanie*, Bucarest, 1982 (V. Secheres) ; Sreten Petković, *Le Patriarcat de Peć*, Belgrade, 1982 (L. I. Jebelean) ; Mark Alan Epstein, *The Ottoman Jewish Communities and their Role in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, Freiburg im Breisgau, 1980 (G. H.). 118

COURRIER DE LA RÉDACTION

Au sujet des Bains Herculane. Rectification. 128

ANUNȚ

Aducem la cunoștința celor interesați că la 1 martie a.c. s-a redeschis și funcționează în continuare Casa de odihnă din Buziaș a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, avînd următorul program, cu serii de 20 zile :

Seria I-a 1 martie	— 20 martie
" II-a 21 martie	— 9 aprilie
" III-a 10 aprilie	— 29 aprilie
" IV-a 30 aprilie	— 19 mai
" V-a 20 mai	— 8 iunie
" VI-a 9 iunie	— 28 iunie
" VII-a 29 iunie	— 18 iulie
" VIII-a 19 iulie	— 7 august
" IX-a 8 august	— 27 august
" X-a 28 august	— 16 septembrie
" XI-a 17 septembrie	— 6 octombrie
" XII-a 7 octombrie	— 26 octombrie
" XIII-a 27 octombrie	— 15 noiembrie
" XIV-a 16 noiembrie	— 5 decembrie

Costul cazării pentru 20 zile :

în sezon (I.IV — 15.X)

confort I :	31 lei × 20 = 620 lei
" II :	24 lei × 20 = 480 lei
" III :	19 lei × 20 = 380 lei

în afara sezonului (1—31.III și 16.X.—5.XII)

confort I :	20 lei × 20 = 400 lei
" II :	14 lei × 20 = 280 lei
" III :	11 lei × 20 = 220 lei

La cererea celor interesați, masa și tratamentul medical pentru fiecare serie pot fi asigurate în cadrul stațiunii, prin grija Centrului eparhial.

Pentru obținerea locurilor de cazare și repartizarea pe serii, doritorii se vor adresa Centrului eparhial prin cerere scrisă și depusă în timp util, în care se vor menționa confortul și seria dorită, și opțiunea de a se asigura masă și tratament, dacă este cazul.

Precizăm că în fiecare serie se pot asigura 4 locuri confort I, 5 locuri confort II și 13 locuri confort III, în total 22 locuri și că prețul cazării va trebui achitat anticipat la casieria Centrului eparhial din Timișoara sau prin mandat poștal. În ceea ce privește costul mesei și tratamentului medical, acestea se vor achita în stațiune, la casieria întreprinderii balneare.

Orice alte informații se pot obține de la biroul eparhial de personal (1900 Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7, telefon 961 — 1 33 36).

Considerăm util să informăm că imobilul casei de odihnă este situat în Buziaș, str. Principală nr. 34, telefon 963 — 3 14 16, că dispune de două garaje pentru mașini, fiind dotat și cu o sală pentru televizionări și audiții radio.

L.P.B.T. — 1569

CRONICA BISERICEASCĂ

Biserica Ortodoxă Română reprezentată la o înaltă consfătuire. Sa Patriarhul Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare la 70 de ani. Emilio Castro despre rolul Bisericii Ortodoxe în mișcarea ecumenică. Arhiepiscopul de Canterbury în vizită la ortodocșii din Franța. Noul reprezentant al Patriarhiei Ecumenice pe lângă C.E.B. Vizită la Roma. 75 ani de la înființarea Academiei duhovnicești din Leningrad. Inaugurarea capelei și a colegiului bursierilor ortodocși din Erlangen. Nouă întrunire creștină pentru pace. Consultație a C.C.P. în Olanda. Conferință internațională pentru pace și destindere. Consultație ecumenică pentru pace și dreptate în Japonia. Declarația Asociației creștine pentru pace și dreptate din India. Ministrul francez, Jacques Chirac pe Muntele Atos. 94

NOTE ȘI COMENTARII

Problema canonicității și a comuniunii în diaspora ortodoxă de prof. dr. Dan Ilie Ciobotea. Reflecții despre icoană, de P.S. Episcop vicar Justinian Maramureșanul. 102

VIAȚA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Înălțările de la începutul anului. Noi clerici ai eparhiei. Prima serie de cursuri pastoral-misionare '85. Întrunire cu personalul catedralei mitropolitane. Evaluarea rezultatelor și orientări de viitor. Pictura bisericească în preocuparea Centrului eparhial. Cointeresarea părinților în formarea viitorilor preoți. Întrajutorarea clerului. O nouă artă de rugăciuni. 108

EPISCOPIA ARADULUI, IENOPOLII ȘI HÂLMAGIULUI

Unul Nou la Centrul eparhial. Praznicul Bobotezei. Slujiri arhieresti. Consfătuire de lucru cu protopopii și misionarii protopopești. Cursuri pastoral-misionare. Adunarea generală C.A.R. Trecuți la cele veșnice. 112

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Pr. Veniamin Micle, *Momentul istoric-bisericesc Coșuna-Bucovina Vechi*, Craiova, 1982 (M. Bănescu); Vasile Vetișanu, *Vasile Vetișanu, idealul uman și valorile vieții*, București, 1983 (N. Neaga); Nicolae Stoica de Hațeg, *Scrieri: Cronica Mehadiei și a Băilor Herculane; Povești moșăști; Varia*, Timișoara 1984 L. I. Jebelean); Francesco Grisellini, *Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*, Timișoara, 1984 (D. Negrei); Sylvia Agémian, *Manuscrits arméniens illustrés dans les collections de Roumanie*, București, 1982 (V. Sechereș); Sreten Petković, *Le Patriarcat de Péterograd*, 1982, (L. I. Jebelean); Mark Alan Epstein, *The Ottoman Jewish Communities and their Role in the Fifteenth and Sixteenth centuries*, Freiburg im Breisgau, 1980, (G.H.). 118

POȘTA REDACȚIEI

Despre Băile Herculane. Rectificare. 128

52419

I.P.B.T. 1569